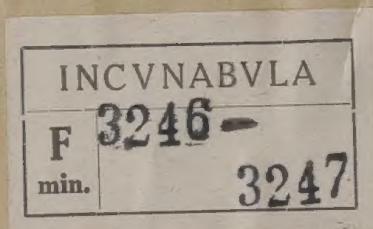

~~Philol. gr. 3416 - 3417.~~

Inc. 3246 - 3247

dawna sygnatura: II. II 26 d, e
pozostałe porycje klocka:

- a) Aristoteles, Duodecim libri metaphysicae.
Leipzig, M. Landspergt, 1499. 2°
sygn.: Inc 2346
- b) Aristoteles, De coelo et mundo. Leipzig,
M. Lotter, 1504. 2°
nie odzyskano
- c) Aristoteles, Textus quattuor librorum
meteororum, Leipzig, M. Lotter,
1503. 2°
sygn.: 393249m

II II 26

Wiscor,
199, 20

219,

un
Loffel

Matthaeus
res pte
Anno 15
Paulus
et ego
Michael
Hieronymus
Nicolaus
Nicolaus
Sed de
Paulus
Johannes

**Politica Aristotelis a
Leonardo Aethiopo gre
co in latinum traducta : cum breui ad
modum et cōpendioso cōmentariolo
inter capitula inserto materiā eorum
dem dilucide et breuiter explicans.**

Bartholomaeus madox
res pte huc extes
Anno 1533

Paulus Rychaff
et ego fui presentem
Michael glorius

Hieronymus Kalomysk
Nicolaus Lodys

Nicolaus a dorywol
Sed de hupelms

Paulus de hupelms
Johannes wyghthorpe

*Lecta est hec lectura per me Mathia
arciu hagem com Eschias Anno
1533 hora xps in Lectorio Ap
pro hac illorumis dorywol Collega exte*

per anno Anno 1533 o. spm 40. 12. 12. glori

*Anno 1528. Et deamtu huc
Paulus Rychaff*

*Le: Eschias huc de
ramatu M. Paul. de
Sivadia Eschias
Zora puij m. 6. 80.
nate*

tinum traductos .

¶ Sicut enim Aristoteles studiosissimus eloquentie quod artes rethorice eius pluribus voluminibus explicite declarant. Que sit igitur horum librorum material et qua de causa laborem hunc susceperimus! et quales libri ipsi in greco sint hec prefatos esse sufficiat. Hortamur autem omnes vehementer ad huius operis diligentissimam lectionem! utpote doctrinam vberissimam ac rerum per innumerabilem cognitionem et quidem necessariam ad vitam suscepturos.

innumerabilium cognitione et quidem necessitatem ad vitam suscipere.

Policitorum Aristotelis fo. 9.

Politica Aristotelis a Leonardo Archino e Greco in Latinum traducta.

Capite primo ! exponit quibz de rebus sit dicendum in his de republica libris Et simul patetis agit de communicatibz que sunt pres civis societate.

Quoniam videmus omnem civitatem esse societatem

quandam ! et omnem societatem boni alicuius gracia

constitutam ! nam eius gracia ! quod bonum videtur

omnes omnia agunt ! patet q boni aliqd oēs cōiectat.

Maxime vero principalissimum omnium / que est principalissima ! et

ceteras omnes cōplectitur. Est autem hec illa que civitas appellatur / et ci

vilis societas. Quicunqz vero pueant gubernatores Civitatis / et regis

patribz familias et domini ! eandem esse rationē nō bene dicunt

dine em et paucitate ! sed nō specie illorū singulos pueas differre ! veluti si

paucoz quidem dūm. si vero plurimū patrem familias ! sinantem adhuc

plurimū gubernatores civitatis / vel regem ! q. nihil differat magna do

mus et parva civitas ! gubernatoz q civitatis et rex. quando quide ipse pre

sidet rex / quando vero scdm rationem talis scientie / in parte presidet / et

in parte subest ! gubernatoz civitatis ! Sed hec vera nō sunt qd manifestum

erit scdm hanc doctrināz cōsiderantibz ! Ut em in alijs ! compositū vsqz ad

incomposita dividere necessarium est. he nāq sunt minime totius parti

cule : ita civitatem ex quibus componitur cōsiderantes ! et quid illa disse

rant inter se : et si quid artificij recipiunt ! singula illorum intuebimur.

Si quis igitur ab initio rerum originem respiciat / ut in alijs / sic et in

his optime discernet. Primū igitur necesse est combinare illos / qui nō pos

Liber Primus.

sunt essentia simul! ceu marem et feminam generationis causa! et hoc non est

electione: si velut in ceteris animalibus et plantis / naturale est desiderium

taliter alterum relinquenti Imperans vero natura et patens propter con-

servationem. nam quod potest mente prospicere / natura imperat et dominatur

Quod autem potest corpore hoc facere! paret natura et servit. quapropter

dominus et servus idem confert. Natura igitur distincta sunt femina et serpens. nihil

enim natura facit tale quod statuarii delphici gladii obnoxia! si vult ad vult

Sic enim optime instrumeta perficiet! si eorum singula non multum sed vni deserviat.

Verum apud barbaros femina et servus eodem gradu habentur. Causa

vero huius est! quoniam quod natura dicitur non habent si sit eorum societas et servus et

servus. Quamobrem aiunt poete! grecos barbaris dominari oportere! quod

idem sit natura barbari et servus. Et huius duobus igitur societatibus domi-

prima! recteque Hesiodus inquit domum in primis mulieremque et bovem aca-

torum. Vos enim pro servo pauperibus est. Quotidiana igitur societas secundum

naturam constituta / domus est. quos Carodas quidem homosprios. Epi-

menides vero Cretensis homocapus appellat. Sed que ex pluribus domi-

bus constituitur societas prima / utilitatis gratia non quotidiane / pars est

Nature vero secundum naturam videtur pars pro pagatio quedam esse domus /

quos dicimus collactaneos et natos esse natorum. Quapropter primo sub re-

gibus civitates erant! non vero etiam gentes. nam ex his que suberant regno

acceverunt. Omnis autem domus regitur a seniore. itaque et gentes inde pro-

pagata propter consanguinitatem. Et hoc est quod inquit Homerus! iura dant

singuli! natis et uxoribus sparsim namque. et sic antiquitus habitabant.

Et deos ob hoc ipsum putant cuncti regem habere / quoniam et ipsi partim nunc

In primis Consolatio videtur. Nam quod est

ab hominibus

In prima phantasia operatur societate ante esse
proinde ut in rebus societas ex quibus testatur
habetur societas non est in rebus sed in personis
quod in se est et non est in rebus sed in personis
proinde ut in rebus societas ex quibus testatur
habetur societas non est in rebus sed in personis
quod in se est et non est in rebus sed in personis

Politicozum Aristotelis. fo. iii.

partim antiquit? / sub regibus debebant. quemadmodum vero formas hu-

Quia per manus dijs attribuunt homines! sic etiam et vitas.
Capite. ij. Ex quibus partibus constituta sit
civitas! et quia natura sit! declarat.
De autem ex plurib? pagis conficitur societas / civitas e. que

quidem (ut ita dixerim) totius sufficientie vitam habet. cōsti-
tuta quidem grā vivendi, existens autē benevivendi gratia. Quapropter
omnis civitas natura ē / siquidem et prime societates, nā hec illarum finis
est. natura vero finis est. Quale em̄ unumquodq; generationis est per-

fecte hanc uniuscuiusq; naturam esse dicimus ceu hominis / equi / domus.

In sup cuius grā et finis optimū, sufficientia vero finis et optimū.

Ex his igit patet! civitatē esse ex his que natura sunt / et quia homo natu-

ra civile ē animal, et qui absq; civitate est / per naturā nō p fortunā: aut
inequā est / aut potio: q̄ homo / ut ab Homero per ptumeliā increpatur:

sine tribu: sine iure: sine domo, nā simul talis est et belli cupidus.

quo patet! sociale animal esse hominē magis q̄ omnis apes q̄ omne grega-

rium, nihil enī ut dicim? frustra natura facit, sermonē vero homo habet

solus oīm animalū, nā vox quidem molesti atq; iocundi significatio est.

quapropter alijs q̄ existit animalibus, hoc vsq; em̄ natura in hīs pcessit

ut sensum habeant iocundi et molesti / et hoc inter se significare possunt /

at sermo ad hoc datus est nobis / ut ostendamus utilitatem et damnum atq;

ita iustum et iniustum, hoc em̄ preter cetera animalia hominibus pprium

est! ut boni et mali ac iusti et iniusti et aliorum huiusmodi sensum habeant

soli / horumq; societas / facit domum et civitatem. Et certe scdm na-

turam prius est civitas q̄ dom? et q̄ singuli nostrū, nā totum prius esse q̄

capitulum primum in quo
propter delectationem et quod est
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis

In prima phantasia
propter delectationem et quod est
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis
quod sit in rebus sed in personis

In tota pte operatur
societas ex quibus testatur
habetur societas non est in rebus
sed in personis quod in se est
et non est in rebus sed in personis
proinde ut in rebus societas ex quibus
testatur habetur societas non est in rebus
sed in personis quod in se est et non est
in rebus sed in personis

²
Aplous finitudo
ad popu

Cuncta quidem opere diffinita sunt/et potentia. Itaq; cum amplius
^{in p[re]s[ent]e faciente} ^{op[er]is in p[re]s[ent]e et illa} ^{op[er]is p[re]s[ent]is}
 nō sint talia / nō est dicendū illa eadem / s; equinoca. Eſſe igit; civitatem

ni societate nequit esse/ quia nullus indiget ppter sufficientiam/ nulla pars
est civitatis/ quare aut bestia aut dens ¶ Natura igitur omnibus ad huius

limum est homo ! ita si alienus fiat a lege et a iudicijs pessimum est omnium
animalium. ^{ad ista ad} ^{maxime forent} ^{habes a} ^u
Seuissima em̄ est iniusticia / tenens arma. homo vero arma

libidinem cibationemq; deteritum. iusticia vero civile quiddam est. Et
ius ordinatio est civilis societatis / iudicatio autem iusti iudicium.

tas. necessarium videtur primum de re domestica dicere. omnis
em ciuitas et domibz constat. ¶ Rei domestice rursus partes sunt ex qui-

bus domus est constituta. domus autem perficitur ex servis et liberis, cu
vero prima quæ sint in minutissimis pquirenda. prime vō ac minutissi

me ptes dom⁹ cristāt / dñs et seru⁹ / maritus et vro: / pater et filij. de hñs
prior partib⁹ cōsiderandū fuerit / quid vnūquodq; et quale esse oporteat /

Sept 10 determine de
Jens odd
denny p de

I have added quantities of
 some of the articles which
 manufacture good for life
 up to the 17th of the month
 of June 1770. for the

Politicozum Aristotelis fo. iiii.

hoc est de dñica / de cōiugali / de paterna disciplina ¶ Est insuper quedā
pars / que videt̃ q̃bus dñi esse disciplina rei familiaris. quibus daz vō maria
ei? pars Loquor aut̃ de illa pte q̃ versat̃ circa acquirendū / que et ip̃a quē
admodum se habeat / considerandum erit ¶ At primum de seruo et do-
mino dicāms / vt ea que necessaria sunt intueamur / et si quid de his me-
lius comprehendere possumus / q̃ ea quē nunc existimantur ¶ Quibus
dam porro videtur scientia quedam esse / dominatio / eademq̃ esse / di-
sciplina domestica / et dominatio gubernatioq̃ ciuilis et regia vt in prin-
cipio diximus ¶ Alijs autem preter naturam videtur esse dominatio.
Quoniam natura nihil differat / sed lege diuinitat̃ inductum sit / vt alij
liberi sint / alij serui quā propter neq̃ iustum / violentum enim ¶ Com-
igitur possessio sic pars domus certe et illa per quā acquirimus / pars erit
domestice discipline. nā sine necessarijs impossibile est et vivere et beneui-
uere Vt vero in artib⁹ necessarijs est subesse ppria instrumenta / si op⁹ mō
cōfici debeat / sic etiā in re familiari ¶ Instrumentorū vero quedā inani-
mata sunt / quedā animata veluti gubernatore / nauis. que quidē inanimis
est / q̃ vō proā regit / atq̃ nā minister in artib⁹ / locū instrumenti obtinet
sic et acquisitio instrumentū ē ad vitā. Res autē possessa multitudine instrumē-
torū et seru⁹ possess⁹ q̃ddā animatū et tantū instrumentū / an instrumen-
tum omnis minister Si possent enim instrumenta ad iussu vel nutū dñi
suum op⁹ cōficere / quemadmodū Dedali aut Vulcani tripodes / quos
inquit poeta spōte sua diuinū prodisse in certamē / sic et pectines texet̃ / et
plectra pulsaret / neq̃ architecti sarte ministris / neq̃ dñi indigerēt seruis
¶ Que igit̃ instrumenta dicunt̃ / factiua sūt / q̃ vō ad acquirendū possidema

Libri Primus

actuum est. A pectine quidē aliquid sit preter illis vsum. A veste vero atq;
lectica / vsum solum. ¶ Preterea cū specie differāt facere et agere: et indi

geat utrumq; instrumentis / necessarium est et illa eandem hīc differentiam

vita certe actio est / et nō factio. Quapropter seru? minister est ad actiones

Id autē quod possidet dicitur quemadmodū et pars ad totū. pars vero

alterius nō solū est pars s; etiā omnino alteri? ¶ Quapropter dñs / seru?

est dñs solū. s; illius nō ē seru? at nō solū domini seruus sed omnino illius

¶ Que igitur sit natura serui et que potestas: ex his patet / quoniam sui ipsi

nō est scdm naturam s; alteri? / homo hic natura est seru? / alterius autē est

qui possidet homo / existēs instrumentū ad acquirendum actiū et sepabile

¶ Capite quarto. Inuestigat / utrum sit aliquis natura seru? /

¶ Trum vero sit aliquis natura talis vel non. et utrū melius ac

ius sit alicui seruire vel nō / s; omīs sit preter naturā / consi

derandus postea erit. ¶ Nec sane difficile est ratione perspicere / et ex his

que sūt cognoscere. ¶ Imperare em̄ et parere nō solū necessarium ē: verū

etiā vtilium. Ac statim ex generatione quedā distincta sunt. Alia quidē ad

imperandum / alia vero ad parendū. Et semper meli? imperiū meli? pa

rentium est. Cuius hominis q; bestie. nā qđ a meliorib; pñctur / melius est

opus. Vbi vero aliud imperat / aliud parat / est aliqđ horum opus. Nam

quecunq; ex plurib; cōstant / et vnum quid cōmune sit / siue ex pñuis / si

ue ex discretis / in omnibus apparet et qđ imperat / et quod parat. Et hoc

ex tota natura inest animatis. Nam et in hīs que experta sunt vice / est qđ

dam imperiū instar armonie. sed hec forsā aliēna sunt ab ista cōsideratiōe

¶ Animal vō pñat pñmū ex animo et corpore. quoniam alter imperat scdm

in quibus...
quidam...
ad...
et...
ut...
quod...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...

quod...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...
quoniam...
nam...
quia...
propterea...
ideo...
ergo...
itaque...

Politicoꝝum Aristotelis . Fo . u .

naturam alterū patet. oportet autē considerare naturā non in corruptio

sed in his quē magis se habent secundū naturā. Quocirca eum qui et ani

mo et corpore optime dispositus sit inspicieūdū est / in quo certe id mān

festum. nam prauo:ū quidē aut prauē disposito:ū sepe inueniet corpus im

perare anio / ex eo qd puer se et preter naturā se habet. Est igit (vt dixim)

pūmū in aīali pspicere imperiū dūicū et ciuile . nā anim? quidē in corp?

dominicum habet imperiū Mens vero in appetitum ciuile et regium . in

quib? clarū est scdm naturā et utilitatē imperari ab animo corpꝝ . et ab

ea pte que habet rationē / ei parti que subiacer perturbatiōi / equalitatem

vero ac vicissitudine omib? nocere . Rursus in hoīe et in animalibus

alijs / eodem mō mansueti quidē meliora sunt q̄ fera / his autē meli? est vt

homini pareant. Nā salutē ita recipiunt. Est autē mascul? et femina . alte

rum melius scdm naturam / alterum deterius. Et hoc imperans illud par

rens Eodem modo necesse est in cunctis hominibus .

¶ Ca. quinto Concludit aliquos homines fore natura seruos .

Dicunt igitur tantum distant q̄cum animus a corpore : et hō

a bestia per hūc modū se habet quorūcūq; est opus in corpo

ris usu et hoc ē in eis potissimū / hi sunt a natura serui : quib? meli? est vt

impei hoc imperio / quemadmodū in p̄missis . Est em natura seru? qui

potest alterius esse . quā propter et alteri? Et qui tantū particeps est ra

tionis / vt sentiat quidē : at nō habeat nā cetera quidē animalia rationem

nō sentiunt sed passionib? inserviūt / et vsus variat parumper ¶ Necesse

est igitur eū corpori auxiliū sit ab utriq; a seruis videlicet et mansuetis

animalibus. Vult em natura et diff?entia facit corpora liberorū et seruorū

in quibus de
naturā non in corruptio
sed in his quē magis se habent secundū naturā
Quocirca eum qui et ani
mo et corpore optime dispositus sit inspicieūdū est
in quo certe id mān
festum
nam prauo:ū quidē aut prauē disposito:ū sepe inueniet corpus im
perare anio / ex eo qd puer se et preter naturā se habet
Est igit (vt dixim)
pūmū in aīali pspicere imperiū dūicū et ciuile . nā anim? quidē in corp?
dominicum habet imperiū Mens vero in appetitum ciuile et regium . in
quib? clarū est scdm naturā et utilitatē imperari ab animo corpꝝ . et ab
ea pte que habet rationē / ei parti que subiacer perturbatiōi / equalitatem
vero ac vicissitudine omib? nocere . Rursus in hoīe et in animalibus
alijs / eodem mō mansueti quidē meliora sunt q̄ fera / his autē meli? est vt
homini pareant. Nā salutē ita recipiunt. Est autē mascul? et femina . alte
rum melius scdm naturam / alterum deterius. Et hoc imperans illud par
rens Eodem modo necesse est in cunctis hominibus .

¶ Ca. quinto Concludit aliquos homines fore natura seruos .
Dicunt igitur tantum distant q̄cum animus a corpore : et hō
a bestia per hūc modū se habet quorūcūq; est opus in corpo
ris usu et hoc ē in eis potissimū / hi sunt a natura serui : quib? meli? est vt
impei hoc imperio / quemadmodū in p̄missis . Est em natura seru? qui
potest alterius esse . quā propter et alteri? Et qui tantū particeps est ra
tionis / vt sentiat quidē : at nō habeat nā cetera quidē animalia rationem
nō sentiunt sed passionib? inserviūt / et vsus variat parumper ¶ Necesse
est igitur eū corpori auxiliū sit ab utriq; a seruis videlicet et mansuetis
animalibus. Vult em natura et diff?entia facit corpora liberorū et seruorū

in quibus de
naturā non in corruptio
sed in his quē magis se habent secundū naturā
Quocirca eum qui et ani
mo et corpore optime dispositus sit inspicieūdū est
in quo certe id mān
festum
nam prauo:ū quidē aut prauē disposito:ū sepe inueniet corpus im
perare anio / ex eo qd puer se et preter naturā se habet
Est igit (vt dixim)
pūmū in aīali pspicere imperiū dūicū et ciuile . nā anim? quidē in corp?
dominicum habet imperiū Mens vero in appetitum ciuile et regium . in
quib? clarū est scdm naturā et utilitatē imperari ab animo corpꝝ . et ab
ea pte que habet rationē / ei parti que subiacer perturbatiōi / equalitatem
vero ac vicissitudine omib? nocere . Rursus in hoīe et in animalibus
alijs / eodem mō mansueti quidē meliora sunt q̄ fera / his autē meli? est vt
homini pareant. Nā salutē ita recipiunt. Est autē mascul? et femina . alte
rum melius scdm naturam / alterum deterius. Et hoc imperans illud par
rens Eodem modo necesse est in cunctis hominibus .

Libër Dëmtus.

alia quidem robusta ad necessarios usus . alia vero recta et inutilia ad ta
les operationes verū utilia ad civilem vitam Nec autem divisa est in belli
opportunitates et pacis . Accidit vero sepe et contra hos quidē corpora ha

bere liberorum / illos vero animos. Nam id quidē patet / qd si tantū prece-
 lant corpore quā deorū imagines / reliqui omēs digni apparent illis serui
 re. Id si verum est in corporib? / multo iustius in animo idē putare. Sed
 non (v? corporis ita et animi pulchritudinē discernere) facile est. 2. igitur
 sint scdm naturā aliq̃ liberi aliq̃ serui? patet quibus prodest ac iustū est.

¶ Ca. vi. Ponit opiniones dicentiu q null? sit natura seruus.

Vob autem et contra dicentes quodāmodo recte dicite! nō difficile fuerit intneri ¶ Dupliciter enim dicitur seruire et seruus.

Est enim aliquis secundum leges scriptas et iuratus. Tā lex consensio quedam est
per quam bella capta illorum fieri dicuntur qui ceperunt. Hoc autem ius mul-

eorū q̄ circa leges v̄sant̄ accusant̄ / tāq̄ oratorē q̄ p̄ra leges detrenerit **Qua-**

Si sit grave / si ei⁹ q̄ vim afferre p̄t / et potētia p̄cellit / ser⁹ fiat / et subdit⁹ q̄
vim patit. et quibus dā hoc mō videt / quibus dā illo etiā sapienter Causa

vero ambiguitate et varietate huiusmodi est q: quodamō vtus freta potan
volens *exrellit aliq. modis*

nia vim p̄ maximā afferre et sp̄ id qđ sup̄at est enī excellentia alicuius boni. ^{utrum p̄ quālibet} ^{simp̄} ^{quālibet aliq̄}
ni. ex q̄ fit ut vis nō absq̄ virtute esse videat̄. S; circa iustū solū esse ambigui

tate/ ppter hoc etiā alijs qdē benivolētia videt se iustū/ alijs hoc ipm videt
 iustū potētiore dñari. Disco. Datib? inuicē huiusmōdi sermōib?/ cū alteri nec

validū acq̃ nec p̃suasiū cōtineat qđ nō oporteat meliōrē s̃m ṽtptē p̃esse

De dñari Om̃ino retinētes quidā (ve aīnt) alicui⁹ in sti (nā lex in sūū quidā
est) servitutē que ex bello nūerit in sūā posuere et simpliciter nō aiunt

1. 103. 501 non nostrum qd amur
anno 2. 103. 501 non nostrum qd amur

Liber Primus.

Dominus ergo nō dicit scdm scientiā s̄ quia ē talis / eodemq; modo et ser-
uus et liber Scientia vō est et liberalis et servilis / qualem syracusis ille do-
cebat . nam ibi quidaz mercedē pueros docebat : servitutē cen coquinariā /
et aliū huius generis famulatū Sunt autem ministeria illorū quidem ho-
nestiora aliorum vero necessaria magis et vt est in puerbio servus p servo

et dñs p dño . he igitur omnes scientie serviles sunt. Domini autē scientia ē
per quā utitur servis . naz domini est nō in possidēdo servos sed in utendo

¶ Continet autē hec scientia non magnū aliquid neq; gloriosum / que em
servum scire facere oportet : illam oportet scire iubere . Itaq; quibascunq;
est facultas a laborib; cessandi vicari; quidē hūc honore suscipit . ipi vero

aut reipublice administrande : aut studijs philosophiē intendunt . Acqui-

rendi vero disciplina alia est ab utraq; istarum / cen bellica quedam iusta

aut venatica ¶ De servo igitur et dño in hunc modū determinatum sit :

¶ Ca. viij. Quas dā questūculas de possessione et questu pponit subde-
do multos acquirendi vici; modos bñtis et hominib; convenientes .

¶ Etaliter autē de vniuersa possessione et de questu intuebimur

scdm antecedentes modū / qñ et servus possessionis erat pars

¶ Primū igit dubitaret utiq; aliq; vtri illa disciplina que ad acquirendū

spectat / idem sit qđ res familiaris / vel pars aliqua eius vel ministra . z s̄

ministra / vtrum quemadmodū pectinaria textorie / aut quemadmodum

eraria statuarie ¶ Nō em eodem mō subministrāt / sed altera quidem o: ga-

na prebet / altera materiā . Dico autē materiā sen id qđ subiacet ex quo ali-

quod perficitur opus . cen textori lana / statuario es ¶ Quidē igit nō

sit eadem rei familiaris disciplina illi / que pertinet ad acquirendū / mani-

festum est ¶ Itā huius quidem parare est / illi; vero vti ¶ Que em utitur his

Politicorum Aristotelis fo. vii.

que sunt in domo nisi rei familiaris disciplina Sed verum sit eius pars vel
alia species dubitatione habet. Nam si est diligētis patrifamilias videre
quod pecunie et possessio assint. possessio aut et pecunie multas cōplectunt
pres Itaq; pūmū agricultura vtrū pars aliqua sit illi? diligentie an aliud
quoddā gen? Et totaliter circa alimentū cura et acquisitio ¶ At qui spēs
alimentandi mulce sunt nā et vice plures sūt aialiu et hominū. nō em fieri pō
ut vivat sine alimēto Itaq; diversitates alimētor: diversas faciūt aialiu
vitas nā feraz quidē alie gregales sunt alie solitarie vt hoc vī illo mō illis
conducit ad victum quoniam alie vivis animalibus: alie fructibus: alie
cunctis pascuntur quare ad facultatem victus ear vitas natura distinguit
Cum vero non idem cuiq; dulce sit scdm naturam sed alijs alia et illarum
que animalia: et illarum que fructus comedunt: vice inter se differunt
¶ Hoc idem est in hominibus differunt enim eorum vice. nam pigeris
mi qui sunt pastorem vitam sequitur quoniam a mansuetis animalibus
sine labore educatio puenit ociosis. cumq; sit necesse mutare locū ani
malibus: et ipi cogunt vna sequi. qsi agriculturā quandā vitam colētes
¶ Alij vero ex preda vivunt et preda quidem alia aliq; / seu aliq; variantes:
aliq; piscantes vt qui paludes et stagna et flumina et mare accolunt aliq; ab
auibus et feris ¶ Sed maria ps hoīm altera vivit et fructib? nō syuestrib?
bus Vite igit ferme tot sunt quot scdm ppriā et innatā habent operationē
¶ Capite vno particulatius distinguit modos: quibus
homines sibi victum parant.

¶ On per cōmutationē et cōmertia sibi preparant alimentū pasto

ralis! agricultura! predatoria! piscatoria! venatoria ¶ Sūc

et qui ista miscētes iocunde vivant suppletes deficientē vitam qua defici

B i

Handwritten marginal note in the top right corner.

Handwritten marginal note on the right side, middle section.

Handwritten marginal note on the right side, lower section.

Enumerat quod...

Handwritten marginal note at the bottom right.

Handwritten marginal note in the bottom left corner.

Liber Primus.

ens est: ut sufficientia adsit! seu quidam pastorem simul et predatorem

aliq̃ agriculturam et venationem. Eodem modo et circa alias / ut indigentia

compellit in hunc modum degenere. Talis igitur acquisitio ab ipsa natura vi-

detur hominibus data / ut statim post genituram / sic etiam ad perfectionem de-

ductis. Nam ab ipso generatiois initio quedam animalium simul exprimunt

cantum alimenti ut sufficiat donec possit sibi ipsi acquirere quod generatum

est: ut quicunque ex putredine vel ex ovibus gignunt. Que vero pariunt viper-

as / alimentum habent in seipsis ad natum educationem usque ad tempus quod

datur / quia lactis natura dicitur. Quare similiter est generis quoque existimamus

dum / plantasque animalium esse gratia! cetera animalia hominum causa. man-

ifesta quidem propter utilitatem et cibum. fera vero et si non omnia / ac plurima

illoz propter cibum et alia adiuvamenta ut vestis ac cetera instrumenta ex

illis fiant. Si igitur natura nihil neque imperfectum faciat! neque frustra: man-

ifestum est illa omnia hominum gratia fecisse naturam. Quapropter et bellica

secundum naturam quodammodo acquisitiva erit. Nam et venatoria pars illius est

qua uti oportet propter bestias: et cetera eos homines: qui ad parandum nati sunt

nec volunt parere ut natura id bellum iustum existat. Una igitur acquirendi

species secundum naturam pars est rei familiaris / qua oportet subesse iam / aut

illam parare quo ea subsint / quorum est comparatio rerum in vita necessa-

riarum et utilium ad societatem civitatis et domus. Et videntur qui-

dem divitiis ex his constare. Nam sufficientia huius possessionis ad vitam

bonam: non infinita est ut Solon carminibus inquit: divitiarum nullus

est finis constitutus hominibus. Certe constitutus est: ut in alijs artibus.

Nullus enim instrumentum cuiusque artis infinitum est: neque magnitudine neque

Politicozū Aristotelis. fo. viij.

multitudine. diuitie autē sunt multitudo instrumentoz rei familiaris et reipub

Quod igit sit aliqua acquisitio scdm naturā patribus familias et guber

natoribus reipublice et propter quam causam? patet.

Ca. x. de pecuniaria: quomodo fuit introducta

Et aliud gen⁹ acquirēdi qđ marie vocat et merito vocari debet

pecuniariū i q null⁹ finis videt ee diuitiaz ac possessiois. qđ esse

vnū i idē cū illo de quo supia dixim⁹ pleriqz tradiderūt ppter vicinitatē

neqz idē: neqz valde remotū: est. n. alterz illorū fm naturā! alterz nō fm na

turā sed magis fm peritiā et artē. de q dicere sic exordiamur Cuiusqz rei

duplex ē vsus vterqz vero fm ipam rē / s nō silt: Verū alter ppius alter nō

ppius / ceu calcei quidē est calceatio et veditio. vterqz. n. vs⁹ calcei ē! nā

qui calceū indigenti vendit p pecunia vel cibo vtiū calceo qua calcens est /

sed nō scdm propriū vsum Non em̄ cōmutationis gratia est calcens. eo =

dem mō se habet in alijs rebus quas possidem⁹. Est em̄ permutatio in

omnibus: cepta quidē ab initio ex eo qđ est scdm naturā q alij plura q

opus sit: alij pāctiora habeant. Ex quo manifestū est pecuniariā nō esse

scdm naturā eius que pertinet ad acquirēdū Quoad enim ipsi sufficeret

necessariū erat permutationē fecisse. In prima igitur societate id est in

domo manifestū est nihil opus esse illius: sed iam in maiore existente socie

tate Alij. n. illorū / communiter habebāt omia / alij separatim: multa rur

sus alia quorū fm indigentiam necesse erat pmutationē facere quāadmodū

adhuc faciunt barbarorum natiōes multe alia p alijs dantes recipientesqz

Inutilia. n. sibi / p vtilib⁹ tradūt: vltra em̄ nihil: ceu vinū p tritico et

ceteris talib⁹ Huiusmodi ergo permutatio neqz pter naturā est neqz ad

Libri Primus.

amplificatione patrimonij pertinet / cum sit in supplementum indigente
scdm naturā ¶ Ex hac tñ illa pcessit fm eōdem . nam cū remotiorib⁹ que
veret auxiliū / importando illa quib⁹ indigebāt / et exportādo illa quibus a-
bundabāt / necessario nūmi introduct⁹ ē vsus Uō em̄ facili⁹ deferri pnt
singla ad vicē necessaria Itaq; ad pmutatiōes faciēdas tale aliqd cōpo-
suerūt / inter se dare et accipere qd̄ utilit̄ erāt / hīc vsū pmutandi faciles
ad vitā cū ferrū et argentū : et si quid aliud tale . primo simpliciter diffunt
tū quātitate et pōdere . postmodū vō etiā signo impressū quo a mensura
liberi essent Uā signū positū ē ad quantitatē demonstrandā ¶ Reperto
igit nūmo ex necessaria pmutatiōe / alia spēs acquirendi emerſit numula-
ria : primo forſan simpliciter / postea per experientiam artificiosior Unde
et quō pmutando plimū faciat lucrū Quapropter numularia maxie cie-
ca questū pecuniarū vsari videt̄ et illi⁹ eē op⁹ ! posse discernere / vñ puenias
multitudo pecuniarū . nūmoz em̄ et diuicias effectiua ē Uā et diuicias ple-
rumq; ponūt eē multitudinē pecunie / ex eo videlicet qd̄ circa illā intendunt
pecuniaria et questuaria Cōterg vō interdū futile quiddā videt̄ nummus
et lex et ne quicq; fm naturā Quā mutat̄ his q̄ vtiunt̄ ! nulli⁹ p̄cij aut vti-
litatis ē ad aliqd̄ necessariū ¶ Et locuples nūmis penurias patietur neces-
sarij alimēti Nequi absurdū est tales eē diuicias affirmare quāz abundans
q̄s fame perire possit ut de Mida fabulis tradit̄ . Cui ppter insatiabilita-
tem desiderij / quicqd̄ apponebat / fiebat aurū ¶ Quāobrem querūt diu-
cias alias / et aliā acquirendi rōem Et recte qd̄ Est em̄ aliā acquirendi rō et
diuicie fm naturā ! et hec quidē reifamiliar̄ ! disciplina illa vō pecuniaria
pecuniarū effectiua nō simpliciter s̄ per iporū pecuniarū pmutatiōē Et vi-

Policitorum Aristotelis fo. ix.

de circa nummū ista versari Nam nūm? primū ē z vltimū in pmutatiōe

¶ Ca. xi. de infinito pecuniarie possessionis desiderio concluden-
do pecuniariam sine numulatam! quam nōnulli vocitant campso-
riam! differre ab ea que est acquisitiua rerum et ad vitam necessaria-
rum et ad civilem ac domesticam societatem vtilium.

¶ Infinite sunt huiusmodi diuitie que ab hac rōe rei augende p-

ficiunt. Ut enī medicina sanitatis in infinitū ē Et vnaqueqz

ars finis in infinitū nā qmārie volūt illū efficere. Porū vero que sunt ad fi-

nem: nō in infinitū. finis enī extremū oibz. sic et hui? rōis augende rei nō

ē finis termin? finis autē rōis tales diuitie z pecuniarz possessio Sz rei fami-

liare nō augende rei ē finis. Nō enī hoc ē rei familiarē op? ¶ Qua propter

in hac videt necessariū de sic finis oim diuitiarz Sz cōtra video fieri. omes

enī in infinitū augēt q pecunijs studēt Causa vō hui? illaz pproinquitas. va-

riat enī vs? eiusdē exis veriusqz acquisitiōis eiusdē enī est vsus acquisitiō

sz nō fm idem ac hui? qdē ali? finis. hui? vō amplificatio. atqz videt quis

bus dī hoc ē rei familiarē op? z pseruat existimātes oportere aut pseruare

aut augere pecuniā in infinitū ¶ Causa vō ē hui? dispositionis studium vī-

uendi sz nō bnuinendi. enī ergo cupiditas in infinitū extendat / illa qz que

efficiūt infinita cupiūt ¶ Sz q bnuinere studēt ad fructiōnē corporis que-

rūt diuitias / vnde cū hoc qz in acquisitiōe pssistere videat: ois eoz cura cit-

ea acquirendū ē ¶ Et altera augendi spēs hinc pcessit. cum enim fructio

modum excedat: illam adhibent: que huius excessum adimplere possit.

¶ Et si p has acquirendi spēs nequeat parare! p alias causā efficere conantē

vnaquaqz sciet potentia nō scdm naturā. Fortitudinis enī nō est pecuniā

am parare sz fidutiā animi! neqz rei militaris aut medicine: sz hui? quidam

victoriā illis vō sanitatē. ut illi cūctas ad pecuniā puerit. qsi hic sit finis

Liber Primus.

De illa
ad finē vero cuncta oportet tendere. ¶ De illa igitur acquirendi specie que
necessaria non est: et quē ea sit et ppter quā causā illa indigem? dixi-
mus et de illa que necessaria est: quā altera ab illa et disciplina rei famili-
aris scdm naturam circa alimentū nec infinita sicut illa sed finem habens.

¶ Ca. xij. cuiusdam questionule prius posite responderi concluden-
do differentiam inter disciplinā rei familiaris et numulariam.

X quo patet id quod ab initio dubitabat utrū gubernatoris do-
mus et civitatis sit acquirere vel nō: sed oportet prius esse acqui-

siti Sicut enim hoies nō facit respub: s; sacros a natura suscipiens uti. Sic
a alimentū oportet naturā pberc aut terram aut maria aut aliud quiddā

¶ Sed quemadmodū hec administranda sunt ad gubernatōre ptenet do-
mus. Neg. n. tertio est lanas facere s; factis uti: et discernere qualis sit

bona et apta et mala et inepta. ¶ Nam dubitaret utiq; aliquis cur ea dili-
gentia que ad acquirendū ptenet pars rei familiaris sit: medicina vō non
sit eius ps. At qui sanā esse familiā oportet quēadmodū et victum habere

aut aliud quicquid necessariū. sed cum sit ut patrisfamilias et gubernatoris
de salute pvidere: sic etiam ut nō sed medici itaq; etiam de pecuniis est ut
patrisfamilias est etia ut non sed ut lacto infirmis. ¶ Marie vero (ut

prius dictū est) natura oportet hec existere Nature. n. opus est alimentū pie-
bere: cuiq; autē ex quo generat alimentū est afferendū. Itaq; secundū natu-
ram est parandi studiū oibus ex fructib; et aialib;. ¶ Cum vero hec sit do-

plex ut dicim; et altera pecuniaria et altera disciplina rei familiaris: et hec
quidē necessaria et laudabilis. illa vero translaticia et merito improban-

da. quia nō fm naturā: sed ab homib; acquirit: rationabiliter habentur
odio numularia quā a nūmo ipsa facit acquisitionē et nō ad quod inducitur

Politicozum Aristotelis fo. x.

est: commutationis. n. causa nūm? inducet? fuit. fenus aut? scipm mai? facio
vnde et nomē venit qm̄ illa q̄ perivntur filia gignētib? sunt / in fenore aut?
nūm? nūmū parit. Itaq; maxime p̄ter naturā est hic acquirēdi modus.

¶ Ca. xij. enumerat multas acquisitione species.

¶ Quoniam vō illa que ad cognitionē p̄tinebāt? determinavim?

sufficienter: illa q̄ ad vsum p̄tinet discutiēda sunt. Cūcta. n.

hec considerationē habēt liberalē: experientia vero necessariā ¶ Sunt autēz
circa acquirēdū p̄tes vtilēs rerū ipsarū / que acquirēde sunt p̄ticiā habere /

que optimā sint: et vbi et quomōdo, seu quales equi comparandi sint quales
boves aut pecudes. Eodē mō et in alialib?.

¶ Oportet em̄ p̄ticiū esse: et quo
istorū potissima: et vbi et q̄lia. nā alia alibi potiora gignuntur. Deinde agriciā
culture: eiusq; spēs. ut nudi soli et cōsueti et apium et aliorū animaliz: ex

quibus sit vtilitas puentura. p̄p̄ticiē giti acquisitionis iste sunt p̄tes et prime
¶ Eius vero que p̄translationē dicit: potissima pars est mercatura et huius

p̄tes tres: navigatio: denectio: negociatio. Differunt autē hec inter se: cū
alia securiora sint: alia fructuosiora. secūda pars est feneratio: tertia mer

cenaria, et huiusmodi alia vilium artium: alia sine arte solo corpore mī
nistante est. Est et quarta acquirēdi spēs media inter hanc et p̄mā! hz. n.

p̄tem eius que sunt scdm naturam: et p̄tem eius que per translationē dicit
et est in his oibz: que a terra: et ab his q̄ terre sunt non a fructibz? sed ab

vtilibz? seu sylva cedua: metallica. hec rursus multas cōplectit p̄tes Nam
multe sunt metallorū spēs. ¶ De singlis horū in q̄ne dicitū est. nūc in spē vō

de hīs dicere vtile quidē foret ad opa cōficiēda: s̄ graue nimis in hīs edocē
dis p̄sistere Sūt em̄ ille artificiosissimē i q̄b? minimū ē fortē Ille sordidiss

¶ In p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā
de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz?
q̄d p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā

¶ In p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā
de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz?
q̄d p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā

¶ In p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā
de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz?
q̄d p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā

¶ In p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā
de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz? de vtilibz?
q̄d p̄ticiā particulari dicitur q̄d p̄ticiā

Libri Primus.

me in quib? maxime inquinatur corp? Ille servilissime in quibus co:poris
est usus plurimū Ille nobilissime in quib? minimū requiritur virtutis.

¶ Ca. iiii. Precepta acquisite necessaria continet.

¶ Om. do sit a quibusdā de his scriptū ut a Carite Patrio & Appollo

boro lennio de cultu agrorū tū nudorū q̄ cōsitorū: & sile ab alijs de

alijs. ea q̄dē p̄sideret: cui cura ē p̄cepta ¶ Etia quedā a frugi patribus fa

miliis dicta colligere oportet. hec em̄ cuncta vtilia sunt his: que augere

patrimonii curat Quale ē illud Thalys millesq̄ attributū sibi p̄pter sapiē

tiam Cui cū obijceret philosophie studiū q̄si inutile et instructio sum! pro

sperisse illū ferunt p̄ astrologiā oliuaz vbertatē futura Cūq̄ coegiss̄ pau

illū pecuniarū hyeme adhuc vigēte emptionē olei fecisse in mileto: & in chio

p̄ p̄uo admodū p̄cio! ut pote nemine plus offerente: arrasq̄ dedisse Cum

itaq̄ postea tps venisset: multis subito querentib? vendidisse oleū: quantū

ipse volui: ac magnā vim pecuniarū inde superlucrati ostendisse amicis /

p̄facile ēē philosophis ditari si vellent. s̄ hoc nō ēē illis cure Thalys igit̄ in

hūc modū dicit scientiā suā ostendisse. ¶ Est autē vniuersalis hic querens

modus Si quis possit sibi soli / venditionē p̄parare Quapropter ciuita

tes quedā in hūc modū faciūt cū indigēt pecunijs. venditionē em̄ sibi so

lis referuat ¶ In sicilia quidā ferri quicq̄ erat: ex ferrarijs emit / postea

vero mercatorib? illuc accedentib? vendebat sol? nō magnū excessum p̄cijs

faciēs. s̄ tū ita ut p̄ quinquaginta talentis centū cōficeret. hoc itaq̄ sentiens

dyonosi pecunias quidē illi nō abstulit s̄ ampli? syracusis morari vetuit ē

ut reddit? reperies suis cōib? inutiles ¶ Iste vidit aliqd̄ tale quale Tha

les viderat. uterq̄ em̄ sibi soli venditionem p̄parauit. hoc est velle viderē

Liber Primus.

gustatem sane id habet. Nam siue sit aliqua: excellentiores erunt serui q̃

liberi: siue non est aliqua: cum sint homines rationis participes: absur-

dum videbitur. ¶ Eadem fere est questio de muliere et puero: utrum

et horum sint virtutes: et oporteat mulierem esse modestam et fortem et

iustam: Et an puer sit intemperans modestus aut non. ¶ Et eniu-

saliter illud querendum est de natura imperantis et parentis: utrum ear-

dem virtus an alia. ¶ Si enim oportet utrosq; participes esse virtu-

tis. Cur eadem alter imperare debet alter parere: ¶ Non enim secun-

dum magis et minus possunt differre. Nam imperare et parere specie dif-

ferunt: et non secundum magis et minus. Sin vero alium oportet: ali-

um non: admirabile est. Nam si imperans non erit temperans et iustus

quomodo bene imperabit: Sin is / cui imperabitur: quomodo bene pa-

tebit: Intemperatus enim et timidus nihil faciet: ut oportet.

¶ Constat igitur oportere utrosq; habere virtutem. Sed in ipsa virtu-

te esse differentiam: quemadmodum in his que natura obediunt id aper-

te in animo inspicitur. Est enim in animo quod natura imperat: et quo-

paret: quorum diuersam censemus esse virtutem ut rationem habentis

irrationalis. Pareet eodem modo se habere in alijs. Itaq; pleraq; sunt

natura imperantia et parentia Alio enim modo liber preest seruo: et mas-

culus preest femine et vie puero. et omnibus insunt partes anime sed diffe-

rent. Seruus enim omnino non habet deliberandi arbitrium.

¶ Mulier vero habet quidem: sed inualidum. puer autem habet sed im-

perfectum. Eodem modo se habere necesse circa morales virtutes.

¶ Putandum est omnes participes esse oportere: sed non eodem modo.

Politicozum Aristotelis. fo. xij.

Sed quantum cuius opus est Ex quo fit: ut is qui imperat perfectam: virtutē habere debeat moralem. Nam eius opus est simpliciter precipientis

Ratio autem precipit atq; presidet / aliorum vero unusquisq; quantum sibi competit Quare patet virtutem moralem esse omnium supradictorum.

Nec eadem modestia mulieris et viri / neq; fortitudo neq; iusticia / ut

Socrates putabat Sed illa quidem iubens fortitudo! hec vero obediens

Eodem modo et in alijs. Patet autem id magis particulariter conside-

rantibus. Nam qui universaliter dicunt: qd bene se habere animum vlt-

tutis est / et recte agere aut aliquid tale / seipso decipiunt Nullo enim ma-

ius dicunt! qui enumerant virtutes quemadmodum Gorgias: qd qui ita

diffiniūt. quapropter oportet sicut poeta de muliere dixit! ita censere: in-

omib; mulieri decus affert taciturnitas: sed nō idem viro: cū vero puer sit

imperfectus. patet qd virtus huius nō ipse ad seipm est: sed ad perfectum et

ducem: similiter et servi ad dominum. Posuimus autem servum ad neces-

saria esse utilem. Itaq; patet ipsum virtute indigere parva. et tanta ut

neq; propter intemperantiam neq; propter timiditatem in operib; deficiat

Cap. xvij. Tractat: et solvit hanc similem questionem.

Verum artifices et operarij debeant habere aliquam virtutem.

Obicit vero aliquis! si verum est quod nunc diximus! utri-

artifices oportet habere virtutem. Nam sepe propter intempe-

rantiam deficiunt in operibus. Vel hoc longe differt. Nam servus

quidem adheret nobis communione vite Ille autem remotior est: et tan-

tum sibi competit. virtutis quantum servientis Vilis enim artifex deter-

minatam habet quandam servitutem: Et servus est secundum naturam

Dubia hic

Vel hoc lo

2. 2nd (1841)

causam esse oportet dominum servo: non enim qui doctrinam habet in ope

ne: dicentes/precepto uti duntaxat Abmonendi sunt enim magis serui-

¶ Ca. xviij. tangit excusationem: cur non facit hic ampliorē
mētione de cōuersatione ⁊ virtute viri ad mulierē: ⁊ patris ad filios

satione adinuicem: quid recte vel contra et quomodo oportet

est inveni. ¶ Nam cum omnis domus sit civitatis pars: illa autem do-

et qui docet et resp.
cientes ad tempu. filios vrosq; instruere ¶ Siquidem refert ad rectam

eorum. ex pueris autem sumuntur qui tempu. gubernant ¶ Quare cum

propositis tanquam finē habentibus alio assumpto principio illa discuntur

Finis primi Libri Politicorum Aristotelis qui est
de primis partibus Reipublice et Civitatis. Decem
et octo capitula continens.

¶ Libro Secundo recitat opiniones antiquorum de Communicatione Civili et publica. vigintiduoibus capitulis.

Liber Secundus Politicor. fo. xij.

Ca. 1. materiam suā exponit recitando legē Socrate de cōitate bonor.

Donā pposuim⁹ cōsiderationē facere de civili societa

te q̄ sit optima oīm poterit⁹ vinere maxie ad votū :

oportz q̄ alias cōsiderare respn. quib⁹ veniūt ciuitates

alique ear⁹ q̄ bñ legib⁹ institute vident⁹ Et si aliq̄ sint

alie ab aliquib⁹ scripte q̄ bñ se hñc videāt vt rectā institutō utilitasq̄ appeat

¶ Nec putet⁹ ee ad ostentationē et supfluitatē q̄rere aliud p̄ter illas sed q̄

ille nō bñ se hñt : ideo hñc laborē a nobis ee susceptū **¶** Incipiendū ē at ab

eo qd̄ ē fm naturā hui⁹ cōsideratiōis principiū Necessariū ē quidē aut oīa

esse cōia inter ciues aut nulla aut quedā Em̄ero nulla esse cōia impossibi

le p̄stat esse cū ciuitas sit cōmunio quedā **¶** Ac primo necesse ē locū ee cōmū

nā locus pacitas est vni⁹ ciuitatē. ciues at socij vni⁹ ciuitatē **¶** Sz vtrū me

lius fuerit in bñ institutā repū. quecūq̄ recipe cōiōnē pñt : ea oīa esse cōia

vel quedā cōia ee / quedā nō ee **¶** Nā fieri possz vt filij et vxores et res q̄ possi

dent cōmunes essent quēadmodū i platonis repū. Ibi em̄ socrates inquit

optere cōes ee filios et m̄lires et facultates Id vō vtrū p̄stat ita fieri vt nūc

fit : vt fm legē illā i rep. scripta **¶** Cōtinet poro et alias p̄urbatōes p̄mul

tas ista m̄lires cōio **¶** Et id p̄pter qd̄ cōsūt hāc legē ee ferendā nō videt cōseq̄

ex rōib⁹ Preterea ad finē : quē inq̄t optere ciuitati existerē : vt nūc qd̄ dictū

est impossibile **¶** Quō at trāsfigere optet n̄hil determinatū ē q̄ vna videlicz

fit ciuitas tota tāq̄ id sit maxie optimā. s̄scipit em̄ hāc supponē socrates

¶ Capite Secundo causam piopter quā Socrates dicebat

omnia debere esse cōmunia confutat multis rationibus.

¶ Qui p̄stat q̄ eo p̄cedere : vt vna fiat magis : ciuitas nō erit **¶** Est

em̄ ciuitas m̄licudo quedā fm naturā q̄ dū sit vna magis : dom⁹

ostendit hāc em̄ offi inuoluntati q̄rere hāc q̄ maxie
vna magis m̄licudo m̄licudo q̄rere hāc q̄ maxie
vna magis m̄licudo m̄licudo q̄rere hāc q̄ maxie
vna magis m̄licudo m̄licudo q̄rere hāc q̄ maxie

Liber Secundus

erit ex ciuitate: et homo ex domo. vnā em̃ magis domus censemus esse q̃

civitatem ! ⁊ hominem unum ꝑ domũ . Quare etiã si quispiã posset hoc

facere : tamen non esset faciendum quia perimit civitatem. ¶ Nec solum

ex multitudine hominum constat ciuitas ! verum etiam ex eorū multitudine !

qui specie differunt. Non fit enim civitas ex similibus. Aliud enim federatio est

civitas ! illa em̄ quantitate prodest / etsi eadem sit specie ! cum aprilij gra

ria fiat ceu si pond⁹ mag⁹ attrahat! Differt autē 2 10 mō ciuitas a gēte! qñ

p pagos diuifa nõ sit mltitudo: S; quẽadmodũ archades Er qb⁹ & vnũ

fieri oportet: spe differunt q̄ ppter par repesuz ciuitate cōseruat: vt in ethicis

dictū ē pri⁹ qm̄ inter liberos ⁊ eq̄les necessariū ē hoc eē ¶ Nā oēs sūt magi-

stratus; gerere impossibile ē: s̄ aut p̄ annū aut p̄ aliā p̄finitionē ⁊ tps Atq;

isto mō fit! ut oēs gerāt magistratus: Ceu si mutarentur sutores ⁊ fabri: nec

sp idē fabri ⁊ sudōres essent Cū vō meli⁹ sit ita se hīrē / etiā circa societatem

civilē! manifestū ē qd meli⁹ foret: si idē sp magistratuz gererent: mō id fieret

ri possz Sz in quib⁹ nequit hoc fieri : ppter ea q omnes nata sunt pares si

mal ē iustū sine bonū: sine pravū ē gerere magistratu: vt oēs huiusmodi

muneris principes fiant / et in eo imitari vicissim equales cedendo inuicē ali-

os alijs. Tā alij regūt: alij regūt in parte: tāq si ipi alij siāt, eodē modo.

illoz q̄ regūt aliq̄ alios gerunt magistrat⁹ Patet igit̄ ex his q̄ nō recipiūt sic

vnā eē ciuitatē : 7 q̄ maximū fore cōmodū ciuitatib⁹ dicebat : id interemit

ciuitates Atqui singulorū bonū: singula pseruat ¶ Patet etiā alio mō q

querere nimium vntre ciuitate! nō ē meli⁹. Dom⁹ em̄ magis sufficiens est! q̄

vnus hō. ciuitas autē q̃ dom⁹ et vult ea quidē iā ēē ciuitas : cū habet suffi-

cientiā multorū societas Si igitur magis expectendū est qđ magis sufficiēt

... 2. unter. verläßl. m. 18

Politicozorum Aristotelis. fo 111.

am habet: certe minus unum eo quod est magis: expetibilius est.

¶ Ca. iij. demonstrat tribus rationib⁹ qd scdm legē Socratis de communitate bonorum ciuitas non foret perfectissime vna.

¶ Numero nec si optimū sit vnā maximē ē ciuitatē: tamē id

demonstrari videt ex sermōe: si oēs dicāt suū et nō suū hoc em̄ so

crates putat ē signū ciuitatis pfecte vnite ¶ At em̄ verbum oēs duplex est

Si igit tanq singuli forsan esset magis: qd efficere vult Socrates. singuli

em̄ eūdē filiū suū ē dicerēt: et mulierē eandē: et de facultatib⁹ quibusuis eo

dem modo ¶ Tunc autē non ita dicunt: qui cōmunibus vtuntur mulia

eribus et filijs: sed omnes quidem: at nō vt singularet ipsorū. Et de mō de

facultatib⁹ omnes quidem sed non vt singuli eorū. ¶ igitur ab erratio

quedam sit in verbo omnes manifestum est. Nam et vtrāq et imparia et

paria dicta ppter duplicitatē et in sermonibus positū litigiosus facit sil

logismos qre hoc ipz oēs dicere vno qdē ore bonū ē sine qd possibile Alio

autē mō nihil cōsentaneū habz pterea qd dicit: nocumētū aliū qd em̄ mltro

tū cōe ē: in eo minima adhibet diligētia. ¶ De ppijs marie curāt hoies

de cōib⁹ at min⁹ qd quantū singulis cōpetit. Tanq em̄ alio curāt ab alijs.

negligūt. quēadmodū in seruilib⁹ ministerijs famulātes multi interdum

deterius inseruiūt qd pauci ¶ Siunt em̄ vnicuiqz cūiū mīlle filij: non

vt singulorum sed vt cuiusuis quius similiter est filij: quare omnes simi

liter negligent ¶ Pterea isto mō singuli suū dicēt bene agentē aut ma

le quocunqz contingeret numero putamēus est aut illius. Hoc modo dicēt

de singulis ex mille. vel et quot ciuitas sit et hoc dubitans Nam incertuz

cui contigerit genuisse filiū et saluum esse genitum. Atqui vtrum prestat

sic dicere suū: ita vocantes vnumquemqz duoz miliū et decem milium

Liber Secundus

Vel magis ut nunc in ciuitatibus suis vocant: hic quidem filium suum ille fratrem
eundem ille nepotem: aut per aliam quandam coniunctionem ex consanguinitate vel affi-
nitate sui primus vel suorum. et preterea alium sodalem alterum contribulem. praestac
em esse proprium nepotem quam illo modo filium. Quinimo nec vitari quidem potest

quin cognoscant a quibusdam fratres et filii et patres et matres. nam per similitu-
dinem natoz ad patres / necessarium est ut fide filii recipiant. quod tradunt scriptores
quidem populi superioris Libie euenire. huius enim mulieres coes / filios in partibus
inter sese secundum similitudines natoz sunt enim mulieres quaedam et aialia cum equi
et boues / quorum ea natura est ut simillimos genitoribus edant fetus ut
aqua illa apud Pharsaliam nuncupata iusta.

Ca. iij. Multis incommodis consequentibus reprehendit legem
Socratis precipue quantum ad communiter natoz et mulierum

Pereterea huiusmodi molestias non facile erit vitari ab his qui eam
statuunt civitatem puta plagas et necesse primum voluntarias primum in-
voluntarias: et ripas et iurgia: quae nefas est committere aduersus parentes
et propinquos magis quam aduersus extraneos. Sed frequentius illa euenire ne-
cesse est: ubi ignorant quam ubi sciunt. Et ea si contingant a scientibus expiari de-
bito modo possunt. ab ignorantibus vero non possunt. Illud etiam absurdum quod qui fili-
os coes fecerunt / coire solum amatores vetuerunt: amare vero non vetant: nec ali-
os usus duos esse patris ad filios et fratris ad fratrem omnium diffusissimum est cum
et amare solum sit aliquod absurdum et non aliam ob causam coitionem illorum vetuisse
se nisi quia nimia voluptas inde sit putetur sed quia pater sit aut filius aut fratres ob
ea res nihil putare referre. Videtur autem magis prodesse ut agricolis / coes sint
mulieres et filii quam custodibus. Minus enim erit amicitia si coes sint nati et mu-
lieres. Immo tales sunt quibus impati oportet: quo ipsi periant impio: nec

Quarta Ratio
cio

Quinta Ratio

Sexta Ratio

Septima
Ratio

Politicozum Aristotelis. fo. xv.

res novas in ciuitate moliantur. Penitus aut contra eueniat. Necessarium est
huiusmodi lege quod causa optimas leges esse oportet et cuius gratia Socrates
censet ita instituendum de natis et mulieribus. Amicitia enim putamus maximam esse
se bonum ciuitatibus. Nam sic minime seditionibus agitantur. sed una esse ciui-
tatem laudat maxime Socrates quod et videtur et ipse inquit esse amicitie opus
ut in amatoribus sermonibus scimus dicentem Aristophanem propter eximia aman-
tium cupiditate applicari simul et ex duobus fieri unum. hic ergo necessarium est
ambos corruptos esse vel unum. At in ciuitatibus necesse est amicitiam in firmam
fluxamque fieri propter hominum consuetudinem et minime dicere suum aut filium patrem et
aut patrem filium. Ut enim patrum mellis multa in aqua diffusum et in sensibilem fa-
cit mixturem et sic accedit consuetudo istam nequaquam necessarium in tali repu-
blica nominibus eximantibus vel patrem vel filium vel patrem curare vel fratres inuicem.
Duo sunt quae faciunt homines curam habere et amare. proprium scilicet et affectio. quo-
rum neutrum sit necesse est in hominum republica. Insuper translatio illa natorum ex
agricolis et artificibus in custodes et ex his in illos magnam continet difficul-
tatem quemadmodum tandem fiet et cognoscant necesse est dantes et transferentes quibus
quos dedant. Praeterea superius et dicta magis in his necessarium euenire
puta rixas et plagas et amores et cedas. Nam non amplius appellantur custo-
des fratres et filios et patres et matres quam alios ciuibus dedunt. Et rursus qui ex
custodibus alios ciuibus ut caneant tale aliquid perpetrare propter consanguinitatem
De communitate igitur natorum et mulierum determinatum sit in hunc modum.
Ca. v. inferendo multa inconuenientia reprobatur opinioem
Socratis quantum ad communitatem possessionum.

h Is consequens est de rebus quae possident considerare: quomodo sit con-
stituendum illis qui in optima republica versari debeant utrum con-
C iij

apud Aristotelem in quo patet quod impeditur per
imperium rationis famulatus aliamque rem per se
ut et in multis quibusdam rationibus in per se
impeditur rationem legem autem per se rationem in ratione

Q. NATIA R
C. 10

SECTA BACIO

Septima
R. 1410

Nona Ratio

Religio
17

Liber Secundus

munes esse vel nō cōes ¶ Hoc seorsum scribandū est nec simul! cum his

que de natis ⁊ mulierib⁹ pstituit. ¶ Dico at circa res utrū ⁊ si sint nati mulie

resq; separatim quēadmodū nūc sunt oīb⁹. prestat tñ res esse cōes et vsus

Puta proprios fundos esse! fructus vero in eorum conferre: quod apud quasdam

fit gētes / vel cōtra solū quidē cōe esse et cōmuniter coli : fruct⁹ autē partiri

in ppitos vsus! quod etiā facere dicūt quidā barbaror: vel etiā fundos r

fructus eē cōes. ¶ Si ergo alijs foret agricola: alijs esset modus et facillior

S3 cū ipi sibi laborēt iperādo magnas ea res affert difficiltates Nā si i fru

7. **Edo et laborando nō sint pares: necesse est incusatiōes existāt cōtra fruentes**

quidē z cōsumētes multa partē dō laborātes hīs qui min⁹ cōsumūt z mul-

tū laborāt ¶ Om̃ino aut̃ cōdictus oīs et cōmunitas hoīm difficilis ē. ⁊

maxime in his reb? Probāt eoz qui vna peregrināt societates : quoz ple

etq̃ fere inter se dissidēt de parvis vilibusq̃ offensi. Nos quoq̃ ministris

illis plurimū irascimur: quib⁹ maxime utimur ad ancillarem famulatū

Communes igit habere res has ⁊ huiusmodi continet difficultates ¶ Po

ut mo quo nūc sic iⁿsuper morib⁹ et etiā moderatiōe legū recte honeste

nō parū prestabit. habebit enī vtriusq; comoda. dico aut vtriusq; videll

cer ei⁹ q^d cōes sunt res et ei⁹ q^d pprie. oportet em̄ omnino vt res sint pprie

sed quodammodo coes. curis em diuersis incusationibus no pariet. immo pfici

ent utpote ad ppriū uno quoq; sedulo incumbente. Atvero p virtutē erhe

ut est in proverbio amico & communia Est ac etia nūc quibusdā in civitatib^{us}

in huc modum subscriptum: ne putet impossibile et precipue in his que bñ gu-

bernantur / aliqua esse possunt / propterea enim unusquisque possidens partim

utilia facit amicis : partim utitur coibus . ut in lacedemone jenuis utun

Politicozum Aristotelis. fo. xvi.

vicissim tanq̃ foret vniuscuiusq̃. Et p̃terea equis et canib⁹ et vehiculis.

Paret igit esse melius / vt pprie sint res : s; vsu facere illas cōes. Quēad-

modū ac hoc fiat legislatoris erit pūisio ¶ Est sane inenarrabile ! quantū

inter sit ad voluptatē cōsiderare aliqd esse ppiū sui. Et enī frustra quisq;

ad se ipm amicitia habet. Est vero id naturale. Sed cu amatio sui rephe-

dicur nō id reprehēdit quia se amat s̄ magis q̄ oportet se amat : quēadmo

dum et amatio pecuniarum. Nam amant omnes (ut ita dixerim) talia. ¶ Atque

et largiri et opē ferre amicis hospitib⁹ et familiarib⁹ dulcissim⁹ est: qđ sic

¶ Si pprie sint facultates hec at nō cōtingūt illis: q̄ nimē vnā efficiūt civitatē

7. **P**oterea dinar virtutii oare manifestat e la el, sau nu? oare a mai

era alienae! a quibus laudabile ē G. obtinere a liberalitate sine

res possessiones, nec enim discerni poterit liberalis nec liberalis a non liberali sed

et illa Quia in usu con versu quos ibi posidema liberalitatis. et una e illi

usmōi itaq̃ legis p̃sistia sociā h̃c app̃rentā, an̄ cōbitā, l̃b̃ t̃r̃m̃s̃iō, t̃r̃m̃s̃iō

tão fosse maravilhã, quãdã amigiti tãhã empã tãhã fãrtine, tãhã fãrtine

de p^{re}sentibus et fut^uris

Utinia ex aeneis. Sol. Gen. Tab. 17. fig. 1. 17. 18. 19.

vylfse

Examinations of patients males
last found p/1/15-66

Angli non pinguat cibem, q̄ eos qui legum possident Sed cibem?

phases que en comunitats havent de ser el més adient, les moltes coherents p=

62 *ffij* *¶* *modestus fore*

concreta habebat perla quatuor. Super at omnia impossibilis cella

olca ¶ Cap. 43 de octavi huius erroris putandi e suppositione no recta ¶

Et in quodam vna de ciuitate et domibz no penit. Et in quo la

2nd trans. 1876

Liber Secundus

precedat nō erit ciuitas. Est etiā quo erit quidem ppe ut nō sit ciuitas deter-
rior ciuitas: veluti si quis concentū faciat vnisonū ē et versum pede vnū /

oportet q̄ sit multitudo ut pri⁹ dixim⁹ p disciplinā cōem et vnā efficere r
eum q̄ disciplinā sit adhibetur volens p illā studiosam facere ciuitatē Ab

surdū est si p talia quedā instituendū putet ac nō p mores et p phiam et p
leges. veluti seruatorū iumentorūq̄ in Lacedomone ē et cōmessationū i Cre-

Secunda rō

ta legislator cōmunionē induxit. Neq̄ id sane ignorandum est ē q̄ optet

ad longū tēpus ac diurnas cōsuetudines inspicere an recte se habeant. ser-
me em̄ oīa inuenta sunt quidē s̄ alia non inducta alia ab exp̄is repudiata

Maxie at id apparet si q̄s p opa inspiciat tempus. sic institutā. non aliter
em̄ poterit fecisse ciuitatē nisi separet illa atq̄ distinguat prim in cōmessa-

ciones partim in genera / prim in tribus Itaq̄ nihil aliud cōtingit lege p-
visum eē ē nisi ut custodes agrū nō colant qd̄ nūc lacedemoni facere ceptāt

Modus

Tercia rō Cir-
ca quid p̄sit dno an
bia de agricolis

Mod⁹ rō totius reip̄. quis futur⁹ sit in cōicatione de gentib⁹ neq̄ so-
crates ipse inquit: neq̄ dictu facile est Nequi multitudo ciuitatis / diuerso

cū ciuium est multitudo: de quib⁹ nihil determinatū est an et agricolis cō-
munes esse facultates oportet ē vel pp̄ias singulorū. Preterea verū mulie-

res et pueros pp̄ios vel cōes Si em̄ eodē mō cōmunia sunt oīa oīm ē quid
differēt isti ab illis custodib⁹ ē vel quid plus sustinētib⁹ eorū impetium vel

quā ob causam imperiū sustinebūt: nisi forte p̄erunt aliquid tale ē quale
Cretenses qui circa oīa seruis pmittentes / gymnasia solū illis vecuerunt:

et armorū possessionē. Si ut in alijs ciuitatib⁹: ita apud illos talia erūt
quis mod⁹ erit cōicacē ē Neceffe est em̄ duas ciuitates in vna eē ciuitate: et

cas inter se cōtrarias Facit em̄ alios quidē custo des q̄si in presidio ē alios a

Do

agricola

ciuitas

ut nō

forti e

facit

grunes

tercio

conclusas

discipli

hos eē

facile

ri: et

itjo fac

nequa

curio

apud il

moso

Non en

eisdem

es vo et

dib⁹ fel

possibile

sem rō

Liber Secundus

et si nulli partiū ^{genuerit & genuit hor} Ac felicitatē impossibile. ^{Epilogus} Si custodes nō erunt felices

qui cāde aliq: Nō em̄ artifices qdē: neq: vulg: ¶ Illa igit̄ respu. de q̄ So Epilogat

crates locutus est: has continet difficultates et alias his non minores.

Capite Nono Alias leges Socratis reprobat insufficienti
am reipublice illius ostendendo.

Præmissis autem similiter circa leges quæ se habet postea scriptas Quæ-

5-
ppter 7 de illa reipu. pte cogitare parum meli9 erit Etē in re

publica de paucis admodum determinavit Socrates ut de mulier & natorum cōj.

tate 7 de reb⁹ possessis 7 de institutiōe reipub. ¶ Divisit em̄ in pres duas

multitudine habitantium : in agricolas et propulsores belli Tertiā ex his se =

cit q̄ cōsultāt ⁊ deliberāt ⁊ ī q̄b⁹ summa reipu. cōsistit auctoritas Agricole

Do z artifices utrū nulli? ingrāt? an alic? p̄cipes sint z utrū arma posside

re debeant et una pugnare! nihil determinavit sed infires una ceter pugnare de

bere! ac disciplinā hūc eādē quā custodes Cetera vō extraneis pigrit sermo
sermo ira horoy plasmis delictis

nib⁹ ¶ Et disciplinā custodi q̄l eē illa oportz Legū at maria quidē ps le

ges existūt. pauca vō de repu. dixit quā cū pēgit cōiorē facere paulatim cū

cū agit i alia tempu. Pieter cōitatē em mlier z rez possessorū! cetera eade.

veriq; attribuit ^{et} disciplina eade et abstinētes vivere ab opib; necessa

rijs Et de cōmessatōib⁹ eodē mō preterq̃ q̃ hic existiat mlier q̃ cōmessat

ones cē debere. et hāc mille hoīm habentiū arma ! illā pō quatuor milium

Supflū ergo qdā r cōpētū et nouū r dubitatū oīs Socrate hnt serm

nes sancta recte forsan difficile ¶ Et etiā multitudo illa de q̄ nūc diceba

latere nō oportet! cū tāta sit q: Babilonia aut quādā alia infinita regiōe

7. genus agnatum
digebit. ex q̄ ociosoz quibz milia cū mulier ac ministrantiū mltiplici tur
adhibetur *est huius generis* *et adhibetur*

alantur Suppositiones quidē p arbitrio faciente nō tamē impossibiles

Politicozum Aristotelis. fo. lviij.

¶ Dicitur autem debere legistatores ad duo respicere inferenda lege / ad regio-
nem et hoies / addendum est etiam et ad vicina loca : si oportet civiliter vivere
ciuitatem. **¶** Non solum enim est necessarium est ipaz talibus uti ad bellum armis :
que utilia sint in sua regione verumetiam que in aliena. **¶** Si quis huiusmodi
non recipit vitam neque priuatim neque publice nihilominus tamen oportet ter-
ribilem esse hostibus : non venientibus solum in regionem verumetiam abeuntibus.

¶ De modo quoque rerum possidendarum videndum est : ne forsitan melius sit
aliter diffinire et clarius. Tantas inquit possidere oportet ! ut modeste vi-
uatur : perinde ac si dicat ut bene viuatur. Verum hoc est nimis generale. **¶** Et
est tunc vivere erumnose. At melius est dicere modeste et liberaliter. Sepa-
ratim enim utrumque. Alterum luti acccomodabitur : alterum difficultati ! cum so-
le huiusmodi virtutes habitus sint circa usum facultatum nostrarum pa-
ta patrimonio mansuete vel fortiter uti non dicimur. At modeste et liberali-
ter dicimur. Quare necessarium est circa illud istas versari virtutes. **¶** Ab-
surdum quoque est cum facultates adequauerit : de ciuium multitudine nihil
determinare si indiffinita relinquere multitudinem filiorum. **¶** Quasi sufficien-
ter adequatam propter sterilitates vbicunq; contingant : quod videtur nunc quod
evenire in ciuitatibus. **¶** Si opus est alia certitudine tunc habeat. **¶** Nam nunc
quidem nemo dubitat ex eo per in singulos diuise sunt facultates in quacumque
multitudine. tunc vero cum sint indiuise : necessarium dispares nihil habere sine pau-
ciores sint multitudine sine plures. **¶** Magis autem putaret quis oportere
determinatum esse modum percreandorum filiorum quam facultatum ut non plures quam deter-
minatum sit percreari oporteat. **¶** Et numerus diffinendus est respectu habito
ad fortunas : si contingat decedere aliquos : et ad defectum percreandi ceterorum.

Septimus
de defectibus

Sept 28 1892

James L. Smith for 22 months - 1845
for 22 months - 1845

off 44 million

Q- Libris

o r t a n n u s
d e f e c t u s
p a t e r m
i x t a

24.17 3000000

reign: /oratio

del alla quando ma

1. Introduction

Apr 8 1880 - 1881

1890

7-7-60

Politicozū Aristotelis. fo xix.

non reponat quis inter species rerū publicanarū aut deterrimas oīm eē fatcat

Meli⁹ ergo dicūt qui plures amiscēt. Nā que ex plurib⁹ cōstat respublica
melior est. Deinde nihil videt habere ex vni⁹ gubernatiōe: s; ex paucorū
potētia ac populari statu: vtz ad paucorū potentiam inclinare magis.

Quod patz ex magistratū creatiōe Nā q; ex delectis sortitio fiat: cōe
est vtriq; s; q; necesse sit diciores cōtione habere: et magistrat⁹ creare: vel
aliud quippiā huiusmodi publicorū negotiorū facere: alios vō p̄teriri: id
paucorū potētie est. Insup conari: vt plures ex diuitib⁹ ad dignitates su
manē: z ad maximas quidē ex maximo cēsū: paucorū potētie est: z senatus
assumptio. Assumunt em̄ cūcti ex necessitate s; ex primo cēsū. postea toti
dē ex secūdo postea ex tertio vtz nō oīs necesse erat ex tertio vel quarto as
sumi. ex quarto autē quatorz sol necesse ē p̄mis z scōis. postea ex his eq̄lem

ex singulis censib⁹ nūcz eē sumendū inquit. Eūtz itaq; plures z potētiōres
qui ex maximo cēsū sumunt. quare necesse nō est. Qd̄ igit nō ex guberna
tiōe plebis ac vni⁹ principatu constabit huiusmodi respu. ex his patet.
Patebit etiam postea: cū de ea specie respu. tractabimus. Habet etiam
circa magistratuum creationem delectoz delectū periculosum. Nāz si aliq;
conspirare velint etiam mediocri numero: semper secundum horū volū
tatē fiet assumptio. In legibus illa igitur respublica ita se habet.

Capite vndecimo q; Pheleas carthaginēsis insufficiēter tempu
blicā instituit ponendo oīm ciuū patrimonia debere esse equalia.

Vnt vtz et alie respublice tum ideotarum tuz philosophorū

et in administratione iparū versantium Omnes autē he pro

pinqiores sunt illis: scdm̄ quas nunc regunt: quam iste dñe / nullus em̄

neq; de cōitate filiorū: neq; de mulierib⁹ talem aliquā introduxit nouita

Liber Secundus

tem: neq; etiā de feminatū comestationib⁹: s; a necessarijs magt inchoant

Videi quibusdā marinū: ut de patrimonijs recte cōstituat. Nā hinc sebi

tiones omni cunctas afferūt Quāobriē Phaleas cartaginensis añ oīa de hac

parte cōstituit. inquit em̄ patrimonio civiū equalis eē debere. hoc aut pfaci

le factu esse si statim ab ipa cōditiōe ciuitatis puiderei. Postq̃ vero cōdita

foret difficili⁹ quidē : attñ satis mature adeq̃ri posse si diuites dotes dent

neq; accipiāt. paupes aut cōtra accipiāt dotes et nō tradāt. ¶ Plato aut

in legib' suis vsq; ad aliqđ censuit eē pmittendū . nā supra quintuplū eius

quod minimū foret nemini licere civiū possidere vt p̄us dixim? ¶ Sz opte

ne id quidē latere legislatorē; qđ certe nūc latet: qđ qui patrimonio modū

imponit debet etiā filiorū numero modū imponere. Nā si excedat mīlita

De filiorū patrimonii facultatē : necessariū erit legē abrogare. Et sine ill.

abrogatide improba lex erit. qm̄ ex dicitib⁹ pauperes facit. op⁹ ē ergo ne t

les edificiis efficiant. ¶ Quod inq̃ valet aliqd̃ i re pu. patrimonioz ereau

cia: et neterū aliq̃ niderē cognouisse vt Solon affuit. ⁊ ab alijs leg

conceduntur quantum quisque velit : sed quantum largimur agri possideant

Et deinde quatuordecim nuptiarum sic cluere lites poterit. ut esset app

Da una lunga carriera, la crisi patrimoniale clientare non si è mai evidentemente

... etiam in offendiis fuerunt. Nosterque non tantum hereditate, sed

6. Quod folium, cum a mellea, mellea manu feram eas

[Faint, illegible handwritten notes at the bottom of the page.]

S. f. 64^b

... cum affinitate et est equidistant quide patet in omni ex parte. Denique...

Ita magna ee de delictis licet : aut ita exigua de tenuitate vici agat P. m.

igitur non sufficere patrimonia erecta fuisse a legislatore. p. meum comitatus

Politicozum Aristotelis. fo. xx.

scda causa

¶ Preterea si q̄s mediocritas statuatur oib⁹ patrimonio: nulla utilitas ē. Nam age

in cupiditates adequatē sūt q̄ patrimonio. hoc at fieri nō p̄t nisi sufficiēter

disciplina civitatis adhibita p̄ leges. S; forsan videret Pheleas hoc ipm

se dicere. Censet em̄ horū duorū equalitatē civitatib⁹ inesse debere patrimo:

nūq; et discipline. Sed que tandē hec disciplina sit: exprimendū fuit et

vnā eandē esse nihil p̄dest. Nā fieri p̄t: ut sit vna eadēq; disciplina. verumt

eiuscemōi p̄ quā cupidi fiant pecuniarū aut honoris at vtriusq; ¶ Insuper se

dicionē oriunt nō solū patrimoniorū: verū etiā ob honorū inequalitates

Et hoc diversus in alterutro nā multitudine q̄dē graviter fert patrimoniorū

inequalitatem. Prestātes autē viri honorū inequalitatē. unde illud natū est

honorū incūbit tā ignavis q̄ bon⁹ ¶ Nō solū vō hoīes p̄p̄ necessaria lra

iuriā quorū remediū putant adequatēz patrimoniorū: ne spoliēt alios

p̄pter frīg⁹ aut p̄pter famē/verū etiā ut gaudeāt neq; cōcupiscāt. Nam si

maiorē habēt necessariorū cupiditatē: ob huiusmōi medelam iniurias in se

runt. Non ergo ob hāc solū: verū etiā si cōcupiscant: ut molestia careāt:

et voluptate fruant. Quod igit̄ hoīū triū remediū est his quidē exigūū pa-

trimoniū et opificiū. Illis autē t̄pantia Tertiu⁹ vero si quis velit p̄ se delec-

tari: nō aliud de qm̄ a philosophia querat remediū. Nam cetere quidē ho-

minib⁹ egēt. ¶ Cū iniurias inferāt plurimū p̄pter supflua nō p̄pter neces-

saria. Puta tyrānidē invadūt nō ut frīgus repellāt/q̄ p̄pter honorē maxim⁹

habēt nō ei qui furē occiderit s; ei q̄ tyrānū. Itaq; phelleas puis dūtarat in

iurq; ac sua reipu. cōstitutiōe succurrit. ¶ Preterea multa statuere pergit: p̄

que ad ipos recte instituti erūt s; oportebat q̄ ad finitimos ac peregrinos oēs

Necesse est ergo cōstitutā ēē rempu. ad bellicū robur de quo ille nihil dixit.

D ij

Liber Secundus

¶ Ca. xij. reprehēdit tempu. phelee q̄tū ad facultates ⁊ possēssōes rerum.

¶ Idem mō de facultatib⁹. Tantas em̄ eē oportz: vt nō solū ad

civiū vsuz verū etiā ad pericula externa sufficiāt. Quare nec ira

magnas eē decet: vt finitimi pēpiscāt: quib⁹ resisti nō p̄t. Nec cursus ita

paruas vt cū parib⁹ ⁊ similib⁹ bellū nequeant sustinere. Ille igit̄ nihil de

terminavit. Oportz at̄ neq; id latere quātas facultates hē pducāt. forte

recta determinatio fuerit tātas esse debere vt lucrū superantib⁹ bello afferre

nō possit: si ita sit q̄ nihil supacquirāt / q̄le Eubol⁹ p̄siderare iussit ancho

phradatez cū atharnea obsidere vellet. Cogitaret em̄ q̄to tpe circa expug

natiōes ei⁹ loci distinebit: ac existimare hui⁹ epis tacturā: velle em̄ p̄miori

p̄cio iā tūc Atharnea relinquere. q̄ cū dixisset Anchofradate i sententiā tra

xit: ⁊ obsidionē p̄emittere fecit. ¶ Habz igit̄ utilitatē ereq̄tio patrimonio

tū inter ciues: ne inde sediciōes oriāt: vix vt ita dixerim nō admodū mag

nā. Tā ⁊ p̄stantiores p̄queri possent: q̄ ipi pl⁹ hē debeāt. Ex quo fit: vt

ipi sepe insurgāt ac sediciōes p̄cēt. ¶ Preterea impbitas hoīm insatiabilis

ē. Et p̄mo q̄dē sufficere dicūt pauca ⁊ minima. Mor̄ vō ubi illa sūt cōsecuti

plura appetūt sp̄: quousq; in infinitū p̄cedat. Infinita est em̄ cupidita

tis nata: ad cui⁹ expletionē plūrimū vlnūt. horū igit̄ principiū est magis q̄

patrimonioz erequatio civitates sic instuere: vt boni q̄dē viri plusq̄ sibi

p̄petat: habere nō querāt. Improbi at̄ si querāt habere: nō possunt. hoc

at̄ fit si inferiores sint nec iniuriā patiant. ¶ Nec vō in hac ip̄a ereq̄cione

patrimonioz recte est ab eo dispositū: cū fundos ⁊ agros erequet solū / si

sunt seruoꝝ q̄ armētoꝝq; ⁊ pecuniaꝝ divitie ⁊ apparatus ingēs earū rerū.

quā suppellectilē vocitam⁹. An igit̄ omnium hoīm erequatio querenda est

*serua
ca. xij.
ut in
ca. xij.*

*quidam
loz dōt quā
las oportet ha
bere in omni
li facultatib*

o stana

Non ca

*Deur
ausi*

Politicozum Aristotelis. fo lxi.

vel moderatio quēdā medio cris: ut cūcta omittēda ¶ Videl' ac ex ipaz le
gū positide civitatē erigūā pstituerē. si quidē artifices oēs publici erūt nec
mleitudinē augebūt civitatē: s' certe publicos eē eos q' publica faciūt opa
optz! quēadmodū hipidami z quēadmodū dyofant' quāq' athenis pstitus
it ¶ De phellee repa. fere ex his dephendi p't si qd ab eo bñ sit dictū v' nō bñ

¶ Ca. xij. Epodami Milesij recitat reipublice leges et instituta.

Podamns aut' milesij: q' z civitatū divisiōes invenit: et p'retū
abscidit: cū eēt quoq' in cetera vita morosior: ppter glorie cupi
ditatē vsq' adeo ut quibusdā videret supflus capilloz pliritate et ornatu
sumptuo so. p'terea vestitu vili quidē s' admodū sarcito nō in hyeme soluz
verū etiā in estate Studi os' at de oī nat'a eē volēs pūm' oīm q' nō in repub
lica vsati eēt aggress' ē aliqd dicere de optimo civitatē statu ¶ Cōstitū
it ac civitatē mleitudinē decē milia in tres divisam p'tes faciebat em vna p
tē artifices / alterā agricolas tertiā ppulsatores belli ¶ Divisit qz regio
nē in tres p'tes: ut eēt ps vna sacra! alia publica! tertia p'nata Vñ cult
fieret dñs! sacra. vnde vō belli ppulsatores alerēt! publica. q' ac agricola
rū foret p'nata ¶ Legū quoq' tres eē spēs solū putabat: de quibus vō iudi
cia fierēt totidē eē numero iniuriā damniū cedem ¶ Ponebat qz vñ iudi
ciū principale ad qd oīs male iudicata reducerēt Idq' cōstituebat ex sentibz
quibusdā delectis ¶ Sentēcias vō in iudicijs nō calculis ferēdas eē cense
bat s' vñ quēq' iudicē tabellā afferre: in qua scriberet si cōdēnaret simplici
ter sententiā / sin absolueret simplici vacuā: sin partim cōdēnaret partiz
absolueret: idipm diffiniret. Tā ut nūc quidē sit. nō recte prouisum a le
ge existimabat. quia cogantur homines alterutrum iudicantes peierare.

Capitulu p'terū
de repub: ypodam
nij milesij
quidē parat
supra vna
rat quibz
quidē p'terū
podamns qui
de optia repa
scripsit

Constitut
y-podam
milesij
in tres p'tes
vna sacra
alia publica
tertia p'nata

Legū
tres eē spēs
solū putabat
de quibus vō iudi
cia fierēt

Ponebat
vñ iudiciū
principale

Sentēcias
vō in iudicijs
nō calculis
ferēdas eē cense
bat

Liber Secundus

est alios principes esse reipublice et suffragia magistratuum habere. ¶ Preterea
agricole quid utilitatis afferunt civitatibus? et Artifices enim esse necessarii est
Nam omnis civitas artificibus indiget: et possunt perficere ex artibus: quemadmodum
in alijs civitatibus, si agricole si habentibus arma victum parant: merito forent
per aliam civitatis. Et hic privatim habent agros: privatimque colant. ¶ Preterea
publicos agros ex quibus populusatores belli victum habere oportet si ipsi idem
colant non esset ab agricola aliud populusator belli quod legislator esse vult. sin alij

Politicozumi Aristotelis. fo. xxij.

quidē ab agricolis et ppulsatorib⁹ quartū erit mēbrū civitat⁹ nullius parti

ceps : sed alienū a republica. ¶ Si quis dicat eos dē agricolas et suos coles

re et publicos agros : pmo fructus mltitudo nō sufficeret : ex quib⁹ singu

li binis domib⁹ habeat ministrari. deinde q̄obiz nō statim ex hisdem agris

pro seq̄ alimentis sumūt et ppropulsatorib⁹ exhibeat hec sane oīa magnam

cōtinēt turbationē. ¶ Nec de iudicio quoq̄ recte se habet lex : q̄ iudicandū

putat eūz disinctionē licet simplr scriptā : ita ut ex iudice fiat arbitrato :

hos em̄ in cōpeditio in plures facto recipit. cōferūt em̄ inter se de sentētia

ferēda : s̄ in iudicijs nō recipit. imo legumlatores pleriq̄ contra statuit ne

iudices inter se colloquant̄. ¶ Deinde quomō non erit litigiosa sententia

tū iudex videt non tantū debere q̄tū petiit : nā si petitor viginti minas po

stulabit : iudicū autē vñs decē iudicet : alter quinq̄ alter q̄tenor : et hoc mō

dividēt et aliq̄ in totū cōdemnabūt aliq̄ in nihilū : q̄s erit mod⁹ sententiarū

pcordandarū. ¶ Preterea nemo petere cogit simplr cōdemnantē vel aba

solventē si simplr patet non em̄ tū absoluit nihil debere iudicat sed viginti

minas non debere. At ille peierat q̄ cū putz decē minas nō debere tū pdenat.

¶ Ca. quindecimo reprehendit rempublicā ypodami quā
cum ad legem q̄ inuenientes aliquod cōmodum civitati ho
nore afficerentur. Et pertractat questionem et soluit dubi
tacionem de mutatione legis.

¶ Deo autē q̄ inuenientib⁹ aliq̄d cōmodū civitati honores tribu

endi sunt : nō est tutū lege cavere s̄ apparentiā solum pbabilem

habet. Continet em̄ calūnias et motū forsant reipublice. Sz incidit in alias

questionē et considerationē aliā vtrū dāno sum sit vel utile civitatib⁹ leges

patrias mutare : si sit alia melior : quapropter non est facile dicto statim

assentiri : siquidē non cōducit mutare. ¶ Fieri autē p̄ ut inducat aut legū

¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio
¶ In iudicio

Secunda ratio

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

¶ Tercia
¶ Tercia

Libër Secundus

aut reipublice dissolutio tamq̃ cōse bonū ¶ S; cū in hāc mētionē incidet
m? : etiā pauca de eo pstringēda sunt. habet em̃ ut dicim? dubitationem
meli? videri potest : ut mutationē recipiat. nā in alijs quidē sciētjs : hoc
pdest. ceu si in medicina ab institutis patijs mutet : et gymnastica et alie
artes atq; facultates : q̃tū cū vna sit ponēda civilis disciplina. patet in ea
quoq; eandē rōnē cōtenendā ¶ Probari autē hoc dicit alijs et in ip̃is rebus
antiquas em̃ leges nimium rudes esse et barbaras Armati siquidem incede
bāt greci : ut viros emebāt inuicē : et quotcūq; vetusta iura alicubi extit :
penit? rudia sunt : ceu apud Cumas de cede lex est : si accusator testes indu
cat ex agnatis ppijs / rerū esse cedis : cōtra quē pbat Querūt autē nō pa
triū : s; bonū oēs ¶ Pntādūq; ē p̃scos illos hoies : siue ex terra geniti fuerit
siue ex corruptiōe aliq̃ seruati : simul fuisse ignaros et imprudētes : quod de
terra natis dicit : ut absurdū sit in eorū opinionibus persistere velle ¶ Pre
terea neq; leges scripte meliores sunt : si sint immutabiles. Ut em̃ in alijs ar
tib? : sic etiā circa civilē institutionē impossibile ē singula ad minimū vsq;
cōprehēdere. Necesse est em̃ ut generaliter scribantur At illa que agunt par
ticulatia sunt. Ex his ergo videt et quas dā leges : et quādoq; esse mutādas
¶ Alio autē mō cōsideratib? canēdū videt ē maxime : cū utilitatis quidem
accessio parua sit Assuescere vō faciliter leges mutare im pbandū Cōstat
vō errata quedā esse tolerāda : et legulatoz et magistratū. Nō em̃ tū p
derit qui corrigere pget : quātū nocebit assuefactio supiorib? non parendi
¶ Meday et de artib? exemplū. Neq; em̃ simile est mutare artē atq; legem
Nā lex nullā vim habet : quo sibi stet nisi ex more. Nō autē nō sit nisi tē
poris longitudie q̃re faciliter mutare leges ex pcedentibus in alias novas et
Qui facile mutas leges de facili multas leges totas

Yuba partitiona secunda
 p. et alij subijto et in
 re ultioribus ad d. m. n. d.
 p. et alij subijto et in

Ca. xvi. de republica lacedemoniorū quantū ad facultatē ciuium

6

Urie sibi existeri reipub. ¶ **Q**uod igitur necessarium est in bene constituenda reipub. neces-

randū est medietatē civitatē esse neglectā ¶ Quod ibi attingit. Volens em

(varietates eorum)
 in quo sunt p. tra
 ctat resorb. quatuor
 et concludit p. tra
 ctat. capitula duo
 et p. tra. et de resor.
 tractatus in a. resor.
 p. tra. in p. tra. et de
 tra. in p. tra. et de
 p. tra. et de
 resorb. et de resor.
 et alia p. tra. et p. tra.
 resorb. et de resor.

Prunella

D. 11 na
 12 13 14
 15 16 17
 18 19 20
 21 22 23
 24 25 26
 27 28 29
 30 31 32
 33 34 35
 36 37 38
 39 40 41
 42 43 44
 45 46 47
 48 49 50
 51 52 53
 54 55 56
 57 58 59
 60 61 62
 63 64 65
 66 67 68
 69 70 71
 72 73 74
 75 76 77
 78 79 80
 81 82 83
 84 85 86
 87 88 89
 90 91 92
 93 94 95
 96 97 98
 99 100 101
 102 103 104
 105 106 107
 108 109 110
 111 112 113
 114 115 116
 117 118 119
 120 121 122
 123 124 125
 126 127 128
 129 130 131
 132 133 134
 135 136 137
 138 139 140
 141 142 143
 144 145 146
 147 148 149
 150 151 152
 153 154 155
 156 157 158
 159 160 161
 162 163 164
 165 166 167
 168 169 170
 171 172 173
 174 175 176
 177 178 179
 180 181 182
 183 184 185
 186 187 188
 189 190 191
 192 193 194
 195 196 197
 198 199 200
 201 202 203
 204 205 206
 207 208 209
 210 211 212
 213 214 215
 216 217 218
 219 220 221
 222 223 224
 225 226 227
 228 229 230
 231 232 233
 234 235 236
 237 238 239
 240 241 242
 243 244 245
 246 247 248
 249 250 251
 252 253 254
 255 256 257
 258 259 260
 261 262 263
 264 265 266
 267 268 269
 270 271 272
 273 274 275
 276 277 278
 279 280 281
 282 283 284
 285 286 287
 288 289 290
 291 292 293
 294 295 296
 297 298 299
 300 301 302
 303 304 305
 306 307 308
 309 310 311
 312 313 314
 315 316 317
 318 319 320
 321 322 323
 324 325 326
 327 328 329
 330 331 332
 333 334 335
 336 337 338
 339 340 341
 342 343 344
 345 346 347
 348 349 350
 351 352 353
 354 355 356
 357 358 359
 360 361 362
 363 364 365
 366 367 368
 369 370 371
 372 373 374
 375 376 377
 378 379 380
 381 382 383
 384 385 386
 387 388 389
 390 391 392
 393 394 395
 396 397 398
 399 400 401
 402 403 404
 405 406 407
 408 409 410
 411 412 413
 414 415 416
 417 418 419
 420 421 422
 423 424 425
 426 427 428
 429 430 431
 432 433 434
 435 436 437
 438 439 440
 441 442 443
 444 445 446
 447 448 449
 450 451 452
 453 454 455
 456 457 458
 459 460 461
 462 463 464
 465 466 467
 468 469 470
 471 472 473
 474 475 476
 477 478 479
 480 481 482
 483 484 485
 486 487 488
 489 490 491
 492 493 494
 495 496 497
 498 499 500
 501 502 503
 504 505 506
 507 508 509
 510 511 512
 513 514 515
 516 517 518
 519 520 521
 522 523 524
 525 526 527
 528 529 530
 531 532 533
 534 535 536
 537 538 539
 540 541 542
 543 544 545
 546 547 548
 549 550 551
 552 553 554
 555 556 557
 558 559 560
 561 562 563
 564 565 566
 567 568 569
 570 571 572
 573 574 575
 576 577 578
 579 580 581
 582 583 584
 585 586 587
 588 589 590
 591 592 593
 594 595 596
 597 598 599
 600 601 602
 603 604 605
 606 607 608
 609 610 611
 612 613 614
 615 616 617
 618 619 620
 621 622 623
 624 625 626
 627 628 629
 630 631 632
 633 634 635
 636 637 638
 639 640 641
 642 643 644
 645 646 647
 648 649 650
 651 652 653
 654 655 656
 657 658 659
 660 661 662
 663 664 665
 666 667 668
 669 670 671
 672 673 674
 675 676 677
 678 679 680
 681 682 683
 684 685 686
 687 688 689
 690 691 692
 693 694 695
 696 697 698
 699 700 701
 702 703 704
 705 706 707
 708 709 710
 711 712 713
 714 715 716
 717 718 719
 720 721 722
 723 724 725
 726 727 728
 729 730 731
 732 733 734
 735 736 737
 738 739 740
 741 742 743
 744 745 746
 747 748 749
 750 751 752
 753 754 755
 756 757 758
 759 760 761
 762 763 764
 765 766 767
 768 769 770
 771 772 773
 774 775 776
 777 778 779
 780 781 782
 783 784 785
 786 787 788
 789 790 791
 792 793 7

Liber Secundus

(Dugway
roads at
dawn -
path: low
humid
quintessence
of softness.
--- square
rate 11,
off - 86
- ahead
- 86
Ma -
of rate 10

Policicorum Aristotelis. fo. xxiii

Et propter ad paucos deueniunt agri. ^{ad hoc} Hoc autem ex eo accidit: quia
male fuerat lege provisum emere quidem aut vendere quod habeas / fecit.
non honestum recte id quidem. sed donare ac testamento relinquere concessit.
Atque idem accidat necesse est per hunc modum et illum. Sunt enim mulierum
fere ex quinque partibus totius regionis due multis heredibus institutis et
traditione doctum magnarum. Atqui melius erat aut nullam aut parvam aut me-
diocrem esse constituentem. Tunc autem licet donare ex testamento cuiusque: etiam
si nullo instituto herede decesserint. ^{et si nullo} Et quo factum est ut regio sufficiens
mille et quingentos equites alere: pedicem autem triginta milia / ne mille quidem
totos habeat. Probat autem res ipsa prae apud illos in hac parte fuisse
parvum. Quia una modo plaga suscepta ciuitas ea corruit: nec ultra per-
tulit ob hominum paucitatem. Aiunt etiam per tempora primorum regum
novos homines per multos ciuitate donatos ob numerum civium: qui bel-
lo diminuti fuerant ad augendum. Et aiunt fuisse quandoque Spharciatis
decem milia. Actamen siue sint ista vera siue non sint: melius est per ade-
quationem possessionum implere hominibus ciuitatem. ^{Contraria etiam}
quodam modo est huic provisioni lex illa circa prolem. Volens enim legi-
lator plurimos fere Spharciatos inducit ciues ad multitudinem pro-
creandam. Est enim illis lex qui tres genuerit filios eum esse immunem a
custodia: qui vero quattuor immunem esse ab omnibus. Atqui patet: quod
si multi gignant in regione sic distributa: necessarium multos fieri pauperes.
Capite decimo septimo reprobat rem publicam lacedaemonio-
rum quantum ad ephoros et aliquos alios magistratus.

¶ Etiam et quae circa Ephoros constituta sunt prae se habent. Hic enim
magistratus maximae apud illos rerum potestatem habet. Sumunt

ad hoc
ad hoc
ad hoc

ad hoc
ad hoc
ad hoc

ad hoc
ad hoc
ad hoc

ad hoc

ad hoc
ad hoc
ad hoc

Libri Secundus

em ad eum ex plebe oēs : ut multoties cōtingat hoīes valde pauperes in hac
potestate constitui / qui ppter egestatē venalē sūt : o sēderūt z sepe prius
et nūc in Andrijs Corrupti em pecunia quidā quantū in se fuit. rēpublicā
euerterūt ¶ Et ppter ei⁹ magistrat⁹ z nimīā potestatē ac tyrānidi parē:
etiā reges ipos populares fieri cōpulerūt ut in hac q̄ parte respu. lederet
Popularis em stat⁹ ex optimate resultavit. Cōtinet em rēpu. magistrat⁹
ipe Acquiescit em plebs ex eo : q̄ maximi magistrat⁹ capax est. Ita siue p
legislatoriē siue p fortunā epenit : hoc vtiliter se habere S̄ oportet em rēpu.
que duratura sit velle : ut oēs civitatis partes cōstent : atq̄ in statu suo p
maneāt Reges ergo ppter honorē suūz ita se habebūt. Prestātes aut viri
ppter senatū ¶ Itz ea dignitas vtrius ē premiū Plebs aut ppter Ephore
am. Itā cōstituit ex oibus. ¶ S̄ oportebat hūc magistratū sumi quidē ex
oibus Itō tñ p hūc modū : p quē nūc fit. Est em nimis puerile ¶ Et in
dicādi de reb⁹ magnis potestatē habēt hoīes cōtingētes. Itaq̄ meli⁹ foret
nō scdm ppriā mentē eoa iudicare sed scdm litteras z leges ¶ Est etiam
Ephorū vita nequaquā cōueniēs pposico civitatis Itā ephori quidē mol
liter vivūt. in ceteris aut tāta asperitas est vite ut nequeāt hoīes illā per
ferre sed clam trāsgrēdiētes legē voluptatib⁹ fruunt ¶ Senator q̄ potes
tas / nō recte apud illos cōstituta est. Itā q̄ sint viri boni ac sufficiēter ad
virtutē eruditi : dicer forsan aliqs civitati cōducere. Enimvero q̄ p omne
vitā magnis de reb⁹ discernēdi potestatē habeāt : periculosūz est. Est em
ut corporis : sic etiā mētis senect⁹. p hūc aut modū eruditio : ut z legisla
tor : ipe diffidat tanq̄ nō bonis viris nequaquā cutū Vidēt ac hi : qui in hac
potestate cōstituti sunt largiēdi gratificādiq̄ p multam facultatē habere.

Policorum Aristotelis. fo xxv.

Quapropter melius erat eos rationi reddende / subiectos esse : nunc autem

non sunt Videtur autem Ephorum magistratus omnes alios magistra-
tus corrigere In hoc autem nimium certe illis permissum : et nō per hunc

modū dicimus rationē reddere oportere ¶ Insup creatio ipa senator : quā
per suffragia faciūt perleuis est : ac ipm petere qui elegendus sit non recte
se habet Oportet em̄ et volentē et nō volentem ad magistratum assumere

si dignus sit eo magistratu ¶ Tunc aut idem facere in hoc videtur legisi-

lato : quod et in alia republica Ambiciosos em̄ faciens ciues illis vitur
ad senatorum delectum . Nemo enim magistratum petit nisi honoris sit
affectator Atqui plerūq; eorū que homines iniuste faciūt per ambitionem
et auariciam committuntur ¶ De regia vero potestate vtrum melius sit

eam in ciuitatibus existere necne : alia foret disputatio . At tamen melius
non ut nunc quidem : sed pro vica cuiusq; regis indicare . Et autem ne ip
se legislator : credit se facere bonos et honestos : manifestum est . Diffidit

enim quasi non sint ad sufficientiam boni viri . Itaq; legatos simul mit-
tebant inimicos : ac salutem ciuitatis esse putabant seditiones regum .

¶ Capite decimo octauo Reprobac leges de comestationibus po-
stas de prefectis perpetuis classis ! de ordinatione legis ad perpe-
tuam bellicam fortitudinem . De thesauro publico quo carebant
Lacedemonij .

¶ On bene etiam circa comestationes ! que illi phidicia nominat
constitutum est ab initio Oportebat enim magis ex publico esse

conuentū ! quē admodum in Creta Sz apud lacedemonios vnusquisq; cō-
ferre habz ! et si sunt quidā lōge pauprimi ! qui huiusmōi sumptū nequeāt

sufferre Ex quo fit ! ut legislatori contra eneniat q̄ ipse voluerit Voluit
autē ciuitatē facere pplarem p comestationes sz ptra accidit ! cū nō sic facile
E i

Liber Secundus

pauperib⁹ comessationum esse participes. *More enim maiorum sic apud*
eos diffinitur ut qui comessationum participes esse nequeat is ad reipub.
lice gubernationem non admittat. ¶ Legem vero que est circa prefectoris

classis : et alij quidem improbarunt Recte quidē. Est em̄ seditionis causa

Nam cū reges sint belli duces : p̄fectura illa perpetua fere alterum est im-

peritū. ¶ Et sic suppositioni legislatoris succenseri potest Quod et Plato

in suis legibus censuit Ad patrem enim virtutis tota ordinatio illarum le-

gam contendit scilicet bellicam. hec autem vellis ad victoriam cōsequen-

dam Itaq³ salvi erant bellum gerentes Peribant vero rerū potiti quoniā

nec otium agere ! nec quicq³ aliud exercere sciebāt prestabilius ! q̄ rem mi-

litarem. illud quoq³ erratū non sane minus ! q̄ putabant bona illa que ad

bellum pertinent ! ex virtute magis q̄ ex vicio fieri Et in hoc quidem recte

Sz q̄ hec potiora q̄ virtutē ip̄am putant ! in hoc nō recte ¶ Male etiam

circa pecunias publicas apud illos constitutū est. Quia neq³ in publico

habent quicq³ : et magna bella gerere coacti ! pecunia egre conferunt.

Nam quia sparciatarum est plurimum agri non examinant inuicem col-

lationes : et evenit legumlatori cōtra ! quemadmodum est publice in opiaz

privatim avariciam inducere De Lacedemoniorum igitur republica actuz

sit Nam hec sunt que maxime quisq³ reprehendit de republica.

¶ Ca. xix. Recitat rempublicā Creticā ppando eā ad Laconicā.

Betenium vero respub. huic finitima ē habz at quedā non dei-

teri⁹ sz plima min⁹ nitide Viderē at et fert lacedemonioz respub.

in plimis imitata cretesem Detusta at pleraq³ radiora sūt novis Serūt em̄

licurgū p⁹ dimissaz carilli regē tutelā : cū lōgo tpe pegrināt i Creta plimā

Politicozum Aristotelis. fo xxvi.

fuisse diversatū ppter cognationē. Erāt em̄ Licij Lacedemonioꝝ colonij
Susceperāt autē hi qui in eam coloniā venerāt instituta legū tunc in anti
quis habitatorib⁹ obtinētia Quapropter et nunc Pergeci eodē modo illis
legibus utunt quōd eas Minos cōstituit prim⁹ ¶ Videt autē hec Insula
ad principatū Grecie nata: ac preclare sita. Cuncto nāq; imminet mari
cū fere greci om̄es circum mare sint positi Abest em̄ hinc modicum a Pelo
ponneso Illinc vero ab Asia circa Peritriopiū ⁊ Rodum Quare impert
um maris obtinuit minos Ac insulatū alias subegit: alias vō dudū incul
tas habitari fecit Tandē Siculam aggressus circa camerinam defectus est
Habet em̄ cōvenientiam cretica institutio cū laconica Agriculturam exer
cent apud hos quidē ilote: apud illos vō pergeci. Et comessationes sunt
apud utrosq;. Et antiquitus nūcupabāt lacedemonij hec nō phidicia sed
Andia quēadmodū cretes Ex quo palā est inde puenisse insuper reipub.
institutio Ephori nāq; eandē vim habent: quam in creta / hi qui cōsint
appellātur. Vt si q; ephori quinq; sunt. cōsini autem decem. Senatores
autem pares sunt senatoribus: quos vocant Cretes consilium. Regia
autem potestas fuit primo apud Cretas. postea illam sustulerunt impe
rio in bello ad cōsinos translato Contio autem omnibus cōmunis est. ꝑ
aliam nullam habet auctoritatem: quam ea comprobandi que a senatori
b⁹ ⁊ cōsinis fuerūt autē decreta ¶ Que igit de comessationibus constituta
sūt meli⁹ apd Cretas q̄ apd lacedemonios hnt Nam apd Lacedemonios
vnusquisq; certū qd in singula capita taxatū soluit: qd nisi faciat a repub.
repellit: vt p̄us dixim⁹ At in creta cōmuni⁹ ē Et cūctē em̄ q a terra pueni
unt vel armentis ex publicis et his que ferunt Pergeci diuisio fit: vt pars
E ij

Doni m...
Cretas...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...

ta bef en
conuenientia
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...

Cotis
vix...
vix...

vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...
vix...

Liber Secundus

una ad deorum cultum et ad publica onera : pars ad comessationes deputetur : ac
ita ex publico educari omnes et mulieres et pueros et viros : ad temperantiam
autem cibi quasi utilis sit multa legislator philosophatus est : Et de mulierum
divorciis ne superflua pariat multitudinem etiam prosperit alio introducto usu :
quod utrum prave vel non prave constitutum sit : aliud erit considerandi tempus
Sed quod circa comessationes melius prorsum sit apud cretas quam apud lacedaemonios
manifestum est ¶ Ne circa cosinos deterius quam circa ephoros Quod enim
mali habet ephorum magistratus : id est et in illis. Simmone enim quisvis
sed quod in his prodest reipublicae illic non est. Nam hic quia ex omnibus assumptio
est particeps populus amplissimi magistratus vult manere rempublicam
Illic autem non ex omnibus sumuntur cosini sed ex quibusdam familiis :
et senatores ex his qui iam cosini fuerunt :

¶ Capit. xx. Rempublicam Creticam reprobatur.

Secunda
ratio

¶ Equibus idem dici potest : quod de his qui apud lacedaemonios
sunt Nam esse liberum magistratum atque perpetuum maius est
minus : quam dignitas eorum mereatur. Et non secundum legem scriptam indica-
re sed secundum quod sibi videtur periculosum est ¶ Quiescere autem plebem
non participantem / nullum signum est bene constitute civitatis Nec quicquam
suspensionis sit cosinis : quemadmodum ephoris : abeuntque per insulam
longe a contendentibus ¶ Medicina vero quam huic delicto adhibent : rudi-
cula est : nec civilis sed tyrannica . Sepe numero enim aut college illorum aut pri-
vati homines insurgentes per seditionem cosinos expellunt Licet autem cosinis se ipsos
ingratum abdicare Emvero hec omnia praestabat lege fieri quam per hominum voluntatem.
Non enim secuta est regula ¶ Omnium vero deterimum potentiarum turbatio :

Politicoz Aristotelis fo. xxvii.

quam sepe concitant! cum penas dare nolunt Per quā manifestum est ha-
bere eam institutionē aliquid reipublice sed non esse rempublicā at potens-
tatum magis Consuenerunt autē concitata plebe et amicis ad unius ara-
bitrium rem conferre sedicionesq; et pēlia inter se miscere. Atvero id quid
differt ab eo! quod tandē ea ciuitas non sit dissoluta civili societate? Est
autem periculosus hic reipublice status! si qui velint possintq; inuadere
Sed (ut supra diximus) seruatur ppter locum qui omnes aduenas exclu-
dit itaq; Pergeci manent Cretensibus / verum ilotes persepe a Lacedemo-
nijs defecere Non enim erat in Creta potentia vlla externa: sed nuperti-
me bellum peregrinum irrupit in eam insulam: quod patescit imbecillita-
tem legum suarum. ¶ De hac igitur reipublica hec dixisse sufficiat.

¶ Capi. xxi. De Republica Carthaginiensium.

¶ Idetur autem Carthaginiensiu reipublica bene constituta mul-
taq; habere preter alias: quedam vero maxime similia Lacede-
monijs Tres enī iste respubli. quodā modo inter se prime sunt! multūq;
distant ab alijs Cretica dico et Laconica et Carthaginēsis multaq; in eis
pūsa sunt recte Signū est reipublice bene institute q; pplus i suo pmanet
loco: neq; sedicionem vllam (ut ita dixerim) vnq; fecit neq; tyrannū Cō-
tinet similia aut Lacedemoniorū reipublice Cōmessatiōes quidē sodalici-
orū phidicijs. centū aut et quatuor viroū potestas Ephoris pterq; q; nō
deterior. Nā illi ex cōtingentib; sunt hanc autē potestatem suscipiunt opti-
mates Imperator vero et senat; cōueniūt Lacedemoniorū regib; et senib;
Melius autē q; imperatorē non scdm gen; neq; ex vili aut pcellenti magis
eligunt q; fm virtutē. Nam qui magnā habent potestātē: si ipsi nullius
¶ iij

52 ut supra dixi
quarta
partita po
ut duo to
pudra apud
vulgaris hinc
vires habet
in 64416

ap. l. l. l. l. l.
virescentia
ra r. r. r. r. r.
virescentia
p. l. l. l. l. l.
virescentia
virescentia
virescentia

In p. l. l. l. l. l.
virescentia
virescentia
virescentia
virescentia
virescentia
virescentia

Liber Secundus

precij sint multum nocent: nocueruntq; iam! lacedemoniorum ciuitati:

Plurima igitur reprobis propter transgressionem cōmunia sunt om-

nibus antedictis. ¶ Sed quantum ad intentionem optimatum atti-

net et reipublice quedam ad populares statum magis declinant: quedam

ad paucorum potentiam. Nam referendi quidem ad populū aut non re-

ferendi aliqua imperatores una cum senatu domini sunt: si omnes concor-

dent. Si non concordent: dominus ipsorum populus est. Quocumq; re-

tulerint magistratus de his non approbandi modo illorum sentētiās po-

testas permittitur populo. Verumetiam pro arbitrio constituendi prou-

dendiq; et cuius contradicere relatis eorum licet: quod non est in alijs re-

bus pub. Quinq; viratum vero qui multarum ac magnarum rerum po-

testatem habet / ab illis eligi et centumviratum hos eligere: qui est maxi-

mus magistratus Et hos plurimo tempore q̄ alios imperiū retinere. Nam r-

pfuncti magistratus imperant et designati ad magistratus ad paucorū po-

tentiā spectat. Esse aut sine mercede et sine sortitione optimatus est ponendus

et si quid aliquid tale Iudicia quoq; omnia a cunctis magistratib; iudica-

ri et non ab alijs alia ut apud lacedemonios. ¶ Transgreditur aut mari-

me ab optimatib; ad paucorū potentiā institutio: Carthaginensiu in eo

quod etiam multi compant. Non solum em̄ optimos verumetiam di-

tissimos censent in magistratibus esse ponēdos: quasi impossibile sit qui

egenus existat eum bene magistratū gerere aut quietē optare. Si igitur su-

mere diuitē paucorū potentie est. p virtutē aut optimatū. Ista quidē esset

species tertia per quā cōstituta est apud Carthaginēses respub. Creant em̄

magistrat; ad hec duo respicientes et presertim maximos ut imperatores et

Post q̄ q̄d v-
reprobis re-
pub. malis
ad paucos
q̄d v-

secunda
reprehens

De re
ut sit
sed

De re
ut sit
sed

Politicoꝝ Aristotelis fo. xxviii.

pretores. Putandū ē huiusmodi excessum ab optimatib⁹ eē errorem
legis conditoris: quē ab initio puidisse valde necessarium fuit ut optimi
valerent quietem agere nec qui cōp indecorū facere: nō solū in magistratu sed
etiā in vita privata. [¶] si inspicere oportet ad opes gratia quietis: prauū
ē magis magistrat⁹ esse venales imperium ⁊ preturā. Hec em̄ lex p̄ciosas
magis facit diuitias q̄ virtutes. ac ciuitatē totam ad studium pecuniarū
cōuertit. Nā quicquid apud ciuitate principes habet in precio: necessariū
est et aliorū ciuiū opinionē subsequi. Vbi autē non maxime honorat virtus
ibi nō est possibile firmū optimorū esse in repub. statū. Assuescere vero ad
lucra rationabile est qm̄ per largitionem adipiscimur dignitates. Absurdū
est em̄ si pauper quidem aliquis verū bone mentis lucrari velit: improbi⁹
autē nō velit: cū sumpt⁹ fecerit. Quocirca oportet eos qui pnt optime ge-
rere magistratū assumere. Probabilisq; fuit si auctor legis opulentiā pre-
stantiū viroꝝ abieciſſet / ac eorū q̄ in magistratu ſoꝝent quieti: p̄ſperisſet.
¶ Prauū etiam videri p̄t plures ingrat⁹ ab vna hoīe geri qd̄ in honore est
apud Carthaginenses. Vnicū em̄ ab vno optime perficitur opus. Hoc autē
ut fieret / prouidendū fuit a legumlatore: neq; cogendū eandē cībicinez eē
atq; ſutorem. Quare vbi nō parua est ciuitas: magis ciuile ē vt plures ſint
participes magistratū magisq; populare cōmun⁹ em̄ (vt dixim⁹) ⁊ me-
lius ſingula conficiuntur atq; celerius. Pater at̄ hoc in bellicis reb⁹ et nau-
ticis. In his em̄ ambob⁹ per om̄es (vt ita dixerim) tranſit imperare ⁊ pa-
rere. S; cū ad paucorū potentiā vergat reſpub eorū: optime illud effu-
giunt: vt ſemp aliqua plebis pars dicatur ad oppida mittere: p̄ hoc illi
arbitrant̄ ac certe efficiūt ſtatū ciuitatis p̄manere. Sed hoc ē fortune opus.

*Quia apud Carthaginenses
vnicū ab vno optime perficitur opus
ut fieret / prouidendū fuit a legumlatore
neq; cogendū eandē cībicinez eē
atq; ſutorem.*

Liber Secundus

Oportebat vero non per fortunam sed per legislatorem id fieri. Tunc autē
si diversa fortuna incidat et plebs a gubernatoribus secedat: nullū est reme-
dium legis ad quietem adhibitum. ¶ Lacedemoniorū igitur et Cretensium

Carthaginensiumque respublice in hunc modum se habent.

¶ Capi. xxij. De rebus publicis a quibusdam alijs institutis
et de legibus earum.

¶ Qui autem qui de republica aliquid tradiderunt! quidā nūq̃
versati sunt in gubernatione civitatis! sed in privata vita ocio

si vixerunt. De quibus siquid dignum relatu fuit! supra diximus. quidam
legulatores fuerunt gubernaverūtque vel in proprijs civitatibus vel in alienis

Et horum quidā solummodo legum auctores fuere: quidam etiā reipublice
constituende veluti Licurgus et Solon. Hijs enim leges et res publicas con-

didere. Licurgus quidem lacedemonijs ut dictum est Solon autem Atheni-
ensibus. Existimant quidam Solonem legumlatorem fuisse preclarum.

¶ Nam et paucorum potentiā sustulisse que nimis intemperans erat et ple-
bem a servitute liberaſſe ac statum popularem in patria constituisse opti-

meque rempublicā temperasse. Nā esse consiliū ariopagi paucorum governa-
tionis. delectus vero magistratū optimatū! iudicia vero populare. Sz

videtur Solon illa duo cum essent prius! non sustulisse / consiliū ariopa-
gi et magistratū delectū ac populū asservisse iudicijs ex omnib⁹ cōstitutis.

¶ Quapropter quidā illi succensent quod alterū dissoluerit! cū auctoritatē om-
nem ad iudiciū traduxerit quod p sortitionē est. Nā cū hoc inualuit / tanq̃

tyranno gratificantes pplo in eū qui nūc est! populare statū rempublicā
redegerunt: et cōsiliū ariopagiephialtes inhibuit! et pericles iudicijs

vero salaria pericles induxit. Ac per hunc modū unusquisque eorū qui apud

Politicozum Aristotelis fo. xxi

plebem posse voluerant populi vias augere pserarunt: donec in istam
que nunc est licenciā puenit. Apparet autē hoc non tam Solonis volun-
tate q̄ casu enenisse. Namali em̄ potentia aduersus medos victor populus
maiora de se sapere cepit. Et accesserunt patroni sediciofi cōtra bonos et
honestos ciues: qui rempublicā gubernabant: cū videat quidē solon eam
que maxime necessaria fuit potestatem populo tradidisse: ut magistratus
crearet: et malefacta corrigeret. Nisi em̄ popul⁹ hanc habeat potestatem
seruus erit et inimicus. At magistrat⁹ oēs constituit ex nobilib⁹ et locuple-
tibus ex censu q̄ngentorū medimnorū et iugarijs tertiū ex equitib⁹: quai-
tū ex opificibus sordidis: quibus nullū magistratus assequendi ius erat.

Fuerunt autē legum positores Zaleucus apud locros occidentales: et
Corandas cataniensis ciuib⁹ suis ceterisq̄ ciuitatibus calcidicis q̄ sunt cir-
ca Italiam et Sicilia. Tentat vero quidā inducere quasi Onomacrit⁹
fuerit primus legum ferendarū peritus: hunc vero exercitū in creta cum
esset locus prefectū autē per artem diuinationis eius familiarē fuisse tha-
letem. thaletis autem auditores fuisse lycurgum et charondā. Sed qui
ista dicunt: tempora non supputant. Sinit etiam philolaus corinthius
legulato: thebanis. Erat autē philolaus ex familia bachiadū. Amicus ve-
ro dioctis: qui olympia vicat. Sed ubi ille ciuitatem deseruit commotus
ob amorem matris alcyone thebas migrauit: atq̄ ibi ambo defuncti sunt.
Monstranturq̄ etiam nunc illorum sepulchra spectantia quidem sese ve-
rum ita constituta ut ex dioctis quidem sepulchro non sit prospectus in co-
rinthium agrum ob animi infensionem. ex philolai autem sit prospectus
habitauerunt igitur ob hulusinōi causam apud thebanos. Legesq̄ illis Phi-

Lib^{er} Secundus

lolaus descripsit et de alijs quibusdam: et de sobole procreanda: quas illi
leges proletrias appellant. Et hoc est precipue ab illo proprium ut nu-
merus hereditatum: conseruetur. Charonde autem nihil est proprium
nisi iudicia falsorum testium. Primus em̄ de his legem posuit diligentia
Et claritate et iam elegantior q̄ hi qui nunc sunt legum conditores. phi-
lolaus proprium est patrimoniorum disparitas. Platonis autem mulierum
et natorum et patrimoniorum communitas et comestationes seminarum.
Et preterea lex circa ebrietatem: ut reges conuiuiorum sobrii sint: et in re-
bus bellicis exercitatio et per quam amphidexteri fiant: cum oporteat nō
alteram manum utilem: alteram inutilem habere. Draconis quoq; leges
sunt: sed iam constituta repu. leges tulit. proprium at̄ draconis est nihil
quod sit memoria dignum nisi rigiditas ob magnitudinem penarum. su-
te quoq; Pictacus legum conditor. sed non in republica versatus lex ē pro-
pria illius / ebrios si quem pulsauerint maiori pena damnari q̄ si sobrii fe-
cissent. q̄ enim plures delinquant ebrii q̄ sobrii. non ad id resperit: quod
est ebrijs venia: sed ad utilitatem. Sui etiam Androdamus regim̄is legi-
conditor chalcidensibus qui sunt in Tracia de homicidio et de hereditati-
bus. Nihil tamen huius proprium referre quis potest. De his ergo re-
bus publicis que principales sunt: et de his que sunt ab aliquibus scripte in
hunc modum cognouisse sufficiat.

Lib^{er} Tertius

Continet distinctionem et numerum Reipublicarum Et specia-
liter agit de regno viginti septem capitulis.

Capitulo primo Ostendit quis sit Ciuis et ciuitas. Et q̄ scdm
aliam et aliam reipublicam alius sit et alius ciuis.

Liber Tertius Politicus. Aristoteli. xxx

De re publica considerat que sit unaqueque et qualis

fere prima illi consideratio occurrit videre quid sit civitas. Nam ea nonnunquam in contrarietate venit: cum aliqui dicant

a civitate factum: alii non a civitate sed a potentibus qui

busdam vel a tyranno Gubernatoris aut reipublice ac legum positores totum negotium

versari videntur circa civitatem. Est autem respublica eorum qui in civitate degunt

institutio. Cum vero sit civitas propositum quiddam: quemadmodum alia tota ex

pluribus partibus consistit: manifestum est primo de civitate inquirendum. Nam civitas

est civium multitudo quedam. Quare et quem oporteat civem vocari et qui sit

civis est considerandum. Nam et de civitate sepe preterit: nec eundem omnes fatentur esse

civem: et qui in populi statu civis est: prope in paucorum gubernatione non erit

civis. eos igitur qui alio quodammodo appellatione sortiantur: cum eos qui civitate

re donati sunt: omittamus. Nec habitatio civem facit. Nam isto modo ministri

qui circa nos habitant: et servi cives essent. Nec rursum qui fori ac iudicii ins

hant. Nam hocerisite etiam illis qui simul pertrahunt cum pertractum fori sortiantur.

quantum multis in locis peregrini ne id quidem perfecte habeant: si necesse est ut

patronum accipiant. ex quo fit ut imperfecte quodammodo sint fori iudicio: utque par-

ticipes. Sed ut pueri nondum etate perfecti et senes ob etatem a muneribus publicis

vacantes non simpliciter cives dicendi sed quodammodo cives. Ut nos querimus

eum qui simpliciter civis dicatur: nec habeat aliquam adiunctionem que restrin-

gat et corrigat: cum de infamibus et exilibus eodem modo (ut supra dubitavi et

respondere potest. Civis simpliciter nulla alia re diffinitur magis quam participatio-

ne potestatis publice iudicandi et discernendi. Potestates autem alie sunt

determinate sunt temporis ita ut non liceat interdum nisi semel eandem habere aut per alia

Liber Tertius

temporis spacia Alie sunt indeterminate cum illius qui in concione delibe-
 rat et decernit. ^{qui deliberans magis} quanquam fortasse diceret aliquis tales non esse in potestate constitutos
 Atqui ridiculum foret! qui de maximis rebus deliberant et decernunt! eos pote-
 state dicere non habere Sed nihil refert! cum de nomine sit questio Est enim absque nomine
 publica potestas indicantis decernentisque in concione. ^{non indubium quod pars potestatis sit in concione} si sit diffinitionis gratia
 indeterminata potestas ponimus aut eos esse cives! qui huius potestatis una
 cum alijs participes sunt. ^{participes potestatis} Maxime igitur proprie civis super omnes / qui civis dicunt!
 fere talis est. Nec latere nos debet quod in rebus quarum subiecta differunt specie!
 et aliud eorum est primum! aliud secundum! aliud consequens! aut omnino nihil est quo
 talia commune! aut vix Respublica. ^{ut huiusmodi potestatis potestatem} aut videmus! specie differre! et alias esse poste-
 riores! alias esse priores. Que enim aberraverunt ac lapsae sunt! necesse est! ut
 posteriores sint integris et incorruptis. quod autem dicamus eas labi! postea pa-
 tebit. quare civem quod est alium atque alium necesse est secundum differentiam rerum publi-
 carum. Itaque ille de quo diximus in populi quidem statu maxime est civis. In alijs vero
 speciebus est quidem potestatem! non tamen necesse est. In quibusdam civitatibus neque populus est!
 neque concionis usus. ^{in quibusdam civitatibus} Senatus habet et iudicia. Alij alia exercent ut apud La-
 cedemonios de contractibus cognoscant hi qui Ephori nuncupant. De cede autem
 senatus. et forsitan alij de alijs ins dicunt. Eodemque modo apud Carthaginenses
 de omnibus quidem causis magistratus quidem cognoscunt. Sed recipit correctiones
 quandam diffinitio civis. ^{in quibusdam civitatibus} In alijs rebus publicis non est indeterminata illa po-
 testas que in concione decernit et iudicat sed determinata secundum iurisdictiones
 horum enim aut omnibus aut quibusdam concessus est et deliberare! aut iudicare vel de
 omnibus aut de quibusdam. Quis igitur sit civis! ex his patet. Cui enimabilitas
 est participandi potestate publice deliberative aut iudicarie! hunc civem

Politicoꝝ Aristotelis fo. xxxi.

esse dicimus eius civitatis Civitatem vero talium multitudinem! que ipse

sa per se sufficiens sit! ut simpliciter dixerim! ad vivendum.

¶ Capite secundo Reprobat unum modum diffiniendi et accipiendi civem circa hoc tractando aliqua dubia.

Insueverunt autem dicere eum esse civem: qui ex duobus civibus

origo sit! et non ex altero solus seu ex patre et matre. Alij

vero magis ultra requirunt! seu avos et proavos et tritavos vel plures

His itaq; diffinitis civiliter succedere dubitant quidam tertius ille aut quatuor

quomodo erit civis. Gorgias quidem leontinus partim dubitans fore

esse partim ludens inquit quemadmodum mortaria sunt illa que a factoribus

mortariorū sunt! sic latissimos esse qui ab artificibus eorū sunt. Esse namque a

liquos latissimorū factores. Est autem simplex Si enim preciparet administratione

reipublice secundum determinationem iam dictam essent utique cives. Etenim neque pos-

sibile est pergere diffinitionem illam primis conditionibus aut habitatoribus ut ex

patre matreque civibus sint exorti. ¶ Sed forsitan magis de eo dubitari potest!

cum facta mutatione recipiant quiddam ad communionem reipublice. Quomodo

athenis fecit Calistenes per tyrannorum electionem Cōplices enim in tribus descripsit

peregrinos et servos et iniquos! de quibus dubitari potest non quod civis sit an iuste vel

iniuste. ¶ Acqui et de eo insuper quod dubitabit! an si non iuste civis ne civis sit quod

idem valet iniuste et falsus. ¶ Sed cum videamus quiddam iniuste se in migrationibus gerere

quos tamen migrare esse dicimus si nequaquam iuste Civis autem potestate quiddam diffinitus sit

Utrumque participes et talis potestas! est civis ut dicimus. Patet quod hos quod cives dic-

endum est. ¶ Iuste autem vel iniuste pertinet ad primam illam questionem! in qua querit

numquid a civitate factum sit! vel non a civitate seu cum ex potestate paucorum vel ex

tyrannide ad populi statum sit mutatio. Tunc enim neque mutata pecunia solae

Liber Tertius.

re quidam volunt q̄i nō civitas eam suscepit! sed tyrannus. nec alia huiusmodi permulta q̄i res publica vi atq; victoria constet non publica utilitate Si igitur per hunc modum quedam in populari statu sunt / esse similiter dicendū est huius civitatis acta et paucorum potentie et tyrannidis.

¶ Ca. tertio Ostendit quō civitas dicat eadem vel non eadem.

Idcirco autē p̄prie huius questionis locus. quō aliquando dicamus civitatē esse eadem aut nō eādem s̄ aliā ¶ Potissime igitur investigatio huius dubitationis ē circa locū et hoīes. Fieri enī p̄t ut separatim loci et hoīes et alios alibi habitare S; hec levis ē dubitatio Nā cū multipliciter dicat civitas! p̄facilis ē huius q̄stio ¶ Sicut q̄ eorū qui eundē inhabitant locū! quoad dicendū sit unā ē civitatē Nō enī menībus hoc diffinit litz enī peloponesum totā unius menībus circumdari Talis fortasse ē Babilon que capta cū ēēt ab hostib; ferūt partē aliquā ei; civitatis tertia die nondū aliq̄d sensisse Similiter et quēcūq; alia magis habet circūscriptiones gentis q̄ civitatē S; huius questionis alio loco utilis erit cōsideratio Nā de magnitudine civitatē! et q̄tam ē utile sit: et utrū unā vel plures! latere non debet

¶ At manētib; eis dē habitatorib; eodem loco! utru; quoad sit idem genus habitantū eandē esse civitatem dicendū est. quāvis semp alij intereant et alij oriant. ut et flumina solem; eadē dicere et fontes eos dē q̄vis sp̄ vnda nova supueniat ac defluat ¶ Vel hoīes dicendum est eosdem esse! propter eandē causam! sed civitatem aliam Nā si civitas est societas quedā societas autem civium (variata reipublice gubernande forma) et alia esse etā! necessarium utiq; videretur civitatem quoq; non eandē permanere ¶ Ut et chorū alij esse dicim; dū tragicū est q̄ dū comicū! et si ijdem sint hoīes

Policicorum Aristotelis fo. xxxij

Eodemq; item modo omnem aliam societatem et compositionem si speci-
es alia fiat! ceu harmoniā earundem vocum aliam esse dicemus! et mo-
do doricam! modo phrygiam vocitamus. id si ita est patet q; maxime di-
cendum est eandem civitatem ad rempublicam respicientes! nomine aut
vocari alio / aut eodem. licet eisdem habitantibus eandem vel alijs peni-

^{q. quarta} tus hominibus Verum autem iustum sit reddere pecuniaz mueno sump-

tam mutata reipus gubernade specie! vel non iustum! alia est disputatio

Capite quarto soluit hanc questionem utrum eadem sit virtus
boni viri et boni civis! vel non eadem.

Is vero que nunc dicta sunt! consequens est videre: utrum ead-

em sit virtus boni viri et boni civis vel nō eadem Atqui si hoc

est perquirendum prius de virtute civis sub compendio dicere oportet

¶ Ut igitur nauta unus aliquis est eorum qui sunt in cōmuni societate!

ita et civem dicim? Nautarū vero quantū dissimiles sint scdm potentiaz!

(nā alter est remex: alter gubernator: alter proram dirigēs! alter alteram

huius appellationē habens) patet quod expressissim? unuscuiusq; sermo

pprius erit illi? virtutis. similiter ac et cōmunis quidā puenit omib? Sal?

em et p̄servatio navigantiū cōmune ē oīm op? At hoc em? unusquisq; eorū

intēdit Sic igit et civib? licet dissimiles sint! opus ē cōservatio cōmunis

societate. societas vero est respublica ¶ Siquidē igit plures sunt rerū pub.

species! patet nō esse recipiēdū! ut studiosi civis vna sit virt? eaq; p̄fecta

At viri boni p̄fecta ē virt? ¶ igit fieri possit! ut civis studiosus nō possit

deat virtutē illā p quā dicitur vir bon? manifestū ē ¶ Quicquid z alio mō inquire

ci? deuenire litz ad eandē rōz circa optimā rempub. Nā impossibile est ex

oib? studiosis eē civitatē z oportz singlos op? suū bñfacere hoc autē a virtute

Liber Tertius

Sic vero impossibile similes esse ciues oēs! nequaquam una esset virtus ciuis et
 viri boni. Nam virtutem studiosi ciuis omnibus esse oportet. Sic enim opti-
 ma foret utique ciuitas. At viri boni virtutē impossibile ē omnibus esse nisi ne-
 cessariū sit in studiosa ciuitate ciues omnes esse viros bonos. ¶ Preterea cū
 ex dissimilibus posset ciuitas ut animal ex anima et corpore. anima vero ipsa ex ratione et ap-
 petitu. et domus ex viro et vxore. et acquisitio ex domino et seruo. eodem modo ciui-
 tas ex his omnibus! ac preterea ex alijs dissimilibus posset species! necesse ē non unā esse
 ciuium omnium virtutē! quāmodum neque chororum agentium supremi et assistentis
 ¶ Igitur non eadem simpliciter ex his patet. ¶ Sed an erit alicui eadem virtus ciuis
 studiosi et viri boni. Dicimus utique studiosus in ingratis bonum esse atque pruden-
 tem. civilem autem hominem necessarium est esse prudentem. Et statim et aliam discipli-
 nam presidentis aiunt quidam ut patet in regum filijs qui ad equestrem
 bellicamque disciplinam in adolescentia erudiunt ut Euripides inquit. non
 mihi speciosa! sed quoniam ciuitas indiget tantum sit presidentis disciplina
 quedam. si autem est eadem virtus regentis boni ac viri boni. Ciuis autem est
 et qui regitur! non eadem virtus simpliciter esset ciuis et viri sed tamē cuiusdam
 ciuis. Non enim eadem virtus est regentis et ciuis. Et ob hoc forsitan Jason
 inquit graviter ferre! non regnaret! quia nesciret priuatus esse.

¶ Capite. v. Subdit aliam questionē declaratiuā potius utrius impans
 et patres debeant habere eandem virtutē scientiam vel prudentiam.

Sed nihilominus laudandum est posse imperare et parere! ac p-

clari ciuis virtus est posse preesse et subesse laudabiliter. Si et-

go virtutem boni viri posuimus presidentem. ciuis autem utramque. non
 utique forent ambe similiter laude dignae. Cum ergo aliqui videatur utraq-

sed non eadem eum qui imperat et eum qui parat addiscere debere. Ciuem au-

*Dicitur quod boni
 sit alia et p-
 p- p- p- p- p- p-
 ut si eandem
 virtutem laudat
 et est eadem
 virtutem laudat
 et est eadem
 virtutem laudat*

*Tercia
 cū est p- p- p-*

*D. 1. 1. 1.
 secundum
 1. 1. 1.*

*1. 1. 1.
 1. 1. 1.
 1. 1. 1.
 1. 1. 1.*

*1. 1. 1.
 1. 1. 1.
 1. 1. 1.*

Politicoꝝum Aristotelis fo. xxxiij

sem utraq; scire et participare amboꝝum ! quid sequatur ! deprehēdere q̄s
 pe ¶ Est eū p̄sidentia dñatua . hāc vō in his q̄ necessaria vocant . scire fa
 cere nequaquā necessariū ē ei ! qui p̄sident ! s̄ vti magis . alterū vō servile est .
 Dico at̄ alterū posse exhibere eadē ministeria Servoꝝ at̄ spēs plures ! cum
 sint ministeria plura quoꝝ partē vnā obtinēt manuales . hi sunt ! ut nomē
 significat ! qui ex manib⁹ vīuūt in quib⁹ sunt opifices Quapropter apud
 quosdā antiquitus hūmī hoīes excludēbant a reipub. honorib⁹ anteq̄ po
 pul⁹ extrem⁹ fieret . hec igit opificia hoīm q̄ ita sub sunt ! neq; rectoꝝe discē
 re oportet ! neq; eū qui in repub. versat : neq; bonū ciuē ! nisi fortasse qñq;
 suū p̄i⁹ priuatim grā Vō eū ampli⁹ ptingeret eē alterū dñm ! alterū seruū
 ¶ S; ē p̄sidentia quedā p̄ quā p̄est similib⁹ genere et libet hoīmib⁹ Et hāc
 dicimus ciuillē p̄sidentia quam eū qui p̄est didicisse parendo oportet . cū
 p̄fectū equitū esse ! cū ip̄e p̄i⁹ sub alio fuerit . et exercitū ducere ! cū ip̄e p̄i⁹
 in exercitu p̄ inferiores militie grad⁹ ducē sit Quōbiem recte dicit nemi⁹
 nē bene impare posse ! q̄ nō ip̄e p̄i⁹ sub impio fuerit ¶ Sed hoꝝ diuersa ē v
 tus Et oportet bonū ciuem scire ac posse p̄esse et subesse . Et hec est vir
 tus ciuis ! scire recte se hēre in utraq; parte / et boni viri utraq; quanq̄ alia
 species est ei⁹ prudētie ac iusticie q̄ p̄est . nā ei⁹ q̄ subest ac liber sit nō vna
 p̄fecto virtus est reputa iusticia alias spēs hēt cū p̄est ! alias cū sub esset
 Quēadmodū viri et mulieris alia t̄pantia et fortitudo . nam videret vtiq;
 timid⁹ esse vir ! si ita fortis eēt ut semina fortis et mulier inhonestā videret
 si sic inhonestā foret ut vir honest⁹ Administratio q̄ dom⁹ alia mulier alia
 viri Nam viri ē acquirere / mulier seruare Prudētia vō p̄pria virt⁹ est p̄e
 sidentis Nā cetere quidē v̄tutes vident cōes tam eoꝝ q̄ p̄sunt ! q̄ eoꝝ qui
 S iij

Sed forū
 Dicit dñs p̄p̄a v̄tutē
 quibus nō p̄est
 vtiq; p̄est
 p̄est vtiq;
 vtiq; p̄est

Liber Tertius.

^{Depre} ^{610 sub q p} ^{q p}
 subsunt At prudentia nō est virtus ei⁹ qui subsit s̄ opinio vera Qui em̄ subest
 ut is qui fistulā facit! qui vero p̄est ut qui vellit fistula. Verū igit eadem
^{611 p} ^{q p}
 sit virt⁹ vici Boni et civis studiosi! vel alie et quō eadē et quō alia ex his patz

¶ Capite vi. Circa diffinitionē civis prius positā soluit hanc dubi-
 tationem. utrum opifices et mercenarij sint ciues nuncupandi

*Dei in op
 fides vult
 civis ut nō*

Estat adhuc una dubitatio circa civem. Verū reuera civis sic
 is cui! solū participatio est publice potestatis! ut opifices etiā

ac mercenarij sint ciues nuncupandi! Nā si ponam⁹ hos q̄ esse ciues qui
 magistratū sint expertes / nequaq̄ possibile est vniuscuiusq̄ civis talem
 esse virtutē Si vero null⁹ horū est civis! in qua pte sunt hmoi hoies reponē
 di! Neq̄ em̄ in eoz ministerioz loco q̄ nobiscū habitāt neq̄ rursus ut p̄ce

*P. om̄i ampl
 in solutio
 q p*

grini ¶ Ut s̄m hāc rōem nihil dicem⁹ convenire absurdū Neq̄ em̄ servi supra
 dictoz quicūq̄! neq̄ liberti Illud autē vix q̄ nō oēs illi dicēdi sūt ciues sine
 quib⁹ civitas eē nō p̄t! cū neq̄ pueri ita ciues sūt ut viri! s̄ hi quidē simpli-
 citer. hi vō ex suppositiōe Cives em̄ sūt s̄ imperfecti Verustis quidē t̄pib⁹
 apd quosdā opifices erāt servi aut pegrini Qua p̄fectā nūc pleriq̄ tales
 sunt Optima quidē civitas nūq̄ opificē facit civē! q̄ si hi ciues! civis at
 virt⁹ ē quā dixim⁹: dicendū ē nō cuiusq̄ civis! neq̄ liberi mō sed eoz quia
 ministerijs necessarijs sūt alieni Necessaria vero qui vni ministrat! serv⁹
 est. qui at publice viles et sordidi Patebit autē hoc paulo adhuc p̄sideranti
 bus quēadmodū in his res se habeat. hoc em̄ qd̄ dixim⁹! illud ostendit. cū
 em̄ plures sint rerū publicaz spēs. plures q̄ spēs civitū sint necesse est Ac
 maxie eoz civitū qui subsunt. itaq̄ in quadā republica opifices et sordidi et
 nes erūt In q̄busdā vō impossibile ē ut citi⁹ sint puta in optimatū guber-
 natione si qua illa ē in qua s̄m virtutē danē honores et s̄m dignitatē Neq̄ em̄

virt
 nūc
 pub
 qm
 hon
 mō
 dā
 Acq
 duc
 fert
 tro
 ¶
 inq̄
 repti
 igit
 dicit
 publi
 crea
 et sit
 tatē
 autem

Politicozum Aristotelis fo. xxxv

bene exercere p^{er} q^{ui} villis officiis occupat^{ur} In paucor^{um} q^{ui} gubernatōe te-
 nues hoīes ad rēpublicā nō recipiunt Et magno em̄ censu ad honores rei-
 pub^{licae}. p^{er}ueniūt ^{o p. f. 40} Artifices em̄ ad hāc spēm reipub^{licae}. p^{er}uenisse p^{oss}unt et si sordidi sūt
 q^{ui}m̄ plerūq^{ue} diuitijs abundāt Apd thebanos lex fuit ut nemo abilis eēt ad
 honores reipub^{licae}. suscipiendos nisi p^{er} decē annos a mercatura destitisset In-
 mulat^{ur} ac rebus p^{er}u. attrahunt etiā ad ciuitatē p^{er}egrini Est etiā lex i quibusdā
 ciuitatib^{us} ut scilicet sit ex matre ciues et genitū Et spurios quidē recipiunt
 Neq^{ue} p^{ro}p^{ter} defectū legitimor^{um} ciuiū tales faciūt ciues Paucitate em̄ hoīm in-
 ducti his vti legib^{us} Q^{ui} si abūdēt i multitudie paulatim excludūt. p^{ri}mo li-
 bertini generē hoīes. deinde eos q^{ui} ex matre solūmō ciues sūt Nec nisi ex v-
 troq^{ue} p^{oss}unt natos ciues eē p^{er} ciuib^{us} hūc. q^{ui} igit^{ur} p^{er}les sint spēs ciuis ex his pat^{et}

¶ Et q^{ui} marie d^{icitur} ciuis ille q^{ui} abilis sit ad honores suscipiēdos ut Homer^{us}
 inq^{uit}. s^{ed} vbi id occultū ē ex deceptiōe habitatoz tanq^{ue} inhonoratū quendā
 rep^{er}itiū repellit ut inquilin^{us}. ē em̄ aduena q^{ui} honores cape nō p^{oss}et ¶ Vt p^{er}
 igit^{ur} alia an eadē virt^{us} sit p^{er} quā ē vir bon^{us} et ciuis studios^{us} patet ex sup^{ra}.
 dicet^{ur} q^{ui} cuiusdā ciuitatis idēz. Cuiusdā vō ali^{us} et ille nō oīs s^{ed} qui p^{oss}est rei-
 publice et potestātē habet aut solus aut cū alijs gubernationem exercens.
 ¶ Ca. vij. Ostendit rerū publicaz quasdā fore rectas cōmuni
 utilitati intendentes et quasdam esse transgressiones et lases.

Is itaq^{ue} determinat vidēdū ē iā vtr^{um} vna sit resp. an p^{er}les et si p^{er}les
 que et q^{ui} et quē ad mē ear^{um} sint ¶ Est at^{que} resp^{onsio}. ordiatio ciuitatē et
 circa m^{ag}ist^{ros} alios et max^{ime} circa id q^{ui} sūmā i ciuitate habeat auctoritatem
 et sit p^{ri}ncipalissimū P^{ri}ncipalissimū at^{que} ē id q^{ui} vbiq^{ue} gubernat et regit ciui-
 tatē seu in populari quidē p^{ro}p^{ter}las In paucor^{um} vero potentia pauci dicimus
 autem et resp^{ublicas} alias esse ab istis Eodemq^{ue} modo dicimus de alijs

y-g la p^{ri}ncipal^{is}
 pat^{et} q^{ui}libet
 in q^{ui}libet
 p^{oss}et repell^{ere}

Tractatus de
 de sp^{irit}ibus reipub^{licae}
 in generali gub^{er}n^{atione}
 p^{er} cap^{itula} i
 q^{ui}libet p^{oss}et p^{ri}ncipal^{is}
 q^{ui}libet q^{ui}libet
 resp^{ublicae} et q^{ui}libet
 in q^{ui}libet

Liber Tertius

[illegible]

Politicoꝝ Aristotelis fo. xxxv

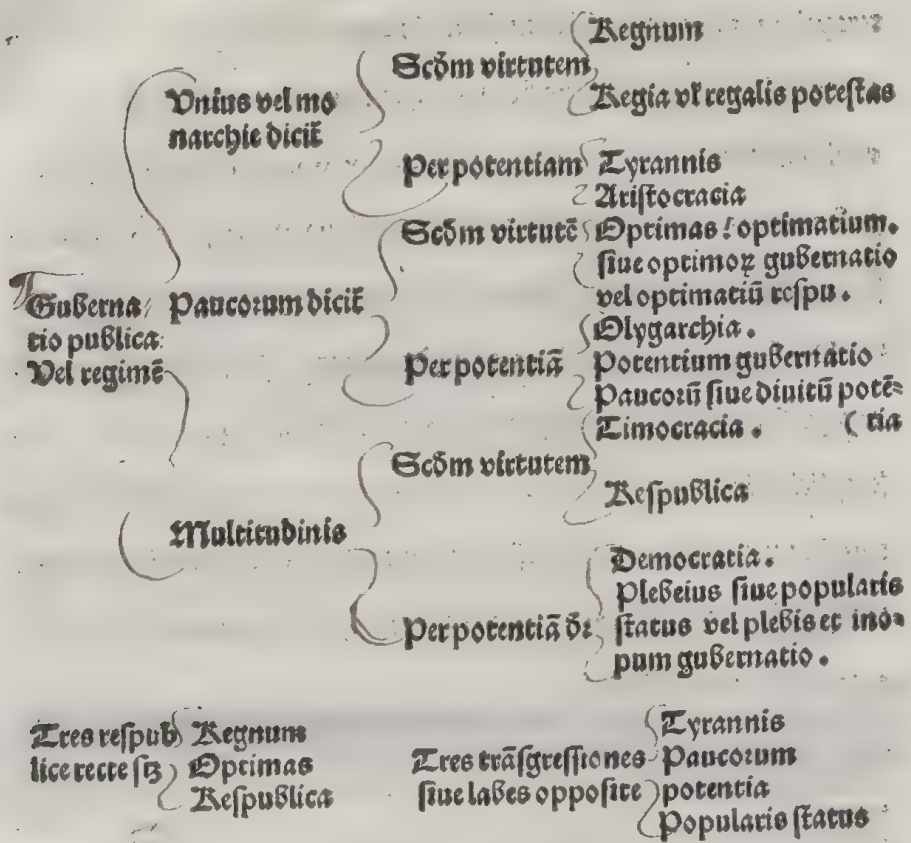
esse primum que natura fert consentes inuicem munera subire: et conside-
rare vicissim quoddam illius bonum / quemadmodum ille prius conside-
rauit utilitatem suam. Tunc autem ratione commodorum ex reipublice
gubernatione provenientium volunt continuo in potestate esse veluti si
semper contingeret magistratum gerentibus ex mala valitudine sanos fie-
ri Nam forsitan ipsos magistratus amplecteretur ¶ Constat igitur que
cumque reipublice ad communem utilitatem intendunt: he recte sunt scdm
simpliciter iustum. quecumque vero ad propriam eorum qui presunt utilita-
tem solum / aberrant quidem / suntque omnes rectorum rerum publicarum
transgressionem et laesiones. gubernantur enim quasi a dominis Civitas est

autem liberorum societas.

¶ Capite octavo Enumerat tres species rerum publicarum rectorum Regi-
am potestatem Optimatum gubernationem / et Rempublicam Et tres
species transgressionum Tyrannidem / Paucorum potentiam et popularem statum
Ubi nota pro intelligentia antiquae translationis et nouae ab Leo-
nardo Aretino editae / quod omnis respublica vel civitas
regitur vno homine scdm virtutem principantem. et vocatur in utraque trans-
latione regnum / regalis vel regia potestas. Vel gubernatur vno principe
per potentiam gubernante ad commodum proprium omnia ordinante et
fecit ubique appellatur tyrannis. Utraque tamen regia et tyrannica potestas
tum Monarchie / cum vnius gubernationis nomine comprehenditur.
Deinde si paucis hominibus regatur civilis societas scdm virtutem agent-
ibus in antiqua translatione Aristocracia In noua / nunc optimas / nunc
optimatum siue optimorum gubernatio seu optimatum respublica dicitur
Vel paucis fit gubernatio per potentiam imperantibus. Et in antiqua
translatione Oligarchia. in noua vero nunc paucorum potentium gu-
bernatio. nunc paucorum siue diuitem potentia nuncupatur. Preterea
si fiat reipublice administratio / multitudine gubernante scdm virtutem
et tunc in alia translatione Tymocrazia / vel Policia. In hac vero noua
reipublice nomen sibi vendicat: et appellatur respublica. Vel multitudi-
ne fit gubernatio per potentiam administrante: et in antiquis libris dicitur
Democratia greca vocabula usurpantibus. sed in nostris (dicam) la-
tinioribus voluminibus nunc Plebei / siue popularis status / nunc plebis
et inopum gubernatio dicitur Que ferre omnia (ut longe inquisitionis la-
bor absit) patebunt / hoc presens octauum capitulum in utraque transla-
tione lectitantibus.

Liber Tertius.

*Capitulum octidm
de rebus
et de opibus
et de virtutibus
et de vitiis
et de rebus
et de opibus
et de virtutibus
et de vitiis*

Is determinat cōsequēs est respublicas cōsiderare! quot sunt et
que Et pmo quidē eas que sunt recte! nā labes earū ex illis patet
cunt Cū vero gubernatio ciuitatē et regimen idem significet Regimen at
ē potestas et arbitriū ciuitatē! necesse ē potestātē et arbitriū hūmāni ciuita-
tis aut penes unū eē aut penes paucos! aut penes multos Quā igit vñs
vel pauci vel multi eōdem vtilitatē in gubernatione sequūt! has esse rectas
et respublicarū spēs necesse est Quā at ad ppiā vtilitatē vel vñs vel pau-
corū vel multitudinis gubernat! trāsgressiōes sūt et labes Aut em dīcēdū ē
nō eē cines! aut ad participationē vtilitatē sunt recipiēdi Vocare at cō-
fuenim? (cū vñs ad vtilitatē eōdem respiciēs gubernat) regiā potestātē Cū
vñs pauci gubernant! plures tñ vno optimatiū gubernationē: vel ex eo! q

*De rebus
et de opibus
et de virtutibus
et de vitiis*

Politicozum Aristotelis fo. xxxvi

optimi presunt. vel ex eo! q̄ optimū publicū administrāt Cū autē multitu-
do gubernat ad cōmunem utilitatem vocatur cōmuni nomine respublica
Contingit autem rationabiliter Unum em̄ excellere scdm virtutem! aut
paucos datur. ut vero multitudo excellat ad omnem virtutē difficile est!
sed maxime ad bellicāz Hec em̄ in multitudine fit Quare in hac reipublice
specie principalissimum et potentissimum est id in quo robur belli consi-
stet: et in his ipsis illi qui sunt in possessione armorū ¶ Labunt vero i trās-
grediuntur huiusmodi species. ex regia quidē gubernatiōe in tyrannidem
ex optimatib⁹ vero in paucorū potentiā! ex republica autē in popularē statū
Tyrannidem em̄ esse dicim⁹ dominatū vni⁹ ad p̄p̄iū cōmodū intendētis
Paucorū autē potentiā! cū ad opulentiorū cōmodū gubernat P̄p̄larē autē statū
cum ad cōmodum egenorū Hæc em̄ nulla ad p̄mūnem utilitatem respicit.
¶ Capite nono Tractat dubitationem declarando predicta et
ostendendo differentiam inter paucorum potentiam et popula-
rem statum Nam alibi opulenti! alibi inopes rempublicam te-
nent atq; gubernant.

Portet aut paulo uberius explicare! que sit unaqueque istar. hñt
em dubitationes quasda Philosophat em circa singlor discipli
na! z nō solū ad agēdū respiciēte ppiū ē! nihil negligere neq ptermittē
re s̄ demonstrare in singlis veritatē ¶ Tyrannidē eē dicim⁹ vni dñationem
civili societate presidentis. Paucorum potentiam qñ rempublica; tenent
opulēti et divites Populārē vō gubernationē eū tenues hoies z nō possi
dētēs divitias gubernār ¶ Prima igit dubitatio circa diffinitōem. nā si
ples sint opulēti et divites ac tempus. tenēt! ac popularē gubernatio sic est
multitudo regit. eodāq mō si ubi ptingat inopes et pauciores q̄ opulētē
s̄ potētiores tempus. teneāt. z vbi pauci tempus. obtinēt pauci x poten.

Liber Tertius

tiam nuncupam⁹. nō recte viderent iste diffinitioes esse posite ¶ Enimue

ro si q̄s abiūgens opulencie quidē paucitatē! inopie vero multitudinē! sic

capitulum
appellet reipublice spēs ut dicat paucorū *potentiā sē in qua gubernationē*
aut novis

reipublice hñt opulenti numero pauci. pplarem dñ in q̄ inopes tempu.

tenēt multi existentes aliā hab; dubitationē Quas em dicem? eas respu

licas in quib⁹ plures opulenti ! ⁊ in quib⁹ pauciores inopes gubernant : ⁊

quod nullo sunt alie res publice p[er] supradictas ¶ Videi igit ratio ista ostendere

et paucos esse vel multos q̄ gubernāt! p̄tingens ē! aliud paucorū potentie!

alterū pplari . ppter ea q vbiq accidit ! vt pauci sunt opulenti ! multi vō

inopes Ex quo fit ut huius cause non faciāt differentiā ! In eo differat po

polare gubernatio a paucor potētia q̄ aliibi opulēti ! aliibi īopes tempus

licā obtrinet. Necessariūq; ē obicūq; p opes ac diuicias p̄sunt! siue hi! pat

ciores sint siue ples hanc eē spēm illā que vocat paucorū potentia Ubicūq

frones hã esse pplarem gubernationẽ Sz accidit (ve dixim⁹) hos quid

neque esse: illos vero multos Epib⁹ enī ac diuicijs pauci abundāt. libe

participes sunt: propter quas causas prebent vtiq; de republica.

¶ Ca. xi. Ostendit quale sit iustū in paucorū potentia ⁊ pplari gu-
bernatione. Nā ibi scdm quid et non simpliciter leges sunt iuste.

Mendit à pri? /o nos terminos cē dicūt paucor potētē et ppr

reuerſus

... et qd sit iustum vbiq; des em mungat iustis

quoddā! si vscq ad aliquid! et aut no ome inquam ppat pata vscq equa

tas iustū quiddā esse/et est! § no omib⁹! at equalib⁹ et inequalib⁹ iustis

videt esse! et est quidem: sed non omnibus at inequalibus. *et p^{ro}* Alij vero

auferūt psonis: et male iudicant. Causa vero est: quia de seipis iudicant.

fit. q̄ vō de seip̄is iudicāt vt plurimū nō recti sunt iudices. Itaq̄ cu m̄

Politicozū Aristotelis fo. xxxvñ.

aliquibus et diuisum sic eodem modo in rebus et personis! ut diximus in
ethicis / qualitatem rei confitentur! sed de personis contendunt maxime!

ut dictū est quia de seipis non recte iudicāt. Deinde quia vsq; ad aliquid

utriq; eorū iustum quiddam dicentes putāt se dicere simpliciter iustum. hi

enim si in aliquo sint superiores! ceteris opibus et diuitijs alios omnino putāt

esse impares. hi vero si in aliquo sint pares! puta libertate / omnino pu-

tāt esse pares. Ceterū qđ est principalissimū! nō dicūt Si enī possessionū

gratia societatem inissent! tantum caperent ciuitatis! quantū possessio-

nis Itaq; ratio illa valeret (que est paucorū potētū) qui alunt nō eē iustū

ut qui unū contulit! tantū recipiat de centū mnis! qđtum his qui contulit

omne reliquum! neq; eorū que ab initio neq; eorū que postea superueniant.

¶ Capite. xi. Declarat ad quem finem sic instituta ciuitas.

Vod si nō viuendi solū gratia! sed magis bñ viuendi. Vñ sic fer-

uorum et aliorū animalū ciuitas esse posset. qđ nō est ex eo qđ

felicitatis nō sunt capacia! neq; viuēdi scđm electionē Neq; societate grā

bellice! ne a quocq; iniuria afficiant neq; ppter commercia! ac mutuā utilita-

tem Nam sic Iherusci et Carthaginenses! et omēs hi quib; est comertū

in vicem tanq̃ cines essent vnius ciuitatis. Sunt nempe illis federa vicia

res importādas et pacta! ne iniuria afficiātur Et scripture circa mutuā

societatem Sz neq; magistrat; cōmunes his deputati sunt! verū alij apđ

alios Neq; equales esse oportet! alteri de alteris cogitant. Neq; ut nemo

eorum iniustus sit! qui sub federe pprehendunt! neq; ut prauitate nullam

habeāt s; solū ut nō inuicē iniuria se afficiāt At enī de vtute ac vicio publi-

ce cogitāt quicūq; curā hñt bene instituēdi ciuitatez Ex quo manifestū est

Liber Tertius

de virtute curam esse habendam ei / que reuera civitas sit nominanda non
 rationis gratia. Nam sic communicatio societas aliorum ad bellum loco solū diffe-
 rentis ab illis sociis longe existentibus / et lex pactio (ut ait Licophron sophi-
 sta) fideiussor inuicem iustorum / sed non talis ut bonos et iustos cives efficit
 ac sic quæ se habeat / patet . nam si quis coniungat loca in unum / ut Me-
 garensium et Corinthiorum civitates sese inuicem contingant menibus / ni-
 hilominus una non erit civitas Nec si simul coniungantur in eam / quantum hoc unum
 sit de his communibus / que proprie sunt civitatum . Eodemque modo si qui
 habitent separati quidem / non tamen ita longe ut nequeant simul comuni-
 care / legesque habeant iniuriarum sibi iniuicem in commerciis prohibentes / ceu si unus fa-
 ber / alter agricola / alter sutor / alter alius homini foret / essentque hi decem
 milia numero / nec alia eius foret communio / nisi talium rex puta contractuum et
 confederationum Nec sic quidem civitas adhuc foret propter quam tandem utique
 causam non enim quia non propinqua sit communicatio . nam si in unum conue-
 niret ita communicantes unusquisque tamē utat propria domo / ut civitate
 ac sibi ipsi / ut confederati auxilium ferant contra iniuriantes solū ne sic quidem civi-
 tas esse videretur recte considerantibus / si quidem eodem modo perferantur simul
 coniunctim et separatim . ¶ Ex quo patet quod civitas non est communicatio
 loci / et non iniuriandi sibi ipsi et commercii gratia si ista quidem ut assint / necessa-
 riū ē . si quidem futura sit civitas nec tamen si ista adsunt omnia / civitas adhuc
 erit Ac bene vivendi societas et domibus et generibus vite perfecte gratia et per se suf-
 ficiens . hoc tamen non erit nisi uno eodemque loco habitantibus et coniugia sibi inveni-
 entibus propter quod propinquitates in civitatibus extiterint / et sodalicia et sacra et puer-
 satioes familiarum idque amicitie opera Nam simul vivendi electio amicitia est

*Concl. civitas
est communicatio
loci et commercii
et societas*

*Concl. civitas
est societas
viveendi
et amicitia*

*Concl. civitas
est societas
viveendi
et amicitia*

*Concl. civitas
est societas
viveendi
et amicitia*

Politicoꝝ Aristotelis fo. xxxviii

¶ Finis est igitur civitatis bene vivere. illa vero gratia finis Civitas atque generis
pagorumque societas vite perfecte ac se sufficientis. hoc est (ut diximus) bene bea-
teque vivere Bene igitur agendi gratia ponendum est esse civilem societatem non autem
gratia simul vivendi Quapropter quicumque plus profuerint ad huiusmodi so-
cietatem! his plus iuris competit in civitate! quam his qui libertate ac etiam gene-
re pares sunt vel maiores! sed civili virtute sunt impares! et quam his qui diutius
superant sed virtute superantur **¶** Quod igitur omnes qui de repub-
lica contendunt partem aliquam iusti dicunt manifestum est ex supradictis.
¶ Capite duodecimo Movet dubitationem! quid oporteat do-
minari in civitate Quam solvit capite quattodecimo.

¶ Est autem dubitatio! quid oporteat dominans esse in civitate

nunquid populum? an eos qui divitias habent! an bonos et equos! vel

unum qui sit optimus omnium! vel tyrannus Verum hec omnia videntur habere difficultatem

quid enim inopes qui plures sint! patient ea que sunt opulentorum. hoc non in-

iustum. decreverunt enim qui potestatem habent. Iniqua igitur summa que tandem

dicenda est! Rursusque omnibus acceptum si plures ea sibi tribuant! que sunt paucorum

prostat quod civitatem corrumpit Atqui virtus nunquam corrumpit id quod ea habet! neque ius-

tum civitatem corruptivum est Ex quo patet legem istam non posse iustam esse Preter-

ea illa que que facta fuerint a tyranno! necessarium foret iustas esse omnia Vim enim

affert propter potentiam quemadmodum multando divites? Sed an paucos et opu-

lentos iustum est dominari. an ergo si et illi agant hoc! et rapinas exerceant! auferantque

multitudinis bona! hoc erit iustum! et cetera ergo! hec igitur omnia prostat esse

prava Verum bonos et equos dominari oportet! auctoritatemque habere omnium!

ergo alij omnes cum ingratum non capiat inhonorati manebunt Nam honores quidem

ingratum prestantesque appellamus. quos si boni sper habent! necessarium est alios ex-

G ij

Liber Tertius.

Arguitur ad op
propter consilium
non est enim op
minimè con vop
An ab honoribus reipublice S; nunquid vnus qui sit optimus dñari debet?

Diffinitio
Legis
propter op
propter op
propter op
An enim hoc etiā gravi? ē qm plures erūt ab honoribus exclusi? S; forsitan dicet aliquis legem dominari debere! nō aut hominē! in quē cadunt animi per-

turbationes Si igitur sic lex quidem! sed vel ad paucorum potentiam vel ad multitudinis fauorē declinans / quid tandē refert! in his de quibus dubita-

tū ē. eveniēt enim eadē que supradicta sunt De his igitur sit ali? quidā sermo.

¶ Capite terriodecimo Dissolvit hanc questionem! utrum sit bonum totam multitudinem habere electionem et correctionem magistratum et principum. Et simul ostendit quis dominari debeat in civitate.

republica
Vob autem magis penes multos debeat esse potestas! q̄ penes

paucos licet optimos! videt solui posse et quandā hęc dubitatio-

tem imo forte veritatē. Nā si plures sint quorū unusquisq; nō sit studiosus!

tū fieri potest ut in vnū cōuenientes omnes meliores sint! q̄ illi! nō ut singuli sed ut omnes quādamodū cena! in qua plures conferunt! q̄ ea que ex

vnus erogatione sit. Nā cū plures sint! unusquisq; partem habet virtutis

ac prudentie! ac fiunt in vnū collati quasi homo vnus! qui multos pedes

habeat multasq; manus! multosq; sensus. Et eodem modo circa mores et

intelligentiam. quapropter melius iudicant multi / et in musica et in poetarum operibus. Alij enim aliud / et cuncti cuncta discernunt. Sed in hoc

differt studiosi viri ab vnoquoq; aliorum ex multitudine! quemadmodum

decoros a nō decoris alunt. Et picta artificiose a veris! eo q̄ seorsum

distincta in vnum colligantur (cum si separatio fiat) pulchrius se habent

huius quidē picti oculi! alteri vero cuiusdā alia pericula. Si igitur de omni

populo omniq; multitudine recipi hāc esse differentiā multitudinis ad paucos

studiosos! incertū est. immo forsitan certū q̄ de quibusdam est impossibile.

Politicozum Aristotelis fo. xxxix.

Nam eadem ratio de bestiis esset! quam quid differre quidē (ut ita dixerim) a bestiis si de aliqua multitudine nihil verat eē verū Quapropter dubitationē illā p̄mā p̄ ista solvere q̄s p̄t. ac sit aliā subsequente quorū oportet p̄tatem h̄re liberos hoīes ac multitudinem civiū! quales sunt quicunq; neq; opes h̄nt neq; v̄tutē existimationē Et em̄ p̄mittere istis magnos magistratū nequaquā est tutū p̄pter iniusticiā et ignorāciā p̄ quas quibusdam iniuriānt! in quibusdā errarēt Rursū v̄o excludere illos penit̄ ab honoribus periculosum eēt. cū em̄ multitudo inopū est in civitate! eadēq; ab honorib; exēsa! necesse ē eā civitatē plenā eē hostiū reipublice Restat igit̄ ut ad p̄sulendū et decernendū isti recipiant Quapropter et Solon et alij quidam eorū q̄ leges condidere! huiusmodi hoīes ad repetendas gestorū rōes et ad suffragia electionesq; magistratū admittūt Solis ac v̄t magistatū p̄mittant! nequaquā p̄mittūt Dū em̄ cū alijs vna decernāt atq; p̄suleāt! capiunt oēs simul sufficientem sensum! et p̄mitti meliorib; p̄sunt reipublice Quemadmodum non purum alimentum vna cum puro totum facit vitā

lius q̄ paucum. separatim vero utriq; imperfecti sunt ad indicandum.

Capite quattodecimo Tractat hāc questionem. utrum prestabilis sit multitudinem dominari! vel per paucos optimos.

Ad hāc dubitationē h̄mōi ordinatio reipublice Primū q̄ v̄t

Dei cūsdē eē hoīs scire iudicare q̄s medelaz recte attulit! q̄ ip̄e

sciat! etiā mederi ac sanitatē egrotantib; afferre hic at̄ ē medicus. Eodēq; mō de alijs facultatib; et artib; Ut em̄ medicū eōdem suū medele ap̄d alios medicos reddere oportet! ita et alios apud similes Medicū at̄ ē et ille q̄ agit et ille qui p̄cipit! et ostendit. et tertio loco ille q̄ a puericia expertus est circa artem Sūt em̄ quidā tales in cunctis (ut ita dixerim) artib; tribunim; em̄

Liber Tertius

indiciū nō minus expertis q̄ scientib⁹. Deinde ⁊ circa electionem eodem se
videtur modo habere. Tam recte eligere scientis est opus cū geometram in
geometria: et gubernatorem in navigatione. Etiam si in quibusdā operib⁹
et artibus cōcurrūt alij quidā ignorātes nō tñ melius iudicant: q̄ scientes
Itaq; scdm hanc eādem auctoritas multitudini danda nō esset: neq; in ele
ctionib⁹ magistratū: neq; in rationib⁹ administratorū reposcendis. At tñ
forsan nō hec oīa benedicunt et ppter superiorē sermonē. Si sic multitudo
non nimis seruilis. Erit enim vnusquisq; deterior iudex: q̄ hi qui sciunt
veritatem simul omnes vel melius iudicabūt vel nō deterius. Et de qui
busdam quidē non solū is qui fecerit recte iudicat: et qui habet arcē / puta
domū nō solū is intelligit et iudicat: qui fecit sed meli⁹ is: qui videtur. Veri
tur autē paterfamilias. et remone gubernator: nō faber. et epulis conuiua
nō cocus. hoc igitur dubium per hunc modum videtur sufficienter solui.

*Soluit ratiō
duplex soluit*

*Tercia Ratio in
hoc libro
probat* ¶ Est et alia dubitatio cū hac annexa quia inconueniens videtur ut de
tiores qui sunt maiorum rerū habeant potestātē: q̄ probi. Rationes vero
administratorū a magistratib⁹ reposcere: et magistrat⁹ ipos diligere maxi
mū est. que duo in quibusdā ciuitatib⁹ a populo fiūt. Contio em̄ taliz
omniū domina est. Atqui contionis quidē participes sunt: et deliberant
et decernūt erigūt sensus homines et cuiusq; etatis. questurā vero ⁊ p̄tē
rā et maiores magistrat⁹ suscipiūt ex censu magno atq; etate. ¶ Questio
ista potest eodem modo solui. Nā forsā id se recte habet. Neq; enim iudex
neq; consultor: neq; is qui in concione existit dominat⁹. s; iudiciū et senatus
et populus. Illoꝝ vero vnusquisq; particula est istoz. dico autem particu
lam esse consultorem et concionatorem et iudicem. Itaq; iuste domina maio

*is alie dicit
hunc dubium
non*

*Improbatur
opinio q̄
quidam*

Liber Tertius.

Quod patet in alijs scientijs et artib⁹ Parib⁹ em fistulatoribus q^{uod}rum ad
artē danda nō ē prerogativa fistularū illi q^{ui} sit nobilior. Nihil em melius ca
neret s^{ed} oportz his! qui in ope ipso supercellūt! tribuere prerogativā fistula
rum Quod si nondū patz q^{uod} dixim⁹ etia mag^{is} deducen^{tibus} erit manifestū
Nā si erit aliquis excellens fistulatoria arte inferior: tū nobilitate generis
vel forma! et si mai⁹ quodlibet illoz ē bonū q^{ui} fistulari. dico ac nobilitatē
et formā et scdm p^{ro}porcionē / fistulato^{rie} sint anteponēda! tū huic dande
sunt meliores fistule Oportet em in opus ipm p^{ro}rogativā cōferre Divitiarū
vero et nobilitatē respect^u nihil p^{ro}fert Preterea s^{ed} istā rōem omne bonū ad
omne bonū ēē utiq^{ue} p^{ro}pabile Nā si magis aliqua magnitudo z certe omīno
magnitudo p^{ro}pabilis foret et ad divitias et ad libertatē Itaq^{ue} si mag^{is} hic
excelleret magnitudine! q^{uod} ille virtute et magis supermineret omīno mag
nitudo v^{er}uti essent oīa p^{ro}ferenda. q^{uod}to em magnitudo hui⁹ illum superet
tanto p^{ro}stat esse parem Cū vero hoc sit impossibile! patet q^{uod} in reb⁹ civili
bus nō scdm oēm imparitatē de magistratib⁹ recte cōtendūt. Si em sint
hi quidē tardi! illi autem veloces! nihil ob hoc oportz alios plus alios mi
nus h^{ab}ere Sed in agonicijs certaminib⁹ horum excellentia honorem capte.
¶ Capite Sextodecimo Disputat ea ad que inspiciendum sit
distribuendo magistratus.

Lex quibus cōstat civitas! in his necesse est contentiōes cade
re. quapropter rationaliter sibi arrogāt honore nobiles et inge

nui z opulenti Oportet em ingenuos ēē z cōsum h^{ab}ere ad onera p^{ro}ferēda Nō
em civitas esse p^{ot} ex pauperib⁹ oīb⁹! quēadmodū nec ex servis Atqui si hec
requirunt patz q^{uod} et iusticia et virt^{us} Bellica requirit^{ur} Sine his em stare civi
tas nō p^{ot} hoc tū interest! q^{uod} sine primis illis civitas ēē nō possit. sine his

*Quoniam omnia
opibus propriis
in se sunt
bona p^{ro}pabilia
magistratus sunt
tributi*

*Don't add
faint notes
on the right
margin*

*faint notes
on the right
margin*

*faint notes
on the right
margin*

*faint notes
on the right
margin*

*faint notes
on the right
margin*

Policitorum Aristotelis fo. xli.

autem non bene permanere Ad hoc igitur ut sit civitas videri possunt vel omnia vel quedam istorum recte sibi honores vendicare Ad vitam tamen optimam disciplina et virtus iustissime sibi vendicare honores utique viderentur! ut supra

dictum est Cum vero non omnium pariter par habere debeant! qui in uno aliquo sint pares. nec impar impares secundum unum necessarium est omnes huiusmodi rerum publicarum transgressiones esse et lares. dictum vero est

pius! quia inter se quodam modo omnes iuste contendunt. simpliciter autem non omnes iuste Opulenti quidem! quia plus regionis possident Regio autem commune quiddam Preterea in commercio magis creditur eis ut plurimum

Ingeni autem et nobiles quasi prope inter se Cives enim magis generosiores quam ingenerosi Nobilitas autem apud omnes in honore habetur. Insuper quia presentaneum est ex melioribus ortos esse meliores Est enim generis virtus

nobilitas Similiter quoque dicemus virtutes merito contentionem inducere sociabilem enim virtutem dicimus esse iusticiam! cui ceterae omnes virtutes necessario persequantur Acqui et plures ad pauciores Ita et potentiores et ditiores et meliores sunt! ut susceptis pluribus ad pauciores. An ergo si omnes isti forent in una civitate! seu Boni divites et nobiles! essetque alia multitudo populi! verum in dubium veniret quibus gubernatio reipublice foret

tribuenda! an non esset dubium! In unaquaque igitur republica earum quas diximus! indubitatum est iudicium! qui nam debeant gubernare! Principales enim inter se differunt seu alia per divites esse! alia per virtuosos! et aliarum unaquaeque eodem modo Sed tamen considerandum est quando circa idem tempus ista existunt! quod sit determinandum Tempore si virtuosus sint in civitate admodum pauci quod est agendum! an considerare oportet si pauci ad opus

Exponas politias de fuit

probat dicitur
longis ablat
ad magistrum
et quodammodo
et quodammodo

Id est de nobilitate
probat dicitur de
nobilitate et
nobilitate

Id est de

Id est de
Id est de
Id est de
Id est de

Propositio Concludit quod
in una politia in
qua sit inveni
tunc est dicitur
et in quibus ar
tibus et fuit uno
tempore debent
esse virtuosus
fuit quodammodo
et quodammodo
et quodammodo

Prolegomena
de nobilitate

Libertus Tertius

gubernandi rempublicā sufficiat! an tot esse oporteat ut ex his ciuitas

stet Est aut dubitatio quedā in cunctis qui de honoribus in republica pretendunt

Nā qui vel propter diuitias vel propter gen⁹ gubernationē sibi tribuendā pu

tant nihil iuste dicere viderent Sequeret enim ut si vn⁹ dñs dñs foret

is eodē iure gubernare alios oēs deberet. Eodē mō qui nobilitate ancillit

eor gubernator esset qui cū ipi sint ingenui de honore pretendunt Hoc idē for

san ptinget in optimatū gubernatōe circa dñtē Siq⁹ em vn⁹ pbitate an

cellat alijs qui in eāde rempublicā vñt! hñc dñari oportebit sñm illā cōm

Ergo si r mltitudinē dñari oportet! ex eo q⁹ potētiōr ē q⁹ pauci! r si vn⁹ vñ

ples vno pauciores tñ q⁹ mltitudo! potētiōres sint alijs! hos oporteat gu

Ca. xvij. Rñdet pmissē questiōi. (Bernare potē q⁹ mltitudinē

Et itaq⁹ oia vident ostēdere q⁹ hāz determinationis nlla ē recta

sñm quā censet sibi quisq⁹ gubernationē ēē tribuendā! ceteros vñ

to. oēs sub eor gubernatōe ēē debere Nā pfecto et ad eos qui p virtutē sibi

arrogāt gubernādi auctoritatē! et ad eos q⁹ p diuitias rñdere posset mltitu

do iustū sermonē Nihil em vetat mltitudinem quāq⁹ meliorē! ēē q⁹ pauci! ac

ditiorē! nō sñm singulos sñm vñuersos Ex quo ad questiōnē illā quā affe

runt! p hñc modū respōderi pōt Querūt em quidā ad qd respicere legē con

dicor debeat in legib⁹ rectissime pstituentis. vñ ad meliorū vel ad plurimū

utilitatē / qñ ptingat qd mō dixim⁹ Rectū quidē accipiendū ē eque Equē

do rectū ad totū civitatē utilitatē / et ad cōm civitū Civis at cōiter q⁹ pti

ceps ē impandī r parendī! lñz ali⁹ sñm vñquāq⁹ spēm rēz pub. sñm at opti

mā spēm! q⁹ pōt et eligē parere et imperare ad vitā scdm virtutem degēdā.

Ca. xvij. Quō expellunt a civitatib⁹ q⁹ pñm pñt diuitias! pñm pp

ter amicos! pñm q⁹ pñt aliam civitē potentiā nimis excellēt sup alios.

Disputatio quod
nisi proprius
amicus non potest
pro nobilitate
nisi proprius
sibi potest
bi quod arripit
re pñt
reip

Colligitur
mā pñt
quā mō
pñt
pñt
pñt
pñt

proposuit dubium
at pñt
mā lñz
vñ ad
qñ pñt
pñt

Politicoꝝ Aristotelis fo. 41^ū.

(approximate) 6000
 sp. at various
 points of optical
 focus. in vertical
 and horizontal

Quod est ad pernam
interdum ex se sapienter
mittit tunc de hinc et
placet michi pernam inter
aut quod facit tunc
de hinc et tunc de
pernam

Liber Tertius.

et Lesbios. Apprimū em̄ imperiū firmiter habuere! eos in multis pessunde-
runt p̄tra federis equitatē Persarū aut rex Medos et Assyrios et alios qui.
magnū aliquod de seips̄ sapiebāt! ob imperiū prius habitū sepe contriuit
Ca. xix. ostendit quōd h̄mōi excedētes alios virib⁹ diuitijs ⁊ aicijs in-
ste vlt̄ iniuste expellūt a ciuitate. ⁊ porro de his q̄ v̄tute excellūt subdit dubiū

Defitio at p̄posita circa dēs ē rerūpublicarū spēs vniversaliter!

et que sunt recte. Nā ille que trāgrediunt ab ppriā respiciētes uti

licitatē hoc agūt. quinimo et ille! que ad cōe respiciūt bonū! eodē mō se hñt

patet hoc qđ in alijs artibus et scientijs. Neq; em̃ pictor excedentē mēsurā

pedis aīal hrē pateretur ! Quis pulcherrim⁹ ille pes esset . Neq; faber pro-

ram aut aliā partē navis. neq; certe magister chori eū qui pulchriorem ac

melioratoro choro voce emittit: finet in choro cē ¶ Itaq; ob hoc quidē n

hil. phibet eos! qui sūt dñi cōuenire cū ciuitatibus si ppriedñationis grā

que et iā ciuitatib⁹ uilia sunt agāt Quare scdm eas q̄s p̄fitemur supercel

lentas ! quandā habet utilitatē ratio illa ! p quā ostracism⁹ fuit repert⁹ .

Melius tñ foret sic ab initio p lege conditorē puideri! ut respublica nō in

digeret tali medicina Sedo aut loco si quid tale accidat! conādū ē tali al

quo remedio corrigere. qđ em factū nō ē ē civitatis? Nō em respuerūt al

comodū publicū ꝑ seditionē vſe ſunt ciuitū pulſiōe In his igit ſpēb⁹ gu

Bernādi quelapse sunt! qđ ad priuatū cōmodū prince ! ac iustū est ! patet

Forſan ac nō ſimpliciter inſtū: et hoc ē manifeſtū Sed in optima republica

magnā habet duplicatōem! nō precellentiā aliorū bonorū! seu viriū et diu

etiam et amicitiaz ꝑ si q̃s excellat ṽtute! quid de eo sic faciendū ¶ 76 em̃ dic

dum ē? ut ita talis vir sic de civitate pellend? Atqui nec gubernatōi alio

talis vir erit subiciēd⁹ Perinde em̃ ē ac si Jovē q̃ gubernare velit potesta

Policitorum Aristotelis fo. xliij.

dividentes. Restat ergo ut videat! naturā huius talē eē! ut omnes sponte sua

parere illi debeant Itaq; huiusmodi quidē homines eē Reges perpetuos in civitatibus

Capite vigesimo Incipit particularius tractare de regia potestate enumerando quatuor species eius.

Orsan vero post hec cōgruum fuerit considerare de regia gubernatione. dicimus enim hanc esse unā ex rectis speciebus rerū publicarū

Considerandū ē autē! utrum conducat civitati et regioni quā recte gubernari oporteat regem hūc vel nō! si alia quedā species gubernandi magis conducat! vel an quibusdā conducat! vel quibusdā nō Ante omnia vero distinguendū est! an sit unū genus eorū! vel differentias habeant plures Facile est

intueri quod plura genera sunt. nec eorum omnium modus unus potestatis! In laudem enim reipublice videtur res esse maxime secundum leges Neque enim potestatem habet omnem! sed cum egreditur extra regionem imperium habet eorum que pertinent ad bellum Preterea sacrificia deorumque ceremonie ei permittuntur! Hec igitur regia potestas ē quae auctoritatem belli perpetuam habere Dicit enim necesse quibus alicui nō habet potestatem! nisi dum bellum gerit! ut etiam apud antiquos fuisse videtur Quod ostendit homerus! nam Agamemnon in concionibus maledictis et iurgiis verabatur scum a concione digressus in pelio erat! occidendi habebat potestatem Itaq; (inquit) quē ego perculam a pugna fugientē spererō! nō sibi faceret fugere canes et aves Nam penes me occidendi potestas Una ergo species regni ē auctoritas belli perpetua et quicquid per genus quicquid per electionem huiusmodi regnum obtinet

Est et alia insuper monarchie species! qualia sunt apud quosdam Barbaros regna vim habentia primā tyrannidi! licet sint legitima et secundum morem patrie Ob id enim quod magis sunt ad serviendum nationes Barbarorum quam grecorum et eorum qui incolunt Asiam. quam eorum qui Europam! perferunt servile iugum equo aio Et ob

Tractus
deus in quo
p. 56. de
mores de
republica
p. 1. p. 2. de
quo habet
una capi
ula. p. 1.
m. 1. de
p. 1. de
qui

facile
difficile quod
republica
p. 1. de
p. 1. de
p. 1. de
p. 1. de

Po. 1. de
p. 1. de
p. 1. de
p. 1. de
p. 1. de
p. 1. de

Liber Tertius.

hoc tyrannica sunt huiusmodi regna. Sed hinc securitate quod more et legibus consistunt
 et ea de causa custodia hinc regiam non tyrannicam. Reges enim a civibus custo-
 diuntur Tyranni vero ab extraneis mercede conducti. Et reges secundum leges et vo-
 luntatem Tyranni vero invicem distant. Itaque alteri a civibus custodiuntur! alteri per
 civis custodiam parantur. Sunt igitur he de quibus dictum est due species monarchie Ter-
 cia est species! ut antiquitus in grecia fuerit! quos vocant esmetas. Est autem hec ut
 simplex dicam! electiva tyrannis differens a barbarica. Non eo quod legitime! sed
 eo quod non consuevit. potestas autem huiusmodi! aut vivente eo durabat! aut tempore! vel rebus ge-
 stis finiebat. Qualem elegerunt quod Mithleneri Pictacum adversus exules suos
 quibus preerat Antimenides et Alcibiades poete. Ostendit hoc Alcibiades in quodam
 loco suorum carminum. Incipit enim quod pictacum hominem obscuri generis laboranti-
 bus civitati preceperint tyrannum. Huiusmodi igitur species quod tyrannice sunt distinctione hinc
 quod duo electivae sunt et voluntarie! regie. Quarta species regni est quales erant heroy-
 cis temporibus spontanea et secundum morem et legem. propter beneficia enim a principibus collata in
 proprios! vel per artes! vel per bellum! vel per aggregationem in unum! vel per adquisicio-
 nem regionis delatum fuit eis regnum de populorum voluntate et successori-
 bus. id erat secundum patrie morem. Hi et imperium habebant belli! et res divi-
 ne cultum exercebant! nisi talia essent sacrificia! que sacerdotum require-
 rent. Et preterea de controversiis iudicabant. Et hoc faciebant alij iure-
 iurando prestito! alij sine iureiurando. Erat autem illis iusiurandum
 per sceptri elevationem. Veteres igitur illi reges antiquis temporibus
 suas civitates et gentes et nationes externas continuo gubernabant. Posse-
 a vero partim ipsis regibus dimittentibus. Partim multitudine detra-
 ctante! illud solum in quibusdam civitatibus relictum est regibus! ut cen-

(Ponit quartam)
 species regis
 electivae

P. 1. 1. 1. 1.
 Species
 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1.

Deinde
 lo. 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1.

Politicozum Aristotelis fo. xliiij.

remontarum erga deos haberent facultatem! Belli duces in externis essent
¶ Capite. xxi. Quatuor prioribus species regie praeclatis addit quintam species
 gubernationi domestice persimile Et reducit omnes ad duas regni species.

*Arist. in
 1^a 2^a 3^a 4^a
 regni*

Graviter
 Regie ergo praeclatis tot sunt species quattuor videlicet una qualis erat
 temporibus heroum volentium scilicet in quibusdam determinatis rebus Dux enim

Belli et index controversiarum et dominus ceremoniarum erga deos Altera erat Bar-
 barica ex progenie scilicet dominatio secundum leges tamen tertia quam sine
 ciam vocant esse quam esse diximus electivam tyrannidem Quarta laconica
 Ea autem est (ut simpliciter dicam) imperium belli in quodam genere perpetuum Ista
 quidem igitur per hunc modum inter se differunt Quinta est species quoniam unus omnes habet
 potestatem quoniam admodum unaqueque gens et civitas unaqueque publice ordi-
 nata ad exemplum gubernationis domus Ut enim gubernatio patrisfamilias
 est regia quaedam potestas domus ita regia potestas et civitatis et gentis unius
 aut plurium quasi domestica quaedam gubernatio Fere autem duae sunt regni spe-
 cies de quibus considerationem facere expedit Una hec de qua diximus Altera la-
 conica nam aliorum plerumque inter has mediae sunt paucorum enim dominus qui omnimodo
 duae potestates regia plurius vero quam laconica Itaque consideratio fere circa duo ver-
 sat Unum conducit ne civitatis perpetua belli dux habeatur et hunc vel gentem vel per
 electionem Alterum conducit ne unum habeat potestatem omnium an non De dux igitur belli con-
 siderare potest ad leges pertinet quod ad aliquam speciem reipublicae Nam in omni reipublica id
 cadere potest quod re dimittam hanc primam potestatem De regia autem quoniam hec est una gubernatio
 di species legitima considerare oportet et dubitationes quae in ea cadunt percurrere
¶ Ca. xxij. Proponit questionem hanc utrum expediat magis ab optimo homine re-
 gi vel ab optimis legibus Et utrum ab uno homine vel a pluribus melius sit gubernari

questio
 Apud vero huius questionis est utrum expediat magis ab optimo
 homine regi vel ab optimis legibus gubernari **¶** Qui guberna-

h u

*P. in 1^a
 2^a 3^a 4^a
 5^a 6^a 7^a 8^a
 9^a 10^a 11^a 12^a*

13^a 14^a 15^a 16^a 17^a 18^a 19^a 20^a

21^a 22^a 23^a 24^a 25^a 26^a 27^a 28^a 29^a 30^a

Liber Tertius

nationem hominis pferunt! aliunt leges solū vniuersaliter puidere! nō autē
ad singulatiā ordinari. Itaq; in quacūq; arte litteris p̄cipere! satū esse
at in egypto post tertiā diem monere licet medicis! q; si prius! suo piculo id
agūt. Pat; ergo ppter eādē causāz nō eē p̄tās ⁊ leges optimā gubernatōez

Atqui et illā adesse oportet gubernātib⁹ universalē rōem Et meli⁹ certe!

cui nō adest turbatio aliq̄ oīno q̄ cui nat̄a inest hac igit̄ turbatiōe lex caret

Mens vō hūana nō caret S; forsan diceret aliq̃s q̃ p̃ h̃mōi rōez p̃babili?

Deliberabit circa singula Q! igitur necesse sit ipsum legem adiutorē esse ac leges ponit

manifestū ē s̄ nō inuiolabiles ! qua trāsgrediūt. Nā ceterē q̄dē inuiolabiles

esse oportet At de quibuscūq; lex aut puidere nō p̄t om̄ino ! aut nō bene p

videre . utrum in his vni vero optimo danda sit potestas vel multis. Etiam

nūc plures simul cognoscēnt de causis ! ⁊ deliberāt ⁊ iudicant Sūt āt hmoi

Indicia de singularib⁹ Et cum vnusquisq; p se fortasse deficiat / ciuitas at

ex multitudine constet! ut convivium ad quod plures pferunt melius ee q̃

una atq; simplex mēsa Sic iudicia mltōz sepe meliora sunt q̃ vni⁹ cuiusq;

¶ Preterea multitudo min⁹ subiacer corruptioni ! quēadmodū aque mag-

ha congeries Sic etiā plures q̄ pauci incorruptibiles sunt At cum vn⁹ in

DICAT SI IRA VEL ALIA HUIUSMODI PERTURBATIO VINCAT ! NECESSARIUM EST IUDICIUM

corrupti . sed in multitudine difficile foret oēs irasci atq; errare . sic mul .

ciendo liberorū hoīm qui nihil agūt p̄ter legē nisi in quib⁹ lex ip̄a necessaria

deficiat. Q; si hoc nō facile in plib; si plures sint boni viri & ciues ! utrū in

corruptior erit vn⁹ i gubernādo ! vl cū erit ples z boni oēs vel patz q ples

Enimvero plures inter se factionib⁹ contendunt, vnus aut nō contendit

Sed aduers⁹ hec forsā ponendū ē q̄ studiosi viri sint omēs! vt ille vn⁹ Si

Politicozum Aristotelis fo. xlv.

ergo plurimū gubernatio bonorū aut viroz oim optimatiū dicitur vni aut reg
num / optabili? eēt ciuitatis? ab optimis gubernari q̄ a rege ! et cū pote.

state et sine potestate ! mō reperiri queāt plures similiter Et ob hoc forsant

ter ab initio repertū est q̄ difficile erat viros plures excellenti vte reperiri

preferim / cū tūc ciuitates parue foret Preterea ob beneficia accepta reges

creauere qd opus ē bonorū viroz Sz cū postea ptingeret vt plures pari vic

tute reperirent ! non ampli? tolerauerūt regē s̄ cōmune quiddā querētes res

publicas p̄stiuere Cū vero deteriores facti lucrū sibi querēt ex gubernaci

one reipublice ! paucorū hinc potentiā exortam fuisse creditū ē . honorabant

em diuitias Ex his vero in tyrannides transire Ex tyrannide rursus ad

plebem Semp em ad pauciores redigētes ppter questū cupiditatē multitu

dinem corroborauerunt ! vt tandem insurgens multitudo ad popularem

statum ciuitates redegerit . Factis nempe maioribus ciuitatibus non faci

le est aliam q̄ popularem gubernandi speciem remanare .

Capite Vigesimo tertio Querit verum melius sit habere re
gem per electionem q̄ per successionem .

Iā q̄s ponat optimū esse ciuitatis? a rege gubernari ! quō fiet

in filijs ! vtrū p gen? erit successio At si qualescūq̄ pnciosum est

Sz nō relinquet regnū hmoi natis ! rex cū id sua sit p̄tace . At nō facile iā ē

in hoc fidē hēre Arduū em ac maioris vte q̄ scdm humanā naturā Que

stio ē etiā vtrū hēre debeat ! q̄ regnatur? ē circa se potentiā quābā ! qua pos

sit p̄pellere nō parētes ! vt quō gubernatio nō exercebit Si enim habeat po

testatē a legib? p̄cessam et nihil ex voluntate sua faciat p̄ter leges ! tū neces

saria sibi erit potentia! per quā leges tueri queat Forsan de hmoi rege non

difficile est determinare Tā oportet ipm vires hēre ! s̄ tales ! vt vnoquoq̄

et si p̄tina
an p̄tina ciui
tatis s̄ eligib
nor s̄ reges

et si p̄tina
an p̄tina ciui
tatis s̄ eligib
nor s̄ reges

et si p̄tina
an p̄tina ciui
tatis s̄ eligib
nor s̄ reges

et si p̄tina
an p̄tina ciui
tatis s̄ eligib
nor s̄ reges

et si p̄tina
an p̄tina ciui
tatis s̄ eligib
nor s̄ reges

Liber Tertius.

Separatim! et simul pluribus potentior sit. populo tñ sic impotentior! ut
antiqui solebant custodiam civitatis tradere! quando aliquē preficiebāt!

quem E Symmetas vocabant vlt tyrannus Et Dionisio postulanti circa se

habere aliquos custodie causa consulit quidā Syracusanis tot eē dandos

Capite vigesimo quarto Aristoteles solvit questione ppositam
capite vigesimo secundo q meli? est ut lex dñetur q aliquis civium

Etum de eo rege qui cuncta ex voluntate sua gerit p sderatio ē nūc

facienda. Nā ille qui scdm leges dicit rex! nō facit (ut dixim?)

regie gubernationis spēs! q in cūct rebus publicis cadere pē (ut si quidaz

ducedo exercitui quoties civitas bellū gerit! ppetuos pfect?) puta in pplā

ri statu et optimatiū gubernatiōe! pluresq auctoritatē vni cōmittit bellū

gerendi Est aut talis quedā deputatio apud Doratiū et apd Sypontinos

licet apud Sypontinos paulo pstrictior S; regia illa potestas plenissima

p quā rex ex voluntate sua gubernat! videt quibus dā nō esse scdm naturā!

ut vñ oīm dñs sit civium Cū ex simili? civitas cōstet Nāz simili? nata

ides ius esse necessariū est! et eandem dignitatē scdm naturā Quare ut pa

rem habere impares alimoniam! aut vestem! nō civium ē corporib? ita et

in honorib? res se habz Silitur ergo et in equalē equalib? Ex quo nō magis

preesse q subesse iustū ē Et p vicissitudinē eodē mō / et hec iā lex Nā insti

entio lex ē Meli? ē igit ut lex dñet q aliquis civiū Eadēq ista rōe si qō pre

eē oportz! ita sunt pficiendi ut custodes legū atqz ministri Necesse ē aliqō

re mgnat? cū pte f nō vñ hñuc eē debere alit i civiū paritate Quocunq

vero videt p legē quidē terminari nō posse! p hoīem vō cognosci posse pū

deter canēs lex adiūgit! cetera iustissima intentōe indicari debere p eos qui

iudicijs p sunt! ac insup emendare pmitit! qō videat conantib? ut meli?

Capitulum vñ
de rege habet
et p sderatio
p sderatio
p sderatio

probat rex
p sderatio
p sderatio
p sderatio
p sderatio
p sderatio

Syracusanis de rege
p sderatio
p sderatio
p sderatio
p sderatio

apud Doratiū
apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

apud Sypontinos

Politicozum Aristotelis fo. lvi.

disponant q̃ sic iacet Qui igit legem p̃eſſe iubent! vident iubere deū p̃eſſe et leges. qui autē hōiem iubet p̃eſſe! adiungit et beſtiam ſeuā Libido quippe talis! atq; ita! obliq̃s agit etiam viros optimos! qui ſunt in potestate Ex quo mens abſq; appetitu! lex eſt ¶ Viderē at de artib⁹ falſum eſſe exemplum! ſcđm litteras medicari vanū eſſet! meliusq; foret! ſi poſſidentibus arte utamur! nam illi quidem nihil contra rationem per amicitiam agunt! niſi q̃ recusant mercedem accipere: cum ſanos fecerint ¶ At in magiſtrati⁹ multa per affectionem et gratiā cōſueverunt delinquere. ¶ Cum ſi de fide medici timere! ac ſuſpicio foret! ne ſuſcepto ab inimico precio necare velit! tūc ex litteris curam magis optarem⁹. Atq; egrotantes medici alios ad ſe medicos vocāt! ⁊ magiſtri paleſtre alios magiſtros q̃i nequeāt verū diſcernere qui de p̃p̃iis indicāt et in affectu cōſtituti ſunt ¶ q̃e manifeſtū ē q̃ iuſtū querētes mediū querūt Lex em̃ mediū ¶ Preterea valldiores ⁊ de validiorib⁹ reb⁹ leges ſūt! leges ille q̃ ex morib⁹ pueniūt q̃ ex lris Quare ſi min⁹ fallit hō! q̃ hi q̃ ſm lras! nō tñ q̃ hi qui ſm p̃ſuetudinē ¶ Capite. vigefimoquinto Ariſtoteles arguit! q̃ melius eſt plures iudicare aut magiſtratum tenere / q̃ vnum.

Qui nec facile est unū discernere Opus ergo erit ut plures sine
sub eo iudicātes Itaq; qd refert hoc statim ab initio puidere ut
expectare ut ipse unū alijs ista pmitteret? Insup qd pri^{us} dicebat! siquidē vir
studiosus! quoniā melior sit! pressedeber. uno autem duo boni meliores
sunt. hoc enim est! quod Homerus ait duo simul eūtes Et optatio Aga
mēnonis! utinā tales decem mihi psultores adessent ¶ Sūt ac etiā nunc

magistrat⁹ cū potestate iudicandi de quibus dā; ceu iudex de quibus lex pos-
 deret nō p̄t. nā de quib⁹ lex determinare p̄t. nemo dubitaret. s̄ cū quedam

prima to lucerna
prout ubi et ab
hoc bono xpi cuncta
et qd aliquid et
maxime qd affert
et pnt p vix ora
agere.

suppl. vari
sit in pectin
capsules and
gustain

Das wurd' ihm g'antwortet
 si' wurd' also g'antwortet
 wo wurd' sie also
 fortan die f. 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.
 f. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.
 f. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.
 und in der 1. 1. 1.

D. St. Louis
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345

Repetit va que supons
#posuistis plures affa
mos ad prima
in plures primas
ut illa repeta
reffe p. o. t. p. o. p. t.
du. nulla p. o. p. o. p. o.
do. m. o. s. t. p. o. p. o. p. o.

500 do bonis impressis
plures maiores p[ro]mo et
eos impressos melius p[ro]bat
minoris eto agere 115

Libertus Tertius

pphedi legib' possint! quedā nō possint! et hec sint illa! que dubitationē
 et questionē faciūt. utrū meli' sit ab optima lege! an ab optimo viro gu-
 bernari. Quā que in cōsultationē veniūt! de eis dē fieri legē impossibile ē. ^{coroloni}
 igit' hoc alit' q' nō necessariū sit hoīem in hōi rebus indicare s' q' nō vnū
 solū s' plures Judicat em' vn' quisq' i' ingratu bñ! si sit erudit' pmo a lege
 For' an vō absurdū videri possit! si meli' discernat q's duob' oculis! et dua-
 bus aurib' audiat! et duob' pedib' duabusq' manib' agat! q' ples plurib'
 Cū et nūc quidā reges et tyrāni oculos sibi plures pparēt et aures et man' et
 pedes pficiēdo amicos! et curationē rerū eis pmittēdo! q' nisi sint amici! nō
 faciūt s'm illoz intentionē Si vō sint amici et stat' illoz et psonaz Amic' ac
 par et filis Quare si eos cēset pficiēdos certe pares et filios gubernatōi pesse
 cēset optere Que igit' pcedētes ptra regiā gubernatōz. aiūt! fere ista sunt.
 Capite vigesimo sexto. Dissoluit questionem propositam
 inspiciebat ad respublicas rectas et ad earum transgressionē.

Ad hec for' an in q'bus dā ita se hnt. i' q'bus dā at nō ita Est em'
 quiddā natā dñabile! aliud regibile! aliud pplare et iustū et vri
 le Tyrānicū vō nō ē s'm naturā nec vlla aliaz gubernatōnū! que rectā tras-
 grediant formā. hec em' sūt pter naturā Sz ex his q' dicta sūt! patz: q' nō
 filib' et parib' nec vtile ē neq' iustū vt vn' sit dñs oīm! neq' si nō sint leges
 s' tam q' ipe sit lex! neq' si sint leges! neq' bon' bonoz! neq' nō bonoz nō bo-
 n' neq' si s'm virtutē sit melior nisi p quedā modū Quis sit iste mod' dicē-
 dū. dixim' vō aliquatit' et an pmo determinandū ē! qd pgruat regi! qd op-
 timatib'! qd reipublice Regib' pgruat hōi mltitudo! q' natā apta sit fer-
 re gen' prestās vtrū ad principatū ciuillē! optimatib' vō pgruat ē mltitu-
 do! que nata sit ad ferendū gubernationē eoz qui sint s'm vtrū primarij

Policorum Aristotelis fo. 110.

Ad civilem gubernationē reipublice autē congruit ea multitudo in qua
pplius innascit bellicus! qui gubernari possit et gubernare fm leges et equi-
tate! imparties tenuiorib? honores et magistratus. ^{pa-p-07} ²² Nū igit aut totū gen?
aut inter alios vnū aliqū ita pcellere cōtingat ut vnusq? virtus maior
sit aliorū oīm virtute! tūc iustū est hoc esse regium gen? et oīm dñari et hūc
vnū eē regē. ^{in hīs vltimis} Ut em̄ dictū ē pri? nō id h? solū iusticiā! quā pferre solēt rerū
publicarū institutores et qui optimatū! et q̄ paucorū potentiā et qui pplares
Dēs em̄ scdm excellentiā tribuūt s̄ excellentiā nō eandē s̄ scdm prius dicta
Neq? interficere! neq? i exiliū agere! neq? relegare hūc posse dez! neq? digna-
ri ut p vices gubernet. ^{in hīs vltimis} Nō em̄ nata sit ut pars super totū. hūc vō tantā ex-
cellentiā hoc accidit. Restat igit ut huic suadēti pareat! et potestati eū hē-
re nō p vices s̄ simpliciter. De regia igit gubernatiōe et q̄s differentiās habet
at et verū utilis sit ciuitatib? vñ nō et q̄b? et quōd in hūc modū deteriatū sit.
Capite vigesimo septimo et vltimo Aristoteles Concludit
tertium librum! transeundo ad materiam quarti libri.

Vñ vero tres dixerim? eē rectas gubernandi spēs. hāc vō est ne-
cessariū eā eē optimā que ab optimis gubernat! talis at ē i qua
pctingit! aut vnū aliqū oīm! aut gen? totū! aut multitudinē vtute prestan-
tem gubernare eos! qui gubernari valeāt ad eā vitā! que sit maxime expec-
tenda. Et in p̄mis libris ostensum sit necessariū esse! ut sit eadē deus boni
viri et ciuis optime ciuitatis. patz qd eodē mō et p eadē sit vir bon? et ciui-
tatem statueret q̄s ab optimis gubernari vel a rege. Itaqz fere eadez disci-
plina et q̄dem mores facient studiosum virū! qui faciūt civilem et regium.
His determinatē conandū iā erit de optimā republica dicere. quēadmo-
dū fiat! et quōd pstituat. nā necesse ē de illa puenientē cōsiderationē facere.

Quib? et expedit regem p̄ferre
Quod est optimum et iustum
De rebus et de iusticia
De rebus et de iusticia
De rebus et de iusticia

Explicat 3us librum
De rebus et de iusticia
De rebus et de iusticia
De rebus et de iusticia
De rebus et de iusticia

Liber Quartus.

Hic liber Quartus Politicorum Aristotelis determinat de alijs rebus publicis a regno et de speciebus earum: vinctitribus capitulis

¶ Capite primo Ostendit que sunt in hac scientia consideranda scilicet que et quot sunt species rerumpublicarum! que earum sit optima que leges conveniant unicuique gubernationi.

Universis artibus et scientiis! que non circa partem. §

circa gen⁹ aliq^d p^rfecte existūt! vni⁹ ē cōsiderare! quid

cuiq; pueniat generi ceu exercitatio corpi qualis qua-

li conueniat! et que sit optima Optime enim natura^a

disposito et oportune affluenti optimaque puenire ne

cessariū ē! ⁊ que plurimis vna omib⁹. Et em̄ hoc gymnastice ē Præterea ve

ro si quis nō exactā illā cupiat habitudinē et scientiā circa certamina ! ni

hīlōmīn⁹ magīstri gymnaſiōrē hāc potentiā preparare Eodēq; mō in me

dicina et in fabricatōe navii et vestiū et in omī alio artificio vldem⁹ p̄tin.

gere. Quare manifestū ē! q̄ hmōi scientie videre! que sit optima respubli-

ca et qualis marie ad votū foret ! nullo externoꝝ eā impediēte et que quibꝫ

pueniat Nā plures optimā assequi forsan impossibile ē Itaq; et ea que sic

Simpliciter optima ! et ea que fieri p̄t optima ! latere nō debet legis cō-

Ditorē ! ac vere civilē hoīem ! ac p̄terea tertiā que sit ex sup̄pōe Nā oportet

data q̄ considerare posse! quēadmodū ab initio p̄stituat! ⁊ p̄stituta seruetur

plurimo tpe Dico at cen si cui ciuitati ptigerit ! neq optimā gubernatōz

hære! neq; necessaria illi adesse! neq; illi sibi que ad sint recte vii! s; alijs de

teriorib⁹. Preter hec at oīa eam gubernationē que omib⁹ maxie cōgruat ei.

uitatib⁹ nosse oportet! ut tradūt plurimi eorū q̄ de republica tractāt Et si

De alijs recte dicāt! ō vtilib⁹ vō aberrāt Nō solū em̄ optimā rēpublicā p̄

Verare oportet scire illam quae in usus cadere possit et quae sit facilior et ceteris omnibus.

De iuribus Aristotelis fo. xlviii.

^{liber de iuribus} ^{ad finem} ⁵⁰⁷ ^{liber de iuribus} ^{7-12 de iuribus}
Nunc autem alij suprema querunt solū multis sane administris indigentē Alij ma-
gis cōmunē aliquā tradentes tollentesque eas que in usu sunt laconicā vlt aliā
quandā cōmendat At enim oportet talem institutōem reipublice inducere
ut velint ac possint hoīes ex his que sibi adsunt faciliter eā recipere Et
est nō min⁹ difficile corrigere reipublicā iam institutā q̄ ab initio insti-
tuere! quēadmodū et p̄ discere q̄ ab initio didicisse Quapropter nō solus
his que libris scripte sunt reipublice! verū etiā illis que reuera existūt auxi-
liari posse oportet ciuilem hoīem ut dixim⁹ hoc ac facere nō p̄t! si ignoret
quot sunt spēs earū Et nūc quidā putāt vnā eē pplatē! et vnā paucorū po-
tentū! qd nō ē verū Itaqz oportet nō latere differentias oīm et q̄ sint et quo
multipliciter pponant Leges etiā simul cū his cōsiderāde erūt q̄ sūt optīe! et q̄ pue-
niant unicuique gubernatōi Sūt em̄ leges oēs ad reipublicā accōmodande
Nō autē reipublice leges Est nāqz reipublica institutio ciuitatis. q̄
et magistrat⁹ honoresqz publicos! quēadmodū debet impartiri et in quo
ptasqz sūma debeat consistere! et q̄ sit finis cuiusqz societatis Leges autē earū va-
rie sunt! p̄ q̄s mod⁹ reipublice gubernāde significat! scdm̄ q̄s debeant illi q̄
sunt in ptate imperare! et phibere transgressores Ex quo patet qz necessa-
rium ē differentias et numerū tenere singularū rerumpublicarū etiā et legum
positiones. Neqz em̄ fieri p̄t! ut eadem leges viles sint paucorū potentie
ac pplarib⁹ Neqz popularib⁹ omib⁹ si quidē plures sunt et nō vna dūtarat
Capite Secundo Exponit ea que prius declarata sunt! et
que supersunt declaranda.

Om̄ vero in pcedētib⁹ dictū sit a nobis tres esse rerumpublicarū
species rectas! regnū optimatum! et eam que appellat respu-

lica! ac tres earum transgressiones et lābes! cum regnum in tyrannidem

Liber Quartus.

Optimorum autem gubernatio in paucorum potentia. Respublica autem in populari statu labat! et de optimarum gubernatione ac regia sic dictum. nam de optima republica considerare idem est! ac de illis dicere Vult enim utraque illa cum per victoriam ceteris oportunis concurrentibus persistere. Et insuper quid inter se differant regia potestas et optimorum gubernatio! et quoniam regia gubernatio putanda sit determinavimus. Restat nunc ut de illa que appellatur republica dicamus! et de ceteris gubernandi formis! ut de paucorum potentia! ac de populari statu et de tyrannide. Patet igitur harum transgressionum que deterrima sit! que videri scilicet. necesse est enim prius quidem ac divinissime transgressionem esse deterrimam Regiam quippe gubernationem necesse est! aut nomen habere solum cum non sit! aut prope magnam illi! qui regit! excellentiam esse. Ex quo fit tyrannidem deterrimam existere! ac plurimum a recta specie gubernandi abesse. Secundo autem loco paucorum potentiam. Tercio optimorum gubernatio multum ab hac specie distat. maxime vero medio cretem esse populari statu. Sinit et prius quidam! qui isto modo tradidit! non enim idem aspiciens nobiscum. Ille enim existimabat rectarum specierum omnium seu paucorum potentie laudabiles et alias deterrimas esse populares. Improbam vero optimam. Nos autem eas que transgrediuntur aberrare omnes dicimus. Nec paucorum potentia quod melior sit altera quam altera! recte dictum si quod minus improba. Verum de his nunc discutere omittam. Est autem a nobis primo distinguendum! quot sunt differentie rerum publicarum. Siquidem plures sunt species popularis gubernationis ac paucorum. Deinde que communissima et operabilissima sit post optimam republicam et si qua contingit alia ad optimarum naturam declinans recte persistens! et quam plurimis congruas civitatibus! que nam ista sit! inde alias que a quibus expectanda. Fortassis enim quibusdam est necessaria popularis gubernatio magis quam paucorum potentia.

Politicozum Aristotelis fo. xlix.

Quibusdam vero hec magis q̄ illa Deinde quenadmodū dispositū esse con-
ueniat illū q̄ velit has gubernationes recipere Dico autē pplarem scdm singlas
spēs ac rurſ⁹ paucorū potentiā Tandē vō oīm istarū cū facta fuerit breuiter
mēcio ! conādū erit referre ! quenā labeſ et que p̄ſeruatōes ſint et cōiter oīm
et p̄ticularit̄ vniūſcuſq̄ ! et per quas cauſas illas maxime euenire cōtingat

¶ Ca. iij. ostendit cauſas propter quas reſpublice ſint plures :

Igit̄ ſint ples reſpūbli. ſpēs illa ē cā / q̄ cuiuſq̄ ciuitatē p̄ſes
ſint ples Videm⁹ em̄ p̄mo ex domib⁹ cōſtare ciuitatē Deinde rur-

ſus ex hac mltitudine alios eē diuites alios paupes alios medios diuitūq̄ ⁊
paupū p̄ſes eē bellicā ! p̄ſes iūbellē Et rurſus ex plebe p̄ſes agroꝝ culture de-
dicā videm⁹ ! p̄ſes mercature ! p̄ſes opificijſ ac ſordide miniſterijs Nobilitate

quoq̄ differentie ſunt ſcdm opulentiā et magnitudinē cenſus Sūtem alij
equites : q̄ſ mun⁹ nemo faciliter ſupportare p̄t ! niſi ſit diues Itaq̄ anti-

quis t̄pib⁹ quēcūq̄ ciuitates equeſtri potētia excellēbāt ! in his paucorū potē-
tia gubernabat Equatu autē bella p̄ſes finitimis exercebāt ! cū Eretrieſes

et Calcidenſes et Magnēſij ! qui ſunt ſub Meandro . Et alie plures Aſia-
ticarū ciuitatū ¶ Præterea ſunt alie nobiliū differentie Quosdā em̄ genus

quosdā v̄tus extollit ! et ſi qd aliud tale ciuitatē partē eē dictū ē ! vbi de op-
timatib⁹ tractauim⁹ Ibi nāq̄ diſtingim⁹ ! q̄ ex p̄tib⁹ neceſſarijs om̄is con-

ſtat ciuitas . Et he quidē p̄ſes q̄nq̄ p̄currūt oēs ad reſpublicā gubernādā
q̄nq̄ pauciores ! q̄nq̄ plures . Pater igit̄ q̄ neceſſe eſt plures eē reſpublicas

inter ſe differētes ſpecie Nā et he p̄ſes earū inter ſe ſpecie differūt Reſpūb .
ē iñſtitutio gubernatoꝝ Hāc vō diſtribuit oēs v̄l ſcdm potentiā eorū q̄ par-

cicipēs ſunt ! vel ſcdm aliquā equitatē cōmunem Dico autē veluti tenuioꝝ

Liber Quartus.

vel opulentorum! vel communem aliquam amborum. Necessarium est
 ergo respublicas tot esse quot sunt institutiones circa earum supereminens
 clas scdm differentias partium Maxime vero due videtur esse! quemad-
 modum de ventis dici solet! alios quidem esse Boreales! alios Australes
 ceteros autem ventos horum esse excess? Sic etiam respublicas duas esse
 popularem scilicet et paucorum potentiam Nam optimates speciem eē pau-
 corum potentiam posuere! et eā que vocat respublica! dixerūt eē popularem
 Quemadmodū de ventis Zephyrū quidē borealem Eurus aut australem Eo-
 demq; modo in harmonijs ut quidam tradunt Nam et illis duas species
 posuerunt vnā dorica alterā phrygia Ceteras omnes! vel ad dorica! vel ad
 phrygiam referri. Maxime quidem igitur consueverunt de rebus publicis
 sic existimare. Sed certe melius ac verius est! ut nos diuisimus! duarum
 vel vnus recte constitute Ceteras transgressionem esse! ut recte harmo-
 nie! sic etiam optime reipublice. ad paucorum potentiam inclināt! que
 duriores sunt ac magis violente. que vō remisse et moles ad pplare statum
 Capite quarto Reprobando falsam quorundā opinionē in-
 uestigat pplā differentia inter paucorum potētiā et pplare statū.

Ergo vō pplare ita simpliciter ponēda ē ut qdā ponūt! vbi mlti
 cudo dñat Nam et paucorum potētiā et vbiq; maior ps pualet Trem
 si eēt vniversi mille trecenti! et horū mille foret opulēti! neq; pte gubernatiōis
 daret trecenti illi paupib; ingenuis ac ceteris pib; neō certe diceret hāc esse
 pplare. eodēq; mō si pauci qdē iopes i ciuitate pte eēt qm mlti opulēti! nec
 hōies illi impitiret Neō utiq; diceret hāc eē spēs q appellat paucorum potētiā
 Potētiā itaq; dicēdū fuerit pplare qdē eē cū penes ingenuos hōies ē guberna-
 tio Paucorum aut potētiā cū penes opulētos Sz ptingit ut alteri mlti sint. al

*Ref. ad diff.
 info. d. paucorum
 et opulentorum
 et popularem
 et mlti
 et dñat
 paucorum vbi pte*

*Cautionem
 utrum
 quo pte
 dñat
 et dñat
 et dñat
 et dñat*

Politicozum Aristotelis fo. 1.

terci pauci Pleriq; em̄ ingenui sunt. rari vero diuites Etem si ingratus ho
noresq; publici! scdm magnitudinē distribuerent! ut in Ethiopia quidam
tradunt fieri! vel scdm pulchritudinē! paucorū esset gubernacio cū parua sit
multitudo magnoz & formosoz verū nō isto mō sat ē respub. istas deter
minasse! s; cū ples sint ptes et mltitudis & paucorū potentiū adhuc resumē
dū est! ut neq; ingenui pauci existētes plurib; neq; mltitudo ingenuis dñe
tur ut in Appolonia q̄ ē in Jonio! et in Thera. In utraq; em̄ istaz vrbū
honores dignitatesq; erāt illoz q̄ nobilitate prestabant! et q̄ primi in eas co
lonias venerāt! q̄ erāt pauci: nō at diuitū! litz multitudie suparet pplus
ut in Colophono antiquit. Ibi em̄ possidebat magna patrimonia mlti
tudo anteq; bellū gererēt aduers? Lydos S; est multitudis quedā guberna
tio! qm̄ ingenui hoīes et inopes multi existētes! gubernant rempublicam
Paucorū vero potentiū! qm̄ opulenti et nobiliores pauci exntes gubernant
¶ Igitur plures sint rerumpublicarū species et quibus de causis patet
¶ Ca. v ostendit genera rerūpub. ēē in mltas et varias spēs diuidenda!
¶ Vamobrem vō ples sint! q̄ ille q̄s dicitur erat! et que nā iste sint!
et ppter q̄s deinceps dicem? pūcipio vnde pri? assumpto Sate
mur em̄ nō vnā pte s; ples omnē hrē ciuitatē Vcigit si aialis vellem? spēs
capere! pmo segregarem? id q̄s necessariū sit omē aial hrē! ceu quedā sen
sitioz! et q̄s cibū efficiat! p̄ficiat atq; rec:ptet! puta os et vētrē Et p̄ter
erea illas! quib; mouent ptes Si itaq; tot spēs solū: hāz vō differentie fo
rent. dico at ceu oīs genera plura / et vētris & sensitioz: et p̄terea earū q̄
b; mouet! partiū hāz cōingatiōis numer? necessariū efficiet plura genera
aialū Vō em̄ fieri p̄t ut idē aial habeat ples diās oīs! sic etiā neq; auriū!
Itaq; qm̄ suscepte sint oēs p̄binatiōes istoz! faciet spēs aialia & tot qdē spēs
J q

Capitulum
v. ostendit
genera rerū
pub. ēē in
mltas et
varias spēs
diuidenda!
¶ Vamobrem
vō ples sint!
q̄ ille q̄s
dicitur erat!
et que nā
iste sint!
et ppter q̄s
deinceps
dicem?
pūcipio
vnde pri?
assumpto
Sate
mur em̄
nō vnā
pte s;
ples
omnē
hrē
ciuitatē
Vcigit
si aialis
vellem?
spēs
capere!
pmo
segregarem?
id q̄s
necessariū
sit omē
aial hrē!
ceū
quedā
sen
sitioz!
et q̄s
cibū
efficiat!
p̄ficiat
atq;
rec:ptet!
puta
os
et
vētrē
Et
p̄ter
erea
illas!
quib;
mouent
ptes
Si
itaq;
tot
spēs
solū:
hāz
vō
differentie
fo
rent.
dico
at
ceū
oīs
genera
plura
/ et
vētris
&
sensitioz:
et
p̄terea
earū
q̄
b;
mouet!
partiū
hāz
cōingatiōis
numer?
necessariū
efficiet
plura
genera
aialū
Vō
em̄
fieri
p̄t
ut
idē
aial
habeat
ples
diās
oīs!
sic
etiā
neq;
auriū!
Itaq;
qm̄
suscepte
sint
oēs
p̄binatiōes
istoz!
faciet
spēs
aialia
&
tot
qdē
spēs

Liber Quartus.

quot coniugationes sunt partium necessariorum. Eodem modo de rebus
publicis Civitates enim non ex una! sed ex multis partibus consistunt! ut sepius

dictum est Una quaedam pars est circa alimenta multitudo! quos agricolas dici

mus Altera vero pars circa ministeria ceteri artifices! sine quibus civitas habi

tari non potest Tertia vero pars alie sunt necessarie! alie ad delicias pertinent

et ad vite cultum Tertia pars est forensis multitudo! que circa emendum venden

dumque et circa mercaturam et numularia versat Quarta pars mercenarius

Quinta propulsatores belli Que quidem pars non minus necessaria est civitati quam

aliqua superiorum! si velint tueri libertatem Impossibile est enim ut qui civitas vocat

mereat! sit natura servus. pro se enim sufficiens civitas! servus autem non pro se sufficiens est

Quapropter in libris de republica. ornate quidem hoc sed non sufficienter

dictum est a Socrate Inquit enim ex quattuor maxime necessariis civitatem constare!

hos autem esse rectoris/ agricolam/ coriarii/ edificatorem. Rursus vero adiungit

quod illi non sufficiat! fabri ferrarii/ et pastores/ et in super negotiatores/ et num

ularii Et hec omnia civitatem replent primam. qui vero civitas omnis necessarios

gratia sit constituta! ac non magis gratia honesti! et qui eque indigeat coriariis et ager

colis Propulsatores autem belli non primam facit preterea aucta regione et vicinis

coacti ad bellum deveniant. atqui et in quatuor illis et in quatuorque communicationibus neces

sarii esse aliquem! qui ius dicat et decernat Siquidem ergo animum quis ponat aia

lis esse preterea magis quam corpori! et civitatem magis calla ponendum esse esse preterea ea que pre

sent ad necessarium usus! propulsatores belli videlicet ac infestis indicant ex

hibitores! et preterea psolutores quod est civilis potestatis opus Et hoc est sine separa

eristat quibusdam! sine eisdem nihil refert ad hunc sermonem Nam et in armis esse

agros colere sepe contingit eisdem Quare si et hec et illa ponenda sunt civitatis

Politicozum Aristotelis fo. li.

esse ptes : manifestū est qd pppulatores Belli pars necessaria sunt civitatis

¶ Septima ps est eoz ! qui magna patrimonīa hñtes reipub. onera susti-

nent ! qd opulētos vocam⁹ **¶** Octava eoz q publicā opam exhibēt Et q

in magistratib⁹ gerendis occupati existūt. Civitas em absq magistratibus

ēē nō p⁹ Necessariū ē igit ēē quosdā qui mgeātus gerere valeant: et hoc mi-

nus sufferre vel ppetuo vel ad tpus. Reliqua vero sunt illa ! de quib⁹ deter-

minauim⁹ in pfulendo et ius litigantib⁹ reddendo vsari Si igit hec civita-

tib⁹ adesse oportet recteq fieri z iuste ! necessariū est ēē aliquos qui virtutē ha-

beāt rerū civilū **¶** Ceteras ergo potētias eisdem adesse posse vident⁹ pluri-

bus cum eosdē ēē pppulatores Belli z agricolas z artifices et pterea pfulatores

et iudicētes Arrogāt qd sibi dñtē cuncti ! et multisfariā se existimāt idoneos

ad guberandū Vex paupes z divites eosdē ēē impossibile est Quapropter

he ptes pcpne vident⁹ ēē civitac⁹ ! inopes sz z opulēti Et pterea ex eo qd ve-

plurimū aliq pauci sunt ! aliq mltō marie oīm perarie inter se ptes iste appa-

rent Itaq z respub. fm eaz pvalentiā pstituerūt ! ac due vident⁹ pplart sz

et paucor potētia **¶** Q ; igit sint plures resp. z ob qd causas dictus est pri⁹

¶ Ca. sexto Demōstrat plures esse spēs pplaris gubernationis.

Vob vō et pplaris ipi⁹ spēs sint ptes ! et paucor potentiū osten-

dem⁹ Patet at hoc ex his que dicta sunt Tā et i plebe ! et i nobi-

litate plura sunt hoīm genera Plebis quidē vna spēs ! agricols ! alia artifi-

ces ! alia negotiatores ! q emendis vendendisq reb⁹ intendūt Alia circa rez

maritimā Et hor aliq bellatores ! aliq mercatores ! aliq naute ! aliq piscato-

res Mltē em loci hor oīm turba ingens ! ut piscatores Tarēti et Bizan-

cū navalis multitudo Athenis mercatores in Egina et Chio ! portico

J iij

*Ponit duas
rationes pro
pse quod
li. opus est
opulis ut
principales
et iudicētes*

*Tractatus
secundus
de spēs
civitatū
aliarū
quo
vix quor
Capitulum
Primum
de spēs
populacū
et paucor
potentiū*

Liber Quartus.

res i Tenedo Insuper manualis et parnas facultates hñtes qui ociosi et
 nō possunt Preterea qui nō ex utroq; parēte ciue sunt orti ! Liberi enī hoies !
 et si quā huiusmodi plebeiorū hoīm species altera Nobilitatis vero ! diuitie
 gen² ! virtus disciplina ! et his similia que dicunt scdm eandē differentias
 Populare igit prima species dicitur maxime scdm equalitatem Vult em̄ lex
 hñdi popularitatis pares esse diuites et pauperes ! nec alteros plus posse
 alteros min² ! s; utrosq; esse equales ! siquidē maxime libertas est in pplari
 statu ! ut putāt quidā Et equalitas certe esset maxie pariter omib² reipub²
 lice participātib² . cū vero pplus sit multitudo ! et id obineat qđ plurib²
 videat ! necesse ē vt hec sit pplaris gubernatio Vna igit spēs pplaris hec ē
 Alia vero spēs vt m̄grāt² honoresq; in republica scdm censum patrimo-
 niorū ! et cū quidem paratū tribuāt ita vt qui tanta possidet ! habilis sit ad
 honores reipublice suscipiendos . Qui vero non possidet ! inhabilis sit .
 Alia species pplaris est ! vt omib² omīno ciuib² habilitas sit ! mō non
 sint aliqua ex causa obnorū dñet ac lex Alia species pplaris est ! vt oēs
 omīno habiles sint ad magistrat² gerendos ! modo sint ciues et dñetur lex .
 Alia species eodemq; modo ! nisi qđ nō lex dominatur ! sed multitudo !
 hoc autem fit quando populi decreta preualent legibus .

¶ Et vij. Ponit quare hec accidūt q̄ in ea . pcedenti sunt dicta

Cecidit vō istud ob prepotētes quosdā qđ pplm ducūt Nā in his
 rebus publicis i qđ dñat lex ! p potēs aliq; nō sit qđ pplm ducat ! s;
 optimi ciuib² tempus . gubernant At vbi leges nō dñant ! ibi ductores ppli
 oriunt² Sol² em̄ ppli regit pposit² vñ vt plurib² Multitudo em̄ auctorita-
 tem habz ! nō vt singuli ! s; vt oēs Homer² at cū dicit / nō ē bonū vt plēs

Declarat
 spēs populi
 lant. qđ dñat
 vñ dñat

quarta spe:

Dicit hanc quāta
 spēs populi
 iō gubernari
 omib² differē ab
 alijs qđ dñat

et similes
 populi
 dñat
 vñ dñat
 quib² dñat
 aut populi
 la dñat
 vñ dñat

Reipub²
 dñat
 dñat
 dñat
 dñat

et hanc parit
 dñat
 dñat
 dñat
 dñat

Politicoz Aristotelis fo. lxx.

regit verū de hac dicit vel de illa: cū plures gubernāt vt singuli! incertū ēa

Talis ergo pplus vt pote absolutā potestatem habens dñari sol⁹ querit:

nec ulli legi subesse! efficitq; dñator Itaq; assentatores ei⁹ in p̄cio habent:

et est hmoi pplus in gubernatione sua: tyranno p̄similis Idē nempe mo

res et vtrobq; meliores depimunt! et decreta hui⁹ ppli perinde sunt! vt

tyrāni p̄cepta Et ductores suosq; tales ppli sūt velut adulatorē illi q̄

circa tyrannos vsant! et verisq; apud vtrosq; potentia par tam aduato

ribus penes tyrannū! q̄ductoib⁹ suisq; ppli apud ip̄m populū

hi auctores sunt vt decreta! leges infringāt! et ad voluntatē ppli cuncta

referant Cōtingit autē illis fieri potentes ex eo! q̄ pplus dñatur oīm. Ipsi

autē voluntatem populi maxime ducūt! quoniā fides a populo eis adhibet

P̄terea quide magistratib⁹ conueniunt ad iudicia ppli negotia res

ferūt Popul⁹ autē audit grātiter eorū puocationes p̄ h̄c modū magis

strat⁹ iritant omēs Merito autē reprehendere vident! qui dicūt hui⁹smōi

pplare nō esse legitimā reipublice speciem Vbi em̄ leges nō p̄ualent! nō ē

reipublica Itā lex dñat omib⁹ debet In particularib⁹ autē magistratū es

reipublicā p̄uidere Itaq; si est pplare vna sp̄s reipublice. clarū est talis

gubernatio in q̄ decreta cūcta efficiunt! nō ē pplare Nullū enī decre

tū recipit eē vniuersale De pplare igit sp̄s i h̄c modū determinatū sit.

Capite octauo Enumerat species gubernationis paucorū

Aucorū vō gubernatiōis sp̄s vna ē in q̄ magnū h̄ces censū ad

gubernatōes reipub. recipiūt. Atq; itaq; magnū vt tēues hoīes

ad eū puenire nō possunt Is vō q̄ tāta possidz habilis sit ad reipub. gerendā

Alla sp̄s ē q̄ a paruo censu ē habilitas eligūt ip̄i eos! quib⁹ desit Sē

Liberté Quartus.

igitur ex omni^{bus} hoc facit^{ur} ! videtur hoc potius esse optimatum Si vero ex p^{ro} numero
ro paucorum potentie. **¶** Alia species est ! cum pro patre succedit filius.
¶ Quarta spes est hoc ! sic quod modo diximus : et lex non dicitur sed illi qui regunt
Et hec est spes in paucorum gubernatione ! ut est tyrannus in monarchia ! et ut est

in populari statu ultima illa spes de qua diximus et vocatur hominibus spes paucorum
potentia Gubernationis igitur paucorum hec spes sunt Nec latere debet nos : quod
multo loci accidit tempus . quod secundum leges non sit popularis : more tamen et gestione
populariter gubernari Sile autem perversio apud alios pringit tempus . secundum le-
ges esse populares ! moribus tamen et gestione ad paucorum gubernationem magis refertur
Contingit hoc autem maxime post mutationes rerum publicarum Quod enim statim
mutantur ! sed contenti sunt ab initio homines parva accessione potentie
Itaque leges manent ut prius erant ! prevalent tamen qui rempublicam mutaverunt

¶ Ca. ix. Enumerat aliter quam prius spes quatuor populares gubernationis

Quod autem tot sunt populari et paucos gubernationis spes ! ex ipsis patet
Necesse est enim aut omnes partes populi (quod supra enumeravimus) recipi .
gubernationem habere aut quasdam habere ! quasdam non habere Cum igitur et agricolae et me-
diocritas possidentes tempus . gubernant ! secundum leges est gubernatio Dicitur enim
et opera sua querere habere ! nec otiosi esse possunt Itaque lege constituta solus non neces-
sarius additionibus intendit Alijs autem recipi ad tempus . licet cum tanta posside-
bunt ! quia determinat lex Ommino non liceret omnibus / paucorum potentie est .
ociari autem eis ! qui non redditus habeant ! impossibile Hec igitur est una spes popula-
ris gubernationis **¶** Altera vero spes est omnibus licere qui prohibiti non sunt per ge-
nus ! potentibus tamen in otio esse Quapropter in hominibus quidem populari leges preva-
lent ! et gubernant quia redditus non est **¶** Tertia spes est omnibus ommino licere rem-

Nec latere
debet nos
Dicitur id quod in
magis de quibus
res publicas sunt
populares. de quibus
tamen a modo
viximus

Apostrophus ad
speciem gubernationis popu-
laris et paucorum

Dispositio
magis de
res publicas
populares
paucorum

Politicoꝝ Aristotelis fo. liij.

publicā gerere! qui liberi sint! nō tñ licere ob supradictā causā! quare ne
cessariū ē in hac q̄ legem dñari. **Q**uarta vo spēs est illa q̄ posteris tpi⁹
in ciuitatib⁹ esse cepit Maiorib⁹ em̄ facit ciuitatib⁹ q̄ ab initio fuerāt et
redditi⁹ facili⁹ abundantib⁹! participant oēs reipublice! ppter multa
tudinis pualentiā! versantq̄ in reipublica gubernanda. ex eo q̄ pñt ociosi
et etiā inopes mercedē capiētes Marit⁹ hmoi multitudo ociosa ē. Nō em̄
cura rei familiar⁹ ppter eos impedit! q̄ diuites ita occupat ut sepe a pñi
b⁹ absint et iudicijs. Ex q̄ fit ut multitudo paupm dñet i repub. nō at leges
Spēs igit pplat gubernatiōis tot ac tales sūt ob necessitates supradictas

Ca. x. Enumerat aliter q̄ prius species paucorū gubernatiōis.

Quorū at gubernatiōis prima spēs ē qñ plures hñt patrimonial

si nō admodū ampla. Faciunt enim potestatem participandi ex

qui tanta possidet! et ppter multitudinē eorum qui ad rempublicam recia
piantur / necesse est nō homines! sed legem dominari. quanto em̄ magis
distant a monarchia! neq̄ tam amplas habent facultates ut eas negligē
do ociari valeant! neq̄ ita exiguas ut a ciuitate victam querant! necesse
est ut legem velint dominari. nō autem ipos. **S**i pauciores sint qui pa
trimonia possident q̄ prius plura autem secunda species fit gubernatio
nis paucorum. Magis em̄ potentes plus habendi se dignos putāt. qua
ppter ipi sumūt ex alijs q̄ ad remp. se pferāt. ppterea q̄ nō dñ ita robustē
sunt ut absq̄ lege gubernari possint! legē hmoi posuerit. **S**i eo deueniāt
ut ipi pauciores numero maiores facultates habeāt. Tertia fit gubernati
onis paucorū. Ipi em̄ p se ingrat⁹ et imperia retinēt sñ legē inuentē ut pat
rū defunctorū loco filij succedāt. **S**i magis etiā subniti sint opib⁹ et ami

Liber Quartus.

et : ppe talis potētia ad monarchiā : et dominant hoīes nō autē lex. Et

et hec q̄ta spēs gubernatiōis paucorū correspondēs vltimē spēi popularis
¶ Capite .xj. Enumerat spēs optimatē Et similiter ostēdit quo
modo differt a paucorū gubernatiōe Et ab ea q̄ vocatē respública.

Capitulum .xj.
in quo p̄b̄t q̄
civitas p̄b̄t
gubernari
autē p̄b̄t
autē p̄b̄t

Vnt in super alia dno genera rerū publicarū preter eas in quibus
aut multitudo / aut pauci gubernant : quarū alterā aiūt oēs spēs
esse unā et quattuor : dicūt autē eas quattuor / monarchiā / paucorū guber
nationē / pplatē et optimatē Est et quita : quā cōi noīe oīm appellāt rēp .

Sz q̄ nō sepe fit latet numerare volētes ! et ita suscipiūt q̄i sint q̄tuor solū

vt plato in libris de republica dicit ¶ Optimatē igitur recte se hz appella
re illā ! de q̄ tractauim⁹ i p̄mis libris . que enī ab optimis viris simplici p̄

vtutē gubernatio reipublice et nō ad suppositionē quandā bonorū viroz !

tā solā iustū ē optimatē appellari In sola enī ista simp̄r idēz ē vir bon⁹ et

clūs In alijs at boni sunt ad spēm gubernandi suā ¶ Sunt tñ quidā qui

diām hñt a paucorū gubernatiōe ! et appellant optimates ! et ab ea q̄ vocatē

respública Vbi nō solū respectu diuitiarū s̄ etiā respectu vtutē / ad guber

nationē reipublice sumunt Hec respub. differt ab illis ! et naturā optimatē

sape videt Tñ et in his civitatib⁹ q̄ nō faciūt publice curā vtutis Sunt tñ

quidā prestantiores ! q̄ vident ēē boni viri Vbi ergo respública respicit ad

diuitias et ad vtutē et ad pplm vt ē apud Carthaginēses ! ea naturā opti

matē sape videt Et vbi ad duos illos solū ! vt Lacidemoniorū ad vtutē et ad

pplm ! et hec mixtura pplatis ac vtutē Optimatū igit p̄ter illā primā op

timā reipublice gubernandi formā . he due spēs sunt Et tertia quēcūq̄ illis

que appellat respública inclināt ad paucorum gubernationem .

¶ Capite .xj. De ea gubernatione que vocatē respública que est

mixtura quedam paucorum gubernationis ac popularis .

Policicorum Aristotelis fo. lūū.

Reliquū ē! ut de ea que appellat̃ res p̃p̃laris dicam⁹! et de syrā

nide Ordinatum? at ipa nos / cū nō pū? esset neq; hec trāsgre

fit ! neq; ille de quib; mō dixim; ! optimates . q; reuera oēs aberrāt a rectis

forma gubernandi forma. postmodū cū istis numerant et sunt harū transgres

ſiones et laſes vt in ſuperiorib⁹ circa principiū dixim⁹. Merito at poſtremo

loco tyrannidē reseruauim⁹. ppter ea q̄ ista minime est respublica Nostra

De materia ē de republica tractare, q̄ igit̄ de causa sic ordinauim⁹? dictū est

Tūc atē a nobis de illa que cōmuni noīe appellat respublica ostendendū .

Nam clarius ei⁹ vis apparebit post determinationē eoz ! que ad paucorū

gubernationem et ad popularem spectabāt. Est em̄ respublica (ut simplē

citer dicamus) mixtura paucorū gubernationis ac popularis Cōsueverunt

2. at eas q̄ inclināt ad pplarem / vocare respublicas . eas dō q̄ ad paucorū gu

Bernationē! vocare optimates Ex eo q: opulētionib? doctrina atq; nobilit

tas magis adesse consueverunt. propterea quod divitias habent: ea videntur habere propter quod cetera

ri iniurias faciūt Vnde ⁊ honestas ⁊ bonos ⁊ nobiles istos appellāt Thē

go optimatū gubernatio velit, excellētiā tribuere optimis ciuib⁹ ⁊ paucor

gubernatōez eē dicāt ex bonis et honeste magis Videri impossibile q̄ ciuitas

nō ab improbis s̄ ab optimis gubernat̄! eā nō bene gubernari Eodēq̄ mō

que leges nō habeat bonas ! gubernari ab optimatib⁹. Irē at leges bonas

nō id ē si recte sint possint: nec eis pareat Itaq; vna recta legū institutio pu

tanda ē legib⁹ parere. Altera: vt recte sint leges posite quib⁹ parere oportet

Sieri enim potest! utpareant ciues male positis legibus Id autem duplici

ter accidit Autem optimis q̄tū dat sp̄s tant simpliciter optimis. Videt

ut optimatū esse maxime honores tribuere scdm virtutem Sinis em̃ opti

(Part opinions
and ideas upi-
quod' ^{thought}
et ca. ^{referred}
et ca. ^{referred}
et ca. ^{referred}
et ca. ^{referred}
et ca. ^{referred}

applied to discuss
in - out let form
proposed.

Набере

0.001 gms for
 0.001 gms for
 0.001 gms for

Discreet opinions
 great that
 good: really more
 good at work
 it is narrow
 time, a very special
 government

Liber Quartus.

maius deus paucorum de gubernationis diuitie. pplare at libertas Quod autem pluribus videtur esse omnium. Nam et in paucorum et in multitudinis gubernatione et in optimorum quod videtur maiori parti eorum qui in republica versantur id obinet.

In plerisque igitur civitatibus hec spes gubernandi respublica vocatur. sola enim mixtio pietatis facit opulentorum et inopum diuitiarum et libertatem. Fere enim apud plurimos illi qui diuitiis polleant bonorum et honestorum locum obtinere videntur.

Cum vero etiam sint que circa equalitatem respublice prestantur libertas diuitie! virtus. nam quartum illud que appellatur nobilitas! duobus consequens est. To-

bilicas enim est antiqua diuitie et virtus. Manifestum est quod duorum mixtura diuitiarum et pauperum est respublica appellanda. Tercium vero optimatum gubernatio maxime aliarum preter illam veram et primam. Quod igitur alie sint respublice preter monarchiam et pplarem et paucorum potentium! dictum est. et quales iste! et in quo differant inter se! et optimatum gubernatio! et alie species! que ad optimas res declinant! et quomodo non longe distant inter se! manifestum.

Capite Tercio decimo Quomodo hec respublica debeat institui! et quod a paucorum gubernatione et pplari differat! declarat.

Quomodo autem fiat preter pplarem et paucorum potentiam illa! que appellatur respublica! et quo in ordine reponenda sit! deinceps dicemus!

et simul apparebit quibus definiatur pplarem et paucorum gubernationes. Sumenda est enim horum distinctio. postea ex his ab utraque tanquam regulas sumentes appare oportere. Sunt autem diffinitiones tres positiones ac mixture. Aut enim ambo sumenda! quarum utraque leges ponit seu circa iudicia. In paucorum enim potentia diuitibus penam constituit! nisi indicando assint. Pauperibus vero mercedem nullam. In pplaribus autem pauperibus mercedem diuitibus autem penam nullam. eodem ac modum istorum ambo hec itaque et civile iurum est enim ex ambo. Unum igitur

Quod secundum
propter opem
et virtutem
et nobilitatem

Capitulum Tercio de
modis mixtionis
et paucorum potentie
et populari gubernatione

Sunt autem
declarat res
et mixtionem
paucorum potentie
et populari gubernatione

Epilogus

Docet enim
mixtionem
et populari
et paucorum
et potentie
et nobilitatem
et virtutem
et opem

et mixtionem
et populari
et paucorum
et potentie
et nobilitatem
et virtutem
et opem

Politicozum Aristotelis fo. lu.

modus hic est combinationis ¶ Ali⁹ aut medium cape eoz que ab utrisq; in

venit ! seu concionari hec quide a nullo censu vel exiguo penit⁹ . hec vero a

magno censu Comune certe neutru ! s; mediu utriusq; cens⁹ Tertius vo ex

duob⁹ iussis hec quide ex pplari lege . illo at ex paucor gubernatde . Dico

at tale aliud videt pplare qd emgrat⁹ sortiri Paucor at gubernatdis elige

re ! et pplare non ex censu tribuere Paucor at ex censu Optimatu igit ac ci

vile ab utraq; utrumq; accipe Ex paucor quidez gubernatdne electivos s;

cere mgra⁹ Ex pplari at sumere no p censum Mod⁹ igit admiscendi talis

Bene at admiscuisse pplarem et paucor gubernatdem finis est ! qm eadem

respublica dici potest pplaris et paucor gubernatio . patz em hoc accidere

dicentib⁹ eas bene esse amixtas Accidit hoc etia medio Conspicit nanque

in eo utrumq; extremoz Quod ptingit Lacedemonioz reipublice Snt em

permulti ! qui aggrediunt dicere ea esse pplarem . ppter ea q pplariter co

plura in illa pstituta Primu circa educatione ! pari mo divitu filij educant

et paupm Et erudiut p eu modu ! p que valeat paupm filij erudiri Sileq;

in sequenti etate cu viri facti sunt In nullo em magis pspicu⁹ dives ! q panper

cibi q idem utriq; in pmessatdis Vestitu etia tali divites utunt ! qualem

et paupm quavis hre pt Preterea duoz marioz mgra⁹ aliter elegit ppls

alter gerit Senatores em p pplm eligunt Ephori at ex pplari⁹ pstitunt

Alij vo dicnt ee illam paucor gubernatdem ! qm mlti habeat que paucor

potentia afferat ! seu ocs dignitates p electione cofert ! p sorte vo nullam

Et insup apud paucos potestate esse necandi et in exiliu pellendi ac cete

ra hmoi pmulta . Oportet em in republica bene temperata utriq; videri

inesse ! et neutru pseruari p se ipam no aliunde ! et p ipam no p alios mul

Docet an
mixtis
pullarib
et paucor
gubernatdis
respublica
dici potest
pplaris et
paucor
gubernatio
patz em
hoc accidere
dicentib⁹
eas bene
esse amixtas
Accidit hoc
etia medio
Conspicit
nanque
in eo
utrumq;
extremoz
Quod
ptingit
Lacedemonioz
reipublice
Snt em
permulti
qui
aggrediunt
dicere
ea
esse
pplarem
ppter
ea
q
pplariter
co
plura
in
illa
pstituta
Primu
circa
educatione
pari
mo
divitu
filij
educant
et
paupm
Et
erudiut
p
eu
modu
p
que
valeat
paupm
filij
erudiri
Sileq;
in
sequenti
etate
cu
viri
facti
sunt
In
nullo
em
magis
pspicu⁹
dives
q
panper
cibi
q
idem
utriq;
in
pmessatdis
Vestitu
etia
tali
divites
utunt
qualem
et
paupm
quavis
hre
pt
Preterea
duoz
marioz
mgra⁹
aliter
elegit
ppls
alter
gerit
Senatores
em
p
pplm
eligunt
Ephori
at
ex
pplari⁹
pstitunt
Alij
vo
dicnt
ee
illam
paucor
gubernatdem
qm
mlti
habeat
que
paucor
potentia
afferat
seu
ocs
dignitates
p
electione
cofert
p
sorte
vo
nullam
Et
insup
apud
paucos
potestate
esse
necandi
et
in
exiliu
pellendi
ac
cete
ra
hmoi
pmulta
Oportet
em
in
republica
bene
temperata
utriq;
videri
inesse
et
neutru
pseruari
p
se
ipam
no
aliunde
et
p
ipam
no
p
alios
mul

Liber Quartus.

eos extraneos q̄ velint. Nam et prave respublice. hoc potest contingere si nec velle quod gubernatio altera quoquo modo potest civitati omnino. Quoadmodum igitur oportet rem publicam constituere! et similiter illas que appellantur optimates dictas.

Capite quarto decimo. De tyrannide et eius speciebus loquitur.

Estat nunc ut de tyrannide dicam! non quod mihi videatur indigeat sed ut habeat in hoc tractatu locum suum! quicquid hanc quod posuimus preterea aliquam publice gubernationis. De regno igitur determinamus in superioribus libris ubi tractatum est a nobis. Numquam regis gubernatio utilis foret civitatibus an inutilis! et quam oportet constituere! unde constituere oportet et quomodo. Tyrannidis vero species duas ibidem distinximus! propterea quod earum potentia quodammodo alterat ad regiam gubernationem! ex eo quia ambe potestates iste sunt secundum leges. Nam et apud barbarorum quosdam eligunt aliqui ad gubernandum soli! cum absoluta omnimodaque potestate. Et apud grecos eodem modo quidam eligebant qui soli gubernarent! quos vocabant athenetas. Sunt vero hec inter se differentias quasdam. Præter enim regie! ex eo quia secundum leges! et ex eo quia volentibus imperabant. Tyrannice autem ex eo quia pro arbitrio dominationem exercebant. Tertia species tyrannidis que maxime proprie videtur id nomen habere! opposita est regie potestati absolute. Hanc necesse est tyrannidem illam que nullis subiacet legibus et dominetur patrum et meliorum ad propriam utilitatem! non ad utilitatem subditorum. Quapropter involuntaria est! cum nemo liber sponte sufferat huiusmodi servitutem. Species igitur tyrannidis tot et tales sunt.

Capite Quinto decimo. Aristoteles inquit que gubernatio Reipublice et civitatis sit melior! dicens valde esse optatum! ut hi qui in republica versantur! facultates habeant mediocres et sufficientes.

Politicozumi Aristotelis fo. lvi.

De vero sit optima respublica! et que vita optima plurib⁹ ciuitatib⁹ et hoib⁹! neq³ p^{er} virtutē indicat! que supra vulg⁹ emergat! neq³ p^{er} doctrinā! que ingenio indiget! et adiumentis externis! neq³ p^{er} gubernationē! que ad vocū fiat! s^{ed} vitā eā p^{ro}bant quā plurimi p^{er}sequi possint! et gubernationē eā! quā plurie ciuitates valeāt recipe. Nā quas vocāt optimates de quib⁹ mō dixi! p^{ri}mo exterius cadūt plurimis ciuitatib⁹! par tim appropinquant illi! que respublica vocat. Quāobrem de ambob⁹ eāq^{ue} una sit! dicendū ē. Iudiciū at de oib⁹ iste ex eis dē p^{ri}ncipijs ē. Si enī recte dictū fuit in Ethicis! vitā beaz esse scdm virtutē nō impeditā. virtutē at ipsam esse mediocritatē! necesse ē mediū eē vitā optimam ei⁹ (quā singuli adipsi valeāt) mediocritatē. Et has ipas diffinitiones necesse ē eē circa ciuitatis virtutē et viciū et rempublicā. Est enī respublica vita quedā ciuitatis.

In cunctis at ciuitatib⁹ presunt tres. Nā alij diuitijs excellūt. Alij paupertate nimia depumant. Alij sūt inter hos mediū. Cū igit^{ur} p^{ro}fessi sum⁹ mediocritatē! et mediū eē optimū! palam q^{uod} bonorū fortune mediocris possessio! est optima oīm existimanda. Hec enī facilis ē ad obedientiā mandatorū. At enī si modū excedūt in alterut^{ra} partē! ceu si forma si virib⁹! si nobilitate generis! si diuitijs. vel his p^{er}iculis! ceu si paupertate nimia! si imbecillitate egregia! si ignominia multa! difficile est vt rationi obediāt. Siunt enī istoru alij supbi et delinquētes apte in reb⁹ magnis. Alij occulte p^{ro}stant! et in reb⁹ exiguis fraudatores. Iniurie vo inferūt q^{uod}q^{ue} p^{er} contumeliā! q^{uod}q^{ue} p^{er} dolum. In sup^{er} hi minie circa gubernationē respublice afficiunt minimeq^{ue} p^{ro}sulūt. Hec at vtraq^{ue} dānosa sūt ciuitatib⁹. Preterea q^{uod} bōis fortune supabūdāt ceu opib⁹ diuitijs amicis et alijs hmoi! nec iperit^{ur} cuiusq^{ue} pati volūt neq^{ue} sciūt.

Liber Quartus.

Et hoc statim domi eorum natis existit. Propter delicias enim ne in scholis
quidē preceptoribus obedire psuenerit. Qui autem horum sunt indigentia nimia pſti-
tari! Deiecerō nimis aīo vilesq; existūt. Ex quo fit ut alij ingrātū gerere neſ-
ciant! ſed ad parendū ſerviliter ſunt apti. Alij vō impari ſibi nullo mō patiā-
tur! ſed ipſi alijs tāq; dñi volūt impare. Efficiti ergo ſervitū et dñorū civitas
nō liberoꝝ. Et alioꝝ invidentiū! alioꝝ ſpernentiū. qđ plurimū abeſt ab a-
micitia et civili ſocietate. Quā ſocietas amicabile quiddā ē. Cū inimicis enī
ne viam quidē cōmunicare hoīes volunt. Vult quidē civitas ex parib; ac
ſimilib; eē! qđ fieri p̄t maxie. hoc aut maxie exiſtit medijs. Itaq; neceſſario
fit ut hīc civitas optime gubernet! ex quib; dirim? natura pſtare civita-
tem. Conſervant qđ in civitatib; iſti maxime ceteroꝝ civitū. Neq; enī alieni
p̄cupiſcūt ut faciūt paupes. Neq; eoꝝ bona cupiunt ab alijs ut accidit diui-
tibus. Et qđ neq; inſidiant alijs neq; aliq; ipſi! ſine piculo degūt. Quapro-
pter ſi optavit Phocillides mltā mediocrib; optia mediocri eſſe volēs in
civitate. Patz igit qđ civilis ſocietas optima ē que p̄ mediocres fit! eaſq; ci-
vitates recipe ut optime gubernet! in quibus mediocres plurimi ſunt ac
plus poſſunt maxime quidem amab; vlt ſalcē altera parte. Hec enī addita
p̄valere facit! et p̄hibet p̄trarios exceſſ; fieri. Quapropter valde optandū ē ut
hi qđ in republica vſant! facultates habeāt mediocres et ſufficiētes. Quā vbi
aliq; nimis multa poſſidēt! aliq; nihil! vlt plebs inſima iſurgit! vlt paucorū po-
tētia illa extrema vlt tyrān? p̄p̄t utrūq; exceſſus. Ex p̄plari enī ſtatu nimis
ſupbo: et ex paucorū potētia ad tyrānidē deveniūt. Ex mediocrib; qđ ac p̄pe-
parib; mltō min? Cui rei cām poſtea vbi de mutatōib; tractabiū dicem?

Capite .xvi. Multis ſignis p̄bat mediā rempublicā eē optimā.

Politicozum Aristotelis fo. lviij.

9. **Q**uod autem media sit optima! manifestum est. Sola enim seditionibus cau-
 ret. Vbi enim per multum est mediocre minimum seditiones et discordie
 civium innascuntur! magnaeque civitates ob hanc ipsam causam minus seditionibus
 subiacent quia magna in his est mediocritas hominum multitudo! prout autem civitates
 res facile est in duas partes dividi omnes! ita ut nihil medium relinquant! et fere
 cuncti vel inopes sunt vel opulenti. popularesque gubernationes tutiores sunt et
 diuturniores! quam paucorum potentum propter medios populos enim sunt! et magis ho-
 noris participant in populari gubernatione quam in paucorum. Nam quando sine his multitu-
 do inops populus perit! male res se habent ac cito pereunt. Signum vero huius putandum est!
 quod qui optime leges ediderunt! ex mediocribus civibus fuerunt. Nam et Solon huius-
 iusmodi fuit! ut apparet ex eius carminibus! et Licurgus. Non enim erat rex. Et Cha-
 rondas! et plures aliorum. Patet autem ex his! et quia plime respublice aut populares
 sunt! aut paucorum gubernationes. Quod enim frequenter in his pauci sunt medi-
 i qui prevalant! siue hi sint qui facultates habent! siue plebs! quia mediis transcendunt
 per se ipsos gubernationem agunt. Itaque aut multitudo populi insurgit! aut pauco-
 rum potentia. Prout et ex eo quia seditiones fiunt et pugnae inter multitudinem et opu-
 lentos! quibus scilicet vincere contingit. hi neque eodem amplius habent rempublicam
 neque equalis! sed qui victorie premium reportant rempublicam obtinere! et alteri po-
 pularem statum! alteri paucorum potentiam faciunt. Prout etiam quod principatus Graeciae
 habuerunt! hi ad populum respicientes rempublicam aut popularem statum in civitatibus
 bus persistenter aut paucorum gubernationem! non ad civitatum illarum pro modo re-
 spicientes sed ad sua. Neque ita per istas causas effectum est! ut vel nunquam medi-
 orum illa gubernatio extiterit! vel admodum raro. Vnde enim vir persensit solus ex his qui
 antiquitus in principatu fuerunt! hunc gubernandi modum persistere. iamque in

Latet autem ex his
 quod qui optime leges
 ediderunt! ex mediocribus
 civibus fuerunt. Nam et
 Solon huiusmodi fuit!
 ut apparet ex eius carminibus!
 et Licurgus. Non enim erat rex.
 Et Charrondas! et plures aliorum.

Liber Quartus.

civitatibus consuetudo obtinuit non velle equale! sed aut imperare! querere aut victos obedire. ¶ Que igitur optima sit respublica et quam ob causam ex his patet De alijs aut cum plures populares et plures paucorum gubernationes esse dixerim? que prima ponenda sit! et que secunda! et que deinceps que potior sit aut deterior! determinata optima! non erit difficile intueri. Necessarium est enim esse meliorem quam prime huic accedit Deteriorem vero que proximam distat a medio nisi ad suppositionem que indicet Dico aut ad suppositionem que multoties alia rei publice forma eligibilior exstet! nihil vetat aliam quibusdam magis utilem esse. ¶ Capite Decimoseptimo. Inquirat que respublica quibus conducatur hominibus! et quibus non expediat.

De autem respublica. quibus et qualis qualibus prestat persequens est tractare

¶

Sed capiendum est per se uniuersaliter de cunctis. Oportet enim per illam civitatis quam tempus. stare vult potestatem esse illam per quam non vult tempus. manere. ¶ Est autem omnis civitas ex equali et æquo Dico autem quale! cum libertate divitiis disciplinam nobilitatem Quamvis vero cum multitudinem populi prevalente fieri aut per ut qualem existat uni civitati per. alteri vero æquum seu maiorem esse numerum ignobilium quam nobilium et pauperum quam divitum Neque tamen cum superari æquitate æquum superari qualitate! propter hoc ad invicem preferenda sunt Vbi ergo superat pauperum multitudo! eam quam dixerim? proportionem! hic popularis gubernatio exoritur! ac spes singule populari statu secundum multitudinis erupantiam cum si agricolarum multitudo plus possit! prima spes Si multitudo cenniorum ac mercenariorum! ultima spes Et sic de alijs que sunt harum medie Vbi autem ea per. in qua sunt opulenti et nobiles magis superat qualitate quam deficiat æquitate! hic paucorum potentia gubernatioque exoritur Ac eodem modo singule spes secundum erupantiam istiusmodi hominum. ¶ Debet autem qui legem ponit in republica se ad medios respicere Sine enim ad paucorum gubernationem dirigantur leges! de

Debet autem qui legem ponit in republica se ad medios respicere

Debet autem qui legem ponit in republica se ad medios respicere

Debet

Debet autem qui legem ponit in republica se ad medios respicere

Politicozumi Aristotelis fo. Iviij.

medijs est pietandum Sine ad popularem statum hos respicere debet Vbi
em̄ mediocrium superat multitudo! vel utrumq; extremum! vel alteru tan-
tū! hic respublica recipit stabilitatē. Nō em̄ est metus! ne qñq; diuites cū
pauperib; cōspirent p̄tra mediocres Nunq̄ em̄ alteri seruire alteris velle
¶ Si cōiore aliquā querūt nullā aliā q̄ istā repirēt Nā p̄ vices gubernare
nō paterent p̄p̄t diffidentia! que inter eos existit. In cūctis vero locis ar-
biter est fidelissim⁹ Arbiter em̄ medius q̄toq; melior est gubernatio ep̄aca
tāto durabilior ¶ Aberrāt etiā pleriq; illoz q̄ optiātes reipub. gubernati
ones efficere volūt nō solū i tribuēdo nūmū diuitib; verū etiā in excludēdo
plebem. Necessē est em̄ pcedente tpe ex falsis bonis! verū malum euenire
Diuitū em̄ cupiditates pl⁹ habendi magis destruūt rempūb. q̄ multitudis.
¶ Capite Decimo octavo Ostendit q̄ quamuis in paucorum
potentia et pplari statu varia sint instituta ad inuicē miscētur
¶ Vnt autē illa! circa que simulant fallaciter p̄terunt ad pplm
¶ quinq; nūero Concio! m̄grāt! iudicia! armatura! exercitatio
¶ Circa contionē quidē licere omib; abesse! s̄ pena appōita diuitib;! si
nō assint vel solis vel maiori q̄ multitudinē ¶ Circa m̄grātē at nō licere
his qui censum hñt magnū! renūciare magistratui! pauperib; autē licere
¶ Circa iudicia vō penā esse diuitib; nisi indicēt paupib; at impunita
cē. aut illis magnā! his puā penā vte i Charōde legib; quib; dā vō lo
cis oib; ligz descripet i p̄cionib; iudicijsq; adesse ¶ Si descripti sint nō ex
erceāt! i penas incidūt p̄ magnas vt metu pene vitēt descriptionē! z p̄ nō
descriptionē neq; iudicia neq; p̄ciones exerceāt Eodem mō circa arma z cir-
ca gymnasia legib; statuūt paupib; ligz nō hñt arma Diuitib; pena autē
cōstitutā est nisi habeāt Et si gymnasio se nō exerceant paupes! nulla pe-

Liber Quartus.

na est! diuitib? at pena est! ut aliq metu pene se exercere appellat Aliq quia
 nullā formidat penā! nō faciūt Hec igit paucor potētie sunt machinamē
 ta In pplari ac statu ptra hec alia excogitat Paupib? em salaria statumē
 peionatib? atq iudicatib? Diuitib? at nullā penā imponūt Itaq manife
 stum ē! si q s vellet iuste hec tpare q oportet utrinq assumere Et his quidē
 salaria pstituerē his at penā Sic em pēs gmanicarent Nā illo qdē mō res
 publica sit alteror solū Sporq qdē rempublicā ē ex his solū q arma pos
 sidēt Censur ac magnitudo diffiniri simplenō pē! sed p siderata qualita
 te adiūgat largissim? ut q picipāt reipublica sint plures q hi q non piciā
 pāt hoc instituere Volūt em paupes et honoz exptes quietez agere! sineq
 premelia eos q s afficiat neq bona illis auferat. s hoc nō facile. Non em
 sp ptingit ut q rempublicā gubernāt sint mites et hūani Cōsueuerūt quo
 ties bellū ē grauitē ferre! nisi suscipiāt alimēta Nā sunt egent! nā si q s a
 limenta porrigat cupiūt bellū Apud qsdā gubernatio reipublice existit
 nō i his q ad armaturā sunt habiles s i his q exercebāt arma In maliesib?
 quidē gubernatio reipublice erat in istis Et magistratū creabant ex his q
 militabāt. primaq reipublica apd grecos pstituta ē ex his q bellū gerebāt
 Ab initio quidē ex equitib? Nā robor belli tūc in equitib? habebāt Pedi
 tat? em nisi ordo ac disciplina assit inuutilis est hmoi ac disciplina et ordo
 antiquis illis tpi? nondū erat Ex q fiebat ut in equitatu robur belli hrē.
 tur S; auct? ciuitatib? que in armis potentiā habebāt! plures ad p muni
 onē reipublice recepti sūt Ex q factū est ut q s nūc respub. vocamus! tunc
 pplari stat? dicerēt Suerat em antiq ciuitatū gubernatio rationabili
 ter paucor et regia. ppter paucitatē em hoīm nō erat magn? numer? me-

Politicoz Aristotelis fo. lix.

Diocrium Itaqz pauci cū essent multitudine! et institutiōe magis ferebāt
ad alijs gubernari Quam igit oī causas ples sint rerūpublicaz forme!
et quāobrem pter alias q̄ dicunt neqz pplare gubernatōis vna ē spēs neqz a
liarū similis Ac pterea q̄ dñe sint inter eas! et q̄re accidat! et insup q̄ optia
rerūpublicaz ut plimū dici p̄t! et alioz qualis qualibz p̄gnat dictū est.

¶ Ca. xix De vna pte reipublice que consiliatina appellat! loquit.

Visus autem et cōmuniter et separatim de vnaquaqz dicem⁹ eo-

rum que post hec sequuntē convenienti sumpto p̄ncipio Sunt

ergo tres partes omnium rerūpublicaz in singlis! quaz studio s⁹ lege po-

sitor considerare debet utilitatem Quibus bene se habentibz necesse ē rem

publicā bñ se hēre et gubernādi formas inter se differre in eo q̄ single istarū

differūt Itaqz triū partiū vna ē que versat in publicis cōsilijs Altera in ma-

gistratibz! hoc ē quos eē oportz et quā potestate hēre! et quēadmodū habeant

creari Tercia ps in iudicijs p̄sistit ¶ Ea ps que cōsultat auctoritatē habz

¶ Bello et pace de societate incunda vel dissoluenda! de legibz ferendis vel ab-

rogandis! de morte! de exilio! de publicatōe bonoz! de cōsibz reposcendis

Necesse est em̄ vel omibz civibz hec omnia decernenda tribuere vel quibus-

dam cen vni cuidā magistratui aut pluribz vel alijs alia vel quedam illorū

omibz! quedam quibusdā Omnes igit ex de omnibus populare est Talez

enim equalitatem affectat popul⁹ Sunt autem plures modi Vnus si sin-

gulariter et nō simul omes! ut est in republica Tale dei milesij. Et in alijs

rebus publicis deliberant magistratus simpl collecti. Ad magistratum ve-

ro vadunt omnes singulatim ex tribubz et partibus etiā minutis! donec

trānseat p omes Congregatur autē populus solū modo pro legibus feren-

Liber Quartus.

dis ! et p his que p̄tinet ad rē publice statū ! et pro his audiendis que a ma-
 gistratib⁹ nunciant ^{et p̄tinentes} ¶ Ali⁹ mod⁹ ē oēs sūt puenire aut solūmō ad migrātos
 creandos ⁊ ad ferendas leges et p bello vel pace et ad rōes reposcendas In
 ceteris vō eis q̄ migrātū gerūt discernere ad singla deputandos vel p electio-
 nē vel p sortē ¶ Ali⁹ mod⁹ ē vt ad migrāt⁹ creādos ⁊ rōes reposcēdas pueni-
 ant oēs ciues et ad deliberationē belli suscipiendi vel societatis ineunde Ce-
 tera vō migrāt⁹ exequantī p electionē creati ! qđ fieri p̄t Talia vō sunt q̄ ex-
 ercere necessariū ē ! eos q̄ sciūt ¶ Quart⁹ mod⁹ ē vt oēs de oib⁹ puenien-
 tes deliberēt Migrāt⁹ ac de nullo statuāt ! s̄ cū p̄mo loco sententiā dicāt ! quē
 admodū sit in extrema illa gubernatōe pplari ! quā in paucorū gubernatōe
 sp̄s violente et in gubernatōe vni⁹ tyranni correspondere dixim⁹ Hic ergo
 mōi pplares oēs Quosdā vō de oib⁹ paucorū potētie habz ac et hoc diffē-
 rentias plures / qñ em̄ a mediocri censu fiat assumptio ! et multi assumunt
 ppter eā cens⁹ mediocritatē ! et que lex vetat nō moueāt s̄ sequantī ! et lice-
 at acquirēti censum h̄re paucorū et h̄mōi gubernatio : s̄ cū civilis p̄p̄t eius
 mediocritatē Quāq̄ em̄ nō oēs p̄cipes sunt : s̄ hi q̄ eligūt ⁊ scđm leges go-
 bernāt vt p̄i⁹ paucorū potētie ē Quā at̄ ipi se eligūt qui deliberandi aucto-
 ritatē h̄nt ! et qñ fili⁹ patri succedit et dñi sunt legū ! necesse est h̄mōi guber-
 nationē eē paucorū potētū Sz qñ aliquorū aliqui ! cū cū de bello pace et
 repetendis rōib⁹ vniversi de alijs ac migrāt⁹ electi vel sorte assumpti opti-
 matum id est vel ei⁹ que appellat̄ respublica q̄ si de quib⁹dā electi ! de qui-
 busdā vō sortiti ! et vel simple sortiti vel ex platis v̄l cōmuniter electi ! ac
 sortiti partim optimatū est partim rei publice ipius . Distinguitur ergo ea
 pars que in consulendo deliberandone consistit in hunc modum p natu-

Politicoz Aristotelis fo. lx.

reipublicarū & administrat vnaq; respub^lica scdm huiusmodi determinatōes

Capite vigesimo Declarat que diuersis Rebus publicis expediant quantum ad hanc consiliatiuam partem.

¶ Onfert ac et gubernatōi illi! quē nūc maxime videt esse pplaris

(Dico ac ei in qua pplus dñs ē etiā legū in deliberādo! ac meli⁹ disponēdo) hoc idem facere in cōmunib⁹ qđ sit circa indicia in paucorū potentia Imponūt em̄ penā illis! qđ indicare volūt vt indicēt Pplares vero mercedem statuūt pauperib⁹ Meli⁹ em̄ deliberabūt si oēs p̄silio interfint & ppl⁹ qđ ē cū nobiliorib⁹! isti ac cū pplō ¶ Onfert etiā p electionē assumi eos qui deliberaturi sunt v^l p sortē equaliter ex partib⁹ ciuitatē ¶ Onfert etiā si plurimū excedat mltitudo plebs eos! qui sunt in gubernāda republica peritiores! vel nō omib⁹ mercedē tribuere s̄ quātis correspondēt numero nobilitatis v^l exortiri plures In paucorū vero gubernatōib⁹ aut eligere qđ daz p̄ mltitudine! aut tale aliquid p̄stiuere! quale est in quibudā ciuitatib⁹ qđ appellant p̄consultores ac legū custodes! ac de his solūmō rebus ad p̄siliū referre! de qđ ante isti deliberauerint Per hūc em̄ modū ppl⁹ interueniet in deliberando! nec tollere quicq; de republica valebit Insup aut illa decernere poterit ppl⁹! aut nihil p̄tratiū illis! q̄ p̄ponēt! vel p̄sultandi quibē oēs p̄cipes facere! deliberādi vō m̄gratib⁹ p̄tātē reliquere Et oppositū ei⁹ facere qđ sit i pplari statu Ppli em̄ decretū i p̄demnādo ratū nō sit s̄ ad m̄gratē rurs⁹ referat! qđ p̄tra sit in pplari⁹ M̄gratē em̄ absolūdi domini sunt omnino! condemnandi vero nō! sed ad populum habetur recursus.

¶ De p̄sultando igit̄ & deliberādo eiusq; p̄tātē i hūc modū determinatū sit
Capite vigesimo primo Ostendit magistratus alios et alios fore necessarios in diuersis rebus publicis.

¶ Onsequēs his ē circa m̄gratē distinguere hāz em̄ et hec ps dif

Capitulu^m p̄mū et p̄mū qđ sit p̄mū et p̄mū d:

Libor Quartus.

ferentias multas! quotq; mgrať et quaz rex auctoritatē hrē! et p quo tpe
singlos Nā alij semestres! alij breuiores! alij annuos! alij diuturniores sta
tuūt mgrať! et vtrum mgrať oportet eē ppetuos! an ad longuz tps aut
neutrz s multoties eodē! aut nō eundē bis! s tantum semel et p̄erea circa
p̄stituendū mgrať ex quib; oportz creati! et a quib; et quō! de his omib;
oportz posse distinguere! quot mōis valeat fieri! et deinde accommodare / q
quib; p̄ferat gubernationib; reipublice Est at ne hoc quidē facile determi
nare quales mgrať sunt nūcupandi Indiget enī civilis societas mltis p̄
fidētib; Quapropt nō oēs q̄ vel eligunt! vl assumant sorte! sunt mgrať
existimandi v̄puta sacerdotes Hoc enī aliud quiddaz ponendū ē a civilib;
mgraťib; . p̄erea q̄ pompas ducūt! et p̄cones et legati qui eligunt. Imōi
enī cure civiles aut oīm civiū sunt ad vnā actionē! puta dux eoꝝ q̄ militant
aut scdm partē vt muliez pueroꝝq; curatores Alie dispensatiue Sepe enī
eligunt quidā ad distribuendā annonā Alie ministratiue! ad q̄s si opulēti
eligunt! substituent seruos Martie vō vt simplr dicam; illi sunt mgrať ap
pellandi! quib; ē deliberare de q̄busdā! et statuere iubere! et maxime hoc
extremū Nā iubere impio si ē Verū ista q̄ctū ad vsū nihil differūt vt ita
dixerim Non dū enī determinata ē hui; de noīe p̄rouersia Habz enī alias
quādā intellectuā p̄siderationē S; quales mgrať! et q̄t necessarij sūt ci
uitati et q̄les necessarij q̄dē! inutiles vō ad Bonā reipublice gubernatōz ma
gis vtiq; quispiā dubitabit et ad oēm rempublicā et p̄sertim ad puas ciui
tates Nā in magnis quidē licet! et debēt singli mgrať ad singla deputari
Sufficit enī mltitudo civiū ad mgrať gerendos et alios cū intermissione
magna tps! alios semel dūcarat gerūt! meliusq; singla curant q̄ si in mlt

Politicozum Aristotelis fo. lxi.

his cura nrā distrahat. Sed in parvis ciuitatib⁹ necesse ē in paucos magistratus
plures pferre. Nam cū sit paucitas hoīm ! nō facile multos in magistratib⁹ eē qui
nā postea foret successores eorū ! Indiget quīq; magistratib⁹ eisdē et legib⁹ parue
magneq; ciuitates ! nisi q; he quidē nō sepe indigent eisdem his vō multo
tpe intermisso id accidit. Quapropter nihil prohibet multa simul his de
mandare. Nō enī se impediūt. Et ppter hominum paucitatē necessarij sūt
magistrat⁹ quidam quasi luminaria aboliscis imposita. Si ergo dicere pos
sumus ! quot necessarij sunt omī ciuitati ! et quot nō necessarij quidez sed
oportuni ! facile q̄s sciēs ista qd̄ piūgat ! piūgere cōgruat in ciuiū magistratu.
¶ Deset etiā hoc nō latuisse ! quales pueniant scdm locum magistratus
plurium curam habere ! et qualiū vbiq; vnū magistratū potestatem hēt ! ceu
honestatē ! vtrū in foro pfectū annone ! et alium alibi ! aut vbiq; eūdem. Et
vtrū scdm negocia partiendū ē ! an scdm psonas. Dico autē ceu vtrū curam
honestatis alium puerorū et mulierū et in rebus publicis vtrū differant sūt
vitamquāq; et magistratū gen⁹ vel nihil ! ceu in pplari statu et paucorū gu
bernatione et optimatū et in monarchia vtrū q̄dez sunt magistrat⁹ potesta
tem hntes ! s; nō ex equalib⁹ aut similib⁹ ! alij in alijs veluti in optimatis
bus quidē ex hominib⁹ doctis. In paucorū at potentia ex opulente. In po
pulari statu ex ingenuis vel existant quidē scdm ipas differētiās magistratū
et alicubi conferat eosdem esse ! alicubi diuersos. Alicubi enī congruit mag
nos esse ! alicubi paruos eosdē magistrat⁹. Verumtamen sunt aliqui ppij
ceū eorū qui ante deliberant. Hec enī potestas non est popularis. Con
siliū vero populare. Oportet enī esse aliquid tale ! ceū cura sit populū cō
silio preuenire ne ociosus sit. Hi autem si pauci sint numero ! pauciorū po
2 i

Liber Quartus.

tentia est Est autē necesse ut illi sine pauci! qui ante deliberant. Itaque
 paucorum potentia est Sed ubi sunt ambo magistratus illi qui ante deli-
 berant consiliarios constituunt Consiliarij enim populum Qui vero ante
 venit in consulendo et deliberando! paucorum potentie Dissoluitur etiam
 potestas consilij in huiusmodi gubernationib! in quibus populus ipse co-
 ueniens de omib! constituit hoc autē accidere consuevit! cum est utilitas
 quedam aut merces constituta his qui in concione cōueniunt. ociosi etiam
 cōueniunt persepe! et de cunctis ipi statuunt Qui autem puerozum cus-
 tam habent! et qui mulierum! et si quis alter ē qui potestatem et curā ha-
 beat huiusmodi optimatum id est non populare. Fieri enim non potest ut
 prohibere pauperum mulieres alterius sit neq; paucorum potentie! quādo
 mulieres iporū in delicijs viuāt S; de his quidē eatenus dixisse nunc sat sit.
 ¶ Ca. xxi. docet eos qui magistratū pstituant et ex quibus hominibus
 assumantur et per quem modum per sortem scilicet vel electionem

Constituentibus autem magistratibus conandum est iam trans-
 figure Consistunt autem differentie in tribus diffinitionibus! qui-
 bus compositis necesse est omnes modos re comprehensos. Unum ex tribus
 est! qui sint illi qui magistratus constituent. Alterum ex quibus constituat.
 Tertium per quem modum Cuiusque vero istorum differentie tres sunt. Aut
 enim cives omnes constituunt aut quidam! vel ex omnibus! vel ex quibusdam deter-
 minantur: cum per censum! vel per gentem! vel per virtutem! vel per quiddam tale quale apud
 Negantes ex his qui una cum populo coniuncti rem gerunt. Et hoc per ele-
 ctionem aut per sortem. Rursus autem hec simul duplicata. Dico autem hoc cum quiddam ali-
 quid quiddam omnes et quiddam ex omnibus! quiddam ex quibusdam et quiddam electione! quiddam sorte
 Uniuscuiusque differentie istorum modi erunt quattuor. Aut enim omnes ex omnibus! per

Terminis magnificationis, differentie et notis. Et conspectui recipiuntur, cumq; notorum conueniat. Ex figura sequenti dependuntur

1. ab omnibus	1. ab omnibus	1. ab omnibus	1. ab omnibus
2. a quibusda notis	2. ab omni quatuor	2. ab omni quatuor	2. ab omni quatuor
3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor
4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor

Terminis magnificationis, differentie et notis. Et conspectui recipiuntur, cumq; notorum conueniat. Ex figura sequenti dependuntur

1. ab omnibus	1. ab omnibus	1. ab omnibus	1. ab omnibus
2. a quibusda notis	2. ab omni quatuor	2. ab omni quatuor	2. ab omni quatuor
3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor	3. ab omni quatuor
4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor	4. ab omni quatuor

Politicoꝝ Aristotelis fo. lxx.

electionē! aut oēs ex omib⁹ p sorte! et vel ex cunctis vel q̄i diuisim p tribus et
pvent⁹ et societates quousq; trāseat p vniuersos ciues! aut sp̄ ex omib⁹ et p
tū sic! partim illo mō Rurs⁹ vero si pauci sunt illi! q̄ p̄stiterit m̄grat⁹ aut
ex omib⁹ p electionē! aut ex oib⁹ p sorte! aut ex quibusdā p electionē! aut
ex quibusdā p sortem! vel prim⁹ isto mō! partim illo Dico at̄ quēdā ex omi-
bus p electionē! quēdā p sorte Atq; ita duodecim mōi efficiuntur (scilicet) sum-
duob⁹ p̄duplicat⁹ ¶ Hōr at̄ dūc p̄stiterōes sūt p̄plares! hoc ē oēs ex omni-
bus electione! vel sorte! vel partim sorte! partim electione At enim nō oēs
simul s̄ ex omib⁹ p̄stiterē vel ex quibusdā sorte! vel electione vel utroq; mō
aut prim⁹ ex omib⁹! partim ex quibusdā utroq; mō. Dico at̄ utroq; mō! p
tim sorte! prim⁹ electione illi⁹ sp̄i ē! que appellat̄ respublica ¶ Quosdam
vō ex oib⁹ p̄stiterē prim⁹ electiōe: partim sorte! paucor⁹ potētiē ē. mltor⁹
mage! si ex ambob⁹! s̄ quosdā ex omib⁹! quosdā ex quibusdā ciuile opti-
mū! vel quosdā electione! quosdā sorte. quosdā vō ex quibusdā paucorū
potētiē! etiā si p sorte fiat vel nō fiat! et quosdā ex quibusdā utroq; modo
q̄dā at̄ ex omib⁹ et ex q̄busdā oēs p electionem optimatū ¶ Mōi igit̄ circa
m̄grat⁹ tot sunt! et distinguūt ita s̄m rerū p̄b. formas Qui at̄ q̄b⁹ pducāt
et quō p̄stiterōes eor⁹ fiende sint vna cū p̄tētib⁹ m̄gratū! et q̄ sint hi mani-
festū erit Dico at̄ p̄tatem m̄grat⁹ seu circa reddit⁹ auct⁹ritatē h̄r et circa
custodiā Alla em̄ p̄tāt sp̄s quēadmodū circa Bellū et circa p̄tract⁹ forēs
¶ Ca. xxiij. De reliqua parte respublice! que indicatiua dicit̄! a-
git̄ tribus terminis! ex quib⁹! de quib⁹ et quomodo sunt indicia.

¶ Aliquū ex trib⁹ ē de indicij⁹ dicere. capiēdi vō sunt istor⁹ mōi p

eandē viā Et em̄ dūa indicior⁹ in trib⁹ terminis erūt! et de q̄b⁹

et quō Dico at̄ ex q̄b⁹! vtrū ex oib⁹ v̄l ex q̄busdā De q̄b⁹! q̄e sunt sp̄s indi-

Libre Quartus.

Q. d. v. v. p. sorte v. p. electione
clor Quod vtrū p sorte v. p electione Primo igitur distinguam qd sūt in
dicior spēs Sūt aut octo Vna rēposcere Alter si publice qd cui iniuria
tus sit Alterū qd ad statū civitatis pīnet Quartū ex mīgratibz et puate hōi
bus quēcūqz circa penas vīant Quintū de pīuacē pīuacē hīcibz magni
tudīnē ac pīerea de homicidijs et pēgrinis Homicidijs tūc spēs sive ī ipīs
iudicijs sive ī alijs ex pīudēcia fecerit v. l. inuit? et qd cūqz pītemur qdē fētā
p de iure pīuacē facim? Et qd p homicidio exulanti? circa reditū sta
tutū vt Athenis dī et ī Phīraci iudiciū Cōtingūt aut talia ī omī tpe pau
ca et ī magnis civitatibz De pēgrinis aut vna pō ē si pēgrin? pīra pēgrinū
agat Altera si pēgrin? pīra cīnē ē ī sup vltra hec oīa de pīs rebz cognitō
q dragmas . v . aut nō credat aut parū Sportz em de his ius dīci nec īn
cidit ī iudicijs mīttendū Sz omittam de his et de homicidijs et de pē
grinis Dicam aut de ciuilibz ī qbz si nō recte iudicet scīdēs gignunt ac
rerūpnā . mor? Necess ē em v. l. oīs de oīs supradictē iudicare electiōe vel
sorte vel oīs de oīs pīm sorte pīm electiōe v. l. de quibz dā eoz aliqz p
tīm sorte pīm electiōe assumptos hi ergo mōi sūt qtuor Totibz alteri q
scdm pīe. rurs? em ex qbus dā et q iudicāt d oīs p electionē aut ex qbus dā
de oīs sorte v. l. pī sorte pīm electiōe v. l. qdā iudicia de eis dē ex sortitē et
electē Isti ergo (vt dictū ē) sūt mōi ī pīdictē Insup eadē conduplicata vt
quēdā ex oīs quēdā ex quibz dā quēdā ex vtrīsqz ceu si elusdē iudicij cēne
alij ex oīs alij ex qbus dā v. l. p sorte v. l. per electionē v. l. ex ambobz Quor
igit mōi iudicior eē pīe dictū ē hōz aut pīma pīlaria sūt quēcūqz ex omī
bus v. l. de omībz Scda vero paucor potēcia quēcūqz ex quibz dā de omī
bus Tertia optimatū et ciuilia quēcūqz pīm ex oīs pīm ex quibz dā

Liber Quintus Politicorū fo. lxiij.

¶ Liber quintus agit de transmutationibus et saluationibus rerumpub-
licarum. Tringinta quattuor capitulis.

¶ Capite primo exponit de quib⁹ rebus sit dicendū scilicet qui-
bus corrumpit⁹ et saluat⁹ vnaqueq; resp publica. Et simul ponit prin-
cipium et fontem seditionum et mutationum rerumpublicarum.

¶ Alijs quidem omnibus de quibus dicere proposui-
mus! fere dictum est. Et quibus aut mutantur respu.
et quot ea sint et qualia: et quēā sint singulaz rerump.
corruptiōes et lāes: et ex qualibus in quales maxime

mutant. p̄terea que remedia generaliter et specialiter cuiusq; et p̄ q̄ maxie
cōseruari possit vnaqueq; rerumpu. p̄siderandū deinceps erit. ¶ Sportet
autē p̄i⁹ illud principiū assumere q̄ plures sint forme rerumpubli. et in his
cōsistent quidē oēs iusticiā et p̄uenientē equitatem: sed aberrāt ab ea: ut est
antea dictū. Nā populus p̄stat ex his / qui cum sint scdm quid pares: pu-
tāt se simpliciter pares. Paucorū vō potētia ex his! qui cū p̄stēt aliqua-
re! se in cūctis p̄stare arbitrant. Opib⁹ em̄ superantes simpliciter existi-
māt superare. Deinde vō illi q̄i pares existētes in cūctis dignū putāt se pa-
re portionē habere. hi autē q̄i superiores sint maiora sibi cōpetere arbitrant.
Nā em̄ ineq̄uale. habēt vō oēs aliqd iustū! s̄ simpliciter aberrāt. ¶ Et
ob eā causaz qm̄ nō p̄ opiniōe sua vtrūq; reportēt de rep̄u. seditiōes cōstitāt.
¶ Sim vō iustissime hoc facerēt: qui virtute p̄cellunt! qui cū minime oīm
id faciūt. Nā id simpliciter rōnabile est! ut soli p̄ferantur. ¶ Sunt autem
quidā! qui p̄stātes genere / pl⁹ habere se dignos putant: vident nobiles
esse illi! quoz maiores v̄tute et diuitijs predicti fuisse. hinc principia et fons-
tes (ut ita dixerim) seditiōis oriunt. ¶ Quapropter et mutationes me-
rito sūt quādoq; ex p̄senti statu ad aliu / aut ex populari gubernatiōe ad

Liber Quintus.

paucorum potentia! vel ab populari ex paucis! vel ad rempublicam et optimam
 rem ex illis! vel ad alias ex istis Quia primum gubernandi formam non querit
 mutare sed in ea permanentes per se illam suscipiunt ut paucorum potentiam vel monar-
 chiam Insuper circa magis et minus vel paucorum potentiam existentem magis
 extendere! vel coercere vel populum statum ampliare vel restringere! eodemque
 modo de alijs speciebus ampliandis vel restringendis Vel in parte aliqua reipublice
 mouenda cum magistratu quendam de nouo inducere! vel remouere ut apud Lace-
 demonios fecerunt Lysandrum tentasse regiam potestatem tollere et Pausaniam reges
 Ephoros et Epidami reipublica commutata in partem! cum per tribum perfecti se-
 natores creauerunt Apud Elienses vero necessarium est illorum etiam qui versant in repu-
 blica dignitates vadere! quando creatur magistratus aliquis. Paucorum autem
 potentia erat in hac reipublica quod unus solus ad magistratum sumebatur.

¶ Capite Secundo Declarat causam et radicem harum seditionum.

Big enim propter inequalitatem oritur seditio! disparis enim non existit pro-
 portio Perpetua enim potestas regia! inique foret! si esset in paribus. Omni-
 no enim querentes equum in seditiones incidunt. At enim duplex est equus. Unum numero
 alterum dignitate. Numero quidem cum multitudinis ac magnitudinis idem et equus
 Dignitate autem dico! id quod secundum rationem centum tria excedunt duo secundum equalem nu-
 merum: et hoc in uno Dico autem quattuor excedere duo. et hoc in uno. Quia enim
 pars duo ex quattuor et prout duo. Ambo enim medietas. Sateres autem simpliciter esse instituti
 id quod est secundum dignitatem! attendunt ut dicitur et alij quod si in aliquo sint pares se pen-
 tus pares existimant Alij quod si in aliquo prestant! in cunctis se superare arbitrantur
 ¶ Quamobrem duo principes sunt gubernandi forme! populus scilicet et paucorum po-
 tentia Nobilitate enim ac virtute in vobis quod omnes fere usurpant. At enim qui reuera

Politicoꝝ Aristotelis fo. lxxiii.

hobiles ac boni sint! nusq̃ centū reperiri Diuites ac mules in locis Sim-

pliciter vō omnino scdm aliteratā statuere equalitatē improbiū ē Patet at̃

ex eo qđ ptingit Nulla em̃ hmoi rerū publicarū recipit stabilitatē Causa vō

hui⁹ qđ impossibile ē ex pmo errore in principio pmissio! nō venire ad extre-

mū aliqd mali Quare opus ē p̃m arithmetica equitate vti! partim ea q̃

est scdm dignitatē Verū tū curior ē ac min⁹ seditio subiacet pplari guber-

natio q̃ paucorū Et in paucorū guberatōe due gignunt seditōes Vna inter

seipso! alia ad pplm In gubernatōib⁹ at̃ ppli vna tū seditio fit ad pau-

corū potētiā. ipis vō inter se qđ quidē dignū dictū sit! nō accidit seditio

ppli Insup mediocriū hoīm gubernatio ppinquior ē pplari gubernatōi

illi que paucorū! que quidē est magē cura q̃ aliqua hmoi rerū publicarū

Capite Tercio. Generaliter enumerat causas et principia
huiusmodi seditioꝝ et transmutationū rerū publicarū

Vm vero consideremus quibus de causis seditioꝝ mutatioꝝq̃

rerū publicarū eveniūt! capienda sunt primo vniuersaliter

principia! et cause eorū Sunt aut̃ fere tria! de quibus ipis primo succincte

determinandū ē Videre enim oportet quemadmodum dispositi ad seditio-

nes diuertiūt! et quartū rerū gratia! et tertio que sunt initia civilium tur-

bationū ac seditioꝝ inter ciues Quod quidem igitur disponant ad res

novas appetendas! illa est potissima causa de qua iam diximus Quia aliq̃

pares esse volunt his qui plus possunt! et nisi hoc sit non acquiescunt.

Aliq̃ vero sese prestare per dignos putantes! in digne ferunt! nisi plus ha-

beant Hec autem quandoq̃ iuste capiuntur! quandoq̃ iniuste Inferiores

quidem vt pares sint res novas exoptant! et pares qui sunt! vt prestent.

Quemadmodum igitur dispositi sunt! qui res novas querunt dicum est

Liber Quintus.

Res autē pro quib⁹ contendūt sunt luctum et honor. atq; his contraria.
Dedecus enī et damnu vel ipoz vel amicorū fugientes seditiones agunt.
Cause vō ac principia mot⁹ vnde ipi ita disponunt et p his de quib⁹ dixi-
m⁹ sunt! ut septē Sūt etiā ut plura! quoz duo sunt eadē cū illis que dicta
sunt: nō enī eodē modo ppter enī lucrū et ppter honorē irritant inimicem!
nō ut acquirāt sibi ipis! s; q; videt alios prim in iuste partim iuste pl⁹ hē
Insup ppter pumellā! ppter metū! ppter prepotētiā! ppter ptempum
ppter incrementū excessivū! et alio modo! propter verecundiam! propter
negligentiā! propter pusillitatem! propter imparitatem.

¶ Capite quarto Declarat septem causas seditionis occulte.

*Declarat
septem causas
seditionis
occulte*
X quib⁹ pumellā et lucrū quā habeāt vim! et quot cause fere est
manifestū Supbia enī et auaricia eoz qui gubernāt hoīes pvo-
cant ptra se et cōtra statū reipublice que ista fieri patiat. Auaricia vō quāq;
ex priuatis reb⁹ sit! quāq; ex publicis De honore etiā clarū ē! et quid valeat!
et quō causa sit contēdendi Ipi enī inhonorati et alios honoratos cernen-
tes seditionem aggrediunt Hec autē iniuste quidē sunt! cū ppter dignitates ho-
norant quidē! vel inhonorant Iuste vero cū scdm dignitatē Propriē prepo-
tentiā at! qñ quis maior sit et potēti⁹ vel vn⁹ vel plures! qñ scdm ciuitates
et potentiā reipublice Cōsuevit enī ex talib⁹ fieri vni⁹ dñatio vel governa-
tio violēta Quapropt quibusdā in locis ostracismo vtunt cū Argis et A-
thenis Atqui meli⁹ erat ab initio puidere! ne in hmoi potētiā augeri
hoīes pmitterent qñ post ptra auctos remediū querere. Propriē metū vō ad
seditionē deueniūt! qui penas formidāt ob maleficia pmissa! et hi contra qñ
parat violētia puenire volentes! priusq; malū paciant ut apud Rhodum

Liber Quintus Politicorū fo. lxx.

nobilitas contra plebem insurrexit et metu iudiciorū / que sibi parabantur
¶ Propter pretempū vō ad seditiones deveniūt cum in paucorū potētia / quā
ples sunt illi q̄ a republica excludunt Potēiores em̄ se putāt Et in p̄lati
statu opulēti p̄tēntes in ordinationē et iniuriā eorū qui rempublicā guber
nāt cum apud Thebanos p̄ pugnā in Onophris p̄missam male gubernati
one p̄lati statū interijt Et in Megarēsi / cū p̄ in ordinationē et negligē
tiam supati sūt Et Syracusis an̄ Gelonis tirannidē / et Rhodij p̄pls an
teq̄ p̄tra insurgeret ¶ Sunt etiā p̄p̄ incrementū mutatiōes reipublice
cum Ut em̄ corp⁹ ex partib⁹ suis p̄stat et oportet ea sūt p̄ mō quāq̄ suo cres
cere / ut p̄venietia p̄maneat / ac nisi hoc fiat corrumpit / quā pes quatuor cubi
torū sit . ceterū vō corp⁹ duorū palmorū longitudinē habeat . interdū vō in al
teri⁹ aialis figurā trāsiret / si nō solū q̄titate / verū etiā qualitate immode
ratū fieret incrementū Ita / et civitas ex p̄tib⁹ p̄stat / quāq̄ interdū aliq̄ par
tium succrescit / cum egenorū hoīm mltitudo in p̄latib⁹ gubernatiōib⁹ et re
bus publicis ¶ Cōtingit vō quāq̄ id p̄ fortunā velut apud Tharentū / cū su
pati p̄elio a Piapigēsib⁹ nobilitate magnā p̄tē amississent (Sicut et id p̄
lis paulo p̄ id t̄p⁹ / quo Medij greciā invaserūt) Ad p̄latē statū ex repub
lica ē facta mutatio / et Argivi p̄ cedem suorū i Endonia a Cleomene spar
tiata facta coacti sunt inquilinos q̄sdā ad rēpublicā recipere Et Athenis
cū terra male pugnaret advers⁹ Lacedemonios / nobilitas attenuata ē / cū
ex descripto submittere ad bellum cogeretur Contingit autem hoc in po
pularibus gubernationib⁹ / rarius tamen . Pluribus em̄ divitibus existen
tibus / vel divitib⁹ in pluribus auctis / mutatio fit in paucorū potentia.
¶ Capite Quinto Aristoteles subdit alias causas mutatio
nis rerum publicarum absq̄ occulta seditione .

Liber Quintus.

Orant etiā respublice absq; sediciōe ppter verecundiā ut in E
rea. Cū em p electionē sumere ingrāt⁹ solerēt: postea sortiti sūt

Et eo q electiōes eoz in hoīes turpes pudendo s;q; cadebāt Et ppter negli
gētiā/qū finit e⁹ summas ptates eos assumi! q nō sunt amici stat⁹ eoz
Per quē qdē modū apd Oien⁹ enersa ē paucorū gubernatio p Eracleadorū
q ingrātum nact⁹! gubernatōem ciuitatē ex paucorū potētia ad pplarē sta
tum traxerit ¶ Insup ppter pusillitatem Dico autem pusillitatem qū
latet paulatim succrescēs reipublice mutatio! que ad magnitudinē laten
ter enadit! si negligat! quemadmodū apd Ambociatos a puo censu pul
erāt ingrāt⁹ Tandē vō a nullo fuerūt! qī nihil aut ppe foret inter paruos
et nihil ¶ Seditiones etiā cōcitāt pegrinitas/donec in eadem sil cōspirati
one denenerit Ut em nō ex quavis mltitudie pstituit ciuitas! ita etiā neq;
in quouis tpe Quapropter quicūq; adhuc inquilinos suscepērūt vel adue
nas! oēs fere seditionib⁹ iactati sūt: cū apd Sibariū vna cū Trezenis in
coluerūt Achei. Postea maiore i numerū crescētes Achei Triceniōs pepu
lerūt Vnde pollutio illa orta ē Sibariet⁹ z Intureijs. Idē fecerūt Sibari
te ptra illos! q eos receperāt Nā pl⁹ hrē volētes qī de suis agris pulsi sunt
¶ Et apd Bisantiū pegrini in oppressione ciuiū pirati! cognita re! pre
lio et armis expulsi sunt ¶ Et Aneisei exules ex Chio susceptos tandem
armis deijcere coacti sunt ¶ Zanclei vero qui Samios receperunt! mox
ab eis sunt ppria ciuitate deiecti ¶ Apollonitē qui sunt i ponto Inco
lis receptis! seditione agitati sunt ¶ Et Syracusani post tyrannos ex
pulsos! cū hospites et pductos milites fecissent ciues in seditionē z peliū
inciderūt ¶ Et Amphibolite receptis Calcidentiū colonis! pulsi tan dē

Politicozumi Aristotelis fo. lxxi.

ab illis sunt fere oēs Seditioē at pōtant in paucōz potētia multitudine in
digne ferēs ! q cū ipi sunt pares ! nō pariter honorant In pplari vō statu
nobilitas ! q par fiat ceteris ! cū ipi sint pstantiores ¶ Incidūt em qūq in
seditioē ciuitates ppt sētū ! qūq talis ē loc⁹ vt nō ad vnā eandēq guber-
nationē sit apt⁹ vt Clazemonijs accidit ! q in Chitro habitāt ptra eos qui
habitāt in insula Et Colophonis erga Nacios. Athenis q nō eodē modo
fmleo magē pplares sunt q i Pyreto habitāt q in vrbe vt em in plijetrā
sit⁹ fossay ! etiā si admodū pue sint ! interrūpit ordies militū Ita i ciuitate
dissidētia oīs videt diffūctionē facere Marie forsan dissident virt⁹ et vitiū
Deinde paupes r diuitie r alia magē q alia Quaz vna ē illa de q diximus
¶ Capite Sexto Quomodo ex paruis ! magne oriuntur se-
ditiones et mutationes rerum publicarum.

¶ Riunt at seditiones ! nō p pūis reb⁹ s ex pūis ad magna pueniūt

¶ Maxime vō etiā pue corroborant qū in principalib⁹ sūt vt pti

¶ Sic Syracusanis antiquis Mutat⁹ ē em ciuitas stat⁹ ppt duos adolescen-
tes q i ingratu pstituti similitatē inter se habuerūt ex amatoria causa Alce-
ro em absente alter pue quē amabat sibi pcellant At ille reuers⁹ cum id gra-
uiter ferret : vxorē illi⁹ hēstoduit Ex hoc oēs q versabant in republica di-
uerso fauore diuiserunt Quamobrem ab istis principijs cauendū est diligent-
ter ! ac dissoluende statim sunt eoz discordie ! q maleū in republica pnt In
pūncipio em peccat Pūncipiū at d: diuidiū ē tot⁹ . itaq pū i pūncipio
erratū ! correspondēs est ad alias pres Omīno em excellentiū viroz discordie
totā p se trahūt ciuitatē vt ptingit apd Esticā p⁹ pplare statū Duob⁹ em
fratrib⁹ de diuisiōe patrimonij pudentib⁹ / vn⁹ eorum qui erat pauperi
or ! quasi non exhibente altero fratre bona omnia ! neq thesaurum quem

*Pōit quā
dom lēda
ad rōpōit
da i mē
pēd i mē*

Liber Quintus.

pater inuenerat pferente! querebat: ac pplm in suos fadores pertraxerat
alter vō q̄ diuitijs pollebat/locupletes sibi accluerat Et in Delphis ex fa-
uore patrii/ptentione exorta principiū fuit seditionū oīm que postea fue-
rūt in ea ciuitate secute Hic em̄ cū sibi tristi auguriū incidissz! vt venit ad
sponsaz suscipere illaz noluit Parētes vō puellę q̄i spretę atq; cōtēptę! sacro-
rū quiddā eo sacrificiāte iniecerūt! atq; vt sacrilegū accusantes capite dam-
nari fecerunt ¶ Mitilene q̄ seditio ex hereditate coorta magnoz malorū
fuit origo Inde q̄ bellū Atheniensibz p̄tra Mitileneos susceptum! in quo
vrb̄s eoz a Pachete duce capta fuit Tymofane em̄ quodā opulēto hoīe vī-
ta functo cū due filie superstites fuissent! Dorandus quidā dari illas filijs
in matrimoniū p̄cupuit Qd cū assequi nō potuisset! alios sibi platos do-
lens/res nouas moliri aggress⁹ Atheniensibz quibz erat publice hospes bel-
lum suscipe p̄suasit ¶ Et apd Phocēses seditio exorta ē ex hereditate inter
Clasēam nasonis patrem et Eutycratem Onomarchi. hec seditio Pho-
rensibz initiū fuit ei⁹ belli qd sacru appellauerūt ¶ Mutatus ē etiā Epi-
dant ciuitate stat⁹ ex nuptijs. desponderat em̄ q̄s filiā. cū vō pater sponsi
magistratum gerens sibi inuictus irrogasset! quasi despectus! omnes qui
p̄sente ciuitatis statu infensi erant! p̄sfactionem ad se recepit.

Capite. vij. Subdit alias causas mutationis rerum publicarū

*P̄mit aliud
occurrebat
et p̄m̄oibz*

Sunt etiam mutatiōes et in paucorū potētia ⁊ in pplari statu ⁊
in ea que appellat̄ respublica Ex eo qd aliqd collegiū vel aliqua
pars ciuitate famā sit vel augmentū maiore in modū p̄secuta Vt apd A-
theniēses Ariopagi p̄siliū p̄t̄p̄a bellū Persaz famā p̄secutū senioreem rei-
publice gubernandi formā videt̄ fecisse Et rursus Naualis turba q̄ causa

Politicozum Aristotelis fo. lxxvii.

victorie Salaminensi bello fuisse videbat Et ob eā victoriā principatū
 maris acquisisse civitati! pplarem statū magis asseruit Et apud Argiuos
 nobilitas! q in prelio ptra Lacedemonios apud Platineā urbem cōmisso
 magnā famā psecuta erat! pplarem statū delere tentavit Et apud Syra-
 cusanos multitudo urbana! q causa victorie belli aduers? Athenienses vi-
 debat fuisse! rempublicā mutavit ad pplarem statū Et apud Calcidenses
 q sit cū nobilitate ad opprimendū Phorū tyrannū plebs insurrexiss! statū
 reipub. gubernatōes suscepit Et apud Ambaciā eodē mō pplus cū aggres-
 sorib? Periandro tyranno expulso! i seipm gubernatōem puerit Et oīo
 hoc latere nō oportz q q potēcie causa fuerūt! siue pūati siue collegia pub-
 lica! siue trib? siue ps aliq civitate! siue quēsqz multitudo seditionē pmo-
 uēt Aut em q honor eorū inuidēt seditionē faciūt! aut ipi ppter pualētiā
 par hre cū ceteri nō acquiescūt ¶ Mouet qz respublica qm ptes ille cūta-
 tis q cōteratē vident eē! parificant cū diuites et plebs Mediū autē paz aut
 nihil omīno sit Si em queris ps ita robusta fiat! vt ad illā que predīabat
 prime accedat! nō tolerat posthac discriminā subire Qua ppter et q vtute pre-
 cellūt! nullā (vt ita dixerim) faciūt seditionē. pauci em sunt aliq vō pmlti
 ¶ Uniuersaliter ergo in cūctis rebuspublice initia causeqz mutationū ac
 seditionū in hūc modū sūt ¶ Mutat at qnqz respublica p vim! qnqz per
 dolū Per vim at statim aut postea ppeleō Lā et frans duplex ē Lōnūqz
 em decepti ab initio sua demū spōte recipiūt aliū gubernādi modū Deind
 postea violenter pseruāt! vt accidit cū quadringēt illi Atheniensib? temp.
 suscepūt. asseruātēs em q Persaz rex pecunias ad bellū ptra Lacedemo-
 nios subministraret Ac in eo mēiti nihilomin? postea vi retinere guberna-
 m i

*Par. generali
paradigma*

*Dei. De
p. de mō
p. de mō
p. de mō
p. de mō*

Mutat aut

*mutat aut
mutat aut
mutat aut
mutat aut
mutat aut*

Liber Quintus.

tionē conati sūt Interdū autē ab initio persuadētes ac postea rursū persuasione sponte ac volentibus retinent gubernationē ¶ Simpliciter ergo ita omnes res publice ex his que dicta sunt ! contingit mutationes fieri :

¶ Ca. viij. Ostendit specialiter causas transmutationis popularis status :

¶ Sed oportet in unaquaque specie rerum publicarum hoc idem perspicere :

¶ Popularis ergo status maxime recipit mutationē propter eorum

hominum perfidias ! qui sunt quasi duces in populo . Hi enim privatim egregium

quemque calumniando conspirare simul compellunt . cogit enim in unum communis

metus ! etiam eos qui prius erant inimicissimi . publice vero multitudinem iritant

Et hoc fere ubique in hunc modum fieri videmus . Nam et apud Rhodum popularis

status interijt ob pravitatem eorum ! qui populum ducebant Nobilitas enim

conspiratione facta regimen civitatis arripuit Et apud Rhodum ! impossi-

tis enim pecuniis ! que conductis militibus soluerent potētes quibus in populo

per se eas retinebant Praefecti autem classe cum pecunias non haberent ! ac ne-

hilominus navigare ex lege cogerent veriti penam indicij conspersionem ini-

erunt ad popularem statum convertendum Et apud Eraciam quod populus oppressus ē ea-

dem causa Potētes enim quidam in populo illatū iniurijs nobilitatem expulerunt Illi

vero postea conspirantes et in unum convenientes in urbem reversi populum oppresserunt Nec

multo dissimiliter apud Magareses popularis status interijt Ductores enim populi

qui pecunias per bonorum publicationem habent ! multos ex nobilitate pepulerunt ve-

radem facta sit per magna exulū multitudo Erules ergo in unum convenientes populo

superarunt oppressosque populo paucorum potētiā constituerunt Corripit hoc idem apud

Cumas in populari statu quem destruxit Thrasimachus Et apud alios fere quales

inspiciat eodem modo perigisse Interdum enim ut gratificemini iniuriatores nobilitatem

*Spemul. tractat. 8
de transmutat.
res. pub. divisi
in unum statum*

*Qui sunt
transmutati
populi
statu
an
per unum
statum
transmutati*

*quod est
transmutat.*

*Qui sunt
transmutati
populi
statu
an
per unum
statum
transmutati*

Politicozum Aristotelis fo. lxxviii.

inspirare faciūt! vel patrimonia diuidētes! vel redditus muneribus publicis
subiiciētes Interdū vō calūniātes! vt bona opulentiorū publicari faciūt.
¶ Capite nono Demonstrat quemadmodū vetustis temporibus
sepenumero populares respublice in tyrannidem mutabantur.

*P. i. res
publicas in
populares
mutantur
ad
tyrannidem
mutantur
ad
tyrannidem*

Vetustis quidē temporibus quā idē erat potēs in populo ac belli dux! popu-
les respublice in tyrannidem mutabantur Et pfecto antiquorū tyrā-
norū plimi ex popularibus hominibus facti sunt Causa vō tūc fieret nō ac nūc / illa
est: q̄ tūc q̄ in populo maxie poterāt! erant ex his q̄ bello gerendo p̄ficiēbant
Nondū em̄ dicendi peritiā habebāt Tūc ac rhetorica arte supueniēte! q̄
dicendi facultatē hūt! populos ducūt quidē! s̄ q̄ impetū sunt rerū bellicarū ty-
rannidem inuadere nō audēt! nisi sicuti pax aliq̄d tale incidit Tyrānides cer-
te frequētis fiebāt prius q̄ nūc! et ppter magnas p̄tates q̄busdā pmissas ceu
Militari ex p̄sulatu Meliorū em̄ ac magnarū rerū p̄tatem habebat p̄sul Ac etia
ob id! q̄ tūc vrbes nō erāt magne s̄ rure hoīes habitabāt oculi egētes p̄terq̄
ab agris q̄ patroni erāt in populis! cū viri militares cēt! tyrannidem inuade-
bāt idq̄ agebant oēs p̄stita sibi prius fide a populo! que acq̄rebat ex inimicitia
aduersus opulentos vt athenis Pisistratus p̄ factionem p̄tra Pediacos suscep-
tam! et Megare Theogenes armētis opulentorū occisis q̄ iuxta flumē repe-
rerat pascientia Et dionisi⁹ accusans Dapneū ⁊ diuites meruit tyrannidem
Syraculis obtinere p̄pter inimicitias nobilitatis sibi fide a populo p̄stita q̄
populi erāt ¶ Mutant etia respublice ex p̄suetā gubernatiōe i vltimā spēm
popularitatis Cū em̄ p̄ electionē sūt migrāt⁹! nō tūc a cēsu. eligit ac populus Am-
biētes populum migrātū grā eo rē deducūt vt sit populus dñs etia legū Remediū
ac ne hoc omnino fiat vl vt min⁹ fiat illud ē vt trib⁹ q̄d migrātū eligāt! nō
populus vniers⁹. Populariū igit statū mutatiōes fere oēs p̄ has sūt causas.

*P. i. res
publicas in
populares
mutantur
ad
tyrannidem
mutantur
ad
tyrannidem*

*Cornelius
Tullius*

Liber Quintus.

¶ Ca. x. q. paucorum gubernationes mutantur duobus modis declarat :

¶ Quorum autem gubernationes mutantur per duos maxime modos manifestissimum

¶ Unus si interitus afficiat multitudinem, quilibet enim patronus sufficit maxime si ex numero paucorum dux aliquis existat quemadmodum in Tharo Ligdamus qui tyrannidem postea invasit ¶ Habet autem etiam ex alijs initiis seditionis differentias Quoniam enim ab ipsis opulente qui non honorati sunt dissolutio : cum pauci sint illi qui dignitates usurpant ut in Massiliensibus et Histrio et apud Eraclias et in alijs civitatibus accidit Quoties enim ab honoribus exclusi res novas moliri non cessant quoad ipsi quod honorentur. quibusdam enim locis non solum ad rempublicam gubernandam recipiunt filii et per Alieubi de frater senior ac minor et ubi paucorum potentia seditione in nobilitate recidit Apud Eraclias de ex paucioribus ad sepececos Mutata est etiam Gnidi paucorum potentia seditione in nobilitate ipsam coorta : ex eo quod per eos ab honoribus excluderentur. siquidem per filium impediens et frater fratrem. nec nisi qui senior foret honorabatur Insurgens enim populus per illorum discordiam ac ducem nactus ex ipsa nobilitate percipit Imbecillus enim adversa pars erat. Et apud Eretrioses in paucorum gubernatione regiarum viribus antiquis epibus. licet diligenter curaretur qui in gubernatione earum usabantur : tamen quia pauci erant : non tunc populus sed respublica mutavit ¶ Mutantur etiam paucorum gubernationes ex se ipsis propter factiones eorum qui plures posse volunt Hoc autem dupliciter fit Quoniam enim sibi acciscunt et perungunt alios ex ipso numero paucorum ut Athenis in triginta illis fecit Larides : et in quadringentis Primeis. Quoniam deo ipsi qui sunt ex paucorum numero vendicant sibi plebem ut apud Larissas nobilitas plebem colebat ex eo quia per plebem fiebat electio migratorum illi qui custodia reipublice vocabantur : et in quibusvis gubernationibus paucorum non illi ipsi eligunt ad migrandum : qui etiam gerere illos possunt sed ex censibus magnis tribuunt

*¶ Item videtur
mutantur paucorum
gubernationes
ex se ipsis
propter factiones
eorum qui plures
posse volunt*

*Habet
secundus*

Politicozum Aristotelis fo. lxx.

vel ex aliquo corpore Electio tñ illoꝝ p̄ ciues fit vel p̄ plebem vt Abidi! ⁊ ubi iudicia nō sunt ex his q̄ rempublicā gubernāt colēdo plebē! quo eoz suffra-
gia p̄mereant! rempublicā mutāt vt ap̄ Eraciam p̄tigit! que ē in p̄cto
Ad idē accidit qñ i gubernatiōe paucorū qdā erūtes ad pauciores etiā repu-
trahūt Pares em̄ ceteri eē querētes p̄pellunt pplm̄ in sui auxiliū adhibere.
¶ Ca. xi. Subiungit multas causas mutationis gubernatiōis paucorū.

Eunt etiā in gubernatiōe paucorū mutatiōes qñ p̄digaliter viuē-
tes! q̄ gubernāt p̄ luxuriā patrimonīa p̄sumpserint Optant em̄

res nouas h̄mōi hoīes! tyrannidēq̄ vel sibi p̄p̄is vel alteri affectāt Quem-
admodū Hiparīn⁹ Dionysīū Syracusis et Ampholi Cleotius Calciden-
ses colonos sup̄induxit Et cū venissent seditiōē cū illis p̄tra diuites fecit
Et in Egina q̄ negotiū illud Chariti Athenensi p̄fecerat! res nouas mo-
licus ē p̄p̄t h̄mōi causam Hi hoīes ergo! p̄sumptū patrimonīis! aut res no-
uas p̄monēt aut rempublicā furtis expilāt Itaq̄ seditiōes p̄ceant aut ab
ip̄is! aut ab illis q̄ eoz furtā nō tolerāt! vt Apollonie que in ponto ē acci-
dit Concoris vō si sit paucorū gubernatio ex seip̄a nō facile interit Zul⁹ sig-
num ē ap̄ Pharsalā urbem reipublice status. pauci siquidē in ea ciuitate
gubernatores m̄ltorū sūt dñi! q̄ ip̄i inter se recte ac debito mō se gerūt Euer-
tunt etiā qñ in paucorū gubernatiōe aliā paucorū gubernatiōē efficiūt Id
ē qñ eoz ad q̄s p̄tinet gubernatio reipu. q̄ pauci sūt selectio quedā sit neq̄
habilitas ē om̄ib⁹ ad m̄rios m̄grāt⁹ dignitatesq̄ posse assumi. ¶ ap̄
Helidem urbem qñq̄ cōtigit Nā cū paucorū esset gubernatio reipublice ad-
modū pauci eoz ad senatoriū ordinē! que erat p̄petua dignitas peruenire
poterāt ob id q̄ erat potētū hic ordo! ac p̄similis Lacedemoniorū senaculū

Liber Quintus.

Ref
9.00
12.00
21.00

I thought
 to go
 and
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Politicoz Aristotelis fo. lxx.

Ref
q. 2
p. 1
a. 1

multi maioris precij fieri Itaqz oēs efficiuntur habiles ad cūctos rei publice
grad⁹ dignitatesqz suscipiēdas idqz ptingit interdū sensim et latenter ! inter
dū celerit⁹ Paucorū igit⁹ gubernatōes mutant⁹ ! et seditionē recipiūt p huius-
modi causas Omīno autē et popularis status et paucorum potentia con-
vertunt⁹ interdū non in p̄trarias species ! s̄ in eas q̄ sunt p̄prij generis ! cen-
ex institutis popularib⁹ et paucorū in ip̄a p̄pria ! et ex illis rursus in ista.

¶ Ca. xij. Causas speciales transmutatiōis optimatū ostendit.

Transmutatiō
de p̄prij
in p̄prij
optimatū
de p̄prij
in p̄prij

¶ Optimatib⁹ autē seditiones fiunt : interdū quidē ex eo qd pauci
sunt honorum participes quod in paucorū gubernatiōe dixim⁹
seditionē mouere Nam et optimatū gubernatio quodammodo paucorū ē
In vtraqz enī pauci gubernāt ! nō tamē ppter idem pauci ! cum videatur
propterea optimatum gubernatio esse paucorum ! maxime vero id accide-
re necesse est quando sic multitudo aliter sentiēt⁹ ! quasi similes sint s̄m
vicit⁹ ! velut apud Lacedemonios hi qui Parthenie nuncupabant⁹ Ex si-
milib⁹ enī erāt ! quos deprehensos res nouas moliti in coloniā Tharentū
misere Vel qñ aliqui inhonorant⁹ ! cū sint magni et nihilo inferiores v̄tute
q̄ illi q̄ honores capiūt quēadmodū Lisander a regib⁹ Vel qñ vir fortis et ma-
gni animi nō sit p̄cipēs bonorū quēadmodū Cinadon ille q̄ piuratiōe sc̄rā
p Agēilai tps sparciatos opprimere cōtānit Preterea cū alij paupertate ni-
mia p̄mūt ! alij diuitijs abūdāt qd maxie ī bello ptingit et accidit hoc Lacede-
monijs ī Esmeſi bello Ostēdit hoc Tyre⁹ poeta ī illo carmīe qd scribit
bona diuisio Exhausti enī qdā p id bellū ac paupes facti cōsēbāt agros eq̄
portione ciuib⁹ eē diuidēdos Insup si quis magnus et potens etiaz maior
fieri ac sol⁹ dñari velit vt apd Lacedemonios videt Pausanias ille fecisse !

Liber Quintus.

qui dicitur belli adversos Medos fuisse! et apud Carthaginienses Haymo
 Capite Tercio decimo. Aristoteles Adiungit causas trans-
 mutationis optimatis mixte cum republica.

*Penit. non
 mixta est
 optimati et
 repub.*

Insolunt aut maxie et respublice et optimatum gubernationes propter
 transgressionem iusticie in seipsis factam. Huius aut origo est non bene
 temperatam simul et ac permixtam in republica quidam populeam gubernationem
 et paucorum in optimatis. Sed ista simul atque utrumque maxieque illi duo populare
 dico atque paucorum. Hec enim et respublice conantur miscere! et multe illarum que op-
 timates vocantur. Differunt enim optimates ab illis! que appellantur respublice in
 hoc! et ob id sunt alie earum minores alie magis durabiles. Illas enim que magis decli-
 nant ad paucorum potentiam! optimates appellantur. Illas vero que ad multitudinem
 respublicas vocantur! quapropter tutiores iste sunt quam alie. Fortis enim est id quod plus
 est ac magis acquiescunt equi habentes. que vero divitijs abundant si respublica excel-
 lentiam eis tribuat! contumelia ceteros afficere possunt! nec par habentes acquiescunt.
 Penit enim ad quamcumque speciem declinet gubernatio civitatis in eam trans-
 mutat utrisque suum augmentum! vel ut respublica ad populum! optimates ad
 paucorum potentiam! vel in perariam! cum optimatum gubernatio populare. Tanquam
 enim iniuriam patientes in perarium trahunt! que magis sunt inopes. Respublica vero in
 paucorum potentiam transmutant. Solum enim stabile est secundum dignitatem equum et hircum!
 que sua sunt. Contingit vero id quod modo diximus in Thurijs. Quod enim a maiore ces-
 sante migravit in minorem facta est mutatio et in plures gubernatores! et qui agros
 totos possidebat nobilitas propter legem. Nam gubernatio civitatis erat ipsorum
 Itaque plus habere poterant. At populus bello exercitatus ac potestatis effectus quam illos
 custodes nobilitatem populi! agros que propter leges tenebant! dimittere. Insuper
 quia omnes optimatum species ad paucorum potentiam declinant! nobilitas in illis plus

Politicoꝝ Aristotelis fo. lxxi.

habet: velut apud Lacedemonios opes et divitie in paucis sunt: ac magnā
licentiam habet nobilitas faciendi quodlibet: et cui velit gratificandi.

¶ Que causa fuit ut Locroꝝ civitas interiret ppter Dionysij clientelas
qđ nō prigiſſet in pplari ſtatu! neq; in ea optimatū gubernatōe! que mix-
ta et temperata Maxime vero latent optimatū gubernationes paulatim
ſeſe diſſoluentes Qđ quidē dictū ē prius vniuerſaliter de omibꝫ republi-
cis Idq; inter cauſas mutationis! minuta prauitas appellat Qñ enim
omittit aliquid ex his que ad rempublicā p̄tinent! ac deinde aliud paulo
maiꝫ ſaciliꝫ mouet quouſq; moueat totā reipublice formā Qđ i Thurijs
accidit. Cū em̄ legē hēnt p quā nō niſi intermiſſo quinquennio preturas
gerere licebat: iuniores quidē rei militaris periti ⁊ apđ multitudine famā
habentes! cū ceteros qui in rebus gerendis verſabant ſpernerēt ac faciliter
ſe p̄ſecuturos arbitrarent! legem illā tollere aggreſſi ſunt! lata altera lege:
ut liceret cōtinuo eoſdem pretores eſſe Atēni magiſtratꝫ qui preerāt ſuffra-
gijs appellabant em̄ p̄ſultores cōmoti prius ad reſiſtēdū! tñ poſtea deſtite-
runt putantes hac vna lege quāuis ſoluta! tñ ceteras eſſe permanſuras:
poſtea vero p̄hibere volentes! ne alia mouerent! nihil perficere valuerunt
ſi mutata eſt eoꝝ reſpublica in potentiā eoꝝ qui res nouas aggrediebant

¶ Diſſoluntur cuncte reſpublice interdum per ſeipſas! interdum per ex-
ternā cauſam! quando contraria gubernatio ſit vel ppe vel longe quidē ſ-
admodū potēs! qđ qđē p̄tigit Athenienſibus et Lacedemonijs Athenienſes
enī vbiq; paucorū potentiā! Lacedemonij vbiq; pplarē ſtatū advertebant

¶ Vnde igit̄ rerū publicarū mutationes ſeditioneſq; exoriant̄ fere dictum ē
¶ Ca: riſij. xv. ⁊ xvi. Reſpublicarū ſalutationē oſtēdit! ponē-
do quasdam regulas generales ad earū ſalutē et ſalutationem vtilēs

Liber Quintus.

P. Quintus
De re publica
lib. V.
De p̄seruatōe at̄ ear̄ z cōiter z seorsum de vniuscuiusq̄ p̄sequēdo est
ut dicam. Illud ergo an̄ oīa patet? q̄ si sciam? p̄ que corūpant̄
respublice! scim? etiā p̄ que p̄seruat̄ Cōtrarioz em̄ p̄trarij effect? . Corrup-
tioni at̄ p̄seruatio p̄traria ē In illis igit̄ reb̄spublice que laudabiliter per-
mixte ac t̄pate sūt! illud ē diligēter obseruandū! ne qd̄ ex legib̄ institutisq̄
moueatur! maxieq̄ ab eo cauendū! qd̄ paulatim repit Latet em̄ corruptio
q̄ nō tota simul fit! decipitq̄ mens ab illis ut sophistica illa ratio! si vñ
quodq̄ pusillum et om̄ia hoc at̄ ē ut sic / et ē ut nō. Totū em̄ et oīa nō pu-
sillū s̄ p̄posita ex pusillis Vna igit̄ custodia aduers? hoc principii ē oppo-
nenda Deinde nō p̄fidere his que fingunt̄ quodāmod̄ z abumbrantur ad po-
pulū Reprobant̄ em̄ ex ip̄is operib̄ Qualla dō dicam? respublicar̄ sig-
nēta! superi? ē ostēsum Intueri liz q̄sdā respublicas durare nō solū ex op-
timatib̄! verūetiā ex paucor̄ potētis! nō q̄ p̄ se ip̄e stabiles sint s̄ q̄ hi q̄
gubernāt recte se gerūt tam erga eos q̄ sunt extra rempublicā q̄ erga eos q̄
in reipublice gubernatōe versant̄ Erga eos quidē! q̄ non p̄cipes sunt go-
bernatis! nō afficiendos ip̄os iniurijs! ac p̄stantiores ip̄oz ad p̄cipatio-
nem reipublice recipiendo! cupiendosq̄ honores nō dep̄imēdo! neq̄ mul-
titudinē suis p̄modis fraudando. erga illos vero q̄ socij in gubernanda re-
publica sunt! hūane inuicē ac pplariter se gerendo Equalitas em̄ illa que
in pplari statu affectat! ea in filiis nō solū ē iusta verūetiā vtilis Quāob-
rem si p̄les sint in gubernatōe reipublice p̄stituti! eis p̄multa pplariū insti-
tutoz vtilia sunt cen semestres eē m̄grāt? ut oēs q̄ files sunt adipisci valeāt
Sūt em̄ tanq̄ ppl̄s quidā illi q̄ inter se pares ac similes sunt Itaq̄ in illis
frequent̄ existūt velut duces quidā ppli ut pri? dixim? deinde min? in po-

Politicozum Aristotelis fo. lxxij.

tentias incidūt paucorū gubernationes et optimates Non enim silitur facile
est latere male agentē in brevi tpe migrāt et in longo Nā ob hoc in paucorū
gubernationib⁹ et pparib⁹ tyrannides fiunt Autem hi qui maximi sunt
in utraq⁹ tyrannidem innadunt hic ductores populi Ibi potentes vel qui
maxios gerūt migrāt qm lōgo tpe durāt Cōservant autē respub. nō solū eo
q⁹ pcul sint a piciis Verūetiā interdū q⁹ ppinq⁹ sūt hoīes em formidātes
vigilāt itēdūt ad respub. custodiā Itaq⁹ oportet eos q⁹ respub. saluā eē vo
lūt formidēs qdā pare ut caveāt neq⁹ dissolvāt qm nocturnā quādā custo
diā reipublice observatōem Et qd lōge abest ppinquū facere

L. lxxij

Etiam nobiliū pentiones seditionesq⁹ pleges q⁹ oportet custodi
re conari et q⁹ extra pentiones sūt eos an cape tāq⁹ malū ab initio
erodens cognoscere nō cuiusvis sit p civilis vici Ad mutatōes vō que ppe
censum fiūt ex paucorū potentia atq⁹ ex republica qm ptingit hoc manentē
bus eisdē censibus et pecuniarū copia facta vtile sit p̄siderare univēsum co
tius civitatis censum ac p̄sens tpus ad p̄teritū p̄ferre Nā in quib⁹dam
civitatis cens⁹ agit annuatim In maiorib⁹ vō p̄ tēnniū aut quinquen
nium et si sic multiplicat⁹ ac mltō maior fact⁹ q⁹ p̄ erat ille p̄m quē statū
ta fuerat reipublice gubernāde habilitas lege p̄videre ut cens⁹ v̄l augeatur
vel relaxetur Siquidem excedat restringat scdm multiplicationem Si vero
deficiat relaxat ac minor fiat census taratio In paucorum em gubernati
onib⁹ et in respublicis nisi hoc fiat hic paucorū gubernatio ibi poten
cia illa nimia insurget Illo autē modo ex respub. quidez popularis status
ex paucorū vero gubernatione respub. aut populus ¶ Cōmune autē est et in
pplari et paucorū gubernatōe et in omni repu. neq⁹ augere nimis quēq⁹ supra

Libri Quintus.

modū: si magis conari puos et longi temporis honores perbere quam praestare magnos.
Corrumpunt enim! nec cuiusvis est hominis prosperitatem ferre. Quod si accumulate
dati sint alicui honores! non sunt simul omnes postea auferendi sed paulatim.
Maxime vero lege ita providere conandum est ut nemini sit excessiva potentia
neque amicorum neque pecuniarum: quod si id contingit per absentiam remouende sunt homines
hominum clientele. Cum vero ex privata etiam vita res noue oriantur: migrare constituitur
dus est quidam! qui sit quasi in specula ad mores civium intueos: ne quis ita uiuat!
ut reipublice nocere possit. In populi quidem statu! ne aliene uiuat a populi
ritate. In paucorum autem potentia! ne aliene a natura eius gubernationis. Eodemque
modo de alijs speciebus reipublicarum. Et si quod exulet elatusque sit in ciuitate per pres
obseruare propter easdem causas! cuius remedium est se per contrarios peribis migrare: et res
agendas promittere. Contrarias partes uoco seu praestantes viros multitudini et
diuites pauperibus. Conandumque est vel admiscere pauperes cum diuitibus! vel me
dios augere. Hi enim dissoluent seditiones ob impitatem praecedentes. **L. xvi.**

Primum vero illud est in omni republica et legibus et cetera omni diligentia
m
constituendum! ne ex migrationibus lucra proueniant. Id autem maxime in pau
corum gubernatione est obseruandum. lentius enim fuerunt populi qui ab republica excluduntur
quam nimio gaudent! quod sua agere non impediunt. At si existimet eos qui migrare ge
runt ex republica ditari duplicem capiunt molestiam! et quod ab honore excludunt! quod
quod a lucro. Vnicuique vero recipit simul existere populi statum et optimatum! si
ita quis instituat. Foret enim ut et nobiles et plebei haberent que utriusque vellent. Et
cere enim omnis reipublicae gerere populi est. Migratus vero a nobilibus teneri
optimatum. Hoc autem accidit quoniam ex migrationibus non proueniunt lucra. Pauperes enim
migrare non volent! si nil inest lucri! sed potius suis rebus proprijs intendere. Diuit-

Politicoꝝ Aristotelis fo. lxxiij.

res aut quæ non indigent ex republica lucrari ! migratio geretur Atque ita pergit regem
 nis quod debetur ob operam rebus suis impendit Nobilibus vero non subici civibusque
 Ad hoc aut ut non surripiant pecunie publica editio fiat a civibus omnibus pecunia
 aequa suarum ! et descripte per societates ! et ordines ! et tribus deponantur ; vero migratio
 sint absque lucro statuendi per legem / sunt honores his qui optime gesserint.

In populi statu diuitibus pecunia ac non modo possessiones eorum non auferre sed ne fructus quidem eorum quod in quibusdam ciuitatibus impudenter fit Melius enim est uolentibus prohibere ut munera illa subeant quae sint magni sumptus ac nullius utilitati cum choros exhibere ludos et cetera huiusmodi munera In paucorum uero gubernatione cura est pauperum suscipienda diligenter et officia quibus sunt salaria constituta istis tradenda Et si quis diuitum eos perniciem affecerit maior pena est constituenda quam si ipsi inter se idem fecissent Et successio in hereditatibus per cognationem sit non per donationem Nec valeat quisque plures hereditates capere sed unam solummodo Per hunc enim modum magis equales erunt facultates et egenorum penultimi ad abundantiam traducunt Utile est et in populi statu et in paucorum gubernatione eorum uel equalitatem uel praesentiam tribuere his qui minus participant reipublice In populari quidem diuitibus in paucorum uero gubernatione egenis exceptis tamen his magistratibus in quibus uis auctoritasque reipublice consistit Hi enim solis his qui sunt ex reipublica committi debent.

¶ Capite decimo septimo. Adiungit alias regulas ad salvandas respublicas concernentes principales magistratus.

Ria vero debēt hrē illi ! qui principales ingrāt⁹ sunt suscepturi :

Primum! ut amēt p̄ntem civitatē statū Deinde ut habeant potē
etiam maximā ad ea exequenda que m̄grāt^r requirit Tertiū ut habeāt v̄tu-
tem et iusticiā in vnaquaq; republica ad ip̄am rempublicam. Nisi enī idē

Libër Quintus.

in sum sic in cunctis rebus publicis necesse foret et iusticia esse differentias
¶ Itaqz at dubitacōem qū hec oia nō pcurrit in eodē quēadmodū sumere
oportet! ceu si sic quidā apt⁹ ad rem militarem! sic at ille idem improbus &
nec rei publice amator! Alter vero iustus et amator! s; ad rem militarem non
aptus! cuius facienda sit electio Videtur respiciendum esse ad duo! cuius
magis participant omnes! et cuius min⁹. Quapropter in re militari quidē
ad periciam magis q̄ ad pbitatē respiciendū Pauciores enī sunt rei mili-
tariis perici Plures vō pbitatis Contra vero in custodia et administratio-
ne Erarij. Plus enī probitatis requiritur! q̄ quantū habeāt multi Scien-
tia vero huius cōmunis ē hominib⁹ ¶ Dubitari etiā potest si potentia as-
sit rei publice et amicicia! quid op⁹ ē vilitate Sufficiūt enī illa duo ad rei
publice utilitatem an quia fieri potest! ut duo illa habentes sint intempe-
rati Itaqz ut sibi ipsi nō obtemperāt scientes et amātes se ipsos! sic etiam er-
ga rempublicam nihil vetat ita habere quosdā Simpliciter autē quęcunqz
in legib⁹ pdesse dixim⁹! cuncta illa rempublicam pseruant Et qđ sepe iam
diximus! maximum fundamentum est custodire! ut potentior sit ea pars
que rempublicam saluā esse velit q̄ illa que nolit Preter hec at omnia latere
nō oportet qđ mō latet eas respublicas que trāsgrediunt mediū Multa enī
pplaria vident! que pplare statū dissolūt Multa etiā que paucorū esse videt
dissolunt paucorū gubernatōem Qui vō existimāt hanc eē vnā vntē tra-
hē ab excessum! ignorātes q̄ quēadmodū nas⁹ excedit rectitudinē lauda-
bile aquilinū eē vel simū! s; tñ pulchritudinē ac grām retinet At si qđ magis
trahat ad excessus pmo qđ abijcit p̄gnentē mensurā p̄tis Tandē vero ita
disponit ut nō nasus appareat ppter supercellentiā ac defectū p̄triorum

Politicoꝝ Aristotelis fo. lxxiij.

Eodē mō et de alijs ptibus Cōtingit autē hoc et circa alias gubernationes

Nā paucorū quidē potentiā et pplarem sufficiētē se hēre! ptingit et si transgrediantē ab optimo statu q̄ si quis intendat! magis utrāq; earū deteriorē faciet! tandē vō neq; rempublicā eē Quapropt̄ id nō ignorari oportet a legis conditore ac civili hoīe qualia pplarium servēt ppli statu et qualia paucorū apparētia evētiāt paucorū gubernationē Nulla em̄ istarū videt̄ stare posse absq; opulētis et multitudīe s̄ q̄n adequatio fiat facultatū aliā necesse est eē tempus. Itaq; dissolūtes leges q̄ sunt circa excellētia! dissolūnt respublā.

¶ Capite Decimooctavo Pro saluatione popularis status et paucorum gubernationis ponit regulas

Verat̄ vō et in pplari statu et in paucorū gubernatiōe In pplari

quidē ductores populi! ut multitudinē dñam legum efficiant

ob id em̄ faciunt semp ciuitatē opulētis repugnantē. At oportebat cōtra-rium videri semp dicere p opulētis. In paucorū vero gubernatione pro

populo eos qui rempublicam gubernant! et contraria iurare q̄ nunc iurent

In quibz dā em̄ ciuitatibz nūc iurāt! pplm odio habeo! et p silio amittat ut male habeat Expedit autē simulare ac fingere contrarium Atq; ita iura-

mentum concipere! nō afficiam pplm iniurijs. Maximum autē omnīz

que dicta sunt ad reipublice stabilitatē! ē id quod nūc parvifaciūt omnes!

erudiri ad reipublice disciplinaz! Nihil em̄ profunt vtilissime leges! que a

gubernatoribz decernunt! nisi moribz instituti et disciplina imbuti hoīes

fuerint Si leges pplares pplariter! si paucorū potentie ad hāc ipam guber-

nationē Nā sicut in vno viro intemperātia ē! etiā in ciuitate / disciplina

reipub. ē! nō ea facere p que letent pauci potētes! aut pplares! s̄ p que va-

leat illi qdē gubernationē paucorū tenere Hi vō pplarē nūc at̄ i paucorū po-

Liber Quintus.

etiam gubernatorum filij delicijs affluunt Tenuior autem filij gymnasio laboribusque
exerceant Itaque et voluit magister res prius novas moliri In populi vero statu qui
maxime videtur esse populari propterea quod utile sit constitutum est. huius rei causa est quod mala
diffiniunt libertatem. duo sunt enim quibus populari status diffinitur: prout summa
populi ac libertate Iustum autem equum videtur esse. Equum vero quodcumque videatur esse mul-
titudini id esse stabilitum. liberum autem et equum quodcumque velit quis facere Itaque ve-
nit unusquisque ut vult in homini populari statu: et ad quod gliscit: ut ait Euripi-
des Sed hoc est primum Non enim putandum est esse servitutem vivere ad formam
reipublice: sed salutem. Ex quibus igitur mutantur respublice: et corrum-
puntur et servantur et permanent: ut simpliciter dicam: tot et talia sunt.
¶ Capite decimonono Incipit determinare de uni gubernatione ostendendo ex quibus fiant Reges et Tyranni.

Est autem nunc videre de uni gubernatione: ex quibus corrumperet et per-
que servari valeat Sere autem similia ac propinqua sunt illis que dixi-
mus supra de ceteris gubernationibus illa que circa regnum et tyrannidem contingunt
Nam regia quidem potestas optimam gubernationem emittit Tyrannis autem ex paucorum
potestate illa extrema et ex populari proponitur Quapropter principiosissima est his que sub
ea sunt: utpote ex duobus proposita malis: et transgressionibus et delictis principibus
que ex ambabus illis proveniunt Existitque generatio statim ex contrariis utriusque
istarum Nam regia potestas per tutela prestantium virorum propter populum reperta est.
Et fit res ex prestantibus per excellentiam virtutis vel res gestarum que sint a virtute
vel per excellentiam huius generis. ¶ Tyrannus vero originem habet
a populo ac multitudine propter nobilitatem ut populus ab illis iniuriam non patiantur.
Patet hoc ex his que prius diximus Sere enim tyranni ut plurimum facti sunt ex du-
cibus populi: fide adepti ab initio propter calumnias contra nobilitatem iactas.

Policicorum Aristotelis fo. lxxv.

Tyrānides igit alie ī hūc modū p̄stiterē sūt a ciuitatib⁹ tā adauceꝝ Alie
pū⁹ ex regib⁹ trāsgredicētib⁹ patria iura ⁊ affectatib⁹ magē dñari Alie ex
lectis ad p̄ncipales migrāt⁹ Antiquit⁹ em̄ ppli cōstituebāt diuīniores ad
ministratiōes ⁊ pcuratiōes Alie ex paucor⁹ potentia eligentiū vnū aliquē
ad marios magistrāt⁹ Om̄ib⁹ istis mōis facultas fuit p̄ficiendi! si mō volue
rint p̄ potentia sibi p̄existētē! vel ex regia ptate! vel ex honorib⁹ a p̄plo
exhibet! ceu Phiden ap̄d Grecos ⁊ alij alibi regiam ptatem hñtes tyrā
ni sunt facti Circa Joniam dō tyrāni et phalaris ex honorib⁹. Paneti⁹ q̄z
in Leontinis! et Apseus Corinthi! et Pisistratus Athenis! et Dionysius
Syracensis Et alij eodē modo ex fauore p̄ploꝝ ap̄d quos multū poterāt
**Capite vigesimo Comparat regiam et tyrannicam inter se et ad
paucorum potentiam et popularem gubernationem.**

Tergo dixim⁹ regia ptas instituta ē sc̄dm optima tū gubernati
onē Est em̄ sc̄dm dignitatē vel p̄ dūte p̄piaz vel generē! vel p̄
bñficia collata! vel p̄ ista simul ac potentia. Des em̄ q̄ maria bñficia in ci
uitates gēresq̄ cōtulerūt! v̄l q̄ eā facultatē habuerūt vt p̄ferre valerēt hoc
honore potiti sunt Alij bello p̄seruat⁹ pplis ne ī seruitutē deuenirēt quēad
modū Codrus. Alij a seruitute liberat⁹ vt Cirus. Alij q̄ p̄didissent v̄bent
vel q̄ regionē acquisissent! quēadmodū Lacedemonioꝝ ⁊ Macedonum et
Molo s̄sōꝝ reges **Vult at rex eē custos vt q̄ diuitias hñt! nihil iniustum
patiāt Nec etiā p̄pls afficiat p̄tumelijs Tyrān⁹ at (vt sepe iam dixim⁹)
ad nullam cōem respicit vtilitatē nisi grā p̄piz p̄modi Est at obiectū tyrā
ni qd̄ plaz Regi qd̄ honestū sit Quāob̄z illa ī quib⁹ pl⁹ hñt sunt Tyrā
nis quib⁹ pecunie! regib⁹ at honores Et custodia regi a ciuitatib⁹ suis est.
Tyrāno at a p̄grinis **Q; dō tyrānis ptineat illa mala que sunt et p̄pls****

Libet Quintus.

is gubernationis et paucorum potestate manifestum est ex paucorum quibus potentia sine esse diuitias. per has enim solas necesse est permanere ut conductos retineat custodes ut sumptus faciat in educando ut populo suo in nulla parte perfidat. Itaque arma civibus suis adimere ac multitudinem populi perculcare ac ex urbe pellere et vacuam habitatoribus civitatem reddere omnia sunt paucorum potentie et tyrannidis. Ex populo autem verare nobilitatem clam evertere et apte in exilium pellere tantum adversarios et machinatores propter potentiam suam. Ex his enim et perfidia adversus eos iniuri contingit alijs dominationem affectantibus alijs ferocem fugientibus. Unde Periandri periculum Trasibulo datum supereminencia spicas decerpere tantum opportunitate fuerit eminentiores civium de medio tollere. ¶ Ca. xxi. Ostendit principia mutationis fere eadem esse in rebus publicis et in una gubernatione maxime quanta ad principia iniustitiam pervenit.

¶ Tunc fere dictum est eadem principia mutationum sunt existimanda in rebus publicis et in una gubernatione per contumeliam enim et per metum et per contemptum insurgunt plerique subiectorum adversus dominantes. iniurie vero maxime per contumeliam nonnunquam etiam per ablationem rerum sunt. Sunt autem et fines ibi tales quales sunt circa Tyrannides et regna. opes enim et honores qui in tyrannis regibus spectantur affectant omnes. ¶ Insurgit autem quicquid in corpore dominante quicquid in ipsam dominationem. quicquid enim per contumeliam adducunt homines ad insurgendum dum impetus sit in corpore cumque sint contumelie partes plures unaqueque illarum concitat ad iram irascentium vero pluri ultionis causa impetum faciunt non causa potestatis. Quale fuit illis filiorum Pisistrati. Quod contumeliam enim sorori Armodii illatam et ipsum Armodium appellatum impetus in eos factus est ab Armodio quidem propter sororem ab Aristogitone autem propter Armodium. ¶ Adversus Periandrum quod Ambracie tyrannum insidie facte sunt ex eo quod in potestate quem amant

Politicozum Aristotelis fo. lxxvi.

Hac puera interrogavit an adhuc se pregnas facere esset. Philippus vero a
 Pausania occisus est quod non videretur sibi factam ab Attalo. Et A-
 mintas puerus a Thetide quod iactaret se in illius curatorem. Et eunuchus ab Euagoria
 cyprio. qui enim mulierem elegerat eius filiam quam perumelia affectus esse necavit. Plur-
 me vero invasiones facte sunt ex eo quod in corpore verecundiam intulissent. Quale
 fuit invasio illa Cretae adversus Archilam. Spem molesta illi fuerat consue-
 tudo eius. Itaque propter etiam occasio sufficiens fuit ut quod filiarum nullam sibi dederat cum
 se daturum promississet sed primam occuparet bello adversus Soram et Arabum tradi-
 dit regi Davic. Alteram filiam minore nato filio Amice coniugavit. Existimans per
 hunc modum minime sibi fore adversaturum ex Cleopatra genitum. sed indignati-
 onis principium extitit quod graviter se ferebat ad libidinis gratiam haberi. Fuit
 una cum illo ad rem patranda Ellanocrates Lyrissus ob eandem causam. qui enim
 abbas erat illius non ut promiserat deducebat ob perumeliam id fieri ratum est. non
 ob amorem Patroem vero et Eracles Eucotim peremerunt patri mactantes.
 Adamas vero a Coryo rebellavit qui perumelia affectus. quod ab eo in pue-
 ritia exceptus esset. Nihil etiam ob dederat corpus vel interfecerunt ira perciti vel
 impetum fecerunt qui perumelia affecti. et propter homines in potestate constitutos et propter
 reges ut Megades apud Mysilenem migravit circummeuntes et clavis pulsantes
 cum amicis aggressus interfecit. et postea Sincides verberibus cesus et a
 muliere tractus Pentilon interemit Archila vero nec princeps fuit Decami-
 nicus. Is enim prius ceteros aggressores promovit et irritavit. Causa vero fuit ira
 cum quod illum Archelaus Euripidi poete dederat tradidisset. Erat vero insensibilis
 illi Euripides ob maledictum in ipsius insuavitatem oris iactatum. Et alij complures
 tali de causa vel interfecit sunt vel in periculum insidiarum venerunt.

¶ Ca. xxij. Donit tres causas mutationis gubernationis unius.

Liber Quintus.

¶ Similiter q̄z ppter metū hec em̄ vna ex causis ē! vt in repub. sic
etiā in vni⁹ gubernatōe! cū Xerxes Artaphanes metuēs calum
niam de Dario! q̄ eū eleuasset Xerre nō iūbēte s̄ putās illi veniā eē datāz
ppter cenā q̄i ab ignoscēte Aliē vō ppter p̄emptū vt videns quidā Sar
danapalū regem inter m̄lires pensa diuidentē! si mō hec fabula vera fuit!
et si nō illo! attē hoc in alio rerū eēt. Et Dionysīū posteriorē Dion inuā
sit q̄ eū p̄emnebat aspiciens ip̄m Dionysīū spēbium! et ciues Syracusa
nos ita se h̄rē: Amicorū etiā quidāz insurgūt ppter p̄emptū Ob fidem em̄
eis adhibitā spernūt tanq̄ facultatē h̄ntes clam molēdi! z putātes se dñā
tionē obtinere posse! quodā mō p p̄emptū inuadūt Tanq̄ em̄ potentes z
p̄emnentes periculū ppter suā potentiā faciliter insurgūt vt duces quidā
exercitū aduers⁹ p̄ncipes suos Quāadmodū Syrus p̄tra Astiagen! ca
sus et vitā et potentiā p̄emnebat! cernēs z copias ei⁹ iāz p̄senuisse! et ip̄m
in delicijs vitā agere Et Seutes cū eēt dux exercit⁹ Amadorij. quidā vero
h̄m̄si pluriū grā insurgūt cū ppter p̄emptū et lucrū velati p̄tra Ariobar
zanē Mitridates Mariē vō ppter hāc causam insurgūt hī! q̄ sūt nata sup
bi et honorē h̄nt ex reb⁹ bellicis ap̄d dñantes et p̄ncipes Fortitudo em̄ po
tentiā h̄ns supbia ē! p̄ q̄s ambas q̄i faciliter supaturī eos aggrediunt^r Rex
vero q̄ ob honoris cupiditatē insurgūt! ali⁹ mod⁹ ē cause vltra iam dictos
Nō em̄ vt q̄dā tyrānos inuadūt sp̄e magnorū p̄modorū magnorūq̄ bonorū
quos in illis cernūt inducti! sic z q̄ ob honoris cupiditatē eos aggrediunt^r
S̄ illi q̄dē vt ea sibi arripiāt! que in tyrānis admirabānt^r hī autē vt ex re
gesta mediabili atq̄ egregia famā atq̄ celebritatē noīs p̄sequant^r nō dñatē
onē acquirere volentes s̄ glīam Sūt tñ p̄pauci q̄ ob hanc causāz moueant^r

Politicozum Aristotelis fo. lxxvii.

Cōstituendū ē em̄ sibi vivendū nō ēē nisi rem p̄fecerint! quib⁹ adesse e po-
ret Dionis ppositum / nō facile quidē fieri in multis Ille em̄ cum paucis
militib⁹ cōtra Dionysium p̄fecit ait quantūcūq; p̄gredi possit sat id sibi
fore! ut si vel parū terre illius inuasisset! pulchrū sibi iā mori existimaret.

¶ Ca. xliij. Determinat speciales causas corruptionis tyrannidis.

Corrumpunt autē tyrānides vno quoq; mō ut vnaqueq; illarū rep-
publicarū Ab extra si aliqua sit cōtraria respublica robustior. Nā
volūtas quidē aderit p̄p̄i p̄trarietate electiōis Que autē volūt oēs efficiunt
modo possint Cōtrarie vō sunt gubernatiōes! p̄p̄s quidē tyrannidi fin-
t Hesiodū ut figulo figulas Nā gubernatio p̄p̄i illa postrema tyrannis est
Regia vō potestas et optimatū gubernatio p̄pter cōtrarietate gubernādi.
Quapropter Lacedemonij multas evertunt tyrānides! et Syracusani
per id tempus! quo respublice eorū recte gubernabātur Alio autem modo
corrumpunt! cum in seip̄is contradictionem habent! quemadmodum cir-
ca Gelonem factum ē! et nūc circa Dionysium Gelonis em̄ filiū Trasibul-
lus Hieronis frater p̄ illecebras et voluptates traducebat ut ip̄e dīaretur.
Domestici vero ac necessarij p̄ factiones repugnabāt! ut nō tyrannis om̄i-
no dissolveretur! sed Trasibulus Verū aliq̄ inter hec cōspirantes eam occa-
sionem nacti ip̄os om̄es pepulerūt Dionysium autem Diō cōtra eum co-
p̄is ducte cū esset affinis suscepto p̄p̄o illum pepulit ip̄e vero interfecit.

Cūq; due sint cause p̄pter q̄s maxie p̄tra tyrānos insurgit odiū sc̄z et cōtr̄p-
tus! odiū qdē existat oportet i tyrānos Ex p̄ceptis autē plūme sūt eversioes
Hic vō signū fuerit q̄ pleriq; eorū q̄ dūatōes adepti sūt eas vsq; ad extremū
cōservarūt! s̄ q̄ ab alijs suscepērūt p̄festim (ut ita dixerim) perierūt om̄es.

Liber Quintus.

In voluptatibus enim viuētes efficiuntur facile premnēdi ac multas prebet occasiones opprimēdi sui Particulā vō quandā odiū debem⁹ itā existimare Vtā quodā mō earundē rerū causa existit Et interdū ira efficacior q̃ odium. Vehementi⁹ enim insurgūt q̃ perturbatio illa nō vti rōe Maxie vō ptingit ut ira deferant! q̃ ptumelia fuerit affecti! p̃ quā quidē causam et Pisistrati = daz delata ē tyrānis et mltē aliarū s̃ odiū magē Vtā ira cū dolore fit Quare nō facile rōe vti Odiū vō sine dolore Vt at summatim dicam⁹ q̃cūq; causas dixim⁹ paucorū potentie illi⁹ postreme et nimie! et pplare gubernatio et treme! totidē et tyrānidis causas eē ponēdū ē Vtā et he sūt tyrānides quedā

¶ Capite. xliij. Singulariter agit de causis corruptionis regni.

Regnum at ab his que extra sunt minime corruptū Quapropter et diuturnū ē ex se at ipso ut plurimū everti ptingit Corruptū ac duob⁹ modis vno si sedicio oriā inter eos q̃ p̃cipes sunt regni Alio mō si tyrannice gubernare p̃gant volētes eē dñi plurimū et cōtra legē Vtō sūt nunc ampli⁹ regna s̃ si qua sūt monarchie et tyrannides magē sunt ob id q̃ regnum spōtanea gubernatio ē! at maiorū pprie At plimi pares sunt! nec vsq; adeo p̃eexcellentes ut ad magnitudinē dignitatēq; hui⁹ grad⁹ se possint at tollere atq; ex eo fit ut spōte illi nō pareat. q̃ si deceptiōe q̃s aut vi dñet! itā apparet hāc eē tyrannidē In regnis at illis in quib⁹ succedit p̃ gen⁹! ponēdū ē corruptiōis eē causam! vltra illas que supra sunt dicta! q̃ plerūq; contemnenbi hoīes succedūt in regnū et qd cū nō habeāt potentiā tyrannicā s̃ regiam superbiāt Est em facilis delectio regis. Si em nolint! statim nō erit rex At em tyrannis etiā nolentiū ē Corruptū ergo gubernatōes vni⁹ p̃ has et hmoi alias causas.

¶ Capite vigesimo quinto De conseruatione regnorum determinat Aristoteles

Politicoz Aristotelis fo. lxxviii.

¶ Erant autē simpliciter loquēdo ex p̄ratijs Singlariter autē loquē

do p̄ deductionē illoz ad mediocrem modū Quāto enim magis re-
stringit p̄as om̄is! tāto maiori tpe necesse ē eā durare. Nā & ip̄i que regunt
min⁹ supbiūt! magisq; moderati sūt et illi q̄ regunt inuidēt min⁹. Propter
hoc em̄ et ap̄d Molossos longe tpe durauerūt reges. Et ap̄d Lacedemonē-
os q̄ ab initio statim i duas p̄tes diuisa fuerit regia p̄as. Et postea Theo-
pomp⁹ ad mediocritatē magis illā deducēs Ephoros supaddidit! p̄tatem
quidē min⁹ēs s̄ tpe augens regiam auctoritatē ut faceret eā quomō nō mē-
nozem sed maiorem! ut ad uxorem suam respondisse ferant dicentē! an nō
erubesceret q̄ filijs minore potestatē regiam relinqueret q̄ a parentibus ip̄e
recipisset! nō profecto! inquit nam relinquo eis multo durabiliorem.

¶ Capite vigesimo sexto Agit de vno modo saluationis tyrannidis! enumerando multas tyranni cautelas.

Tyrannides vero seruantur duobus modis inter se cōstrarijsimis!

quorum alter est is quem per successione traditū plurimi tyrannorum obseruāt.

hoy autē multa p̄stituisse ferūt Periandru Corinthiū Multa
etiā ex gubernatōe Persarū ē assumere Sūt autē hec illa p̄ncipiosa q̄ supra reu-
lūm om̄i conatu a tyrannis fieri! quo dñationē retineāt veluti potētiōres
decerpere! & sapiētes perimere Et neq; comessatōes p̄mittere neq; sodalita-
tē! neq; disciplinā! neq; aliud quicq; tale s̄ oīa cauere! vnde p̄suerint oīē
ei inter ciues intelligētia et fides Et neq; scholas neq; puent⁹ aliq; schola-
sticos fieri concedere & oīa facere ex q̄b⁹ ciues inter se q̄maxie inco gniti sint
Cognitio em̄ fidē generat inter ip̄os Et satellites ei⁹ apparere s̄ ac d̄sari
fouis! quo min⁹ latere possit q̄ quisq; agat. Assuescātq; animū submittere
per seruitutē p̄tinuā Et alia quēcūq; talia p̄ficia & barbara tyrannidis sunt

Liber Quintus.

Tūc em̄ idem valent Et ne latet conari quēcūq; q̄s dixerit aut fecerit s̄
eē exploratores / quēadmodū Syracusis hī q̄ deductores nūcupant et aurē
cularū / q̄s submittebat Hieron / vbiq; foret aggregatio aliqua vel puer sa
elo Min⁹ em̄ audet q̄ talia formidat . et si audet / min⁹ latere p̄nt Calum
niari q̄ inuicē et collidere amicos / et cū amicis / et plebē cū nobilitate / et dis
cites inter se ip̄os et subditos ad paup̄atē redigere / ut neq; sumpt⁹ fiat in
custodia et illi quotidianis molestiis occupati vacare nō possint ad p̄silia
p̄ra tyrānos ineunda Exemplum hui⁹ sunt pyramides egypti et donaria
Cypselidar et olimpi edificatio a Pisistratidis facta et Polycratis opa cir
ca Samū. Hec em̄ oīa fuerūt instituta ad ocū et quietē p̄ploz tollendā / et
ad inducendā paup̄atē p̄ tributoz pensionē ut etiā Syracusis factum est
Dionysio em̄ eā ciuitatē tenēte / p̄gigē Syracusanos in quinq; annorū tpe
cūctas facultates suas ī solūdis tribuit p̄sumpsisse Studz etiā bellū p̄cita
re tyrann⁹ ut negotiis occupent ciues / et indigētia ducē p̄tinuo detineant .
¶ Capite vigesimo septimo Subdit alias tyrannidis cautelās
per comparationem ad vltimā popularem gubernationem .

¶ Regnū qdē p̄ amicos seruat Tyrānt at̄ ē maxie amice diffides
re / q̄i velint oēs / possunt at̄ maxie amici eū subvertere Et q̄ fūit
circa vltimā p̄plare gubernatōem / tyrānica sunt oīa / ut potētia mulierū
domi / quo reuelent viroz secreta et manumissio seruoꝝ eadē de causa Nō
em̄ insidiant serui et mulieres tyrāno Et si prospere degāt / necesse est Beni
volas fore / et erga tyrānidē et erga p̄plare statū Nā et p̄pls dñs esse vult Et
q̄ sit ut adulatorē ap̄d vtroq; in honore habeant Est em̄ q̄ p̄plm colit et
ducit p̄plē adulator Tyrānoꝝ vō q̄ assentando puerfat / qd ē opus adula
tionis Nā p̄p hoc / p̄p p̄ueros amicos hñt tyrāni q̄ adulatorib⁹ gaudēt

Politicoz Aristotelis fo. lxxix.

Id aut nemo faceret qui mentē hret libero hoīe dignam Sz amant boni vi-
ri / vel nō adulanē vt viles prauī ad praua . clau⁹ em̄ clauo vt dictat puer
bium Nullo quidē honesto nulloq; libero delectari tyrannicū est Si em̄ so-
lum eē talē putat tyrān⁹ . qui at̄ subditoz vel honestati studet vel libertati
minuere excellentiā et preeminentiā tyranni vident̄ Oderūt ergo illos tyrā-
ni tanq̄ eversores patrē sue Peregrinos etiā i puīia r familiarē vsum magē
recipe q̄ ciues tyrānoz ē q̄ illos qdē habeāt hostes . hos vō nō aduersantes
hec r hmoi a tyrānis sūt p dñatōe retinēda nec quicq; omittūt prauitatis
¶ Capite vigesimo octauo : Reducit omnia tyrannoz consilia
et cautelas ad tres fines ; sive ad tres species cautelarum .

*Reman-
da vna
duo
vna
vna*

¶ Vnt at̄ (vt ita dixerim) hec oīa trib⁹ spēs⁹ pprehensa Tria em̄
pīectat tyrann⁹ ¶ Vnū vt amicos imminuat ciuū Nemo em̄
pui animi ptra tyrānū insurgit ¶ Scdm q; ciues int̄ se diffidētes reddat .
Vō em̄ euerit̄ tyrān⁹ nisi ciuū aliq; int̄ se fidē habeāt r bonos viros pseq̄
q̄ pestiferos r aduersarios dñatōi sue Vō solū q; nō acquiescūt in seruitute
vivere Verūtū q; fides eis et int̄ se r ab alijs plima adhibet̄ Neq; accusant
alos neq; ipi int̄ se accusant ¶ Tertiū impotentia agēdi Vō em̄ imposs-
bilia sibi aggredit̄ Itaq; neq; tyrannidē tollere ! si potētia desit Ad q̄s ergo
fines referāt tyrānoz pīlia tres isti sūt Ad has em̄ suppositōes tyrānica re-
digi pnt̄ vniuersa Partim ne pīdant int̄ se ciues Partim vt potentia eis des-
sit Partim vt pusillanimi efficiant̄ Vn⁹ ergo mō⁹ q; veniūt tyrāni ! talis ē
¶ Ca. xxix . Agit de altero mō saluationis tyrānidis ponēdo cau-
telas multas et eas quidē ! que maxie respiciūt sumpt⁹ r pecunias .

*Ponit
duo
saluatiōem
vna*

¶ Alter vō mod⁹ pcrariat̄ iste q; dicta sūt diligētia agit Est at̄ de
p̄hendere ipm ex regnoz corruptōe Vt em̄ regni mod⁹ corrupti-
onis vn⁹ ē q; gubernatōez ipam regiā magē redug ad tyrānicā Ita tyrāni
¶

Liber Quintus.

his p̄seruatio est ad regiam gubernatōem magis eā referre vñ solūmō custo-
dientē ut potentiā retineat p̄ quā non mō volētib⁹ verū etiā nolētib⁹ dñari
possit. Nā si hāc abijciat sū abijcit et tyrānū eē. Sed hoc tanq̄ sup̄pōem q̄dā
inire oportet. Cetera vō p̄tīm facere p̄tīm q̄ optie simulare ut regia gu-
bernatio videat. Prīmū em̄ videri eōim p̄modoz curā hēre non effundēt lar-
gitiōes tātas ut ciues moleste ferant. q̄nquidē ab illi capīt opantib⁹ ac labo-
rantib⁹ i sua tenuitate. Donāt vō scortis et pegrinis et histriōib⁹ effuse cōem-
reddentē eoz! q̄ accepit et expēdit. q̄ tā factū ē a q̄busdā tyrānis. Sic enim
administrās non tyrān⁹ videbit⁹ s̄ legitim⁹ gubernator. Nec erit ei formidā-
dū! ne q̄q̄ sibi desint pecunie cū sit dñs ciuitatē! s̄ dispgentib⁹ tyrānis ex
ppria domo. Et p̄dest hoc magis q̄ relinq̄re p̄gregato s. min⁹ em̄ custodes
ip̄i p̄tē tyrānū insurgerēt. Sūt aut formidabiliores absentib⁹ tyrānis! q̄ cu-
stodiūt q̄ ciues. Nā illi q̄dē sū absunt! hi aut manēt. Deinde reddit⁹ et impē-
sas apparere oportet! cū grā diligēt administrationis! cū etiā ut si q̄ foret
op⁹ illi vti possit ad belli necessitates oīno q̄ seipm p̄bere custodē et questorē
nō ut suaz pecūiaz s̄ ut cōmuniū et publicaz. Et vidēri velle nō asper s̄ cū
grauitate honestū! et talem ut eū nō timeant obuij sed magis reuerentur.
Hoc aut nō facile ē eū assequi q̄ foret cōtemnēd⁹. Quap̄t op⁹ ē et si nō aliāz
vtrūm! ac saltem ciuilib⁹ eū curam hēre! ac talē de seipō opinionē afferre.

¶ Ca. xxx. Subdit alias cautelas p̄sonam tyranni respicientes.

Usup nō solū ipm videri illi p̄tin⁹ et nū ptumeliā facere! s̄ etiā ne-
minē illorum q̄ circa eū sūt. Eodēq̄ mō se hēre m̄lires suas ēca ceteris
m̄lires. Nā et p̄ptuēlias m̄liēz p̄mitte iā tyrānides p̄ierūt. Et circa vo-
luptates corpis p̄tentiū facere! q̄ nūc faciūt q̄dā tyrāni. Nō solū em̄ statim

Politicozum Aristotelis fo. lxxx.

ab auro id agūt ! cōtinuātq; p dies plures ! verūetiā apparere volūt alijs
 q; ita faciāt ut tanq̃ felices bēosq; admirent S; in talib; māria erit mode-
 ratio adhibenda vl saltē videri illa fugere Nō em̃ facilliter innadi p̃t nec fa-
 cillit p̃cenni q̃ sobri; sit ! s; qui ebri; ! neq; q̃ vigilet ! s; q̃ dormiat Cōtrariūq;
 agendū ē supradictorū fere oīm Corrobōrāda em̃ et om̃ada ciuitas ē ab eo-
 tanq̃ a curatore ! ac nō tyranno Videri etiā opor; ipm circa religionē de-
 orū affici vehemēter Min; em̃ formidabūc ppli ne qd p̃tra iusticiā fiat ! s;
 religioni deditū illū existimabūt ac deorū timorē hrē ! minusq; p̃tra ipm au-
 debūt insurgere: q̃i deos habeat ppitios et fanēres. Verūtamē opor; sine
 improbitate talē videri ! atq; eos viros q̃ aliq̃ in re laudabiliter se gesserint
 hōiare Ita vt nō existimēt vnq̃ se mag̃ honorari a ciuib; suis in libertate
 degentib; potuisse Hos at̃ honores ipemet tribuere debet tyrānus Penas
 vero et aniaduersiones p̃ alios infligere p̃ magistratū videlicet ac iudicia
 ¶ Ca. xxxi. ponit cautelas p̃munes vni; gubernatiōes ! siue regie
 siue tyannice ! adiungendo aliquas tyrānice magis propria s.

Communis vō custodia oīs dñationis vni; ē neminē vnū p̃e-
 ceteris magnū facere s; ples Nā se inuicē custodiēt Q; si quē ex
 tollere opteat ! nō tñ etiā q̃ sit morib; audax Nā hmōi hoīes aptissimi sūt ad
 innuadēdū res circa oēs Si vō cui; q̃ potētia minuēda ē ! modice ac nō vno
 sil impetu oīs p̃tās ē auferenda Insup ab omī p̃cumelia abstinentū p̃eci-
 pue tñ a dñab; ! ne in corp; flagris ! ne ve in etatē libidie insultet Marteq;
 id cauēdū in illis hoīb; ! q̃ honorē magnificiūt Nā in pecuniā illatā inu-
 riam auari hoīes graniter ferūt In honorē vō illatā z q̃ boni sint vti ! z q̃
 honorē magnificiūt ! p̃molestē paciūt . quapropt̃ aut nō hmōi hoīm opa
 vtendū ē ! aut aniaduersiones in illos patrio more ac sine vlla contumelia
 ¶ q̃

Liber Quintus

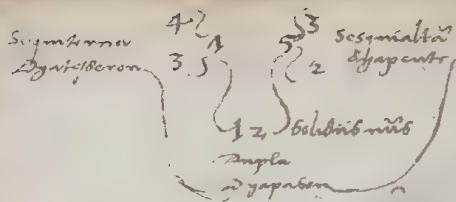
Sunt faciende In etatem vero ex amore sit puerfatio ! nō ex licentia . deniq;
hoc dedecoris impensione maiorū honoz est redimendum Eoz vero qui ad
vim inferendā ptra corp⁹ tyranni insurgunt illi sunt formidandi et cauēdi
qui ita dispositi sunt ut ampli⁹ viuere non curēt ! cū occiderint Quapropt⁹
maxime cauendū ē ab his qui vel seipos vl eos quos habebant charissimos
ptimelia affectos putāt Sine vlla em cura pprie salutē irruūt ! q̄ p indigna
tionē et irā aggrediunt ! quemadmodum et Eraclic⁹ inquit durum esse dī
cens pugnare aduers⁹ iram ! vita em id emi ¶ Cū vō ciuitates ex duabus
p̄sistunt partib⁹ ex inopi⁹ scilicet et opulente . maxie quidē de vtriusq; parte
salute cogitandū ē ab eo q̄ gubernat ! et alteros ab altere nulla iniuria affici
Quicūq; tñ eoz sint potētiores ! hi p̄cipue sunt a gubernatōe vendicandi
ac velut pprie efficiendi Vt si hoc extiterit ! neq; seruoꝝ liberationē facere
ppellet tyrān⁹ ! neq; arma adimere Altera nāq; p̄s tyrāni potētie adiuncta
sufficiēs erit ad supandū eos ! q̄ ptra insurgere vellēt Supflūū at p̄iculari
ter dicere de omib⁹ istis Intentio em manifesta ē q̄ oportet nō tyannicus
sed tanq̄ patremfamilias et regē esse putari ab illis qui sub eo sunt ! nec pro
se capientē s̄ p cōmunis vtilitatis tutea et cura Et mediocritates in vita
sequi nō excess⁹ Pieterea egregios viros p familiaritatē sibi p̄iungere plebē
vō ac multitudinē p fauorē et grām in obsequio retinere Et his em necesse
ē nō solū dñatōes ei⁹ ēē pulchiores et optabiliores ex eo q̄ melioub⁹ imperet
et nō abiectē neq; afflicte ! neq; ex eo q̄ ip̄e neq; odio sit ! neq; formidet ! vix
etiā ex eo q̄ lōgiore ac durabiliorē ei⁹ dñatōes fore cōtingat Insup morib⁹
talē ēē ut vl rē se hēat ad v̄tutē vl semibon⁹ qdā sit et nō mal⁹ s̄ semimal⁹
¶ Capite tricesimo secundo . Ostendit per multa exempla dura
tionem tyrannidis scdm cantelas prepositas .

Politicozum Aristotelis fo. lxxxvi.

*in ista
et de
et de
et de
et de
et de*
A Qui omnium gubernationum brevissime durare solent paucorum po-
tentia et tyrannis Quippe illa que plurimo duravit tpe Dita-
gore et filiorum (qui apud Sicionis tyrannidem habuere) ad centesimum usque an-
num pervenit ! durationis vero causa fuit ! quod mediocritate quadam erga subdi-
tos utebantur . multaque legibus serviētes agebant . Et quod apud rei militari
fuit Clistenes non facile premittendum habebat . plurimum vero perversatōe et usu
familiari favore et gratiam hominum acquirebat . Serius quidem Clistenes coronasse
iudicem qui victoria illius tradiderat Alii quidam huiusmodi iudicis statu esse illam !
qui in foro sedet . Pisistratus quod fere aliqui apud filium Ariopagi citatur iudicium
fuisse ¶ Secunda vero apud Corinthum Cypselidarum tyrannis Nam ea duravit
annis tribus et septuaginta et mensibus sex Cypselus enim ipse tyrannidem exerce-
vit annis triginta Periander vero quadraginta quatuor Samaris autem Goe-
dij annis tribus Causa vero durationis eadem fuit Cum enim populus esset Cypselus
acutus apud multitudinem prevaleat sine ulla corporis custodia in dominatione
perseveravit . Periander autem eius filius magis tyrannice se gessit ! sed erat vir bello
egregius ¶ Tertia Pisistratidarum Athenis . hec autem non fuit continuo ! bis enim
ex tyrannide pulsus fuit Pisistratus Itaque ex annis triginta tribus solos an-
nos septem et decem tyrannidem exercevit Filii vero eius annis decem et octo . atque ita
omnes filii fuerunt quinque et triginta ¶ Ex reliquis vero illa que apud Syracusas
fuit ! Hieronis et Gelonis ! si non longa fuit . hec annis enim non amplius quam duo-
decim duravit Gelon enim septem annis ! cum tyrannidem exercuisset ! octavo
defunctus est . Hieron autem decem . Trasibulus vero mense decimo excidit Ceterorum vero
tyrannidum plerumque brevis tempore duraverunt omnes Que igitur sunt circa guberna-
tōes plurimum quam circa gubernatōes vni soli per quod et corrumpant et servent fere dictum est

Liber Quintus.

¶ Carriū Cōfutat opinionē platonis de mutacōe gubernatōis vnus.

¶ In republica vero Platonis Socrates de mutationib⁹ loquitur nec

cū recte Illi⁹ em̄ reipublice que ē optima atq; p̄ma mutatio! nlla

ppia assignat Inq̄t em̄ causam eē mutacōis! q; si natura pp̄tū sit vt n̄
 hil p̄maneat s̄ in ambitu quodā ep̄is mutationē recipiat. Eſſe vō p̄inci-
 piū horū inquit quoz super terci⁹ cub⁹ quinario pingat⁹ duas exhibet armo-
 nias inquit! qm̄ numer⁹ diagramate h̄mōi efficiat solid⁹. Vt puta natu-
 ra pducere prauos et meliores disciplina. hoc ergo forsan inquit nō male
 Sicuti autē p̄t vt sint aliqui q̄s disciplina institui ac bonos fieri v̄ros impos-
 sibile ē S; hec quōd ppia mutatio foret illi⁹ reipubli. quā optimā eē vult
 magis q̄ alioz oīm et vniuersoz! q̄ sūt et ex tpe! p̄ qd̄ inq̄t! et ex eo! q; nō sit
 incipiūt s̄q; mutant̄ ceu si p̄ima dies eēt mutacōis! s̄l mutaret̄. Preterea
 quā ob causam ex illa transit ad Lacedemonioz rempublicā? Sepe em̄ in
 p̄traria transeūt reipublice oēs! vel in ea que sit p̄pinqua. Eadē ratio ē de
 alijs q̄z mutacōib⁹. Ex Laconica em̄ inq̄t mutatio fit ad paucorū potētā
 ex ista vō ad pplarē statū! ex illo rurs⁹ ad tyrānidē. Atqui et cōtrario mutat̄
 ceu ex pplari in paucorū potētā et magis quidē q̄ in tyrannidē. ¶ Preterea
 utrū tyrannidis mutatio sit vel nō sit! nil dicit Prop̄ quā causam! nec in
 quā reipub. spēm trāsit. h̄ vō causa ē q; nō facile dicere valebat. In finit̄
 em̄. Nā scdm̄ i eū p̄mā et optimā. sic em̄ utiq; fieret p̄tinuo circuli. s̄ mutat̄
 i tyrānidē tyrānis! vt ea q̄ apd̄ Sirionios ex Niconis tyrānidē i Oſtenis
 Et i paucorū potētā vt illa q̄ i Calcide fuit Anticreonē. Et i pplarē sta-
 tū vt illa Gelonis fuit Syracusis. Et in optiātes vt illa que Caralai apd̄
 Lacedemonios. Et in tyrānidē fit mutacio ex paucorū potētā vt in Si-

Politicozum Aristotelis fo. lxxxii.

cilia plime vetustaz in Leontinis in Panecij tyrānidē z apd Gellā in Cle

andit et apd regium in Anarilai. z in alijs plurib⁹ ciuitatib⁹ eodē modo

¶ Capite tricesimo quarto. Reprobat opinionem Platonis
de transmutatione aliarum rerum publicarum.

¶ Absurdū etiā putare in paucor⁹ potentiā ideo trāsire q: hoies cu-

pidi z pecuniaz studiosi in migrātib⁹ vserēt! ac nō q: plimi diuē

tijs suphabundantes! nō iustū existimāt par hēre in ciuitate eos! q nō hnt

facultates et eos q hnt In mltisq paucor⁹ potētij⁹ nō litz pecuniā querere

¶ leges sūt phibētes vt apd Carthaginē que pplariter gubernat pecunijs

studēt! nec tñ adhuc mutati sunt. Absurdū etiā dicere! duas eē ciuitates

sub paucor⁹ gubernatiōe opulentor⁹ et inopū Quid em̄ aliud huic q̄ Laco

nice accidit. vl̄ alteri cuiusq vbi nō oēs eq̄lia possideāt! aut nō oēs equa-

liter sint boni viri. nllō at paupiore facta ni hilomin⁹ trāsmutāt ex paucor⁹

tū gubernatiōe ad pplarē statū! si ples sint inopes! z ex pplari i paucor⁹ po-

tētiam! si potētiores sūt opulēti q̄ mltitudo z alteri negligāt alteri intēdāt

¶ Cūq ples sint cause ex qb⁹ mutatiōes fiūt! eas nō dicit s̄ vnā solū! q p-

digaliter viuētes vsurē cōfecti paupes efficiunt q̄i dō fuerint oēs ab initio

diuites! vel plimi eor⁹ s̄ hoc falsū! At qñ ipor⁹ potentiā qdaz patrimonis

psumpserint! res nouas molunt! Qñ at alij nihil graue accidit! z mutāt

nihilō magē in pplarē statū q̄ in aliā spēm gubernationis. Insup dō et si

honores vna cū alijs nō capiāt si iniurias inferāt! si ptumelijs afficiāt! se

ditiones oriunt! z mutatiōes i republica Siūt etiā si nulla dissipatio patri-

monij intercesserit! ex eo q liceat quicq̄ volūt efficere cui⁹ rei causam eē fe-

rūt nimis libertatē Cūq plures sint paucor⁹ plures etiam populi guberna-

tiones tanq̄ vtraq vnā sit! mutationes assignat Socrates.

¶ Quarta
¶ Quarta
¶ Quarta
¶ Quarta
¶ Quarta

Liber Sextus.

Liber Sextus ! est quasi complementū et perfectio quarti libri. In quo determinat de institutione specierū popularis gubernationis et paucorum potentie Et de magistratib⁹ rerumpublicarum. Capitulis .xiiij.

Capite pmo exponit de quib⁹ rebus sit dicendum et imprimis de pplari gubernatione ! cuius ppter duas causas varie sunt species.

Voc igit⁹ sint differētie et quales ei⁹ qđ deliberandi habet facultatē ! et in quo summa rei pplaris p̄sistit et circa mgratū ordinatōē ! et qualia ad qualē ordinent⁹ rēpublicā ! et preterea de corruptiōib⁹ et cō-

seruationib⁹ rerumpublicarū ex quib⁹ pueniāt et qđ ob causas ! dictū ē pri⁹

Sed cū ples sint spēs pplari et sūt aliarū gubernatōnū de illis quid restat nō p̄i⁹ fuerit cōsiderare ! ac sī vniciq⁹ earū p̄p̄iū et pueniēte modū reddere Ac p̄terea cōsiderare cōsuetudines sī ip̄orū modorū Nā eorū cōiunctio parit rerumpublicarū varietatē ut et optimatū gubernatōes ad paucorū declinent potentiam et respublice magē pplares existant Dico at cōsuetudines qđ cōsiderare oportet et nūc vsq⁹ cōsiderate nō sunt cen sī pars illa que in deliberādo vsat⁹ ! et illa que circa electiones mgratū cōsistit ! ita instituta sit ut cōferat paucorū potentie . et circa deliberandū illo mō . circa electiones vō ad optimatū gubernatōē magē declinet . vel per alium quendā modum nō oīa instituta sunt reipublice cōgenētia **Q**ualis igit⁹ pplaris quali congruat ciuitati ! et qualis paucorū potētia quali mltitudini ! et aliarū gubernatōnū quib⁹ cōferat ! dictū ē pri⁹ Verumtū oportet fieri manifestum nō solū ! quenā istarū gubernatōnū optima sit ciuitatib⁹ ! s̄ etiā quō cōstitūende sint ! et iste et alie ! breuiter ē explicandū Et pmo de pplari dicemus .

Nā p hāc etiā de cōtraria illi⁹ gubernatōe patebit . hec ē at quā vocāt quidā paucorū potētiā Capienda sunt at ad hanc disciplinā cūcta pplaria

Deposito libro
potestatem
quo p̄p̄iū et
magistratū po
pulari p̄p̄iū
magistratū
magistratū

q

Hx. Leg.
Ar. Rhet.
Ar. Phys.
Ar. Ed.

† Actus 24 Sept
Ar. Log. Evidentia est de ratione Scientia
Ar. Rhet. Tria sunt genera dicendi
Q. Phys. V. Sensus sit potentia passiva nec ne?
Q. Pol. V. Verbes debeant cingi modis nec ne.

Lamp

Politicozumi Aristotelis fo. lxxxiij :

et que videntur popularium esse sequacia. Ex his enim simul positis ! resul-
tant species gubernationis pplaris ! et plures esse eas q̄ vnā et differentes
pr̄tinget. Due sunt cause p̄ quas ples existit pplares. Primū illa que dicta
fuit q̄ inter pplos differentia ē. Sūt enī alij agricolę ! alij opifices ! alij mi-
nistri Quorū primi a secundis ! et terrij ab vtrisq̄ nō in eo modo differunt
q̄ melior aut deterior pplaris stat⁹ ! verū etiam in eo q̄ nō idem sit. Se-
cunda vero causa est ! de qua nūc dicim⁹ . que enī popularē statum sequun-
tur ! ac vident̄ eē pr̄pria ipius cōiuncta simul faciunt varietatē . nā alicui
pauciora cōsequentia sunt ! alicui plura ! alicui omnia . Utile vero horum
singula cognoscere ! et ad p̄stituendū ! quod velit quis ! et ad corrigendū .
¶ Quærit enī qui rempublicam instituunt cuncta que illi pr̄pria et cō-
uenientia sint ! in vnum colligere ad propositum suum ! sed aberrant ! dum
hoc faciunt ! vt supra dictum est a nobis ! vbi de corruptionibus et con-
seruationibus rerumpublicarum tractauimus . Nunc autem dignitates
et mores et que flagitent ! dicemus .

¶ Capite Secundo . Aristoteles ponit ! fines ! iura ! et liber-
tates popularis gubernationis

Propositum igitur popularis reipublice ē libertas . Hoc enī bis
cere p̄suerūt q̄ in hac solummō reipublice libertatem querē-
tes Ad hanc enim respicere dicunt oēm pplarem statum . Libertatis vero
ipius pars vna in eo consistit ! vt per vices imperent et pareant Nā iustū
populare est equū habere scdm numerū ! nō scdm dignitatē Ex quo fit vt
scdm hoc iustum multitudo ex necessitate dñet . et quicq̄ decreuerit pplus
id esse ratum ! et id esse iustum Aliunt enim oportere vt vnusquisq̄ ciuius
equum habeat . Atq̄ ita cōtingit in pplarib⁹ gubernationib⁹ inopes plus

*De reipublica
libertate
scdm Aristotelem
lib. ii. c. 2.*

Liber Sextus.

2
colligitur in pro-
prio populetum

Policicorum Aristotelis fo. lxxxiii.

sunt populi gubernationū Cōtingūt aut ex eo iusto / qđ fatenē esse po-
pulare hoc ē equū hē oēs sū qđ maxie videt ēē pplare stat⁹ et ppli Equū
ē em cū nihilo magē gubernēt diuites qđ paupes / nec soli p̄tatem hñt s̄ oēs
ex eqno sū numerū Sic em demū existimāt p̄tate i repub. ēē ac libertate

Capite tercio Tractat questionē de iure pplare gubernatiōis

*Capitulum
De iure
pplare*
Ad querit post hec / quēadmodū habebūt equum Vtrū oportet

partiri in mille eos cens⁹ qui sunt quingentoz et mille equaliter

posse quingent⁹ vel nō. sic ponere oportet istam paritatē / vť partiri quidē
sic / deinde ex quingent⁹ pares accipientē et ex mille hos p̄tates hē participio
num et iudicioz Vtrū igit respublica ista iustissima ē sū pplare iust⁹ vel
magē illa que sū mltitudine Aliū em pplares / id ēē iustū / qđ videt vtiqz
plurib⁹ Potētes vō / qđ videt his qđ pl⁹ possidēt. p mltitudine em facultatū
aiūt ēē statuādū S; hñt hec vtracqz imparitatē et iniusticiā Si em qđ pau-
ci / tyrāni ē Vt si vn⁹ habeat plura qđ ali⁹ opulēti sū paucor⁹ iustū / is sol⁹
dign⁹ ē qui gubernet. si vō qđ plures sū numerū iniuriabunt pnblicātes
bona opulentoz et paucor⁹ / vt superius dictū ē Que igit sit equalitas quā
ambo p̄ficient / p̄terandū ē / ex his que vtriqz diffiniunt iusta Inquiunt
enim quicquid videtur maiori parti ciuiū / id oportere esse ratū. siquidez
hoc actū nō penit⁹ S; cū due p̄tes sint ex quib⁹ ciuitas p̄stat / diuites s; et
paupes / qđ ambob⁹ videat aut plib⁹ / id ratū sit / qđ si p̄tra videant qđ pl-
tib⁹ et hñtib⁹ maiorē censum puta si ali⁹ decem / ali⁹ viginti. videat antes
diuitū sex / paupm vō quidecim. accedāt vero paupib⁹ quattuor diuitū et
diuitibus autem sex quinqz pauperum / quorumcunqz census exuperat con-
numeratis ambobus vtrisqz id ratum sit. S; si forsā equales esse con-

Liber Sextus.

tigerit eodem et hanc ambiguitatem putandum est: ut nunc accidit: si utrinque paria
suffragia cōtionis sint aut pares in iudicio sententie. Nam aut forte dirime-
ndum est: aut aliud quiddam homini agendum est. Sed de equo et iusto quantum sit admo-
dum difficile illis repere veritatem. tamen facilius est sortiri quam persuadere his qui plures habent
potes. Spero enim quod imbeciliores sunt: equum et iustum querunt sed qui plus potest ista non curat.
¶ Capite quarto. Ostendit primam speciem popularis gubernatio-
nis fore optimam: quam populus ille optimus sit: qui ex agricolis constituitur.

¶ Cum vero quattuor sint gubernationes populares: optima est illa quam

primo gradu posuimus: ut superioribus libris dictum est. Eademque antiquis-

suma omnium. Dico autem primam secundum distinctionem popularium. Nam optimus populus est ille qui
ex agricolis constituitur. Itaque et popularis statim effici datur: ubi multitudo vivit ab
agricultura vel pascua. Negociosa quidem: quia non multum habet. Et qui sic ut a-
gant raro periculationem. Cum enim laborandum illis sit circa necessaria ad victum: ope-
ribus decernunt suis et aliena non appetunt: dulciusque illis opus facere quam in re-
publica versari: nisi magna in gubernando sint emolumenta suscipiendi. Plerique
enim magis lucrum appetunt quam honorem. Signum huius est: quod tyrannides antiquitus
prevaluerunt. Et nunc paucorum potentiam proficunt: modo suam rem agere illis permittat
neque diripiatur que habent. cito namque alij eorum divites efficiuntur: alij egere desistunt.
¶ Preterea si qua cupiditas honoris eis inest: facile adimplet perperam: quam
in periculis habent creandi magister et corrigendi delicta. Nam in quibusdam civita-
tibus: si non eligit populus magistrum: sed quibus per partes deputati ex omnibus ut apud
Mantineam: tamen satis esse putant quod consulendi deliberandique habent potestatem. Ac pu-
tandum est hanc esse tantum formam aliquam popularis gubernationis: ut fuit quandoque apud
Mantineam. Quapropter utile est prius dicere populari gubernationi: et ita consue-
tudo fuit eligere quidem magistrum et corrigere et iudicare omnes. Magister autem maximus

*Capitulum quod
de populari
gubernatione*

Politicozum Aristotelis fo. lxxxv.

mos geri p eos q electi sint: & a censib? maiorib? maiores! vel a censib? nul
 la! s p eos qui pnt Necesse e at! qui ita gubernant respubli. ea bn governa
 ri. na mgrat? sp ab optimis gerent ppla ita volente neq? prestantiorib? i
 vidente Nobilib? at ipis et prestantib? hic grad? sufficiet Ad em suberant
 alijs deteriorib? Ipi vo mgrat? gerent iuste q? pena formidabnt qm corri
 gere ad alios pmet Copefci em ac no licere facere quicqd qs velit! utile e
 na licetia agedi qd qsq? velle! custodire no pt ingenita unicuiq? hoim pia
 nitate Itaq? necesse e illud epenire qd optimu e in rebuspublice ut mgrat?
 a pstatorib? gerant sine vlla ppli diminutione; igit hec pplariu governa
 tionu e optima patet! & qua de causa! q? ob talem aliquem esse populum.

¶ Ca. v. Ponit ex quib? instituit optima popularis gubernatio

A D pstituen du at pplm agricolam tum leges quedaz antiquit? a
 a pub mltos late utilissime sunt! tu illud vniversaliter! ne liceat
 cuiq? hre plus agri q mensura certu! vel ab aliq loco ad oppidu & ciuitate
 Erat antiquit? in mule? ciuitatib? lege cautu! no licere venditione facere
 bonoz pime hereditate Est etia lex qua dicat Quili fuisse! ne liceat cuiq?
 fenerari sup aliq fundi pre qua qs hret Dirigere etia id opoz Aphitalaz
 lege Est em utilis ad id qd dicim? Illi em quanq? sint pmulti. possideant
 at exigua regione cu oes agricole sunt. qm precia pstituent no totaz posses
 sionu: s p tales ptes diuidetes! ut etia paupes facilliter eas precijs supare
 possint ¶ Post agricolaz mltitudinē optimu pplu est! vbi pastores sunt et
 viuut ex aliaib? in mule? vo hec cu agricultura puenictia habz Vtriq? em
 corpib? exercitati ad bellicas expeditiōes utilissimi sut ac potētes sub diuo
 pstitere Cetero vo mltitudies q oes ex qb? aliq stat? pplares pstant mltas
 p i

Libër Sextus.

quia hi deteriores sunt. Nam opificum quidem ac forensium et mercenariorum
vilis est vita: nullumque virtutis opus. Et insuper: quod hominum generis hominum circa fore
urbemque (ut ita dixerim) assidue heret! facilliter conciones agitat! ac agri
cole quod sparsim habitant per agros: neque in unum coeunt facilliter / neque simi
liter indigent hominum congregatione. quibus vero contingit sicut regionis
talem esse! ut longe distent ab urbe! in his facile est popularem statum lau
dabilem constituere ac rempublicam. Vi enim ipsa compellitur multitu
do quasi colonias per agros efficere. Quare et si forensis turba sit tamē con
ciones in populi statu non faciet absque multitudine illa quae per agros habitat
¶ Capite sexto. De institutione aliarum popularium gubernationum
et maxime quartae speciei et eius corroboracione determinat.

¶ De modo ergo constituenda sit optima illa ac prima popularis gu
bernatio. dictum est. pariter etiam quod aliae subsequenter enim est descendē
dum! et deterioresque multitudo sepanda. Postremam vero spem! quod omnis multitudo
ad eam recipitur neque cuiuscumque civitatis est eam perferre! neque facile per
manere eam nisi legibus et moribus bene stabilitam. ¶ Quibus vero labefa
ctari contingat et hanc et alias respublicas! fere dictum est prius in plurimis
¶ Sed ad constituendam hanc popularem gubernationem et ad populi robo
randum consueverunt praesidentes recipere populos! ac cives efficere non solum legitimos
verum etiam spurios! et ex quovis cive id est siue ex patre siue ex matre. Quia enim
hoc huic populo magis conveniens est. Consueverunt igitur hi qui populos ducunt ita consti
tuere. Oportet tamen id facere! quoad exuperet nobilium mediocrumque multitu
dinem! neque ultra pergredi. Nam si transcendunt! turbatiores efficiunt rempub.
ac nobilitatem exaspando magis irritant quae causa seditionis fuit apud Cyrenam
Parvum enim inconueniens pueniendo transitur. magnus vero in oculis heret

Politicozum Aristotelis fo. lxxxvi.

In sup talia pstituta utilia sunt ad pplarem statū hmoi et ad ppli cor-
roborationē. qualia Eschines Athenis factitavit: quo ppli gubernatores
augeret Et apd Cyrenem q pplm pstituerūt Trib? em alie pstituende sunt
ples? et sodalitates pnuator? sacroz redigēde sūt ad panca et publica et cūcta
diligēt excogitāda q qmariē oēs sūt admisceāt familiaritates pueratōesq
pme distīgant. Pretere tyrānica machināmēta oia vidēt ēē pplaria cen-
licētia suoz et mlier? et pueroz ut sine vllō metu viuāt ut velint. pmulti em
hmoi ciuitate statū amabūt cū plerisq dulci? sit dissolute viuere qmōdeste

¶ Capite septimo. Addit alias leges et cautelas pro institutione
quarte speciei popularis gubernationis: et eius conseruatione

Et at opus legispositoris et eoz qui volunt statum aliquē tales

cōsistere Nā ut pstituat talis status: nō magnū negotiū ē: neq

solū s magis ut seruet Vno em vel duob? vel trib? dieb? pmanere quomo-

do cūq gubernāciō? hand difficile ē. quapropter op? ē his: quas supra re-

tolim? pseruatōib? et corruptelis rempublicā cautelā assumere cauendō

illa: que corruptura sunt: ac leges tales ponēdo: et sine scripto scriptasq

pseruationes stat? maxie pprehendāt: neq putare id esse pplare: neq pan-

eoz potētie: qd efficiat ciuitatē: maxie a multis vel a paucis gubernari: s

qd qplurimū tempus. At nūc hi qui sunt potētes in populis gratificātes

multitudini multa pplariter agūt p publicatiōes bonoz in iudicijs factas

Quare oportet eos q curā salutē hnt reipublice: cōtra moliri: leges ponē-

do: ut damnatoz bona sacra sint: et nō in publicū: s in sacrum referant. Nec

em lex nihilomin? iniurias ppefecit. nā pena eadē erit. ppls at min? cupide

damnabit. cū nihil utilitatis sit ex damnatōe susceptur? In sup p publicas

accusatiōes qratissimas facere: magna pena pstituta aduers? eos q falso

p q

Capitulum
Septimum
de
legibus
et
cautelis
pro
institutione
quarte
speciei
popularis
gubernationis

Sacra non
propter

Quare
propter

Liber Sextus.

accusarint. Ut enim populares in iudicium vocari consueverunt & nobiles &

*quarta proce
p. 100*

Oportet erga statum rei publice quantum fieri potest! omnes reddere benigno-
los & si id fieri nequeat! saltem conari! ne hostes existimēt eos qui guber-
nant. cū vero postremo ille species gubernationum popularum in multitudine
ne persistant! ac difficile sit ut concionibus vocare possint sine alicuius merce-
dis susceptione hoc autem nisi redditus habeat civitas maxime inimicum
est prestantibus viris. Nam ex tributo et publicatione bonorum! & ex iudi-
ciorum improbitate necesse est puenire! quod multas iam respublicas sub-
vertit. Vbi ergo publici redditus nō sunt! facere oportet conciones raras
et iudicia! magna quidē & paucis diebus duratura. hoc autē confert ad illud
quod nō formidabūt impensas opulenti! et diuites nō capient mercedem iu-
dicij sed pauperes. Confert etiā ad recte iudicandū multo magis. nam qui
magna patrimonía habent! multo diebus abesse nolunt a rebus suis. mon-
diciū vero abesse tempus nō moleste ferūt Vbi vero sunt redditus publici! nō
id facere quod nūc magni quidā in populo faciūt. Supflua enim diuidit! ac si ca-
piūt morq; caris! indigēt eis dē. Est enim paupib; cui vas pforatū huiusmo-
lumentū. Sed oportet etiam qui vere popularis sit! videre! ne multitudine pau-
perie nimia prematur. Nam egestas prauam reddit populo gubernationē
Conandum est igitur ingeniose! ut abundantia assit diuina. Nā id pro-
dest etiā diuitibus. Congregantes vero illa que ex redditibus pueniūt! sit oīa
egenis tribuere oportet! p̄sertim si quos possit tū cōgregare q̄tū sat ē ad agellū
ppationē. Vel saltē ad facultatē negociandi & agrū colendi. et si nō oībus
possibile ac scdm. tribus et partem aliquam id facere. In hoc autē ad neces-
sarios cōuentus mercedem diuites conferre cupidos in quium numerum.

*Sexum
Procepu*

*Septimū
Procepu*

Politicozum Aristotelis fo. lxxxvii.

Per talem aliquem modum
Per talem aliquem modum
Per talem aliquem modum Carthaginenses gubernantes amicum retinent populum.
Semp enim quosdam ex populo mittentes in aliquos gubernationes! eos diuites faciunt. gratiosorum vero ac mentem habentium nobilium! et suscipere egenos et occasione prebere! prout ad res agendas Recte quoque se habet Tarentinorum exemplum imitari Illi enim iumenta facientes comitia ad pauperum usum! per hunc modum benivolam sibi plebem perficiunt Magistrate insuper omnes duplices faciunt ut sint alij per electionem alij per sortem quod enim populus capiat! per sortem. quod autem melius gubernent! per electionem Est autem hoc facere etiam in uno eodemque magistratu ut alij sorte alij electione ad eum gerendum assumant Quod admodum ergo oportet gubernationes multitudinis instituere dicemus
¶ Ca. viij. et. ix. sunt de institutione paucorum gubernationis
Sequentia quatuor capitula sunt de magistratibus.

¶ Paucorum ergo gubernationis quod agendum sit. patet scire ex eisdem

¶ Paucorum ergo gubernationis
¶ Paucorum ergo gubernationis
¶ Nam per tractum agendum est in omni paucorum gubernatione ad oppositam sibi popularis gubernationis speciem Reputando meram illam ac summam ceterarum gubernationem paucorum et primam Hec autem est propinquior illi quam respublica nuncupatur in qua oportet census dividere et alios minores! et alios maiores facere Minores quidem a quibus necessarii magistratus capiantur Maiores vero a quibus capiantur! hi magistratus qui sunt principales! et qui tamen adepti fuerint censum! habiles sint ad rempublicam gerendam afferere populo tantam multitudinem per ipsum censum ut cum illis potentiores sint quam gubernant rempublicam quam illi qui non gubernant. Semp enim ex meliori populo capiendi sunt qui ad societatem reipublice recipiuntur. Similiter autem in ea gubernatione paucorum que sequitur intendentes parum est instituiendum In ea vero que opposita est extreme popularitati quod est paucorum potentia tyrannidi per similes! quod deteretima est tanto maiori opere est custodia De enim corpora bene disposita ad sanitatem et navigia bene instructa ad navigandum! mul-

Liber Sextus.

eos ferunt errores nec quod eos succumbunt. Valitudinaria aut corpora! et nau-
 tigia parum firma / nautisq; instructa prauis! ne prauos quidem ferunt er-
 rores Ita rerum publicarum hec que deterime sunt! plurima indiget custodia
 Populares igitur gubernationes per multitudinem hominum omnino
 seruantur Hoc enim opponit ad illud iustum quod est secundum dignitatem paucorum vero poten-
 tiam contra! videlicet per rectam ordinatorem oportet assequi firmitatem

Ca. ix

Vnde vero sint multitudinis potissimum partes quattuor! agricolae! arti-
 ces! negotiatores! mercenarii. quattuor etiam utiles ad bellum! equi-

tes! pedites grauis armature! expediti leues! et turba nautalis. Vbi perti-
 git regionem esse ad equitatum aptam! ibi locum habet aptissimum paucorum potentia illa
 summa Nam preseruat habitatores ab equitibus puenit Equos vero nutrire eorum
 Equi magnas habent facultates Vbi aut regio ad peditatum est apta alteram speciem effe-
 creat paucorum potestate nam grauis armatura diuitum est magis quam pauperum. Expe-
 diti aut leues et nautica turba a plebe est omnis Tunc aut vbi talis turba multa est
 quam sedicio fit deterius certat Sed oportet hominum medicinas capere a bellis ducibus
 qui ad equitum ac peditem roborem expeditos leuis armature solent pertingere et cum
 his superant populi in seditionibus opulentos Nam leues expediti contra equites et contra
 grauis armature pedites facile repugnant. instituerunt igitur ex his potentiam istam
 contra seipsum esse instituerunt Sed oportet diuisis etatibus cum alij seniores alij iuniores
 existant! in iuuenili adhuc etate constitutos filios suos erudire ad leues et ope-
 ritas operantes Delectos quidem ex pueris athletas esse ipsos operationum Consequio
 aut reipsum populo faciendam esse vel cum ad censum puenerint ut prius dictum est vel ut
 facilius in thesauris cum erant tempus a mercatura et hominum exercitijs destiterint velut
 apud Massiliam ludicio facto qui digni sunt ad reipsum recipit et qui excludit Pietas

Epilogus

*Capitulum secundum
 de populi ad pa-
 uerem pertinet*

*Xc
 Prius
 de
 de
 de*

*de
 de
 de*

*de
 de
 de*

*de
 de
 de*

Politicozum Aristotelis fo. lxxxviij.

ita dignitatib⁹ his que sunt principalissime q̄s suscipere oportet eos q̄ in ea
publice gubernatōe v̄sant⁹ ? adiūgenda sunt onera publica vt ppls sponte
sua eas nolit⁹ ⁊ veniā habeat illis qui h̄mōi magistrat⁹ suscipiūt vt pote mercede
dem p̄ magnā p̄ea dignitate solutiōib⁹ ? Cōgruit at̄ cū h̄mōi magistrat⁹ intente
et sacra magnificētissime facere et publica quedā edificia ad vsum ppli con
struere vt multitudo cernēs v̄bē ornati ! tū munerib⁹ erga deos ! tū edib⁹
ad vsum publicū libenter aspiciat p̄ntem statū civitatē Cōtinget etiā pre
stantib⁹ v̄ris hec eē monumēta sue largitatē S; hoc nō fit nūc p̄ eos hoīes
qui magni sunt in paucor⁹ potētia s; peraratiū Lucrū enī querunt nō min⁹
honore . itaq; dici p̄t recte ! hos eē p̄pales stat⁹ puos Quō igit̄ instituēdo
sintz paucor⁹ gubernatōes ⁊ multitudinis in hunc modū determinatuz sic

Capite decimo . Agit de magistratib⁹ respectu contractū .

Ensequēs ē circa magistrat⁹ videre diligēter quot hi sint et quales
et quib⁹ de reb⁹ vt supra dictū ē Sūt enī qdā necessarij magistrat⁹
sine quib⁹ civitas eē nō p̄t Sūt etiā quidā ad cultū ornatiq; p̄tinētes ! sine
quib⁹ bene habitari civitas nō valet Preterea necessariū ē in parvis quidem
civitatis⁹ pauciores eē magistrat⁹ In magnis at̄ plures vt p̄t⁹ ostendim⁹
quales ergo aggruat simul p̄iungere et quales superare ! nō debet esse clari .

Prīmū ergo circa rerū necessariarū v̄s in foro assint vendendūq; . super
qua quidem cura magistratus quidam est constituendus ! cuius officium
sit circa contractus et circa honestatem . nam cunctis fere civitatibus ne
cessariū est emptiones venditionesq; fieri inuicem p̄ vsu rerum necessariarū
et hec facultas ! maxima et expeditissima est ad eam sufficientiam conse
quendam cuius gratia in vnā videtur conuenisse reipublice societatem

Liber Sextus.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
Altera vō cura huic p̄uincta ac p̄p̄inqua ē circa urbē de publicis p̄uina-
tisq; iurib; de edificatōe decetū de viarū cōseruatōe ac directione et de finis-
bus regendis vt sine querela sint et de filiis. Vocāt at plurimi h̄mōi mgrātū
cū edificatōe p̄tes vō sunt p̄tes ei; et in magnis ciuitatibus alie sup̄ alias in-
cidūt cen̄ menib; reficiēdis p̄fecti et fontium creatores et portuū cōseruatores.

Alia vō ē cura et quidē necessaria atq; huic p̄p̄inqua. naz de hisc̄ reb;.
Ceterū nō in urbē s; extra urbē in agro versat. Vocāt at h̄mōi mgrātū aliq;
diffinitores! aliq; custodes agroū. He igit̄ p̄uentiones sunt tres. Est et
ali; mgrātū ad quē reddit; publici. referunt. qui ap̄ eos cōseruati morbi
tribuant ad singlas opportunitates Vocāt vō istos receptores et questores.
Alter vō mgrātū ē ap̄ quē p̄scribi oport; p̄uatos cōtract; et sentētiarū
iudiciū. Ap̄ q̄s etiā postulatōes vocationesq; in ius p̄scribi debēt. q̄busdā
in locū h̄mōi mgrātū diuidūt in partes plures. s; vna eadēq; auctoritas
istorū oīm appellatq; eos q̄ hūc mgrātū gerūt tū p̄fectos tū mediāles v; s;
Cari. De magistratib; p̄uictiuis reorū
mili; nūcupatōib; qui in legibus vocant̄ iudices maleficorū.

Vi vō post hūc sequit̄ summe necessari; ē difficilissimū oīm mgrātū
tū. vsat̄ at circa executiones eorū qui damnati sunt et circa eo-
rū penas atq; custodias. Est at gravis h̄mōi administratio p̄pter m̄tas
que inde pueniūt inimicitias. itaq; nisi magna emolumenta ex eo capiant
gerere illū oēs recusant. Et si gerāt sc̄dm leges facere nō tolerant. s; ē neces-
saria res. Nā nihil p̄desent iudicia aut sentētie nisi foret q̄ eas executioni
mandarēt. quare si hec desint! p̄munio inter se ciuili p̄manere nō p̄t. Prop-
terea meli; ē nō vnum eē hūc mgrātū s; partiri i plures vt aliq; de alijs ex-
quant. Et circa actiones eodē mō conādū distinguere. Adhuc etiā in mgrātū

Politicoz Aristotelis fo. lxxxix.

alios alijs ere quēdis et nouoz magē novos et pntiū alio pbenāte. alijs sint q
erigāt cen ptores vrbani ediliū pbenātes ac mrs? istoz alijs quāto em mū?
inimicitia tū sic illi q executōi demādat cāro magē res sine suscipiēt. Si sine
ergo idē q pbenāt et pbenātes erigūt. duplex ptrahit odiū. In oīs? aut
eos dē cūcet inimiciū ē. Multis etiā locē sepat ille q custodit reos ab illo qui
adaductio in eos vt athenis illi q vndeci viri nūcupabāt. Quappt meli? ē
hūc q diuidere mgrātū et q adūbere et mitigare. Est em necessari? nō mē?
q supior. Cōrigitq i eo vt viri bōi marie vitēt hoc officiū pianos at neq?
tutū sit ei pficere cū ipi poti? indigeāt custodiā et carcere q alios debeāt cu
stodire. Itaq opoz hoc nō vnū esse officiū nec pūno ab eis dē fieri s vbi ē
alijs iunior ordo atz custodū deputādi sūt p tpe alijs atz alijs q hoz officioz
suscipiūt curā. Hos ergo mgrāt? tāq summe necessarios ponēdū ē eē pmos.

Capite duodecimo De magistratibus / qui versantur circa
ea que ordinantur ad custodiam vrbis / ad res bellicas ad repe
tendas rationes et ad preconsumendum in populo.

Est hos at alijs sunt mgrāt? nec sanemīn? necessarij et maioris q
dem dignitate. Nā plurima indigēt experientia et fide. Tales vō.

sunt circa custodiā vrbis et circa illa oia q ordinant ad bellicas expeditiōes.
Op? ē em et in pace et i bello pmutē. Nā et menia ciuitatē entrāda tuendaq
sunt. et disquisitiōes descriptiōesq ciuitū agende. Aliubi ergo sup his plu
res sunt mgrāt? Aliubi vero pauciores veluti quibz in pnis vrbib? vnus
sup oīs? appellāt vō hos ptores vl pfulos. In sup si sint eqtes aut pblites
aut sagittarij aut turba nautalis. Sup vnoquoq eozū pfecte quidē status
vnt? appellāntq pfecti equitū? pfecti legionū? pfecti nautales. Et seorsus
sub his pfectus triremis? pfecti cohortes? tribun? militiū et alia hmoi par
ticularia. Totū vero vnū aliquid est. pcuratio s; rerum bellicaz. Et erga
hmoi mgrātū hoc mō se hz. Cū vō quidā mgrātū et nō oēs ptractēt. mltā
negocioz publicoz necesse est alijs eē mgrātum q rōes repetat atq corrigan.

Pontis
proad

Cum vero
Pontis non
proad

Liber Sextus.

*(Præter hos
Deiua spes)*
Ipe vō nihil tractet Vocant vō hos alij correctores! alij rationales! alij
scrutatores! alij procuratores ¶ Præter hos vō oēs vn⁹ mgrāt⁹ ē principa-
lissim⁹ maxie oīm Idē enī plerūq; habz finē et introductionē! q̄ p̄sident mlti-
tudini! vbi pp̄le dīnatur Sporz at id qd̄ cogit! summam hēc in republica
auctoritatē Appellat vō qbusdā in locē p̄consultores ex eo qz añ deliberant
Vbi vō multitudo ē! p̄siliū magē Civitatū igit magrāt⁹ fere tot aliqui sunt
¶ Ca. xij. Quō respub. ponat magrāt⁹ circa cultū deoz! cū enumeratōe
magrātū d̄ qd̄ determinatū ē p̄? z d̄ alijs paucis magrātib⁹ min⁹ p̄cipalib⁹

*(P. de vniuersa
specie mgratū)*
A Lia spēs curationis ē circa rem diuinā seu sacerdotes et editui
circa templa vt p̄seruent! que sunt et erigant ruinosā edificia z
cetera oīa que p̄tinec ad diuinū cultū Euenit at̄ alicubi curam hāc eē vñā
vt in paruis ciuitatib⁹ Alibi vō p̄les sepatas a sacerdotio vt sacrificuli ac
ediculi ac custodes sacratū pecuniaz ¶ Huic p̄sequēs est cura illa que circa
sacrificia publica quocumq; sacerdotib⁹ lex nō cōmittit s̄ ex publico fiunt
Vocāt at̄ eos q̄ istis p̄sunt alij reges sacroz alij p̄tiffices maxios Necessa-
ria ergo officia sūt circa hec! vt illa repetam⁹ circa rem diuinā! circa rem
bellicam! circa reddit⁹ publicos et impēsas circa foruz! circa urbem et por-
tus et regionē Insup̄ circa iudicia z p̄tractus postulacōes et executiones et
custodias et sup̄ rōib⁹ z disquisitionib⁹ z sup̄ correctiōib⁹ eoz que qd̄ gesserit
in mgrātū z finaliter circa p̄silia hec coīa Proprie at̄ eaz ciuitatū q̄ magis
placate atz trāquille sūt! curā facere de mltiez disciplina! de legib⁹ seruādis
de disciplina iuuet̄net! de gymnasioz gubernatōe! p̄terea de ludis gymnict
ac musict! z si q̄ alia h̄mōi spectacula p̄tinget fieri Horz vō quedā manifeste
sūt nō pplaria veluti disciplina mlierū z pueroz Vñā paupib⁹ necessē ē vti
mlierib⁹ z pueris cāq; ministet qm̄ seruos nō h̄nt ¶ Cūq; tres sint mgrāt⁹
p̄ qd̄ assumūt qdā summas p̄tates! p̄seruatores legū z p̄cōsultores et p̄siliū
Cōseruatores legū optimatū ē. p̄cōsultores vō paucorū potētie Cōsiliū at̄
populare. ¶ De mgrātibus ergo et in figura! fere dictum est omnib⁹.

Politicozum Aristotelis fo. 2c.

¶ Liber Septimus. Docet quomodo respublica optima simpliciter institui debet. triginta nouem capitulis.

¶ Capite primo Ostendit Aristoteles que vita sit optima et beata.

Optima respublica recte querere volenti necessariū

est prius determinare que vita sit maxime expetenda

Nā si id ignotū sit! necessē ē et optimā rēpublicā igno-

rari Optime enī agere p̄sentaneū ē q̄ sub optima rei-

publice disciplina regunt! ex his que sibi assint! nisi quid accadat p̄ter rati-
onē Quare primū instituendū ē! que vita sit cūctē (ut ita dixerim) maxie
optanda Deinde utrū publice et priuatim eadē sit! an alia Putantes igit
multa sufficiēter esse dicta de optima vita etiā i externis sermonib⁹ et nunc
illis utendū cēsem⁹ Nepe aduersus hāc diuisionē nōo utiq; refragabit q̄tri-
a cū sint bonorū genera externa corp⁹ et animi! Ista oīa adesse felici hoīni
oportet Nemo enī felice diceret eū q̄ nullam p̄e fortitudis hēat neq; t̄pantie
neq; iusticie neq; prudēcie s̄ timentē etiā circumuolantes muscas. T̄pantē
vō a nlla penit⁹ edendi bībēndiq; extrema cupiditate et grā quadriacē vni⁹
dilectissimōs interficientē Silē et mēte ita stultū atq; ignarū q̄ p̄ter quendam
vel insanū Sz ista quidē sic (ut dicta sunt) oēs p̄cederēt Discordant enī in
quanto atq; excessu Nā virtutē quidē satis hē se putant! q̄tulumēq; ha-
beant Diuitiarū vero atq; pecuniarū potentieq; et fame et h̄mōt omnīū sit
infinitū excessum sequunt Al enī nos illis dicam⁹ quia facile est de his etiā
p̄ opera ip̄am fidem suscipere cernentes! quia homines acquirunt et cōser-
uāt nō virtutes externis bonis s̄ externa virtutibus. Ip̄aq; beata vita siue
in gaudio posita est! siue in virtute! siue ambobus magis existit moribus
et intellectu in excessum ornatō Mediocria vero externa possidentibus q̄

Liber Septimus

his qui in externis plura possident quod opus sit et in illis deficiunt. quinetiam
res licet hoc intuentur. Nam externa quidem bona fide habent tanquam instrumentum quod-
dam. Quoniam autem utile tale est ut excessus vel noceat habenti vel certe nil prosit. At bo-
na cum quanto magis excedunt! tanto magis utilia sunt. Siquidem non solum honesti
peruicacia utilis appellationem tribuere illis debet. Minusque patet quod sequi di-
cemus dispositionem optimam cuiusque rei ad invicem secundum excessus distantie illorum
quorum dicimus eas esse dispositiones. Quare si etiam preciosior corpe et pecuniis et
simplici et nobis necessarium est et dispositionem utriusque optimam eodem modo illis
conferre. insuper cum gratia illa ex petri nata sunt et ita recte sentientes ex petere
omnes oportet. Non autem etiam gratia illorum. Sed igitur felicitatem enim unicuique pertinet quod
virtute atque prudentie et quantum secundum has operatur! concessum nobis existat teste
deo feceris dicere felicem esse atque beatum non per aliquid externorum! sed per seipsum. quod talis
sit secundum naturam. Cum et bonam fortunam aliud esse quam felicitatem prop-
ter hoc necessarium est. Nam externorum quidem bonorum causa est fortuna et casus

¶ Ac iustus et temperatus nemo a fortuna est neque per fortunam.

¶ Capite Secundo. Determinat Aristotelis que civitas sit
vita beata et optima! et ponit tres questiones.

¶ Insequens vero est et hisdem rationibus presentaneum. Civitatem quae beatam esse
que optima sit et que bene agat. Impossibile autem bene agere eos

qui bona non agant. Nulla vero bona actio est neque viri neque civitatis sine virtute
atque prudentia. Fortitudo autem et iusticia et prudentia civitatem eandem habent vim et
formam secundum quod unusquisque hominum dicitur iustus et prudens et temperatus. Hec hactenus
promissa sunt. Neque enim non attingere illa possibile fuit! neque omnino omnes eorum
proprietas rationes explicare. Nam alterius oculi ista sunt. Tunc autem supponamus nobis! quod
vita optima et privatim unicuique et . p . civitatibus est cum virtute instantibus et

Politicoꝝ Aristotelis .fo. xci.

ternis facultatibus adiuta! ut actiones virtuosas efficere possit Sed de
his nunc p̄termisissis! postea p̄siderādū erit si q̄s forsan dicet nō acquiescet:

*cap. xxi.
de polit.
lib. i.
c. 2.
de civitate
lib. i.
c. 2.*

¶ Vtrum autē eadem sit dicenda felicitas singulorū hoīm et ciuitatis v̄l
nō eadem reliquū est videre Manifestū vero et hoc! om̄es enī faterent̄ esse
eandē. Nā quicūq; in diuitijs beatam vitam posuerint! hi ciuitatē quoq;
totā si opulēta sit beām esse fatebunt̄ Et quicūq; tyrannicā vitā alijs pre-
ferūt! hi ciuitatē late dñantem beatissimā esse dicent Sine quis vnū p̄ vic-
tutē recipit! et is ciuitatē beatiorē dicet! si sit studiosior S; hec iā duo sūt
que indigent cōsideratiōe. vnū nunquid vita illa p̄ferenda sit! que verse-
tur in republica et in communi societate! an potius vita peregrina et aci-
nili societate remota! Preterea quam speciem reipublice et quam disposi-
tionem ciuitatis optimam putare debeamus siue ab omnibus expetenda
sit cōmunio ciuitatis! siue a quibsdā nō: sed tamē a pluribus Cum vero
civilis: intelligētie et speculationis hoc sit op̄. nō at̄ circa vnū quēq; expe-
rēdū p̄feram? et nos hāc cōsideratiōe Nā id quidē extra p̄positū ēēt. hoc
scdm̄ p̄positū hui⁹ inuestigationis **¶** igit̄ necessariū sit illā ēē optimā rē
publicā p̄ cui⁹ institutionē vnusquisq; optie agat et beē viuat manifestū ē.

¶ Capite tertio. Aristoteles repetit hanc questionem! vtrum sit
melior vita actiua vel cōtemplatiua! et ad veramq; partē arguit!
et ad vnā partem questionis preposita in secūdo capitulo p̄ban-
do q̄ tyrannicus reipublice modus sit optimus et beatus.

¶ Ad dubitatur etiam ab his qui vitam cū virtute maxime eli-
gendam putāt! vtrū vita civilis et actiua sit p̄ferēda! an po-
tius illa vita que sit ab om̄ib⁹ externis soluta cen cōtemplatiua quā solaz
putāt quidē esse sapientis. fere enī has duas vitas p̄stantissimi ad vtutē
hoīs antepone re vident et antiqui et moderni Dico autē duas civilem scilicet

*Respondeo
quod
vita
civilis
est
melior
et
beata*

Libet Septimur.

ter et philosophicā! si refert nō parū! utrū hoc aut illō mō veritas se habz
Necesse ē em illū qui recte se sapit! ad meli⁹ ppositū se disponere Et pūa
tim z vnūquēq; hoīm z publice p ciuitatē Putāt quidā i gubernādo alios
si cū dñatu fiat/iniriā ēē summā! si ciuilitet / cessare qdē iniuriā si impe
diri vite trāquillitatē Alij vō cōtra hec oīno putāt ciuile z actiuā vitā solā
esse vici In singlis em viciis nulli ēē maiore fuculatē opandi q̄ his q̄ in
reipublice gubernatiōe vñant Sūt etiā qui alijs dñari tyrannicū reipublice
modū putēt solū ēē bñm et in quibusdā ciuitatib⁹ hic est finis legū vt finiti
mis dñent Itē cū pleraq; cōstituta passim (vt ita dixerim) iaceāt apd plū
mos! tñ si qd vnū leges respiciūt! id cōsecrāt oēs vt ciuitas dñet Sic i La
cedemone et Creta ad bellū fere ordinata ē disciplina inuētutē z legū multi
tudo Preterea apd gētes oēs q̄ pñt pualere hñdī honorat potētia cen apd
Scytas et Persas z Thiacēs z Gallos Quibusdā em leges sūt ad hñdī p
uocātes vtutē vt apd Carthaginēses ferūt ornatū anuloz accipe p nume
ro expeditionū in q̄b⁹ militauerit Sūt etiā qñq; in lacedemonia lex Eū q̄
nullū hostē interfeciss; capistro cingi Apd Scytas vō nō licebat solēni⁹ e
pulis paterā circūlatā accipe ei q̄ nullū occidiss; hostē Apd hiberos q̄ pug
natē gentē tot obelistos erigere circa sepulchri⁹ mos ē! q̄t hoīes ex nūero ho
stīū necauerit Et alia apd alios sūt hñdī ppla legib⁹ aut morib⁹ pstituta

Capite. iij. Respondet illi tertie questionī reprobātq; eos qui
dicūt felicitatem ciuitatē esse in quocūq; mō subiugandi finitimos.

Imperat. Dea
Capite. iij.
a. Tq̄ videret forsan nimis absurdū ēē si q̄s p̄siderare vellet an hoc ppo
sitū ēē debeat ei q̄ legib⁹ pstituit ciuitatē puidere scz vt illa dñet finitimis z
volētib⁹ z inuit Quō em id ciuile aut lege sanciedū! qd ne legitimū qdē ē
neq; em legitimū nō solū iuste vix etā iuste dñari Subdere vō ē z nō iuste

Politicozum Aristotelis .fo. xcij.

Neque neq; in alijs sciētijs id videm? Neq; em̃ medici neq; gubernatoris ē
vel psuadere egrotē z nauē vel vim asferre Sz vidēt pleriq; existare cū illent
disciplinā ēē dñari z qđ seipos fieri nollēt! hoc in alios facere nō erubescūt
Ipi p se iusticiā q̄rūt! p alijs vō nlla eis iusticie cura est hoc at absurdū
nisi tales sint natā vt alter dñari debeat alter nō. Q; si ē ita! nō ē conan-
duz omib; dñari s; illis dñat qđ dñabiles sunt Sicut nec venari hoīes ad
mēsam vel sacrificiū s; id qđ venabile ē Est at venabile omē aīal! qđ sit na-
tura ferū z esui aptū Enimvero fieri p̄t vt sit ciuitas vna seorsuz p seipaz
beata videlicet si gubernet recte Nā p̄t ēē sita in loco penit? separato! z le-
gibus vti laudabilib; Cui? reipublice p̄stitutio nō ad bellū neq; ad supan-
dū hostes sit Patz igit qđ oīa reibellice studia bona sunt existanda s; id nō
vt finis sup̄mus s; gratia illi? Studiosi at legum positoris est p̄siderare vi-
bem ac naturā hoīm et omnē aliam cōmunicationē vite laudibilis! quo p̄-
cipiant quātū fieri p̄t felicitates. differēcia tñ erit in quib; dā p̄sticēdis
et hoc p̄tinet ad disciplinā que ē de legib; cōsticēdis videre si qui sunt finē
tini populi! qualia ad quales exercenda sint! et quemadmodum cum sin-
gulis conuersandum. Veruz de hoc postea sp̄o loco p̄siderationē faciem?
ad quem finem debeat optima reipublice constitutio tendere.

¶ Capite quinto Ostendit in quo bene vel male dicunt qui pre-
ferunt vitam activam cōtemplatiue et qui cōteratiā opinionem.

De contentes at vitam cū virtute esse maxime recipiendā! s; cō-
tendētes de illi? vsu dicendū ē nobis Sunt em̃ qui despiciāt mas-
gistratū ciuitatis! putantes ingenui hoīs ēē aliam vitam q̄ ciuiliis hoīs ēē
oib; preferendā Alij vero hāc optimā putāt Impossibile em̃ nihil agen-
tem bene agere. Bene at agere ac felicem esse idem est. Veriq; eoz quēdam
¶ ¶

*Capitulum
de vita
activa et
contemplativa*

Libri Septimus.

dicunt recte et quedam non. Nam liberi quidē hominis vitam meliorem esse q̄ in dominādo occupati / verum est Nihil enī egregium est seruo vti inquantū seruus Iussus enī dñi in rebus necessarijs nihil habet decorum. Neputare omnem gubernationem esse dominationē! nequaquē est verum. Ut enī min⁹ distat liberoꝝ gubernatio a dominatione seruoꝝ! q̄ differat natura liber a natura seruo De quo sufficienter in superiorib⁹ libris determiatū fuit Sed laudare magis nihil agere q̄ agere nō ē rectū Nā felicitas est actio Preterea multoꝝ et p̄claroꝝ finē hñt iustoꝝ et p̄torumq̄ actiones.

¶ Capite sexto Soluit dubium circa questionē quarti capituli.

¶ Quidimo respōdebit fortasse alijs q̄ p̄tatem hrē optimā eēt Sic enī plimas ac pulcherrimas res agere possz Itaq̄ is q̄ dñs agēdi eē p̄t hāc facultatē dimittere alijs nō debet s̄ sibi arripere Et neq̄ filiū patris! neq̄ parentē filij! neq̄ amicum amici rōem hrē Nā qd̄ optimū sit id nō dñs p̄s acciscere debem⁹ Optimū at̄ ē bene agere. hoc illi forsā recte dicerēt! si nō existeret auferētib⁹ et violentib⁹ id qd̄ eēt oīm maxie optandū Sz fortasse id fieri nō p̄t! falsoq̄ hoc supponūt Ut enī ampli⁹ bonas actiones illas eē p̄tingit! nisi tantū ip̄e p̄stet quantū vtr̄ mulieri! et pater filiis et dñs seruo Quare is qui violaret! nil tantū p̄ficeret postea! quantū iam a v̄nte ip̄a recessit Parib⁹ enī honestū et iustū in p̄te. Hoc enī iustū ac par Ut par at̄ parib⁹ et nō simile similib⁹ p̄ter naturā est Nihil aut̄ bonū quod sic p̄ter naturam. Quapropter et si alius quidem sit melior scdm virtutem et scdm potentiā actiua in reb⁹ optimis! hunc sequi honestū est et huic parere iustum Sz oportet illi nō virtutem solum verumetiam potentiam existere! per quam sit actiua.

¶ Capite septimo Arguit vitiam actiuam esse optimam.

Policorum Aristotelis .fo. xciiij.

¶ Sed si hec vera sunt! et felicitas in bene agendo est reponenda et

publice toti? civitati et privatim singlor? vita illa erit optima
que sit activa. Verumtamen activa non est necessarium esse ad alios! quemadmodum
quidam putant! neque eas meditationes solam esse activas que gratia eorum sunt que ex
agendo perveniunt! multo magis que in seipsis finem habent et summi? gratia sunt contem-
plationes et meditationes. Bene agere enim finis est que et actio quedam Maxime autem
proprie dicimus agere etiam in externis actionibus eos qui intelligentia et cogitatione
operibus presunt architecti Quinimo nec sine actione esse necessarium esse eas civi-
tates que posite sint in solitudine et ita vivere eligentes Sieri enim potest ut parti-
bus inter se agere contingat Multe enim concitationes adinvicem sunt partibus civi-
tatis Similiter autem hoc existit unicuique hominum. Vix enim deus bene se
haberet et mundus totus quibus non sunt actiones externe! preter proprias
ipsorum. ¶ 2; igitur necessarium sit eadem causa esse vitam optimam
privatim unicuique hominum et publice civitatibus et hominibus manifestum est.
¶ Capite octavo. Inquit Aristoteles quantitatem civitatis
reprobando unam opinionem.

¶ Unum vero ista nunc premissa sint! ac de alijs rebus publice fuerit prius
a nobis considerandum! de relijs dicendi initium faciamus. quales aliquas

suppositiones esse oportet pro ea civitate! que maxime secundum votum sit constitutur
susceptura Neque enim fieri potest! ut optima sit respublica nisi oportune assint
facultates Ex quo necesse est multa presupponere qui optantes! esse tamen nullum eorum im-
possibile Dico autem cum de multitudine civitum ac de regione Ut enim ceteris artibus
fieri? puta textori et naviculario materiam subesse oportet aptam ad opificium
nam quanto melior hec existit tanto id quod sit ex arte erit preclarior! sic et gubernato-
ri respublice et legum positori oportet propriam subesse materiam apte se habentem

Libri Septimus.

Est autem civilis facultatis primo videre de multitudine hominum! quod multos et
quales natura esse oportet. De regione quod eodem modo et quanta et qualis esse
debeat. Putant plerique magnam esse debere beatam civitatem! id etsi verum est
ignorare tamen videntur! qualis magna et qualis parva dicenda sit civitas
Existimant enim magnam ex numero habitantium. Sed oportet non tantum ad nu-
merum sed magis ad potentiam respicere. Est enim civitatis opus quoddam. Quare
quem maxime id efficere potest hanc existimandum esse maximam civitatem
cum Ipoeratem non hominem sed medicum quis diceret esse maiores! quam alium qui
magnitudine corporis eum excedat. Quinimo si ex multitudine iudicandum sit!
non ex quavis multitudine id est existimandum. Necessarium enim forsitan in civita-
tibus servorum et inquilinorum et hospitum grandem esse numerum sed ex his qui sunt po-
tentes et ex quibus civitas consistat. Horum enim precellens multitudo signum est magne
civitatis. ex quo vero civitate operari quod plurimi exierunt! Bellatores autem pauci. Hanc
impossibile est esse magnam. Non enim idem est magna civitas et populosa.

Capitulum nono. Determinat veritatem de magnitudine civitatis.

Vineta re et effectum patet quod difficile est et forsitan impossibile ut qui
nimiam populosam sit civitas! optime gubernetur. Eam certe que bene gu-
bernari dicuntur nullam videntur in populosam multitudinem esse diffusam. Patet
etiam ex rationum fide. Nam lex ordinatio quodammodo est et bona lege positionem necesse
est esse bonam ordinationem. At multitudo nimiam magnam non potest recipere ordina-
tionem. diuine enim potentie id opus esset! que et hoc totum continet! cum et bona
quidem in multitudine et magnitudine convenit fieri. quapropter et civitatem illam
cum magnitudine dicere terminum existit! optimam necesse est esse! sed est que
sana mensura magnitudinis civitati! quemadmodum et aliorum omnium ani-

Politicoꝝ Aristotelis. fo. xciiij.

malum! plantarum! instrumentorum. Nam horum singula nec parua ne-
minum neq; magnitudine excessiua sua potentiā retinebūt! s; aut destituta
erunt omīno a natura! vel male se habebūt ceu nautis vni? palme non erit
nautis penit? neq; duoz stadior? s; si pcesserit ad aliquā magnitudinē: qñq;
ppter paruitatem male faciet navigationē; qñq; ppter excessum Ita z ci-
uitas si ex nimis paucis sit! nō ē p se sufficiens Sin ex nimis multis suffi-
ciēs qdē i necessarijs erit vt gens s; nō vt ciuitas Rempu. em nō facile ē in
illis pstitui Nam qd dur eet tā excessive multitudis aut qd prece nō Stetor?

¶ Ca. x. Amplius agit de quantitate et magnitudine ciuitatis.

¶ Vo circa necesse ē primā ē ciuitatē illā que ex ea multitudine con-
stat! que multitudo pma p seipam sufficiēs sit! ad bñ viuendū
in ciuili societate Accipit vo vt ea que multitudinē hāc excedit! sit maior
ciuitas! s; hoc nō ē (vt dixim?) infinitū. que vo sit hmoi excessus determi-
natio ex opib? intelligi faciliter pōt Sūt em acc? ciuitatē impatiū atq; pa-
rentiū Impatiē qdē op? ē iubere ac iudicare Ad iudicandū vo sim iusticiā
z ad ingrat? demāndandos z circa iudicia sim dignitatē necessariū est! vt se
iunctem cognoscāt ciues! quale sint. quare vbi hoc fieri nō ptingit neces-
se est! vt male res pcedāt circa ingrat? demāndandos et circa iudicia Itē
vtrorq; certe hor nequaq; ē temere pcedendū. qd in nimia multitudine manē
feste ptingit Insup hospitib? z inquilinis facile ē ad rempublicā respicere
cū nō sit difficile in tanta hoīm multitudie latere Patz igit q; hec ē optia
determinatio ciuitatē vt sit maxim? multitudis excess? que sit p se sufficiēs
ad viuendū: et facile inter se cognosci possit De magnitudie igit ciuitatis
**¶ Ca. xi. De quantitate et situ
regionis et ciuitatis determinat.**
determinatū sit in hunc modū

Liber Septimus.

De regione igitur eadem civitatis fere dici potest. Nam qualis esse debeat?
clarum est; sufficientissimam omnes laudabunt. hac autem necesse est feracem
omnem esse. Nam omnia in seipsum habere et nulli indigere sufficientem est. Multitudine vero
ac magnitudine tanta ut queat habitatores ociosos nutrire liberaliter similes
et patetque vincentes. Hoc autem utrum bene vel non bene dicat postea diligentius erit
considerandum ubi de possessionibus et de facultatibus mentionem fieri praeveniet quod
liber et quemadmodum se habere erga usum ipsum oportet. praevalde enim circa considerationem
istam dubitationes cadunt propter trahentes in utramque partem vite excessus
sanctos Alios ad tennitatem! alios ad largitatem. Formam vero regionis non est difficile
describere! credendumque est in quibusdam rei militaris peritis assertis talem
esse oportere ut ab hostibus quidem non facile inuadi possit Civibus autem facilis sit
aliena egressio. Praeterea ut hominum multitudinem facile inter se cognosci
posse dicimus oportere. Sic etiam regio sit subiecta conspectui. id est ut cognosci
et succurri faciliter possit. Verbis autem sit si formanda nobis illa est secundum votum
oportet et ad terram et ad mare debet iacere. Una iam determinatio praemissa est
oportere ad auxilia ferenda communem esse locorum omnium undequeque
afferenda Altera ad importationem fructuum Praeterea ad lignorum ma-
teriem et siquid aliud simile opificium regio in se habeat facilem advectionem.

Capite. xij. Quomodo civitas se debet habere respectu maris ostendit.

Communio autem maris utrum utilis sit civitatibus vel damnosa per
multe sunt disceptationes. Nam frequentare advenas quosdam alienis
educatos legibus inutile putant ad rectam civitatis disciplinam. Et curba popu-
lum multiplicari ex usu maris transmittentibus ac recipientibus negotiatorum
multitudinem esse contrarium dicunt recte civis institutioni. Quod igitur si ista non eo

Polititorum Aristotelis . fo. lxx .

tingat! meli⁹ sit! et ad securitatē et ad copiam rerū necessariarū cōmuniōnē
maris hūc urbem et regionē! nō est obscurū Nā ad faci⁹ ferendūz hostes
peropportuna facultas succurrendi auxiliandiqz suis terra et mari eē debz et
ad nocēdū innadētibz! si nō verimqz possibīle! ac altera ex pte magis exister
amboz picipanti⁹ et q apd eas nō existūt importari! et que suphabūdāt
deportari ex necessarijs ē Sibiēni ipi mercabilē nō alijs eē ciuitatē oportet
Qui at omibz mercatū apud se pūbent! hi faciūt quest⁹ cupiditate . q si
nō expedit ciuitati hāc cupiditatē hūc! nec mercatū certe hūdi debet reci
pere Nā et nunc quidē videm⁹ multis regionibz et ciuitatibz statioēs ac
port⁹ oportune iacere! ut neq intra urbē sint! neq valde distātes! murisqz
circūdari et alijs huiuscemdi munitionibz Clari⁹ ē em q si quid boni pue
niet ex tali cōmuniōne! ciuitas id bonū suscipiet. sin aliquid mali! cauēt
ad eo facile erit p leges iubentes ac determinantes! quos oportet! et quos
non oportet inuicem admisceri. ¶ De nauali autem potentia! q melius
sic eam habere vsq ad aliquam quantitatem! manifestū est. Et solū em
sibi ipis s etia finitimis quibz dā oportet auxiliari posse et esse terribilem
quemadmodū terra sic etia mari Magnitudo at ac mltitudo hui⁹ poten
tie ad mores ciuitatis erit accommodāda Nā si qua fuerit ciuitas! que ma
gnam prestantiā auctoritatemqz hūc psuenerit! necessariū hanc potentiaz
rebus esse psonem Turbam vero nauticā et hūdi hoīm multitudinē nō
necessariū est ciuitatibus existere Nulla em ciuitatis pars hūdi homines
esse debēt Nā pugnatōres qui naues cōscēdūt ingenui sunt hoīes! terra q
militare psueti! hi presunt nauali turbe. et imperant Existēte vō mltitudo
ne tenuis foret hūm q circa nos habitāt et agricolaz q in reglōe rem rusti

Liber Septimus.

tam exercent! necessarium est abundantiam esse nautarum Videmus etiam nunc sub-

fieri in quibusdam civitatibus? cum Eracleote multas implere triremes. videri posse

dentem magis erigam quam ceteri. ¶ De regione igitur et portibus et vici-

bus et mari et navali potentia in hunc modum determinatum sit De multitu-

dine quoque civitatis quam determinationem habere decet prius dicimus.

¶ Ca. xij. Ostendit quales secundum naturam oportet esse cives in re-
publica idoneos et aptos! discurrendo per regiones mundi.

Vnde autem quales natura cives esse oportet a nobis dicet Sorsan. vobis

quis id reprehendat si inspiciat ad civitates Grecorum! que bene gu-

bernari dicuntur omniter. et ad totam terrarum orbem! quae a gentibus variis incoluntur.

¶ Nam quae in frigidis regionibus incoluntur gentes! et quae per Europam! aio quidem

abundant ingenio vobis et artificum parum habent. quapropter in libertate magis perse-

verant. disciplinam vobis reipublice difficulter recipiunt ac finitimis dominari non

possunt. Quae vobis Asiam incolunt ingenio et arte abundant sicut aiositatem non habent.

propter quod et parere dominantibus et servire perseverant. At grecorum gens? ut mediam

regionem locorum sortitum est! sic etiam amborum est princeps Nam et aiosus et ingeniosus

est. Et quod sit ut in libertate degat et disciplinam reipublice optime recipiat et vni? resp.

constitutionem sortitum impare omnibus possit Tandem vobis differentiam habent grecorum gen-

tes inter se Quedam enim habent naturam ad vnum illorum quendam vobis pmitte ac tunc

sunt ad utramque illarum potentiarum Patet igitur quod oportet et intelligentiam et vigorem ani-

mi natura existere illis qui futuri sint idonei! quos legum positor ad ventum instituat

¶ Capite. xliij. ponit aliquas condiciones custodum civitatis.

¶ Am quod de custodibus? aiunt quidam oportere ut Benivoli sint ex-

tra notos. erga ignotos vobis infesti! vigor animi est qui Benivolentiam

facit Illa enim est potentia animi per quam amamus ac Benivoli sumus Cuius rei sig-

Politicoꝝ Aristotelis. fo. xxi.

num est q magis irritat animus propter familiares et amicos quam propter ignotos si
propterea se putet Quapropter Archilochus recte! cum amicos inuaseret! ab
animus loquitur inquit! non tu quidem ab amicis lanceis transisus es? quod dicitur
tunc et quod libertatem seruat ab hac potentia animi existit. Dominus enim et inui-
tus est animus Nec bene se habet dicere quod aduersus ignotos debet esse infestus
Nam aduersus neminem esse tales oportet. nec sunt magnanimi homines natura
infesti! nisi propter iniuriantes Hoc autem magis propter notos familiaresque patitur
tunc! si iniuriatos sibi existimant Et hoc non sine ratione contingit Qui quibus
enim debet sibi beneficium expectant! ab eisdem non solum priuari beneficio in-
super ledi se putant Unde in proverbio dicitur. fratrum prentiones et ire sunt acer-
bissime! et qui se nimis amant! hi se nimis oderunt ¶ De hominibus igitur qui
in rebus futuri et que eis oportet et quales natura et de regione qua et que fere determinat
tunc ¶ Non enim eadem certitudo querenda est in his que per rationem et in his que sunt per sensum
¶ Capite decimo quinto. Aristoteles ostendit aliqua civitati
esse necessaria que tamen pars eius non sunt.

*Quoniam
natura
est
et
natura
est*
¶ Unum vero ut aliorum similis naturam consistentium non he sunt par-
tes totius persistentie sine quibus totum esse non potest/palas quod nec
civitatis ponendum est esse partes quecumque civitatibus existere necessario
oportet! nec alterius cuiusque communionis! ex qua fit unum aliquid generis? Unum enim
quod et eodem debet communionis! siue equale siue inequale suscipiant ceterum siue
alimentum id sit! siue agri quantitas siue aliud tale! sed quando hoc gratia
huius. hoc autem non gratia! nihil in his commune! sed ante hunc quidem facere
huic aut accipere Dico autem velut organo omni ad illud opus quod fit et opificibus Do-
mini enim ad edificatorem nihil est quod fiat eodem sed domus gratia edificatorum ars Quia
propter possessionem quidem indigne civitas Nulla tamen pars civitatis est possessio

Libet Septimus.

Multa vero animata sunt possessionis partes. Civitas autem communio quedam est
similium gratia vite! ut maxime fieri potest optime Cum vero sit felicitas optimus
ipsa tamen virtutis operatio et usus quidem perfectus. contingat autem ita / ut aliquid recipiant
illi participatione. alij autem partem aut nihil! manifestum est quod hec est causa quare civi-
tatem species differentieque existunt pluresque recte. forme Per alium enim modum et alijs
vires singuli hoc appetentes et alios vivendi modos fecerunt et alios reip. disciplinas
¶ Capite decimosexto. Sine quibus civitas esse non potest! hi
sunt Agricole Artifices Pugnatrices Locupletes Sacerdotes Ju-
dices! quorum sunt officia versari circa alimenta artes! arma! pe-
cunias! sacrificia! iudicia.

¶ Considerandum est! quot sint illa sine quibus civitas esse non potest Namque

quas dicimus civitatem partes! eas necessarium est in istis subesse Ca-

plendum est igitur optimi numerus Ex his enim id apparebit Primum igitur debet exister-
re alimenta! deinde artes Multum enim instrumentis indiget vita Tercium arma
namque simul in communionem vivunt necessarium est ipsis habere arma! quibus et migratio-
bus parere inobedientes compellant et quibus vis impulsus externa Preterea pe-
cuniarum habendarum facultas quedam quo illas habere possint ad proprias indigen-
tias et ad bellum Quintum ac primum circa rem divinam cultus! quod vocant sacri-
ficium Sextum quod est omnium summe necessarium! iudicium per utilitatem ac iustitiam
pertrahentium Hec igitur sunt opera quibus indiget civitas omnis. Est enim civitas
multitudo non quaecumque! sed illa que ad vitam per se sufficiens sit ut diximus Si
vero aliquod horum deficiat! impossibile est simpliciter esse per se sufficientem
huiusmodi societatem Necesse est ergo est his operibus civitatem constare

¶ Esse igitur oportet multitudinem agricolarum qui victum afferant et artifices et
pugnatrices et locupletes et sacerdotes et iudices necessarios atque utiles.

¶ Capite decimosextimo. Aristoteles ostendit quales homi-
nes sint partes civitatis et optime reipublice.

Politicozum Aristotelis .fo. xcviij.

De rebus publicis
h Is determinatis reliquū ē p̄siderare utrū oēs p̄municare debent
hominū oīm. Sieri nō potest ut idem ipi sint et agricole et artifices
et p̄sultores et indicātes! vel in vno quoq; ope supradictorū alios ponēdū ē
Vel quedā eē p̄pria! quedā vero cōia necessariū ē! s̄ nō in oīi republica!
hoc ut dixim⁹! p̄tingit Nā fieri p̄t! ut oēs p̄cipēs oīm! et nō oēs oīm! s̄ q̄
dam quorundā hec em̄ faciūt reypublicarū varietatē Nā in pplari qdē p̄ci
cipāt oēs oīm In paucorū at̄ potētia p̄trariū ē Cū at̄ p̄sideratio nr̄a sit de
optima republica. ea vō ē p̄ quā ciuitas eēt maxie felix. felicitatē at̄ quā si
ne v̄tute impossibile ē existere p̄mo diximus Manifestū ē ex his q̄ in ciui
tate que optime gubernat! et que iustos habz ciues simplicitas nō ad sup
positionē! nec artifices neq; mercatores ciues eē oportz Vilis ē enim h̄mōi
vita et virtuti aduersa Nec certe agricolas eē oportz eos qui futuri sūt ci
ues Opus ē em̄ quiete et ocio ad v̄tutē p̄pandā et ad rempublicā gerendam
¶ Capite decimo octauo Quomodo aliquę partes siue magi
stratus ciuitatis communicant simul.

De rebus publicis
c Vm vō hi sup̄sint qui bello intendūt et q̄ p̄sultāt de velli⁹ et iudi
cant de iustis et iniustis! qui quidē maxie vident partes ciuitatē
utrū et hos eē alios ponēdū sit / vel eis dē hominib⁹ ambas p̄tes tribuendū
Clarū ē q̄ quodāmodo eis dē! et quodāmodo alijs Quia em̄ alterius vigor
utrūq; opus et alterū prudentia. alterū virib⁹ indiget alijs Quia vō impos
sibiliū ē eos qui afferre vim et prohibere eos p̄nt subiectionez pati sp̄ eis dē
Qui em̄ armorū dñi sunt! q̄dem etiā sunt dñi stat⁹ vel mutationis reipub.
Restat igit̄ ut eis dē quidē ambo⁹ respublica tradat̄ nō simul quidē! s̄ ut
natura fert Vires quidē sunt i iuniorib⁹. prudentia vō in senib⁹ Sic int̄ eos
distribui. cōmodū ē! et iustū eē videt̄. habebit em̄ distributio id qd̄ est s̄m
R i

Libri Septimus.

dignitatem Atqui possessiones q̄ circa hos esse oportet Necesse ē em̄ facultates adesse ciuib⁹. hi autē sunt cines. nā turba quidē vrbana vilium ministriorum nulla pars est ciuitatis. Nec aliud genus quodcumq; quod nō sit virtutis effector. Patet hoc ex eo qđ premisim⁹. Felicitas enim necesse ē ut per virtutē fiat. felicem vero dicere ciuitatē debemus nō ad partem aliquā eius respicientes s̄ ad oēs cines Manifestum igit̄ qđ horū esse possessiones oportet. si quidē necesse ē agricolas ēē seruos vel barbaros vel ministros ¶ Capite decimonono. Agit Aristoteles de institutione sacerdotum qui sunt partes ciuitatis.

*Ortendit q̄d ciuitas
pauca sunt
civibus p̄*

B Aliquū est ex his que supra numerati sunt. gen⁹ sacerdotū quod rū institutio manifesta est. Neq; em̄ agricola neq; artifex neq; vilium exercitiorum quisq; sacerdos est deputandus Honor em̄ dñs est a ciuib⁹ impendend⁹ S; cū distincti sint cines in partes duas! hoc ē in eos qui arma tenent et in eos qui psultant et decens sit dñs cultum exhibere et requiem suscipere eos qui pro tempore in his laborant ac defessi sunt! his utiq; ēē sacrorū cura demandāda ¶ Quē igit̄ sūt sine q̄b⁹ ciuitas stare non p̄t! et quot sint ciuitatē ptes dictū sit Agricolas em̄ et artifices et om̄e ministeriū ciuitatib⁹ existere necessariū ē s̄ ptes ciuitatē sūt hi q̄ arma tenēt et hi qui psultāt et separatū ē vnūqđq; iporū! hoc quidē sp̄! hoc vō scđm partes

¶ Capite. xx. multa anteposita fuisse prius inuenta ostendit

*Doct. apparet
q̄d aliud qđ
hinc a p̄p̄
p̄p̄ p̄p̄
p̄p̄ p̄p̄*

V Videat̄ at nō nūc neq; paulo ante hoc notū fuisse his qui de repu. philosophant qđ p genera ciuitatē sit distinguenda et pugnatorū gen⁹ aliud ē! aliud agricolarū Nā i egypto vsq; ad hoc tps in hūc modū se habz Et i creta in scripto quidē Sefostri legē ferētē In Creta vō Minos Antiq; videt̄ etiā comestationū institutio qđ i Creta ferū ē Minos regnātē

Politicoꝝ Aristotelis. fo. lxxviii.

¶ Immo prius hoc in Italia q̃ i Creta p̃stitutū fuit. Tradūt em̃ periti ho-
ies illoꝝ locoꝝ fuisse Italū quēdā Enotrie regē a q̃ mutato noīe p̃ enotris
Italī sūt vocitati! oīaq̃ illā maritimā Europe q̃ ē int̃ Scyllaticū & Lame-
dicū sinū Distāt vō hec loca iter semidiei italīe nomē p̃mo recepisse. Hūc er-
go Italū tradūt agriculturā enotris docuisse! cū p̃u⁹ eēnt pastores vagi
ac Palātes illisq̃ leges posuisse & comessatoꝝ iūstituisse p̃mū Quapropt̃ eti-
a nūc q̃dā illoꝝ p̃ploꝝ comessatioib⁹ vtunt̃ & legib⁹ q̃busdā ab illo posite
Incolebāt at̃ eā Italīe p̃tē q̃ ad Tyrrēniā versā ē Epici q̃ nūc Ansonī
nomināt Alterā vō p̃tē q̃ ad Iapigā & Ionīū p̃tinet! incolebāt Jones sye-
tim appellatā! & ipī q̃ ab Enotri orti Inuentio igit̃ comessationum hinc
p̃mū exiit. Diuisio at̃ ciuitatū p̃ genera ap̃d egyptū incept̃. Sesostris em̃
multē epib⁹ ante fuit q̃ Minos in Creta regnaret Et alia fere credendū ē
eodē mō inuentā fuisse: multoties in longo tpe! Imo vō infinitis. Nā & que
necessaria sunt ad vsum vite indigentia ip̃am docuisse rationabilē ē et illis
repet̃ addicamēta postmodū facta fuisse ad expolitiorē vtendi formā. Qd̃
eodē mō in p̃stitutiōe rerū p̃u⁹ accidisse credendū ē. Eſse vō cūeta vetusta
signū ē qd̃ egyptij (quoz antiquitas maxia putat̃) leges habuerūt & ciuile
institutiōē. Quapropt̃ vtendū ē his que sufficiēt̃ tradita sunt et que de-
ficiūt repire conandū ē. D; igit̃ agri et possēssiones eoꝝ eē debēt! qui arma
tenēt quiq̃ p̃tes sunt ciuitatū dictū est et q̃ de causa cultores illaz alios esse
oportet! et quanta et qualis esse debet regio.

¶ Ca. xxi. De diuisio-
ne regiōis determinat

D De distributione vero ipsius regionis! et qui! et quales eē debēt
cultores! dicendū ē. Quicquidē neq̃ cōes q̃dē oīm cēsem⁹ eē debere
possessiones vt quidā tradidere s̃ vso amīcabili cōes fieri! neq̃ deesse ullē
¶ h

Liber Septimus.

ciniū alimēta. De comessationib⁹ q̄ videt oībus utile esse! ut assint bene
insistentis ciuitatib⁹. Quā vero ob causam nobis quoq; idem videat! po-
stea dicem⁹. ¶ Oportet autē cines vniuersos ad eaz cōmunionem admitti
Ne nō facile est! ut qui pauperes sunt! cōtribuere statutā pensionē ex pro-
prijs possint: et certe domum gubernare. ¶ Præterea in sacrificijs cultuq;
deoz sumptus cōmunes esse debent toti⁹ ciuitatis. Est igit⁹ necessarium in
duas ptes regionē diuidere: et aliā publicā eē aliā priuatoz. Vtraq; illarū
ptiū rur⁹ diuidēda ē. Illi⁹ nāq; ptiū quā publicā eē debere dixim⁹: vna p-
deoz cultui deputāda ē. altera vō ad comessationū impēfaz. Rur⁹ vō pri-
uati agri ps vna ad pprias necessitates ē deputāda: altera vō ad ciuitatē
¶ Capite vigesimo secundo Aristoteles assignat causam ante-
positæ diuisionis! et determinat de cultoribus terre.

¶ Duab⁹ fortib⁹ vtrinq; distribuit ambor locor oīs participes
sint Equū em̄ et iustū ita se habz et ad finitima bella pcorāctas
Vbi em̄ hic mod⁹ nō seruet! alij faciliter p̄siliūt ad finitimor inimicitias!
alij nimīū illas refugiūt et cōtra dignitatē. Quāobrem apd̄ q̄sdā lex ē ut q
agros hnt̄ vicinos hi nō admittāt ad p̄siliū belli aduers⁹: illos suscipiēdi q̄t
ob priuatā sui causaz recte p̄siliū dare nō valētes. Agroz igit⁹ p̄ hūc modū
facienda ē p̄ticio ob causas añdictas Cultores at̄ ipi qdē si s̄m votū optā
dū ē serui eē debēt. neq; oīes vni⁹ generē! neq; aīo elati ita et ad faciendū
op⁹ utiles foret et nihil noui ab eis metueret. Scdo autē loco barbari min-
stri natā siles his q̄s supra dixim⁹. Horū at̄ in priuati qdē ager et ipi p̄natoz
dñoz sint In publicis vero publici. Quēadmodū at̄ seruis utendū sit et
quare meli⁹ ē oīb⁹ seruis premiū libertatis esse p̄positū! postea dicemus:
¶ Capite .xxij. Ostendit quomodo vībs sita esse debeat.

Politicozum Aristotelis. fo. xxiij.

Abbas autem q̄ terre marisq̄ particeps esse debet et quo ad totam
regiones similiter esse debet cōmunis quantū fieri p̄t dictū ē pri⁹
Ipsius autē ad seipm optandū est positionē sortiri ad quattuor respicientes
Primū ad sanitatē! qđ ē necessariū Ad orientem enī solem cōuerso vires et
ad eos vētos qui inde perflant! salubriores sunt ¶ Scđo loco que sunt p̄m
Boream sive hē nāq̄ sunt ad hyberna potiores In reliq̄s vō vt ad ciuiles
res et ad bellicas oportune se habeat Ad bellicas quidē vt facilis sit ciuib⁹
in aliena egressio Hostib⁹ vero difficilis aditio ac difficilis circumdatio
Aquatū at̄ et stagnorū abundantia habeat maxime naturalem ¶ si natu
ralis deficit! ex aqua pluuiali cisterne et lac⁹ qui magnā vim aquarū suscipi
unt cōparent̄ ita vt inde deesse aqua: si qñ obsiderent: nunq̄ possit ¶ Sz
eū oporteat de sanitate habitaciū curā hē. hoc at̄ sit p̄mū in situ et qua
litate loci. Scđm in aquarū salubrit̄ vsu! in ea q̄ re est diligentia merito
adhibenda. quib⁹ enī plurimū et frequēissime vtimur ad corpus! ea plu
rimū important ad sanitatem. Aquarum autē ac ventorum potentia
talem habet naturā Quapropter in ciuitatib⁹ que recte sapiunt! distin
guēd⁹ est aquarū vsus Si nō oēs sunt partes nec abundācia sit earū aquarū
vt alie seorsum aque ad cibū et potū! alie ad aliā indigentia deputentur:

¶ Ca. xxiij. Ostendit quomodo sit vīs edificanda ac munien da

¶ Dea at̄ munita nō pariter cunctis ciuitatib⁹ utilia sunt vt puta
arx ad dñatum vni⁹ vel paucorū In pplari at̄ viuendi mō equa
litas loci In optimatū vero gubernatione neutriū istorū! s̄ magis loci plu
res ardui Priuatarū at̄ domorū forma gratioꝝ est et cōmodioꝝ ad ceteras res
existimat scđm nouiorem istum Hipodamium moꝝ s̄ ad securitatem tute:
Z. iij

Libri Septimus.

Itaque civitatis utilior erat antiquorum edificatio. Hinc enim illorum edificia in-
tricabiles aditus: ex quibus nisi praesentem evadere viri possent et inscrutabiles
latebras! si qui aggredierentur: ex quo utriusque horum precipare debet. Potest enim
hoc fieri si quis ita disponat ut solent agricola illos quos vocant quidam vinearum
tramices. Et cetera visum non facere penetrabile per portas quasdam et loca. Sic
enim et ad securitatem et ad ornatum se bene habebit. Menia vero quae dicuntur non oportet
re adesse civitatibus illis quae virtute possideant nimium pulchre loquuntur. Et hoc
videtur per experientiam reprobatum in his civitatibus quae id sibi ad gloriam iacta-
bant. Est enim ad pares ac non multo excedentes multitudinem non satis decorum
mentia servari velle! cum aliquando contingat et fieri possit ut multo maior ho-
minum multitudo ac maior virtute superveniat! si saluos esse oportet! neque peri-
re neque contumeliis affici! firmissimam munitionem murorum putandum est oportu-
nissimam esse in bello! praesertim hoc tempore quo tormenta et machine ad obsidi-
ones visum cum omni subtilitate sunt adinventae. Simile est enim civitatem non cir-
cumbendam esse mentibus censere et regionem facile ad invadendum querere! et
despicere montuosa loca! et privatis domibus non circumbare parietes! qui viles
futuri sint habitatores. Atqui ne id quod latere oportet quod quibus circumdantur
tunc licet eis in utraque parte uti visum et tanquam hinc murum et tanquam non
hinc. Sed eis quae menia non habent non licet. Si ergo per hunc modum se habent non so-
lum menia circumbanda sunt visum verum etiam curandus ut et ad ornatum civitatis
se habeant deceter et ad bellicas opportunitates: tum ad alias tamen ad illas quae
nunc sunt reperte. Ut enim aggressoribus cura est quibus modis vincant ita quidam
tam reperta sunt! quidam investigare atque philosophari oportet eos qui defen-
dunt. Principio enim non aggrediuntur eos qui bene se preparaverunt expugnare.

Policorum Aristotelis. fo. r.

¶ Ca. xrv. De edibus sacris et locis comessationū et rerū venaliū.

¶ Vm vo multitudine civiū in comessationes distributa eē debeat
menta vo sint p̄sidij quibz dā et turribz p̄oportuna loca inter
posset munienda! clarū ē q̄ res exigit aliq̄s comessationū i illis p̄sidij
collocari Et hec quidē p̄ hūc modū vtiq̄ vident p̄stitūda Edes vo deoz
ac principalissime m̄gratū comessationes ydoneū locū h̄re debēt z eundē
sacra q̄teūq̄ lex nō sepat! aut respōsus oraculū. eēt at talis locus q̄sq̄ supe
minentia h̄rēt z ad edendā v̄tutē sufficiēt et ad vicinas p̄tes civitatis ex
cellentes! decet at sub hūc locū p̄structionē fori eē talē qualis ē i Thessalia
ei! qd̄ liberū vocāt! id ē q̄ debēt eē parū ab omī mercatu! et neq̄ opifices
neq̄ agricolas neq̄ alios v̄llos tales illi appropiquare nisi a m̄gratibz vo
carent! Eset vo hic loc⁹ gratioz si gymnasia seniorū sint i eo p̄stituta! decet
em̄ sim etates distribui hūc ornatū z in iunioribz m̄gratibz q̄ dā v̄sari Se
niores at m̄gratibz assistere p̄ntia em̄ m̄gratū aū oculos posita! gignit ve
rā reuerentiā liberalēq̄ pudorē ¶ Venaliū at rerū aliud forū eē debet z alio
loco sitū! q̄ z a terra z a mari facilis siti importacio oīm. Cū vo multitudine
civiū divisa sit i sacerdotes z m̄grat⁹! decēs ē sacerdotibz circa edes sacras
eē comessatōes institutas M̄gratū at quicūq̄ de p̄tractibz ius dicūt z q̄
de accusatōibz cognoscunt z q̄ circa vocatōes in ius z aliā hm̄di admini
strationē intēdūt et insup q̄ edilitatis z v̄banaz rerū curā gerūt iuxta forū
in loco celebri p̄muniq̄ sūt comessatōes statuēde Talis ē loc⁹ illi⁹ forū in q̄
necessaria venundant. Nā alterū illud forū supiori loco situm debere esse
dicim⁹ ociosū. hoc at ad negocia rerū necessariarū deputari. Hūc eundē or
dinē in regione imitandū esse dicim⁹ Sūt em̄ m̄gratus quidam apud rusti

Libri Septimus.

cos! quos alij custodes! alij rectores appellat! quibus? et loca ad custodiā regionis et comestationes sunt hisdē in locis cōstituende Tempia q̄ p agros distributa esse debent partim dijs partim heroib⁹. S; immorari circa ista supflū ē! cū sint illa nō difficilia cognita! s; magis factu. dicere enī vōtī ē! euenire at fortūe Quapropter circa talia insistere ad presens omittamus.

¶ Capite. xxvi. Incipit determinare ex quibus hominib⁹ debet pstitui optima respublica ponendo aliquas suppositiones.

¶ Re at publica ip̄a ex quibus et qualibus p̄stare debet civitas que Beata sit futura et recte gubernari dicendū ē Duo sunt in quibus omnis p̄mendatio bene agendi cōstit. Unū vt ppositū ac finis agendi recte subiaceat Aliud vt eas que ad illū finē ferant actiones inueniam⁹. Sieri enī p̄t vt et cōcordēt hec inter se et discordēt. nā q̄nq; id ad qd intendit! recte iacet S; in actionib⁹ p quas illo potiri credim⁹ aberrat. Quāq; at omnia ad finem dirigunt s; finis ip̄e ē prave posit⁹. Quāq; etiā in vtroq; ē error! veluti circa medicinā. neq; enī quale aliquid esse oportz sanū corpus! recte iudicant interdū! neq; ad subiectū sibi finē opa dirigunt. Oportz at i artib⁹ et sciētijis hec vtrāq; obtineri finē et eas que sunt ad finē actiones. Qu; igit bñ vivere ac felices eē oēs cupiūt! manifestū ē. s; alijs ptās ē adipiscēdi. alijs nō! ppter fortunā aliquā vel naturā. Op⁹ ē enī adiūmēt quibusdā ad bñ viuēdū. minorib⁹ qdē illis q meli⁹ dispositi sunt. maiorib⁹ at qui pei⁹ alij bo statim nō recte querūt felicitatē! cū possint. Cū at ppositū nr̄m sit optima rēp. videre ea vō ē p quā civitas optie gubernet. Optie at gubernat si felicitatē maxie recipiat Manifestū est q qd sit felicitas latere nō debet.

¶ Capite vigesimo septimo Ostendit Aristoteles que res sit felicitas et quomodo ipsa in optima republica requiritur.

¶ Trim⁹ at in Ethic⁹ si mō illoz libioz utilitas vlla ē! opationē

Politicoꝝ Aristotelis. fo. ci.

esse! ut vsum virtutē pfectū et hunc non ex suppositione s̄ simpliciter Dico
ne ex suppositione! que necessaria sunt Simpliciter at̄ q̄ in s̄ipso p̄mendatōez
habz veluti circa res iustas indicare! punire! supplicio afficere! a virtute q̄
dē est! s̄ ex necessitate p̄mendationēq̄ habz ex p̄pulsionē Eligibili⁹ nāq̄ so
ret nullo tali indigere nec hoīem nec ciuitatē Atēn ad honores et opes sim
pliciter sunt optime actiōes. nā alterū q̄dē illud mali alic⁹ electio ē hoc at̄
p̄tra! effectiōes em̄ honoz sunt et generatōes Studios⁹ em̄ vir et paupertate
et morbo et alijs fortune aduersitatib⁹ laudabiliter vti Verū felicitas i cō
trarijs existit. nā et hoc determinatū fuit in Ethicoꝝ libris q̄ talis ē studi
osus cui p̄ virtutē sunt simpliciter bona Patz at̄ q̄ et vsum istos necessariū ē
studiosos et bonos eē simpliciter Quapropter existimāt hoīes externa bona cau
sam eē felicitatē cen s̄ q̄s bñ pulsandi causam putet eē lyram magis q̄ artē
Necessariū ē at̄ ex his que dicta sunt alia subesse alia parare legē positorum
Ex q̄ s̄m votū optam⁹ ciuitatē p̄stitionē i his quoꝝ dñā ē fortuna Dñant
em̄ illam posuim⁹. s̄ studiosam eē ciuitatē nō ē fortune op⁹ s̄ sciētie ac ele
ctionis Atqui studiosam eē ciuitatē ē ciues illos q̄ in republica v̄sant eē stu
diosos Nobis at̄ oēs ciues p̄cipes sunt reipub. hoc igit̄ cōsiderandū est
quomodo vir fiat studiosus Nam si recipiatur omnes esse studiosos! non
aut̄ singulos ciuium! sic foret optabili⁹ Sequit̄ em̄ ad singulos et oēs esse

¶ Capite vigesimo octauo Declarat qui fiunt boni ppter tria.

¶ Qui boni quidē et studiosi sūt ppter tria Sūt at̄ hec tria natura
mos et ratio Etēn nasci oportet p̄mū ceu hoīem et nō aliud aīal
Et sic q̄lē aliquē s̄m corp⁹ et aīaz Quedā etiā nasci nlla utilitas ē Mores
em̄ mutari faciūt Nā aliqua p̄ naturā ad vtrāq̄ apta p̄ mores ad pei⁹ vel

Libri Septimus.

ad melius pertinet! cetera igitur animalia maxime vivunt secundum naturam! partim
vero aliquid ut sunt mores. homo autem et secundum rationem Solus enim rationem habet
Itaque oportet simul concordare hec. multa enim propter mores etiam propter naturam
agunt homines propter rationem! si persuadeat melius esse aliter agere Natura igitur
tunc quales esse eos oportet! qui legum positori sunt pariter determinatum est prius
Reliquum operum est iam discipline Quaedam assuescendo discunt quedam audiendo:

¶ Capite vigesimo nono. utrum principes et subditi fiant boni
per eandem disciplinam inquit.

*Capitulum primum
de re publica
et de moribus
et de disciplina
et de legibus
et de iusticia*

¶ Cum vero omnis societas civilis consistat ex imperantibus et parantibus
hoc iam considerandum est utrum alios esse oportet! qui imperant et alios
qui parent! an eosdem Patet enim quod et disciplina secundum hanc divisionem sequi de-
bet Si ergo enim differrent alteri ab alijs! quatenus dii et heroes ob omnibus dif-
ferre putant ut primum statum corpe ac postea animo longe antecellerent! ac ma-
nifeste indubitate appareret eorum supereminetia clarum est quod si eosdem istos me-
liores foret imperare! alios parere Sed cum facile non sit hoc repere nec sit ut apud
Indos Scyllar esse ait! reges tamen a populis differre! manifestum est quod propter mul-
tas causas necessarium est ut omnes similiter participes sint vicissim imperandi
et parendi Equum enim idem similibus! et difficile est stare rempublicam que con-
stitutam sit propter iusticiam Cum illis enim qui ab imperando excluderent! concu-
rerent omnes qui sunt in regione statum mutare cupientes! et tantam esse mul-
titudinem in reipublice gubernatione ut sit potius istis unus aliquid impos-
sibilis est At enim quod oporteat eos qui in ingratum sunt differre a subditis! indubi-
tabile est. quod ergo hec futura sunt! et quod participat! considerare debet le-
gislator! ut prius diximus Natura enim ostendit hec quemadmodum distinguenda
sunt Secit enim eosdem genere! alios iuniores! alios seniores quorum alteri debent

Politicozum Aristotelis. fo. cii.

parere gubernantibus? alteri gubernare. Indignatur aut nemo propter etatem
maiori concedere! nec putat illum! cui cedit potior se esse! presertim cum et
ipse quando ad id etatis puerit! eundem honorem sit recepturus. Est ergo
ut eosdem esse dicere eos qui parent et imperant. Est etiam ut diuersos
Itaque et disciplinam ut eandem dicere necesse est et ut diuersam Qui enim im-
perare velit recte oportere aiunt ipsum prius sub imperio fuisse Imperium ve-
ro ut primis libris dictum fuit! aut gratia imperantis est aut gratia subiectorum
Horum alterum seruorum esse diximus! alterum liberorum. Mandatorum vero quedam
inter se differunt non in agendo! sed in cuius gratia Quapropter multa que videntur
esse ministeriorum opera et adolescentium! liberis omnibus pulchrum est ministrare At pul-
chrum enim et non pulchrum non tamen dicitur actioes propter seipsas actum in fine et gratia cuius
¶ Capite tricesimo. Aristoteles determinat ad quos fines! et
ad que alia debeat tendere legispositor.

¶ Unum vero ciuis et presidentem eandem virtutem esse diximus que est optime
viri et eundem patri parere debere! postea impare! hoc utique erit le-
gispositori intuendum! et laborandum ut viri boni efficiantur Et per que exercitia
et que finis vite optime diuise aut sunt due partes anime! quarum altera per se rationem habet
altera non habet quidem per se! veritatem rationi obtemperare potest quarum diximus esse
virtutes illas! per quas vir bonus dicitur quodammodo Sed in utraque istarum magis est
finis! qui ita diuidunt! ut nos fecimus / his ambiguum non est quod sit dicendum
quomodo enim deterius gratia melioris est! patet hoc in his que sunt secundum artem! et
in his que sunt secundum naturam Melius autem id quod rationem habet Diuiditur autem
dupliciter ut nos prouenimus diuidere. Est enim ratio alia actiua alia preme-
platiua Si igitur necesse est et hanc partem diuidere et actioes clarum est quod corres-
pondenter se habere dicemus et oportet eas actioes que sunt meliores secundum naturam

Libri Septimus.

magis expetendas eē ab illis / qui cōsequi pnt aut oīa / aut illa duo Semp
em̄ cuiq; id eē maxie expetendū / cui? potiri ē summi Diuisa ē autē vita tota
in negociū et ociū / Bellūq; et pacē Et agibiliū quedā sunt necessaria et uti
lia / quedā honesta In quib? necesse est eandē esse actionē et ptiūs anie et
ipaz actiōib? Bellū quidē grā pacis . negociū at grā ociū Necessaria et uti
lia grā honestoz Ad cūcta igit hec aspicere debz q legē ponit et ad ptes aie et
ad illaz actiōes / magis vō ad ea que miliora sunt et finis Eodē mō et circa
vitas et rerum diuisiones Possē em̄ oportz et in negotio versari et in bello
Preferenda tñ ē pax et ociū Necessaria et utilia agere posse Preferenda ta
men sunt honesta. Itaq; ad hec tanq; ad signum et pueri adhuc epistētes
et alie etates que indigent / per disciplinam sunt dirigendi.

¶ Capite tricesimo primo Reprobāt opiniones quorundā legis
positorum qui ad alium finem leges ordinabant q; deberent .

Am qui nūc Grecoz recte gubernari vident et legū latores q eas
respublicas instituerē / neq; ad optimū finē vident asperisse neq;
ad omēs vtutes disciplinā et leges dixerisse s; onerosē declinauerūt ad illas
vtutes que vident viles / ac plus hrē faciūt . Similiter q; posteroz quidā
scriptores opinionē suā ostēderūt Laudātes em̄ Lacedemonioz rempus
licam admirant et cōmendāt legislatoris ei? ppositū q oīa ad potentiā et
ad bellū direxerit Que et p rōez refelli pnt et p facta ipa nūc reprobata sunt
Vt em̄ plarimi hoīm dñari late cupiūt qm̄ exinde mltā pueniūt fortūe cō
moda Sic Tibion admirari laudareq; videt Lacedemonioz legumlatorē
et quicūq; alter de republica scripsit illoz q ppter exercitationem eoz ad
picula mltōz dñationē sibi pparūt Acqui patz q cū nō habeāt nūc dñati
onē Lacedemonij nec felices ampli? eēt nec legūlatoz eoz bon? Insup

Politicozum Aristotelis. fo. Cij.

sed ridiculum si permanentes in legibus eius! nullos impediente illis legibus uti admiserant bene vivere. Non recte vero suscipiunt neque de dominatione! ad quam intendisse legislatorem ostendit. Nam imperium liberorum melius est ac magis ex virtute quam dominari ut servis. Preterea non pro hoc civitas est felix existimanda neque legislator laudandus quod vincere docuerit et finitimis dominari. Hoc enim magnus pertinet novermentum. Nam et adversus cives hoc agit qui poterit et civitati sue dominari querit. De quo accusant Lacedemonii Pansaniam! licet in tanta dignitate persistens. Nec sane aliqua homini ratio aut lex civilis nec utilis nec vera. Eadem enim optima privatim et publice legislatori inducere oportet in animos hominum. Nec exercitatio rerum bellicarum ob id est meditanda ut in servitutem abigant immerentes! sed primum ne ipsi servire alijs compellantur. Deinde ut imperium querant gratia utilitatis subiectorum: non autem omnium dominationem. Tertio ut eis dñentur qui servire sunt digni. Quod autem oporteat legislatorem studere ut promissio sua! et circa res bellicas et circa aliam institutionem ad ocium et ad pacem referatur! illud attestatur! quod plerumque talium civitatum bellum gerentes perservant. Sed cum dominationem adepti sunt destruantur. Splendorem enim veluti ferrum per pacem amittit. Causa huius est legumpositor! qui non ita instituit! ut in ocio stare possint.

Ca. xxxij. Ponit ea ad quae debet attendere disciplina boni legislatoris.

Unus ergo idem finis videatur publice et privatim hominibus et eandem diffinitionem necesse esse sit viti optimo et optime reipublicae! manifestum est oportere virtutes eas! quae ad ocium spectant! illi existere. Scimus est enim (ut sepe iam diximus) belli! pars negotiorum ocium. Sunt autem utiles ad ocium et quietem virtutes. quarum opus est in ocio est et quarum in negotio

Libri Septimus.

Oportet autem multa necessarium nobis existere! ut liceat in otio esse.
Quapropter temperatam civitatem esse oportet ac fortem et patientem.
Nam ut est in proverbio Nullam otium est servus. Qui vero non possunt
fortiter pericula subire! servi sunt invadentium. Fortitudine igitur et con-
stantia opus est ad negotium. philosophia vero ad otium. temperantia et in-
iusticia in utroque tempore! sed magis in pace et otio. Nam bellum quidem
ipsum cogit homines esse iustos et temperatos. Fortune autem prospere frui-
tio et otium cum pace petulantes magis facit. Multa igitur iusticia mul-
taque temperantia indigent hi qui in optimo statu constituti videntur! et in
frustione omnium rerum que beatos facere putant. veluti si qui sunt (ut
poete tradunt) in beatorum insulis! maxime hi philosophia et temperantia
et iusticia indigerent! quanto magis otiosi sunt in abundantia talium bonorum.
Qua igitur de causa beata et studiosa futura civitas his indigeat virtutibus
manifestum est. Turpe enim est non posse frui bonis. Sed in negotiis qui-
dem et bello viros probos videri. In otio autem et pace serviles. Quamobrem
oportet! non quemadmodum Lacedemoniorum civitas virtutem exercere. Illi enim
non eo ab alijs differunt quod non putent eadem maxima bona que ceteri! sed eo quod pre-
sentire illa existimant magis per aliquam virtutem. Quam vero maiora sunt hec bona quam
ea que belli! et fructio eorum quam virtutis et quod illius gratia! manifestum est ex his.
Capitulum. xxiij. Declarat ordinem procedendi faciendo cives bonos.

9. Quomodo autem et per que id erit/ utique considerandum dicimus/ itaque su-
pra dividentes quod natura et more et ratione indigemus. ex his autem qua-
les aliquos natura esse oportet determinavimus. Restat videre utrum ratione
prius an moribus sit eruditio facienda. Hec enim simul perordare debent opti-

Politicorum Aristotelis .fo. Liii.

ma cōcordatione Contingit em̄ rationem aberrare ab optima suppositio-
ne et similes p̄mores duci . Clarum est hoc p̄ncipium quidē quemadmo-
dum in alijs q̄ generatio est a p̄ncipio ⁊ finis a p̄ncipio aliquo / alteri⁹
finis Ratio at̄ nobis et mens nature finis . quare ad hec generationem et
motum institutionem parare oportet Deinde ut anima et corp⁹ duo sunt
ita quoq̄ duas esse videmus anime partes ! vnā irrationalem ! alterā que
habet rationem habet quoq̄ earum duos ! quartū altera est appetitio ! al-
tera mens . Ut at̄ corp⁹ in generatione antecedit animā ! sic pars irratio-
nalis antecedit eā partē que rationē habz Patet id in pueris quib⁹ statim
ira et voluntas et p̄p̄scentia existit . At ratio et mens p̄cedente etate in-
illis fieri nate sunt Quapropter corporis curā necesse est p̄ius suscipere q̄
animi Deinde appetitus Curam tamē appetitus gratia mentis Curam
vero corporis animi grā Si ergo ab initio p̄uidendū ē a legispositore ut op-
tima sint corpora eoz qui educant ! p̄mo quidem circa coniugia p̄uidere
debet qua etate et cuiusmodi existētes sunt in matrimonium copulandi .

Capit. xxviii. Qua etate coniugia facienda sint ostendit .

*De qua do-
cto fuit
p̄cedenti
p̄cedenti
p̄cedenti
p̄cedenti*
De autem instituit legispositor ! inspiciens ad ip̄os ! et ad vite
tempus ut etatibus in idem concurrant ! nec discrepet gignēde
potentia . viro em̄ generare adhuc potente ! si mulier ip̄a concipere nō pos-
sit / vel muliere quidem ad concipiendū apta ! si vir ip̄e nō possit ! lites ac
discordie inter ip̄os oriunt̄ **Ad** filioz q̄ susceptionē est inspiciendū ! ne
nimis distent ab etate paterna Quā nec ip̄i senioribus grām referre vllaz
p̄nt ! nec p̄ntes filijs alimēta p̄stare Nec etiā nimis p̄m̄ ad etatez pater-
nā accedere debēt filiū habz em̄ hoc turbationē nō parnā . cū nec tanta sic
S ij

Liber Septimus.

tenerentia huiusmodi filijs erga genitores! utpote quasi equalibus set circa gubernationem domus querele ex ista quasi paritate soleant pervenire. Insuper quod dicere insipientes huc digressi sumus! ut corpora natoꝝ sint scdm legispositoris voluntatem. Sere quidem hec omnia pueniunt per unam diligentiam. Nam cum sit finis gignendi! ut plurimum; viris quide septuagesimus annus! mulieribꝫ autem quinquagesimus! ita coniugandi qꝫ initio sunt ut etatibus ad hunc finem concurrant. ¶ Est aut adolescentium coniunctio improba ad filios. In cunctis enim animalibus iuniles partus imperfecti sunt, et femine crebrius qꝫ mares, et parva corporis forma gignuntur. Quocirca necesse est hoc idem in omnibus puenire. Huius autem coniectura fuerit qꝫ in quibuscunqꝫ civitatibus consuetudo est adolescentes mares puellasqꝫ coniugari! in eisdem inutilia et pusilla hominum corpora existunt. In partu quoqꝫ laborant magis puellae ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Tirrenis datꝫ! quida existimant ob istas causas quasi multis pereuntibꝫ ppter immaturitatem nuptiarꝫ non ppter fructu collationem. Ad pertinentiam qꝫ utile e nuptias fieri seniores. Inpati oꝝ e videt cu puellae veneri assuescunt. Nec masculoꝝ corpora crescere impediunt si adhuc augere semine consuetudinem ineant. Nam huiusmodi terminꝫ hic e videt quoniam multis excedit ampliꝫ. Quapropter puellas quide circa etatem decem et octo annoꝝ nuptui tradere pgruit. Masculos enim circa etatem annoꝝ sex et triginta. In hoc enim tpe et vigentibꝫ corporibꝫ ptingent ac pcedere tpe sit apte desinere pcreare posse et filioꝝ susceptio ptim erit ab initio eis etate vigentibꝫ. si recte pcedat statim generatio ptim iam vergentibꝫ ad annum septuagesimum. Quibꝫ ¶ Ca. 35. De dispositioe tꝫis. Igit etatibꝫ ptingia sint facienda dictꝫ sit. Personarꝫ generationi vacantiꝫ.

Politicoꝝ Aristotelis. fo. Cu.

Temp⁹ em anni veniē obsecuāt molci / recte p hie mem apri⁹ ad
nuptias eē S; p siderāda sunt in pcreatōe liberoꝝ que a medic⁹
z que a phisicis tradunt Medici em tpa corp^m sufficiēter ostendūt. Phisic⁹
ci at de spiritib⁹ Borealīa mag⁹ q^m Australīa laudātes Que at corpa mari
me vtilia sunt / magis dicendū esset / vbi de disciplina liberoꝝ tractat. sum
matim vero sat fuerit nunc dixisse Necq^m em athletaz habitudo vtilis fore
ad ciuilem habitū neq^m ob sanitatē z pro creationē liberoꝝ. nec rurs⁹ humi
lis z imbecilla nimis s^{ed} media istaz Laborio sam em habitudinē hē oportz
exercitatā vero lāborib⁹ nō violentis Nec ad vnū laborē solū vt athletarū
habitudo s^{ed} ad liberalia opa Nec at siliter viciis mlierib⁹ s^{ed} existere debet .
Pregnātes q^m mulieres curā hē corp^m opoz; nō pigrescentes neq^m subcili
veteres alimonia hōt at facile est legūposito puidere / si inbeat singulis
diebus iter quoddam facere debere ad deorum sacra mulieresq^m sortite sint
picipendi honorē. Mens em ptra q^m corp⁹ in tranquillitate est traducenda
Que em sūt ab ea que p^{er}inet cape vidēt quēmodū illa q^m nascūt a terra .
Ca. xxxvi. Ponit remedia cōtra excessiuā multitudinē pcreandoz pue
roz Et similiter ostendit q^mto tempe liberis generādis opam dare pueniat

T^{er}ca expositionē at vel educationē filioꝝ lex sic nihil orbatū fo
re natura educandū In alijs vō si mores institutaq^m ciuitate p
hibeāt natos exponere / ac multitudo tanta prolis alicui p^{er}igerit vt duplū
cat⁹ sit filioꝝ numer⁹ Nā is definit⁹ eē debet / ad multitudinē nimis euis
tandā ante venire opoz; ne fetus p^{er}cipiantur Nā postq^m concepti sunt et
sensum aut vitam conceperint / nephas est eos attingere Cum vero deter
minatū sit quā etate vir et vxor sint ab initio coniugandi q^mto tempore li
beris operam dare conueniat determinemus . Senioꝝū em fetus quemad⁹
S iij

Libet Septimus.

modum lunorum imperfecti sunt et corporibus et intellectibus. Senescen-
cium quod fetus irrobustus. Quapropter illud maxime tempus probandum est in quo
maxime intelligentia viget in nobis. Id autem esse in plurimis circiter annis
quingagesimum ut poetae quidam dixerunt / septenario numero etate dime-
scentes. Itaque qui quattuor aut quinque annis hanc etatem excesserit / relin-
quere debent in aperto procreandi stadium / ac de cetero vel sanitatis vel hu-
iusmodi alterius causa / prohiberi facere videri. Coitum vero omnis alterius quam con-
iugis penitus sit interdictum / quoniam quid sit et appellei puerum. Quod si quis dephren-
dat prostrare per tempus procreationis / dignam pro delicto penam reponet
¶ Ca. xxxvij. xxxviij. xxxix. declarat quomodo pueri debeant
gubernari et quantum ad corpus et quantum ad animam.

*Pueri autem
de quibus
liberum
est*

¶ Vnde septis aut filijs multum referte putandum est ad corporis robur qua-
li victu nutrantur. Apparet vero ex ceteris animalibus et ex gentibus quibus
cura est assidua bellice habitudo / nutrimentum lactis matris proprium est corporibus.
Absque vino autem magis propter egritudinem. Et preterea motus quousque in ea etate
fieri debet / profuturum. Ne membra vero ob teneritudinem distorta fiant utuntur ad
huc gentes aliquae organis quibusdam et machinis que corpora a talibus illis
preservant. ¶ Confert etiam statim a puericia frigori assuescere. Hoc enim et ad
sanitatem et ad res bellicas utile est. Quapropter apud multos barbarorum pro-
bitudo est / vel gelido amne natos immergere vel pannis veste amictu ut facilius
Galli. Ad cuncta enim quae possibile est statim ab initio melius est assuescere.
Est autem apta procreatorum natura ob eorum calorem ad frigus exerceri. Circa primam
igitur etatem / haec et huiusmodi diligentia est adhibenda. ¶ Sequenti vero etate
usque ad annos quinque quae nondum ad disciplinam aliquam sunt admonendi / me-
liores proferre cogendi / ne crescere impedianter / motus solummodo quosdam

Policicorum Aristotelis. fo. Lvi.

suscipere debent (quo pigritiam corporis evitent. qui motu preparandi sunt illis et per alios actus et per ludum. Ludi vero ipsi nec illiberales neque laboriosi esse debent. neque remissi. Quas autem narrationes et fabulas illa etate pueri ambire debeant cura sit his qui pueris publice prestant. Cuncta enim talia ad pueri faciem postea futuras accommodanda sunt. Itaque ludi et plurimum tales esse debent ut sint imitationes eorum que postea serio essent faciendae. Cohibitiones vero puerorum et interruptiones plorat qui legibus prohibet non recte faciunt. Sunt enim utiles ad augmentum cum sint quodammodo exercitationes corporis. Spiritus enim compressio facit roborem laborantis. quod pertingit etiam pueri cohibitis. **Ca. xxxviij.** Ostendit quod pueri cohibendi sunt a pueri facie servorum.

Providendum est ab his quibus puerorum cura publice commissa est circa hominum educationem et aliam et ut minimis cum servis pueris. Hec enim etas ac etiam usque ad annos septem necessarium est ut domi alatur. Rationabile est ergo precipere in hac etate ut ab auditu et visu familiarium rerum absint. **¶** Omnino igitur obscenitas verborum per legem exterminanda est de civitate. Et turpiter enim loqui licentia. sequitur et turpiter facere. Potissimum igitur statim a pueris nec dicant nec audiant quicquam turpe. Si quis vero audire aut facere quicquam prohibitorum deprehensus fuerit. is si liber sit sed nondum in contentum comessatorum dignatus assumi. honore prohibeat et verberibus castigetur. Sed si sit maior etat. servili infamia afficiatur. Cum vero dicere quicquam turpe interdixerim. clarum est quod et aspicere aut picturas aut actus de foris prohibemus. Sit igitur cura magis. nullam neque pleuram neque statuas et talium rerum imitationem nisi apud deos quosdam quibus etiam lasciviam mos est. fuit. apud hos permittet lex homines per se et filios et proximos sacra facere.

Libri Septimus.

Iuniores autem neq[ue] iambo[rum] neq[ue] tragediaru[m] spectatores esse sinat[ur] nisi cu[m] ad eam p[er]uenerint etatem? ut in comessationib[us] una cu[m] alijs sedere et potius esse participes possint Et ab hui[us]m[od]i labe infantes disciplina omnes prestabit. Nos quidem n[un]c cursim ista attingim[us] Postea vero scientes oportebit determinare magis sine op[or]t[et] sine n[on] op[or]tet / primo querentes et quomodo S[ed] in presenti mentionem de his facere necessarium fuit.

¶ Ca. xxxix. Aristoteles reprobat opinionē aliquor[um] dicentiu[m] et tenentiu[m] pueros posse ēē inspectatores Comediaru[m] et Tragediaru[m].

¶ Disceat enī n[on] male circa hoc censebat Theodotus tragediaru[m] actor Nulli enī vnq[ue] concedere voluit ut ante se ageret / neq[ue] ex vilibus etiā histrionibus quasi magis faueant auditores illis quos primo audierit Contingit hoc idem conuersationibus hominum et reru[m] Omnia enī prima nos magis delectant Quapropter op[or]tet a pueris omnia turpia p[er]cul remouere et maxime quecu[m]q[ue] habent in se vel obscenitatem vel improbitatem Transactis vero annis quinq[ue] et duob[us] vsq[ue] ad septem op[or]tet iam disciplinas expectare quas addiscere eos op[or]tet. Due sunt etates in quas necessarium est disciplinas diuidere Una est post septimum annu[m] vsq[ue] ad puertatē Altera a puertate vsq[ue] ad annu[m] vicesimu[m] primu[m]. Nam qui ebdomadibus diuidunt etates plurimu[m] dicūt bene Itaq[ue] sequēda est nature distinctio Omnis enī ars et disciplina implere vult id quod deest nature Primu[m] igitur videndum est si facienda sit institutio quedam circa pueros Deinde si vtile sit publice curā eor[um] suscipere vel magis priuata[m] cum quō n[un]c sit in plurimis ciuitatib[us]. Tertio qualem hāc eē curā op[or]t[et].

¶ Finis Politicoru[m] Septimi

Liber Octau^o Poli. Aristo. fo. Lu^o

¶ Liber Octauus tractat de disciplina iuuentutis post septennium! hoc est quomodo instruendi sunt pueri quantum ad animam in scientijs / virtutibus et disciplinis! quod Philosophus quattuordecim capi. ostendit.

¶ Capite primo Ostenditur q^d Legispositore maxime intendat circa disciplinam iuuentutis! et hoc publice facendum.

Vob igitur a legispositore maxime intendendum sic circa disciplinam iuuentutis! nemo vtiq^{ue} dubitabit.

Nam id quidem neglectū in ciuitatib^{us}! affert reipub^{lic}lice detrimentū Oportet em̄ ab singula gubernādi genera

nam disciplinam accommodari Nam mos vnus cuiusq^{ue} populus p̄suevit et seruare rempublicam et ab initio p̄stitueret! cum populi mos populum et paucorum potentie accommodat^{ur} mos! eam que p̄sistit in paucorum gubernatione.

Semp̄r melior mos! causa ē melioris reipublice P̄terea in ciuitate facultatib^{us} et artib^{us} sunt quedā atq^{ue} erudiri p̄i^{us} oportet et assuescere ad earū opera.

Itaq^{ue} manifestum est q^d et ad virtutis actiones ¶ Cum vero vn^{us} sit finis ciuitatis tote / clarū est oportere disciplinā q̄ esse vnā et eandem omnium.

Et huius curam esse publicā et non priuatā quēadmodū nūc vnusquisq^{ue} curam habet suorum filiorum priuatimq^{ue} docens! et priuatam disciplinā p̄ter et videt^{ur} S^{ed} oportet publicorum publice exercitationē fieri Et simul non debet

q̄s q̄s ciuis se suū existimare s^{ed} oīs ciuitate Particula em̄ ciuitate vnusq^{ue} est Cura vero singularū periculorum respicere nata ē ad curam toti^{us} Laudari

p̄nt in hoc Lacedemonij! nā plurimā circa pueros diligentia faciūt et quidem publice. ¶ igit^{ur} lege p̄videndū sit circa disciplinā iuuentutis! et hoc

publice facendum! patet. ¶ Capite scdo Aristoteles ostendit generaliter qualis debeat esse iuuentū disciplina

Venam vō ista sit disciplina et quō tradenda! latere nō debet

Nam nunc quidem in ambiguo est! nec eandem omnes censent

¶ Itaque
q^d huius
et p̄i^{us}
p̄i^{us} fa
p̄i^{us} fa
p̄i^{us} fa
p̄i^{us} fa
p̄i^{us} fa

Capitulum 1°

secundum
et p̄i^{us}
et p̄i^{us}
et p̄i^{us}
et p̄i^{us}
et p̄i^{us}

Liber Octauus.

inuentum debere addiscere! neq; ad virtutem neq; ad vitam optimam!

Neq; cōspiciē est! utrū p̄ intelligentiā magis deceat vel p̄ animi mores
Impedimētorū q̄ respectus! p̄siderationē discipline cōturbat! cū manife-
stum nō sit utrū accommodanda nrā sit exercitatio ad ea que sunt utilia ad
vitā! vel ad ea q̄ intendūt ad virtutē! vel ad ea que ad maiorē quendā sup-
flumq; p̄tinet apparatū! hec em̄ om̄ia patronos quosdā suscepe. De his
q̄ que sepe ad virtutē tendūt! nihil p̄fessuz existit. Eten̄ virtutē nō eandem
oēs statim honorāt. ex quo fit ut discordet circa illi⁹ exercitationē; igitur
en̄ ex utilib⁹ necessaria sint addiscenda manifestū ē; at nō om̄ia distin-
guentib⁹ liberalia opa ab illiberalib⁹! patebit illa talia esse recipienda que
cū utilia sint. faciūt exercētē habentēq; nō vilis exercitiij opatorē. Vile
n̄t exercitiū putandū ē! et ars et disciplina quęcūq; corp⁹ aut animū aut
mentē liberi hoīs! ad vsum et opa virtutis inutile reddūt. Itaq; et artes ille
que deteri⁹ disponūt corp⁹! et cetera mercenaria exercitia! sordida nūc-
pam⁹. mentē em̄ occupatā et vilem reddūt. Sūt etiā quedā ex liberalibus
scientijs quas vsq; ad aliquid discere! honestū sit. penitēs vō se se illis tra-
dere ac ad extremū vsq; p̄sequi velle! nocumētis illis que supra dixim⁹! ob-
noxios facit. Sz refert plurimū! cui⁹ grā q̄s agat vel discat. Tā si grā sui vel
amicorum! vel propter virtutem! non est illiberalē. qui vero idipm̄ agit!
p̄pter alios! sepe utiq; videtū illiberaliter ac sordide agere. Discipline igitur
ille de quib⁹ diximus! ad utramq; partem se habent.

¶ Ca. iij. Ponit quattuor disciplinarū genera quas discere consue-
verunt iuvenes. et causam vnius illarū demonstrat.

(capitulum)

etiam i p. de

q. ad a. p.

pl. ut q. b. b.

q. u. s. p. p. p. p.

S

Ont autē fere quattuor quas discere iuvenes p̄senerūt! litteras!
gymnasticā! musicā. addit vō quidā figurandi peritiā. Littere

Policicorum Aristotelis. fo. C viij.

tas quidē et figurationē tanq̃ utiles ac valde expeditas. ad vitā gymnā-
sticam vō tanq̃ p̃tinentē ad fortitudinē. De musica vō ambigitur. Nā nūc
plurimi quidē voluptatis grā illam addiscūt. Veteres at̃ inter disciplinas
eā collocaverūt. ex eo q̃ natura querit. ut sepe dictū ē. nō solū in negotio
recte. / verū etiā i oculo laudabilē posse ṽsari. Hoc em̃ principis ē oīm ut ruri-
sus de illo dicam. Si em̃ utroq̃ op̃ ē. magis at̃ expetendū ē otium. Nec id q̃dē
in ioco. Nā sic necesse foret iocū eē finē vite. q̃ si id ē impossibilē. magis q̃
in negotiis vtendū ē ioco. Nā q̃ laborat. indiget relaxatione. Et hui⁹ grā ē
focis. Negotia vō sūt eū laboris et conatu et p̃pterea opor̃ iocū adhibere
q̃ tanq̃ medicinā eo tpe afferat. Nā relaxatio ē h̃mōi mot⁹ animi. et requies
p̃ voluptatē. ¶ De iū at̃ ip̃m videt in se voluptatē h̃re et felicitatē et vitam
beatā. Et hoc nō in negotiosis s̃ ociois existit. Nā q̃ negotia. alio grā ne-
gotiatur. quod sibi desit. Felicitas at̃ finis est quam nō cū dolore. / s̃ cum
voluptate esse om̃es putant. hanc tamē voluptatem nō eandem om̃es po-
tunt. sed sc̃dm se unusquisq̃ et sc̃dm habitum suum. optimus tamen
optimam et eam que sit ab honestissimis. Itaq̃ manifestum est. q̃ opor̃
et ad otium quoq̃ degendum addiscere quedam et erudiri. et has eruditi-
ones. et disciplinas sui ipsarum esse gratia. Illas vero que ad negotiū.
tanq̃ necessarias. et gratia aliorum. ¶ Quapropter et musicam anti-
qui inter disciplinas collocare. non tanq̃ rem necessariam. Nihil enim
habet tale. neq̃ tanq̃ utilem. ut littere ad lucrum. et ad rem familiarem.
et ad studia. et ad ciuiles actiones cōplurimas. Videtur quoq̃ figuran-
di pericia utilis esse ad indicandum melius artificum opera. neq̃ ut gym-
nastica ad sanitatē et robur. Restat ergo q̃ ad degendum in otio ad q̃d et

Liber Octauus.

apparere eam adhiberi! quam enim putat degentiam esse in genitorum hominibus
in ea instituit Quapropter honor? et in poemate suo ita inquit S; quale est
locari ad mensam oppipare paratam Deinde noians quidam! alios subdit
Citharedum qui omnes demulceat. Et alio loco ait Ulipes Optimam esse degenti-
am idem! quoniam laetis hominibus conuine audiunt Citharedum sedentes per ordines
¶ Sed; igitur sit disciplina quedam quam non ut utilem. neque ut necessariam docendi
sint filij sed ut liberalem et honestam manifestum est Verum autem una sit numero an-
ples! et quoniam iste! et quod posterius dicet Tunc autem id premissum sit quod apud an-
tiquos sit testimonium ex his disciplinis quod dicimus. musica enim hoc manifestat.

¶ Ca. liij. Quare adolescentes debent instrui in alijs tribus disciplinis.

*apud iuniorum
in de operata,
non puerorum
et non de musica*
¶ Etiam de utilibus quod aliqua discere pueros oportet non modo propter
utilitatem ut patet in litteris! verum etiam propter multas disciplinas
alias que per litteras addiscuntur Similiter de figurandi pericula! non ut in ve-
nundo emendoque vasa non decipiant! sed potius quia preceptum facit pulchri-
tudine corporum. Querere enim utilitatem ubique minime congruit magnanimo
et ingenuis hominibus. Cum vero manifestum sit! verum moribus an ratione sit dis-
ciplina tradenda et an circa corpus! primo! vel circa mentem! patet ex his
quod adolescentes Gymnasticæ et Pedetrinice sunt tradendi Quoniam altera
qualem aliquam facit habitudinem corporis. Altera operationis.

¶ Capite quinto. Aristoteles ostendit quomodo adolescentes
debent instrui in Luctativa! reprobando unam opinionem.

¶ Vnde autem quod ciuitates curam habere puerorum maxime videntur! partim

¶ Athletarum habitudinem inducere student in quo deformant copia! et
augmentatorem eorum impediunt Lacones vero in hoc quidem non errant sed ef-
fractos laboribus reddunt adolescentes! quoniam hoc utile sit maxime ad fortitudinem.

Politicozum Aristotelis. fo. Lxi.

Atq; ut iam sepius diximus / neq; ad unam virtutem ! neq; ad hanc mart
me respiciendū est ab eo ! qui curā facit institutionis Et si ad hāc / nō tñ id
psequantē Neq; em̄ in alijs aīalib; neq; ī gentib; videm; fortitudinē adesse
marie efferatis / s; poti; mansuetiorib; / ac leoninis morib; multaq; gentes
que ad cedes hoīm et ad eoz comessationē insultāt ut circa Pontū Achei
et Aniochei ! et ex mediterraneis alie gētes similiter his vel magis ! que quē
dem gētes clanculam p insidias latrocinant Ad bellica tñ opa nihil valēt
Preterea scim; Lacones ! dum ipi soli exercebant / prestisse ceteris . nūc autē
esse alijs inferiores Nō em̄ ob id prestabāt q; iuventutē exercebant ! s; q; ipi
exercitati ptra nō exercitatos pugnabāt . Itaq; honestas nō feritas est in
certaminibus preferenda Neq; em̄ lup; neq; alia bestia honestū periculum
pugnando subiret s; magis vlr bon; Qui vero adolescētes in hoc nimium
tradūt / et in necessarijs absq; disciplina pmittunt vere illos sordidos red-
dunt Ad unū em̄ opus reipublice viles faciūt / et illos ad ipm deteri; ! ut
ratio ostendit Spor; aut nō ex priouib; operib; s; ex his que nunc sūt indi-
care Nā nūc quidē illi qui repugnāt ! disciplinā hnt ! tūc vero nō habebāt
¶ Q; igit; utendū est gymnastica et qñ utendū psum existat Vsq; em̄ ad
pubertatē leviores exercitatiōes sunt adhibende absq; victu vllō violento
et laborib; coactis ! ne crescere corpa impedian Signū erit non parvū q;
ita ptingat q; inter eos qui Olimpia vicerūt ! duo vel tres tantū reperiri
q; idem adolescētes et viri sint victoriā psecuti ppterea q; p exercitatiōes pu-
erū adhibitas / sublata sit vis ac robur a necessarijs laborib; Post pubertate
tem vō cū annis trib; ad alia pdiscēda intenderūt ! tūc pgruit et laboribus
et victu necessario illos occupare Nā sū mēte et corpe laborare nō oportet
Z i

Liber Octauus.

cum se inuicē impedire nata sint Labor q̄dem corp̄is mentē. mētē at̄ corp̄
¶ Capite sexto Reuertitur ad ostendendum quare et quomodo
adolescentes debent discere musicam proponendo dubia.

E musica vero dubia quædam posuim⁹ antea! et nunc rectum
erit illa resumere! ut tanq̄ p̄sentanea fiat rationib⁹! quas quis
de ea dicens ostendat Neq̄ enī facile est demonstrare quam potentiam ha-
beat / neq̄ cuius gratia illam adipisci oportet Vtrum solati⁹ causa et quie-
tis! quemadmodū somnus ⁊ potus Nam hec per seip̄a non sunt honesta
sed iocunda! et simul cessare curas faciūt ut inquit Euripides Quapro-
pter institunt in illa / et vtuntur cunctis istis similiter! somno et potu et
musica In his quoq̄ saltationem posuerunt. ¶ Vel magis putandum
est! ad virtutē tendere musicam ut potentem! quemadmodum gymnasti-
ca tale aliquod corpus reddit Sic et musicam! talem aliquem morem effi-
cere assuescentem posse! recte letari / vel ad degendi rationem aliquid
cōfert et ad prudentiam Nam hoc tertium ponendū est ex his que dicunt

E igitur oporteat pueros! nō solati⁹ gratia discere manifestum est Vt
enī solantur discentes Nā cum labore est disciplina Atqui nec degendi ra-
tionem pueris neq̄ illi etati congruit attribuere Nulli enī imperfecto cō-
petit perfectio. ¶ Sed forsitan videbit̄ pueroꝝ studiū solati⁹ esse
gratia / viris factis ac perfectis ¶ si hoc tale est! cuius grā oportet eos
addiscere! ac non potius instar Persarum Medorumq̄ regū palios idē
facientes! voluptatis ac discipline participes fieri Et enī necesse est melius
perfici ab his qui hoc opus suū fecerunt et artem q̄ ab his qui tanto so-
lum tpe in eo laborauerunt quanto addiscunt. ¶ si oportet in his eos la-
borare similiter et circa epularū apparatus oportebit utiq̄ eos addiscere

Politicoꝝ Aristotelis. fo. Cx.

quod est absurdum. Eadem quoque dubitatio cadit! si possit mores facere meliores. Quid enim opus est eos hec discere / ac non ex alijs audientes recte letari et iudicare posse! quemadmodum Lacones. Illi enim quamvis non didicerint! possunt tamen recte iudicare (ut aiunt) que sit bona vel non bona melodia. Eademque ratio foret ad solatia et ad rationem degendi ocij libera homo digna. Quid enim oportet eos addiscere? Ac non utentibus frui? Considerare hoc licet ex ea opinione quam habemus de dijs. Ut enim Iuppiter cantat! aut citharam pulsat secundum poetas! immo illos qui talia faciunt appellamus viles! et opus illud non viri! neque sobrii! sed iocantis. Alium enim de his postea erit considerandum.

¶ Capite septimo incipit determinare veritatem dubiorum ostendendo ad que valeat et ordinatur musica.

Prima vero questio est! utrum musica sit in ioco reponenda vel non! et quid potest efficere de his tribus in dubitatione propositis! utrum disciplinam vel solatium vel rationem ocij degendi. ¶ Rationabiliter quidem ad omnia instituitur et videtur omnium particeps. Nam et iocus gratia requietis est! ac requietem necesse est esse iocundam. Est enim medicina molestie illius que per laborem suscipitur. Et ratio degendi ocij non solum honestatem habere debet verum etiam voluptatem. Felicitas enim ex ambobus istis est. Musicam vero omnes fatemur esse ex iocundissimis sine nuda sit sine cum modulatione. Inquit profecto et Musens carmen! dulcissimam rem esse mortalibus. quapropter et ad cetos familiaris et ad vitam in ocio degendum! rationabiliter illam recipiant! ut potentem letitiam afferre. Unde ex hoc quis intelligat illam pueris esse perdiscendam. Quaecumque enim iocunda sunt atque eadem innocua! non solum congruunt ad

Libet Octauus.

finem ! verum etiam ad cessationem . Cum vero contingat hominib⁹ peccare esse in fine ! persepe autem cessent ! et vtantur iocis ! nō ob aliud mō ! sed etiam ob delectationem ! vtile vtiq⁹ foret requiescere in his que ab illa pueniunt voluptatibus Contingit autem hominibus fecisse iocos finem cum et habeat fortasse finis voluptatē quādā s̄ nō quancūq⁹ Querētes vero istam ! accipiunt hanc pro illa ! ex eo q̄ cum fine agendi similitudinem habet Nam finis gratia nullius futuri expetitur ! et tales voluptates nullius futuri gratia sed gratia eorum que antecesserunt laborē s̄ ac molestia eum Per quas igitur causam querunt felicitatem fieri ! per huiusmodi voluptates Hāc igit vtiq⁹ aliq⁹ rationabiliter existimet causas De cōmuniōe autē musice nō p̄ hec solū s̄ etiā q̄ vtilis sit ad cessatiōes ! et videt nec p̄ eas mō s̄ insup̄ quēadmodū vnū aliqñ aliud ex eo pueniat Preciosior q̄dē natura ei⁹ ē q̄ s̄m eū vsum de q̄ supra dicit et oportet nō solū ab ipa voluptatē capere ! quā p̄cipiat oēs s̄m sensum Hāb⁹ em̄ musica naturalē voluptatē p̄ quā illi⁹ vsus cūctis etatib⁹ et cūctis morib⁹ ē accept⁹ ! s̄ si quo mō ad mores exēdit et ad animū Id at̄ patebit si tales aliqui s̄m mores p̄ illā efficiamur

¶ Capite octauo . generaliter ostendit Aristotelis quomodo musica valet ad mores .

¶ Qui q̄ efficiamur per olympi modulationem manifestum ē ea namq⁹ abstrahit aīam et quodāmodo rapit Rapit⁹ vō et abstrahit aīe ! circa morē affectio ē Preterea audientes rēpresentationē oēs afficiuntur etiā sine melodijs et versibus Cum vero contigerit musicam esse delectabilem . virtutem autem esse circa letandum recte et amare et obisse ! oportet profecto addiscere et assuescere ad nullam rem adeo vt ad iudicandum recte ! et ad gaudendum mansuetis moribus et laudibilibus operibus .

Politicoꝝ Aristotelis .fo. Lxi.

¶ Sunt autem in rythmis et melodijs ! similitudines maxime / penes
veras naturas tre et mansuetudinis ac fortitudinis et temperantie ! et co
trariarū his ! et alioꝝ omniū que ad mores p̄tinent Patet id ab effectu Mis
tam? animi talia audientes Nos autē dolendi ac letandi in similibus ppe
est ! ut erga veritatem eodem mō se habeat ! ceu si quis gaudet ! imaginem
alieni? videns / nō ppter aliam causam sed ppter formā ip̄am ! necessariū
est huic et aspectū ip̄m ! illi? cui? imaginem cōtemplamur ! esse letandum.

¶ Contingit autem in alijs quidem sensibilib? nullam existere similie
dinem morum ut in his que tactu v̄l gustu percipiunt In his etiam que v̄
su admodū parum Figure enim sunt talia S; ad modicum et omnes hmōi
sensus participāt **¶** Insup nō sunt he similitudines moꝝ ! s; signa magē
que fiunt figure et colores moꝝ ! et sunt hec a corpore in passionib? Attamen
quantū refert circa hoīū visionē oportet p̄teros nō figuras inspicere Pass
ionis sed Polignoti. Et si quis alter Pictor vel Statuarius sit moralis .
¶ Capite nono Aristoteles specialiter ostendit quomodo diuer
si modi musice solent animi morem aliqualem facere .

¶ In melodijs ip̄is sunt imitationes morum Et hoc est manife
stū Statim em̄ armoniarū distincta est natura ! ita ut qui au
diunt ! aliter disponant ! nec eodē mō se habeant ad vnāquāq; ip̄arum !
s; ad quas dā flexibiliter et p̄tracte magis ! puta ad eā que appellat Libiam
ta Ad quas dā vero meli? scōm mentem ! ceu ad illas que sunt remisse . Ad
aliam vero mediocriter et p̄posite plurimū ut videt Dorica facere / omniū
armoniarū Phrygia vero distrahit ac rapit animū et quasi extra se ponit .
Hec em̄ recte dicunt qui circa hmōi disciplinam philosophant Caplūt em̄
verboꝝ testimonia ex rebus ip̄is **¶** Eodem mō se habet circa richmos .

Liber Octauus.

Alij enim morem continent grauius ! alij concitant ! alij violentiores affe-
runt mores ! alij liberaliores. Ex his igitur patet ! q musica potest animi
morem aliqualem facere. Quid si hoc potest musica ! clarum est q ad puer
disciplina est adhibenda ! et in ea pueri sint instituendi. Congruit autem
nature huiusmodi disciplina Nam pueri propter etatem nihil ferunt spon-
te ! quod non habeat in se iocunditatem Musica vero ex his est que sunt io-
cunda secundum naturam Et videtur cognatio quedam esse nobis cum armo-
nijs et rythmis. Quapropter multi sapientum dicere ! alij quidem animam
esse armoniam ! alij vero habere armoniam.

Capite decimo. Ostendit Aristoteles q pueri docendi sunt
musicam vocum et instrumentorum.

Primum autem addiscere eos oportet cantando et manibus agen-
do vel non ! quemadmodum prius dubitatum est ! nunc erit dis-
cendum. Non est obscurum inter se mulcum ad hoc ut efficiamur aliqua-
les ! si quis operum ipse sit particeps Nempe impossibile est vel certe admo-
dum difficile ! ut qui opera ipsa non tractet ! perite valeat indicare Et simul
opus est ! ut pueri habeant exercitationem aliquam. Et Archite tabella
recte reperta est ! quam pueris dant ! ut in ea occupati ! illa que sunt domi-
non se angant. Nescit enim pueritia quiescere. Hic est enim infantibus pueris
ludus Disciplina vero maioribus tanquam tabella quedam. Ergo docendi sunt
musicam ! ita ut in opere ipso versent ! ex ipsis patet. Quid autem deceat vel non
deceat secundum etates ! non difficile est determinare ! ac respondere vtemperatori
bus ! vile huiusmodi exercitium esse dicentibus. Primum igitur cum iudicandi causa sine
hec opera ipsa perdiscenda ! oportet in pueritia illis operam dare In maio-
ri vero etate exercitationem eorum dimittere ! tantummodo ut indicare poss-

Politicozum Aristotelis. Fo. Cxx.

se per disciplinam in pueritia ad operam et letari recte Vituperantib? aſſe
qui aiunt ſordidos ac viles muſicam facere? non difficile eſt reſpondere ſi
conſideremus quouſq; illi opera danda ſit ab his qui ad virtutem ciuilem
erudiantur Et que melodie quique rythmi ſint addiſcendi Et preterea qui
bus instrumentis percipiatur Na in eo quidem plurimu refert conſiſtitq;
in his obiectionis ſolutio Nichil em vetat modos quosda muſice (illi qd
aiunt) efficere Clarum eſt igitur oportere diſciplinam ei? neq; impedimen
tam afferre ceteris operationib? neq; corp? efficere inutile ad bellicas ci
uileſq; operationes / ad vſus quide iam / ad diſciplinam Vo poſtea Erit at
hoc? ſi neq; i illis laborabit? que ad certamen artiſicij ptiñt. Neq; circa
admirabilia quedā et ſupflua / que in certamina pilus et de certaminib? in
doctrinā venere S; eoſq; ut gaudere valeant pſabiliſ? melodijs et ryth
mis et nō eō ſenſu muſice ſolū ut aialia quedā et turba ſeruoꝝ ac pueror;
¶ Capite vndecimo. Oſtendit Ariſtoteles quibus instrumentis
muſicalibus ſit vtendum et quibus non.

Don e. ra
ad a. p. 1.
q. 7. m.
q. 7. m.
ad a. p. 1.
ad a. p. 1.

¶ Atet etiam ex his quibus instrumentis ſit vtendum Neq; eniz
etiam tibia ſint in diſciplina recipiende / nec aliud artiſicioſum
instrumentum vt cithara Et ſi quid aliud tale / ſ; quecumq; faciāt audito
res bonos vel muſice diſcipline vel alteri? Inſuper tibia nō eſt morale / ſ;
potius ſuſcitatum et concitatum Itaq; ad huiusmodi tempora eſt vtē
dum illa / ſ; in quibus ſpectacula magis purificationem patiunt q̃ diſciplinā.
¶ Adlungam? at et illud quod pcrariū diſcipline efficit / impedies eōe vti
per tibarum ſonū Quapropter bene reprobauerūt illarum vſum antiqui
licet prius vſi fuiſſent Studioſiores em facti ppter diuitias / et animoſio
res ad virtutē poſt victoriā contra Medos habitā ac ex reb? geſtis magnū

Liber Octauus.

De se opinantes / disciplinā omnē arripuerūt non indicantes s̄ experientes

¶ Quapropter tiliarum quoq; vsus tunc receptus est Nam apud Lacedæmonios quidam qui ludos exhibebat / ipemet tibijs modos fecit Et Athenis consq; in consuetudinem venit vt fere ingenui omnes addicerent / qđ patet ex tabula a Cressipo posita / cum ludos p̄ tribu sua debet. Postea vero in desuetudinem abijs / et improbari cepta est / cum iam melius perperientiam indicari possent / qđ ad virtutē ptinet et quid non Eodemq; modo p̄ multa instrumentoz antiquoz improbata sunt veluti Pectades et Barbici et que ad voluptatem audientiū intenderāt Eptagona Eptrigona et Sambuce et cuncta que indigent perita manuū gestarum lationē

¶ Rationabiliter qđ se habet illud quod antiqui de his fabulant. Aiont enī Minervam repertricem / tibijs abiecisse ob deformitatē oris Atqui nō male habet dicere fecisse hoc ideam deformitatē oris infensam / s̄ enī multo magis ob id quia nihil confert tiliarum vsus / ad intelligentiam et mentem / cum scientia et ars Minervæ sit attributa ¶ Cum vero instrumentoz et operis improbauerimus artificiosam disciplinam / artificiosam vero illam posuimus / que versatur in certaminibus. In illis enī qui agunt non propter virtutis gratia agit / sed vt audientes delectet et onerosa quidam delectatione. Quapropter non ingenui hominis censemus esse huiusmodi opus sed per viles ac sordidos contingit illos fieri. Nam finis cuius gratia faciūt improbus est / cū spectator onerosus existēs / modo hoc modo illud erigere consueverit / ita vt artifices quoq; placere studentes illiusmodi efficiantur et corpora similiter propter motus.

¶ Capite duodecimo. Aristoteles demonstrat generaliter / quibus armonijs sic vtendum.

Politicoꝝ Aristotelis. fo. Cxiij.

Considerandum est utrum omnibus utendum sit armonijs et omnibus
rythmis vel distinguendis. Deinde utrum illis que eruditionis causa
laborant eadem distinctione tribuam? an tertium quiddam aliud. Quod videmus mu-
sicam esse per melodiam et rythmos. horum utrumque latere non debet / quam vim habe-
at ad doctrinam. Et utrum preferenda sit ea pars que in melodijs consistit! an ea
que in rythmis. Putantes igitur multa de his esse dicta recte a musicis quibusdam
qui nunc sunt et a philosophis! qui peritiam habent huiusmodi discipline dis-
cussionem et examen singularem partium illis dimittemus! qui perquirere
re volent. Nos autem solummodo in genere de ipsis dicamus. Cum illa pro-
betur a nobis melodiarum divisio quam faciunt quidam philosophi quod alie
sunt morales! alie effectivae! alie abstractivae! ponentes naturam earum ad
singula istorum propria. Dicimus autem non vni? utilitatis gratia oportere
musicam uti sed multarum. Nam et doctrine gratia et purificationis. Quod autem
purificationis intelligam? nunc simpliciter! alia vero diligentius in his
que de poetis scribimus dicet. Tercio gratia degendi oculi quietisque causa et
remissionis curarum patet omnibus armonijs esse utendum sed non eodem modo.
Verum ad doctrinam quidem moralibus est utendum maxime. Ad auditiones
vero alio pulsante effectivis et abstractivis. Nam effectio illa que pertingit cir-
ca animos quorundam vehementer in cunctis existit. Differt autem secundum magis et minus
cum miseratione et metu et preterea abstractio animi. Nam per hunc modum denoti et
supplices quodam sunt. Videmus autem ex sacre melodijs ita affici quod utuntur explacati
sed animas carminibus quasi medicina fretos! et purificatione. Hoc idem evenire necessa-
rium est his qui cum miseratione et qui metu et qui alijs affectibus detinentur et alijs. Quibus
taliter pertingat! fierique in omnibus purificationem quandam et alienationem cum voluptate

Libet Octauus.

¶ Similiter autem carmina purificata ! leticiam afferunt innocuam hominibus Quapropter talibus armonijs et talibus carminibus spectandi sunt hi ! qui theatralem musicam tractant certatores .

¶ Capite decimotercio Declarat Aristoteles quomodo utendum sit melodijs alijs et alijs apud diuersos .

¶ Ad eum spectatores sit duplex ! alter ingenuus et doctus ! alter uolus et indoctus ! ex opificibus turbaq; urbana ! his quoq; accommodanda sunt certamina et spectacula ad cessationem et quietem Ut enim illorum anime distorte sunt a naturali habitudine ! sic armoniarum et melodiarum distorsiones sunt quedam Ille sunt vehementes et infracte delectat uero singulos id quod nature sue sit aptum ! quamobrem licentia pmittenda est his qui de arte musica certant in theatro ut ad huiusmodi spectatorem tali genere utantur musice . Ad doctrinam uero moralibus melodijs est utendum et talibus armonijs ! qualis est dorica ut supra diximus Recipienda est et alia ! quacumq; nobis suadent ! qui in philosophia musicaq; versantur ¶ Socrates uo in libris de republica non recte phrygiam adiungit tantummodo ad dorice ! licet improbus tibia ex instrumentis habet enim eandem uim phrygia in armonijs ! quam habet tibia in instrumentis Ambe enim peritiam animos et in affectum impellunt Ostendit hoc poesis Lota enim bacchatio et eorum hominum peritatio maxime omnium instrumentorum per tibias sit armonia uero phrygia maxime hunc modum habet cum cliticantibus manifestum uidetur esse phrygius ! cuius quidam rei plura afferunt argumenta ! qui circa hominum rerum intelligentiam vacat Et inter cetera illud quod Silopenus aggressus dorice facere cliticantibus in fabulis non potuit ! sed in illius nature tractu fuit ad phrygiam armoniam ! que maxime illis congruebat Dorice autem fatentur omnes pstantem

Politicoꝝ Aristotelis. fo. Cxiij.

esse ac firmam / moremque continere virilem ¶ Preterea cum medium extre-
morū sumendum esse dixerimus / doricā autē hāc habeat naturā ad alias ar-
monias / manifestum est quod doricā prae ceteris decēs est iuniores addiscere
¶ Capite quarto decimo et ultimo Ostendit Aristoteles quo-
modo in diversis etatibus / melodijs differentiis sit utendum.

¶ Sed duo cōsideranda sunt / unum quid possit / alterum quid de-
beat Nam possibilia quisque aggredi et convenientia sibi debet.

*In melioribus
mōdīs doricā
dū p̄r mōdū
dū in mōdū
mōdū dū*
¶ Sunt autem hec distincta / cum defessus iam tempore non facile est alti spi-
ritus cantilenas canere / sed talibus natura subiicit remissas Ex quo So-
cratem in hoc quoque merito reprehendunt quidam ex his qui circa musicā
versantur quod remissiores armonias improbanit ad doctrinam quasi vino-
lentas accipiens eas / nō scdm vinolentie naturam Nam vinolentia ma-
gis debacchar facit sed defessus. Quare et ad futuram etatem seniorum
opus est huiusmodi armonias attingere et huiusmodi melodias Preterea
si qua est talium armoniarum que conveniat pueroꝝ etati ex eo / quia
possit ornatum simul doctrinamque ferre / quod Lydia maxime omnis ar-
moniarum habere videtur manifestum / quod he tres determinatiōes sunt in
doctrina faciente / medium / possibile / ac decens.

¶ Habes amate lector textum Politicoꝝ Aristotelis benno
satis laboriose emendatum / vigiliq; diligētia Baccalarii Mar-
tini Herbipolensis / Lipzensis civis ibi a novo impressum / An-
noque dominice incarnationis Millesimo quingentesimo septodecimo
die vicesimo primo mensis Ianuarij finitū. Si quid tamen vi-
tij / humano errore / admissum fuerit / cum benivolentia radito /
atq; inter legendū castigato Non est enī qui omnia possit.

Nulli scilicet pedum usque hac linea tangat

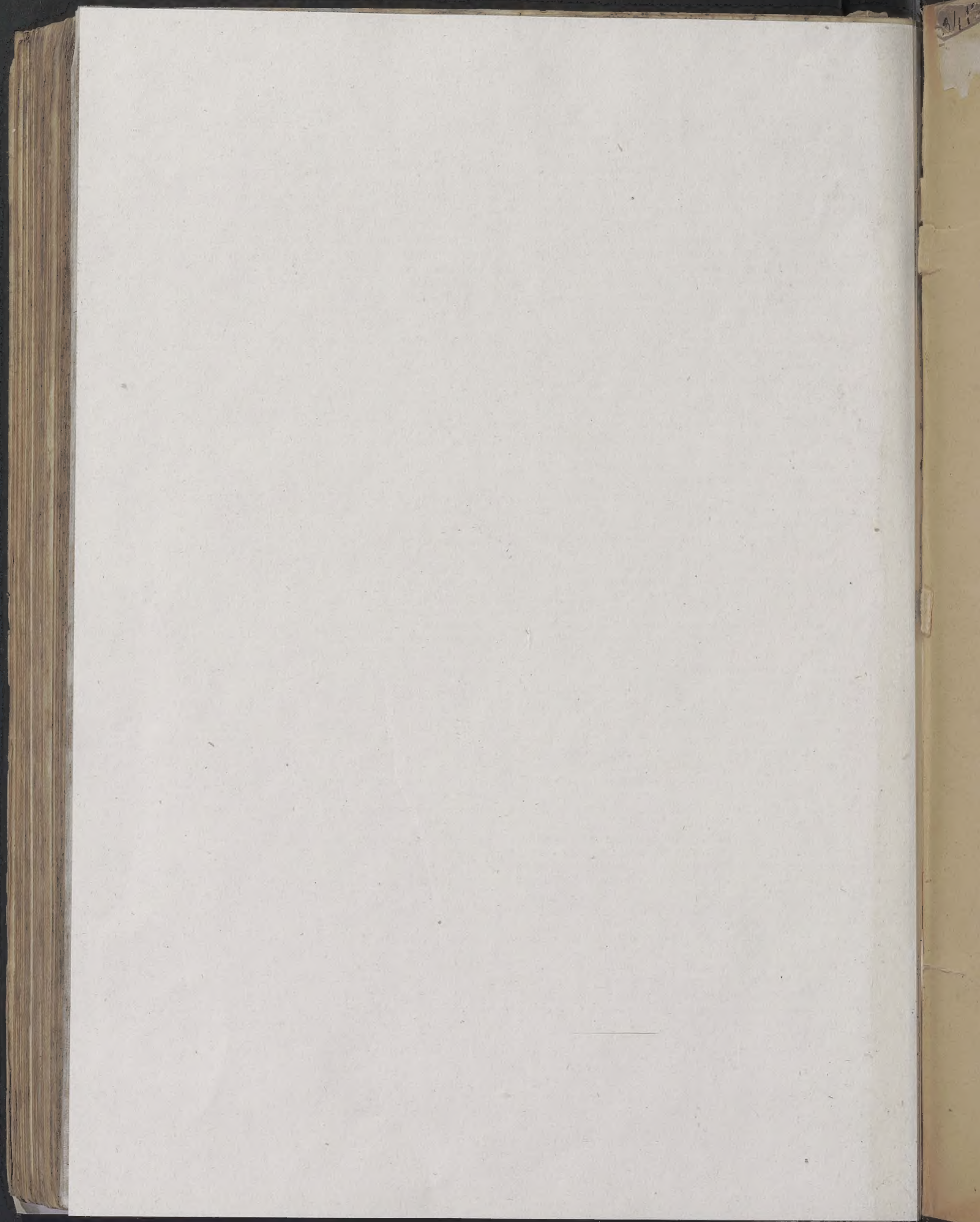
Nullus liber est quicquam amare nescit

Miseriam est fortuna qui amantem caret

200
tota
in
vino
ter
geta
oni
ntie
ona
ini
mita
ster
le et
allia
esse
ntia
rgo
de
stru
tota
um
p
cae
dij
g
les
duo
s hie
g si
inat
ate
cent
nece
ne
a. a
ne
natr
ne
ter:
ofuz
dij
ra B
lio
ali
qua
cu
is il
ne
cet
po
esse
le. z
oe
tri
ipo
dest
nece
tiae
p. p
ipo
uz
vo
ge
tuz
bat
p
lud
ibi
est
ma
2
5
20

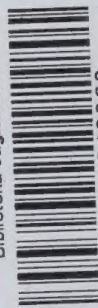

Biblioteka Jagiellońska

stdr0019828

